

Хмельницький національний університет
Кафедра слов'янської філології

СЛАВІСТИЧНІ СТУДІЇ:
ЛІНГВІСТИКА,
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО, ДИДАКТИКА

Випуск чотирнадцятий

Хмельницький 2023

Хмельницький національний університет

Кафедра слов'янської філології

**СЛАВІСТИЧНІ СТУДІЇ:
ЛІНГВІСТИКА,
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО, ДИДАКТИКА**

Збірник наукових праць

Випуск чотирнадцятий

Хмельницький

2023

УДК 811.161.2'42:82:81

С 47

Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика : збірник наукових праць. Голова редколегії Н. В. Подлевська; відповідальна за випуск Н. М. Торчинська. Хмельницький, 2023. Випуск 14. 228 с.

Рекомендовано до друку на засіданні кафедри слов'янської філології (протокол № 5 від 19 грудня 2023 року)

Редакційна колегія:

Войталюк С. В., Горячок І. В., Подлевська Н. В. (голова редколегії), Ранюк О. П., Серкова Ю. І., Станіславова Л. Л., Терещенко Л. В., Торчинська Н. М. (відповідальна за випуск), Торчинський М. М.

Збірник наукових праць містить публікації викладачів та студентів, присвячені питанням українського та зарубіжного мовознавства, літературознавства, перекладознавства і дидактики.

Для філологів, перекладачів, педагогів та всіх, хто цікавиться зазначеними питаннями.

© Автори статей, 2023

© Хмельницький національний університет, 2023

ЗМІСТ

Podlewska Nelia. Rozwój polonistyki przez Wydział Filologii Słowiańskiej Chmielnickiego Uniwersytetu Narodowego w ciągu 10 lat jej rozwoju (Reportaż na Uniwersytecie Warszawskim z okazji wręczenia nagrody Polonikum (20.11.2023))	6
Podlewska Nelia, Serkova Iulia. Ogólny przegląd wyników Katedry Filologii Słowiańskiej Chmielnickiego Uniwersytetu Narodowego	12
Бень Олена. Малі фольклорні жанри як засіб національного виховання дошкільнят	48
Боднарчук Мар'яна. Проблеми перекладу фразеологічних одиниць із польської мови на українську мову	54
Бойко Світлана. Образ як важливий компонент у літературознавстві	60
Б'ялковський Ілля. Чеслав Мілош – свідок століття	66
Васильоха Зоряна. Особливості створення англомовного та україномовного корпусів за темою «Психологія кризових ситуацій»	73
Возняк Анна. Лексична конотація в мовних культурах українського та польського народів	78
Войталюк Світлана. Роль пунктуації у процесі викладання польської мови як іноземної	83
Горячок Інна. Королева живого слова і болісної правди (До 175-річчя від дня народження польської письменниці Елізи Ожешко)	89
Кісілевич Вікторія. Особливості жанру історичного роману	95
Краснюк Лариса. Дослідження різновидів детективного жанру	102
Кузьмінчук Оксана. Джерела українських та польських запозичень у фразеології	115

<i>Лічняровська Антоніна.</i> Лексичні трансформації в українській та польській мовах	120
<i>Мороз Тетяна.</i> Різновиди антонімічних компонентів у складі польських паремійних одиниць згідно з типологічною класифікацією антонімів	130
<i>Москалюк Дар'я.</i> Перспективи розвитку паралельних корпусів	136
<i>Олійник Любов.</i> Проблематика підліткової літератури у творчості Марини та Сергія Дяченків	140
<i>Редько Дарина.</i> Власні назви в українській фразеології та пареміології	146
<i>Сандига Каріна.</i> Корпусобазований підхід до аналізу концептів «свій – чужий» в англійській та українській мовах	151
<i>Семенюк Станіслава.</i> Синонімія у польських та українських клінічних термінах	157
<i>Серкова Юлія.</i> Temat domu rodzinnego w literaturze polskiej	162
<i>Сікора Олександра.</i> Ціннісна картина світу українського та польського народів у художньому вираженні (на прикладі повісті «Захар Беркут» Івана Франка та поеми «Конрад Валленрод» Адама Міцкевича)	170
<i>Смик Яна.</i> Фразеологічна картина світу як форма відображення народної культури	176
<i>Халецька Анастасія.</i> Єжи Бартмінський – відомий польський мовознавець	181
<i>Храпак Тетяна.</i> Вплив інтернет-комунікацій на лексичний склад та структуру польської мови	185
<i>Шаховал Зоряна.</i> Мовна інтерференція у послідовному українсько-польському перекладі	189
<i>Шевчук Ольга.</i> Функціонування сленгу в різних суспільних практиках: корпусобазований підхід	197
<i>Юрчук Анастасія.</i> Особливості синонімії у пісенних текстах Христини Соловій	204

Яворська Лілія. Rola poezji «Młodej Polski» w odkrywaniu sensu życia 210

Яцій Василь. До походження українських антропонімів (на матеріалі «Реєстру Війська Запорозького 1649 року»). XVIII 215

Nelia PODLEWSKA,
kierownik Katedry Filologii Słowiańskiej
Chmielnickiego Uniwersytetu Narodowego

**ROZWÓJ POLONISTYKI PRZEZ WYDZIAŁ FILOLOGII
SŁOWIAŃSKIEJ CHMIELNICKIEGO UNIWERSYTETU
NARODOWEGO W CIĄGU 10 LAT JEJ ROZWOJU
(Reportaż na Uniwersytecie Warszawskim z okazji wręczenia
nagrody Polonikum (20.11.2023))**

Szanowny Panie Rektorze!
Szanowni Państwo!

Serdecznie dziękujemy za gościnę i możliwość wzięcia udziału w dzisiejszym wydarzeniu Uniwersytetu Warszawskiego!

Pragnę wyrazić serdeczną wdzięczność za wysokie wyróżnienie naszej działalności naukowej, pedagogicznej i zawodowej w imieniu całej Katedry Filologii Słowiańskiej Chmielnickiego Uniwersytetu Narodowego, który mam zaszczyt reprezentować jako jego kierowniczką.

Jestem wykładowcą ukrainistyki, gdyż na wydziale prowadzone są programy edukacyjne związane zarówno z ukrainistyką, jak i polonistyką. Prawie 70% procent wykładowców naszej katedry – to są poloniści.

Chciałabym zauważyć, że miasto Chmielnicki jest domem dla dużej społeczności Polaków, którzy zachowali swoje tradycje, kulturę, wiarę i język ojców. Od 1992 roku rozpoczyna się odrodzenie polskości, powstają organizacje polonijne, w placówkach oświatowych wprowadza się naukę języka polskiego.

Dziś w samym obwodzie chmielnickim języka polskiego uczy się w szkołach ponad 5000 uczniów (około 350 klas), nie licząc polskich szkół sobotnio-niedzielnych i prywatnych kursów języka polskiego.

Na Chmielnickim Uniwersytecie Narodowym naukę języka polskiego wprowadzono prawie 20 lat temu dla wszystkich, którzy chcą

go studiować (są to studenci kierunków niefilologicznych, zarówno dorośli, jak i dzieci).

Natomiast od 2012 roku po raz pierwszy prowadzony jest nabór studentów filologii na specjalnościach polonistycznych (studia licencjackie i magisterskie) – kształcenie tłumaczy z języka polskiego i angielskiego oraz nauczycieli języka polskiego, a także nauczycieli języków polskiego i ukraińskiego.

Od 2016 roku (była pierwsza partia absolwentów) – przeszkolono zostało ponad 300 wykwalifikowanych filologów polonistycznych, którzy znaleźli swoje miejsce pracy, bo usługi tłumacza i nauczyciela języka polskiego są dziś niezwykle poszukiwane na Ukrainie.

Dziś wydział filologii słowiańskiej ma jubileusz – 10 (dziesięć) lat, a dzisiejsze wysokie międzynarodowe wyróżnienie POLONICUM jest potwierdzeniem słuszności naszych działań i wspianym prezentem na jego rocznicę!

Na Uniwersytecie Chmielnickim działa Ukraińsko-Polskie Centrum Integracji Europejskiej, podobnie jak Centrum Polonicum na Uniwersytecie Warszawskim. Ukraińsko-Polskie Centrum Integracji Europejskiej zostało utworzone na mocy Porozumienia pomiędzy Narodowym Uniwersytetem Chmielnickiego a Zjednoczeniem Nauczycieli Języka Polskiego na Ukrainie w celu ukraińsko-polskiej współpracy pomiędzy ukraińskimi i polskimi organizacjami państwowymi, instytucjami oświatowymi, fundacjami i stowarzyszeniami polskimi, a także zaspokajanie potrzeb polskiej mniejszości narodowej.

Lokale udostępniła uczelnia, natomiast Stowarzyszenie «Wspólnota Polska» wyremontowało je, a Fundacja Pomoc Polakom na Wschodzie wyposażała. Działalność Centrum opiera się na zasadzie trójkąta: instytucja naukowa, placówka edukacyjna, polska organizacja publiczna, a jednocześnie spełnia misję bycia wiążącym przy realizacji wszystkich projektów o charakterze polskim, pełniąc funkcje laboratorium języka i kultury polskiej przy Katedrze Sławistyki. To nowoczesna baza materiałowo-techniczna i dydaktyczno-metodyczna, w której odbywają się wszystkie zajęcia z polonistyki dla naszych

studentów filologii polskiej. Jest to miejsce spotkań wszystkich znamienitych gości z Polski (wysokich urzędników, profesorów uczelni, studentów i wszystkich obywateli chcących porozumieć się z konsulem Konsulatu Generalnego Rzeczypospolitej Polski w Winnicy, z którym systematycznie odbywają się tu spotkania). Jest to miejsce, w którym odbywa się wymiana akademicka studentów, gościnne zajęcia z polonistyki i czas wolny dla studentów, a także kursy nauki języka polskiego dla wszystkich chętnych i pisanie wniosków o udział w projektach międzynarodowych, które Katedra Filologii Słowiańskiej realizuje corocznie.

A przy okazji serdecznie dziękujemy Centrum Polonicum za projekt charytatywny «Solidarni z Ukrainą», podczas którego profesorowie (Anna Rabczuk, Katarzyna Kołak-Danyi, Aleksandra Święcka, Agnieszka Jastrzębska, Dagmara Sobiecka, Piotr Kajak, Paulina Potasińska) prowadzili zajęcia dla wszystkich wykładowców i studentów, którzy chcieli głębiej poznać język polski i jego metody nauczania. Serdecznie dziękujemy również za wszystkie gościnne zajęcia prowadzone przez profesorów Uniwersytetu Warszawskiego (Stanislav Dubish, Tomasz Korpysh, Anna Tsegiela), a nasi studenci i wykładowcy mieli możliwość przyłączenia się i zdobycia nowej wiedzy z zakresu polonistyki.

Nasza Katedra Filologii Słowiańskiej jest ośrodkiem studiów i nauczania polonistyki na Podolu, która systematycznie prowadzi seminaria metodyczne dla nauczycieli języka polskiego w obwodzie chmielnickim przy udziale Zjednoczenia Nauczycieli Polskich Ukrainy (Prezesem chmielnickiego oddziału jest naukowy pracownik naszej katedry, kawaler dwóch Orderów Prezydenta Rzeczypospolitej Polski, zwyciężczyni międzynarodowego konkursu «Nauczyciel Roku Polonistyki 2019» Julia Serkowa), która organizuje coroczne konkursy, kursy mistrzowskie, seminaria i olimpiady z polonistyki i historii Polski.

Przy wsparciu Konsulatu Generalnego RP w Winnicy bierzemy udział w organizacji corocznych Olimpiad literatury i języka polskiego organizowane przez Komitet Główny Olimpiady przy Instytucie Badań

Literackich PAN w Warszawie pod kierownictwem Pana profesora Tomasza Chachulskiego oraz Olimpiad z historii Polski, organizowane przez Fundację Wolność i Demokrację dla uczniów ogólnokształcących placówek oświatowych regionu podolskiego, którzy zostają naszymi studentami.

Nasza Katedra Sławistyki zapewnia pomoc i konsultacje naszym studentom ubiegającym się o stypendia w ramach programów NAWA (programy stypendialne POLONISTA) na roczne studia uzupełniające w polskich uczelniach.

Zgodnie z umowami zawartymi z zagranicznymi organizacjami publicznymi, stowarzyszeniami, fundacjami: Towarzystwo «Integracja Europa-Wschód», Fundacja «Wolność i Demokracja», «Pomoc Polakom na Wschodzie», Konsulat Generalny RP w Winnicy, Katedra Sławistyki realizuje różnego rodzaju współpracę (oświatową, naukowo-metodyczną, kulturalną, publiczną).

W ramach realizacji projektów międzynarodowych dofinansowanych przez Rząd Polski odbywały się praktyki językowe, tłumaczeniowe i Letnie szkoły językowe dla naszych studentów w Polsce w miastach: Warszawa, Kielce, Krakow, Lublin, Przemyśl i innych.

Na przestrzeni lat działalności Katedry zostało zrealizowano 8 (osiem) projektów międzynarodowych w celu wsparcia Katedry Filologii Słowiańskiej Chmielnickiego Uniwersytetu Narodowego poprzez działalność Ukraińsko-Polskiego Centrum Integracji Europejskiej. Warto zaznaczyć, że nasi studenci chętnie uczestniczą w różnych polskich projektach, dla których możliwości stwarza Rząd Polski poprzez polskie fundacje.

Często spotkania w Ukraińsko-Polskim Centrum Integracji Europejskiej prowadzi Pan Damian Ciarciniński, Konsul Generalny RP w Winnicy (obejmuje to komunikację z osobami pragnącymi otrzymać Kartę Polaka oraz wizyty z okazji konferencji naukowych, seminariów metodycznych, uroczystości wręczenia nagród i wyróżnień katedry ze strony polskiej).

Systematycznie organizujemy międzynarodowe ukraińsko-polskie konferencje dla naukowców i studentów filologii polskiej Ukrainy i Polski. Przy okazji, w marcu 2024 roku organizujemy międzynarodową konferencję «Komunikacja międzykulturowa w edukacji», na którą serdecznie zapraszamy Wielcesznownych Państwa.

Efektom udziału w konferencjach były nie tylko badania naukowe dotyczące aktualnych problemów filologii, w szczególności polonistyki i metod nauczania języka polskiego, ale także publikacje naszych naukowców w zbiorach prac naukowych wydawanych przez Katedrę Filologii Słowiańskiej (15 wydań). W tym okresie wykładowcy dokonali ponad 300 publikacji w międzynarodowych i ukraińskich bazach naukometrycznych; a studenci katedry dokonali ponad 500 publikacji w zbiorach prac naukowych. Wsparcie dydaktyczne i metodyczne dla ponad 70 dyscyplin edukacyjnych w polonistyce i ukrainistyce zostało opracowane przez naszych wykładowców.

Współczesną współpracę ukraińsko-polską charakteryzuje znaczna dynamika i postępowy rozwój, co spowodowane jest wzajemnie korzystną zbieżnością interesów narodowych sąsiadujących krajów w wielu sferach działalności, ich głębokimi więzami historycznymi i kulturowymi. Stosunki ukraińsko-polskie charakteryzują się dużą intensywnością dialogu dwustronnego na szczeblu najwyższym, regionalnym i międzyludzkim.

Jeszcze raz pragnę serdecznie podziękować za godne i jakże ważne i zaszczytne wyróżnienie dla całej naszej Katedry Filologii Słowiańskiej! Jest to wyróżnienie aktywności każdego wykładowcy naszej Katedry i całego wydziału!

To wyróżnienie naszego Uniwersytetu na poziomie międzynarodowym! To dość mocne potwierdzenie naszej prawidłowej działalności i chęci jeszcze lepszej pracy!

Szczególnie chcę podziękować wszystkim obecnym na tej sali, Polskiemu narodowi, podziękować przyjaznej Polsce, za wsparcie każdego Ukraińca, całej Ukrainy i codzienną pomoc w tak trudnym dla nas czasie.

Wyciągnęliście rękę i otworzyliście swoje drzwi, ratując nas, i nie przestajecie dzisiaj pomagać!

Wierzę – wspólnymi siłami pokonamy wroga! Wierzymy w nasze wspólne i szybkie zwycięstwo!

Nelia PODLEWSKA,

kierownik Katedry Filologii Słowiańskiej,

Iulia SERKOVA,

starszy wykładowca Katedry Filologii Słowiańskiej
Chmielnickiego Uniwersytetu Narodowego

OGÓLNY PRZEGLĄD WYNIKÓW KATEDRY FILOLOGII SŁOWIAŃSKIEJ CHMIELNICKIEGO UNIwersYTETU NARODOWEGO

W 2012 roku Chmielnicki Uniwersytet Narodowy po raz pierwszy zrekrutował studentów na kierunek «Filologia. Przekład (język polski)» i powstała Katedra Filologii Słowiańskiej. Podjęcie działań edukacyjnych w tym kierunku wynika przede wszystkim z rozwoju więzi kulturalnych, politycznych i gospodarczych między Ukrainą a państwem europejskim, Rzeczpospolitą Polską. Do skutecznej komunikacji i rozwoju relacji edukacyjno-kulturalnych potrzebni są specjaliści ze znajomością języka polskiego. Dlatego aplikanci Chmielnickiego Uniwersytetu Narodowego (KHNU) co roku interesują się nowym kierunkiem kształcenia. Ponadto w br. w obwodzie chmielnickim języka polskiego uczy się w szkołach ponad 5 tys. uczniów (czyli 350 klas w liceach ogólnokształcących). W związku z tym istnieje zapotrzebowanie na wykwalifikowanych specjalistów, a zapotrzebowanie to rośnie z roku na rok, ponieważ popularność języka polskiego, historii i kultury polskiej na Ukrainie również znacznie wzrosła.

W 2015 roku, zgodnie z zarządzeniem Ministerstwa Oświaty i Nauki Ukrainy, specjalność została przemianowana na «Filologia. Języki i literatury słowiańskie (w tym przekłady), pierwsza to polska».

W 2017 roku otwarto studia magisterskie na specjalności «Filologia. Języki i literatury słowiańskie (w tym przekłady), pierwsza to polska».

W 2018 roku został otwarty nowy kierunek «Szkolnictwo średnie (język i literatura polska)».

Obecnie Katedraz powodzeniem prowadzi 3 programy edukacyjne:

-«Filologia. język i literatura polska, drugim językiem jest angielski» (licencjat)

-«Wykształcenie średnie(języki i literatury (polski, ukraiński))» (licencjat)

- «Filologia. Języki i literatury słowiańskie (w tym przekłady), pierwsza to polska» (magisterskie)

W ciągu tego okresu Katedra Filologii Słowiańskiej (KSF) wykształciła około 300 absolwentów – wykwalifikowanych tłumaczy, lektorów języka polskiego, nauczycieli języka i literatury polskiej, którzy z powodzeniem wykonują swoją działalność zawodową, a także działają jako szefowie organizacji publicznych których działalność związana jest z polonistyką we wszystkich zakątkach Ukrainy i nie tylko.

Informacje o niektórych absolwentach: <https://ksf.khmnu.edu.ua/vypuskniky/>

Kadra dydaktyczna Katedry

Proces dydaktyczny na wydziale prowadzą wykładowcy KSF:

Nelia Podlewska – kandydat nauk pedagogicznych, profesor nadzwyczajny, kierownik Katedry Filologii Słowiańskiej, 30-letni staż naukowy i pedagogiczny. Zainteresowania: metody nauczania przedmiotów filologicznych, komunikacja międzykulturowa i problemy tłumaczeniowe, kultura komunikacji; autor ponad 80 publikacji naukowych w międzynarodowych bazach naukowych (Scopus, Web of Science) oraz ogólnoukraińskich publikacjach specjalistycznych; uczestnik ponad 150 konferencji międzynarodowych, ogólnoukraińskich i regionalnych; autor ponad 20 opracowań metodologicznych i 10 kursów w Moodle dla studentów; kierownik realizacji polsko-ukraińskich projektów międzynarodowych na wydziale (2014–2021); uczestniczyła w międzynarodowych projektach: Tempus (Hildesheim, Niemcy, 2016), Erasmus+ (Ataturk, Turcja 2021), (Wrocław, Polska, 2022). Szkoli kadrę naukową Katedry Metodyki Nauczania Języka Polskiego (O. Ranyuk, S. Voytalyuk, M. Koval).

Systematycznie podnosi kwalifikacje w zagranicznych i ukraińskich instytucjach naukowych (ponad 30). Jest członkiem Rady Naukowej Narodowego Uniwersytetu Chmielnickiego, przewodniczącą Rady Bibliotecznej Biblioteki Naukowej KHNU, członek Chmielnickiego Oddziału Zjednoczenia Nauczycieli Języka Polskiego na Ukrainie, juror olimpiad języka polskiego, wykładowca kursów doskonalenia języka ukraińskiego dla urzędników służby cywilnej. Posiada nagrody Wydziału Edukacji Rady Miejskiej Chmielnickiego, Wydziału Edukacji i Nauki Chmielnickiej Obwodowej Administracji Państwowej, rektora Chmielnickiego Uniwersytetu Narodowego, Ministerstwa Edukacji i Nauki Ukrainy, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej: <https://ksf.khmnu.edu.ua/podlevska-nelya-volodymyrivnaa/>

Ludmila Stanislavova –kandydat nauk filologicznych, profesor nadzwyczajny, 40 lat stażu dydaktycznego. Zainteresowania: stylistyka języka ukraińskiego, przekładoznawstwo, technologie informacyjne we współczesnej przestrzeni edukacyjnej; autor 45 publikacji naukowych w fachowych i uznanych publikacjach Ukrainy i za granicą; uczestnik ponad 70 konferencji różnego szczebla; autor ponad 10 opracowań metodologicznych i 5 kursów w Moodle dla studentów; uczestnik międzynarodowych projektów katedry. Systematycznie podnosi kwalifikacje zarówno w ukraińskich, jak i zagranicznych uczelniach oraz instytucjach pokrewnych (ok. 20). Jest dziekanem Wydziału Humanistyczno-Pedagogicznego KhNU. Ma nagrody od rektora KhNU. Rady Obwodu Chmielnickiego; Akademia Nauk Pedagogicznych Ukrainy, Ministerstwo Edukacji i Nauki Ukrainy: <https://ksf.khmnu.edu.ua/stanislavova-lyudmyla-leonidivna/>

Natalia Torchynska – kandydat nauk filologicznych, profesor nadzwyczajny: 25 lat stażu dydaktycznego. Zainteresowania: nowożytny ukraiński język literacki, nowożytny język polski, historia językoznawstwa polskiego, dialektologia, kultura języka naukowego; autor ponad 50 publikacji naukowych w międzynarodowych bazach naukometrycznych (Scopus, Web of Science) oraz ogólnoukraińskich publikacji specjalistycznych; uczestnik ponad 100 konferencji

międzynarodowych, ogólnoukraińskich i regionalnych; autor ponad 20 opracowań metodologicznych i 10 kursów w Moodle dla studentów; uczestnik międzynarodowych projektów katedry, Erasmus+ (Erzurum, Turcja, 2021), NAWA (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska, 2023). Systematycznie podnosi kwalifikacje w zagranicznych i ukraińskich instytucjach naukowych (ponad 20). Odpowiada za pracę naukową nauczycieli i studentów katedry, kieruje kołem naukowym

«Studia polonistyczne», jest członkiem jury etapu regionalnego Międzynarodowego Konkursu Znawców Języka Ukraińskiego im. Piotra Jacyka, etapu regionalnego Międzynarodowego Konkursu Językowo-Literackiego im. Tarasa Szewczenki.

Nadzorowała szkolenie studentów, którzy zdobyli nagrody za prace naukowe w ogólnoukraińskich konkursach dotyczące języka i literatury ukraińskiej oraz w Ogólnoukraińskim konkursie języka i literatury polskiej; w Międzynarodowym Konkursie Językowo-Literackim Uczniów i Młodzieży Studenckiej im. Tarasa Szewczenki. Posiada certyfikaty i wyróżnienia Narodowego Uniwersytetu Chmielnickiego, Wydziału Edukacji Rady Miejskiej Chmielnickiego, Wydziału Oświaty, Nauki, Młodzieży i Sportu Chmielnickiej Obwodowej Administracji Państwowej, Instytutu Modernizacji Treści Kształcenia: <https://ksf.khmnu.edu.ua/torchynska-nataliya-mykolayivna/>

Inna Goriachok – kandydat nauk pedagogicznych, profesor nadzwyczajny: 25 lat doświadczenia naukowego i pedagogicznego. Pole zainteresowań: metody nauczania literatury ukraińskiej i obcej, metody pracy wychowawczej, dziennikarstwo; kierownik działu edukacyjno-wychowawczego KhNU; autor ponad 30 publikacji naukowych w międzynarodowych bazach naukowych i ogólnoukraińskich publikacjach specjalistycznych; uczestnik ponad 80 konferencji różnego szczebla; autor ponad 10 opracowań metodologicznych i około 10 kursów w Moodle dla studentów; uczestnik realizacji projektów międzynarodowych na wydziale. Jest członkiem jury Małej Akademii Nauk Dziennikarskich, kierownikiem

naukowym studentów-laureatów olimpiad języka ukraińskiego. Jest kierownikiem działu pracy edukacyjnej w KhNU. Ma nagrody od rektora KHNU: <https://ksf.khmnu.edu.ua/goryachok-inna-vladyslavinna/>

Oksana Raniuk – kandydat nauk pedagogicznych, docent, 5 lat doświadczenia naukowego i pedagogicznego. Zainteresowania: metody nauczania języka i literatury polskiej, retoryka praktyczna: autorka 12 publikacji naukowych, w szczególności w międzynarodowych bazach naukometrycznych i ogólnoukraińskich publikacjach specjalistycznych; uczestnik ponad 40 konferencji międzynarodowych, ogólnoukraińskich i regionalnych; autor 6 opracowań metodologicznych i 7 kursów w Moodle dla studentów; uczestnik polsko-ukraińskich projektów międzynarodowych w Katedrze Filologii Słowiańskiej (2014; 2015; 2019). Systematycznie podnosi kwalifikacje w zagranicznych i ukraińskich instytucjach naukowych (ponad 10). Jest członkiem Chmielnickiego Oddziału Zjednoczenia Nauczycieli Języka Polskiego na Ukrainie, członkiem jury Olimpiady Języka Polskiego, członkiem jury «Małej Akademii Nauk Ukrainy» sekcja język polski, wykładowca kursów doskonalenia zawodowego z języka polskiego dla nauczycieli. Posiada wyróżnienia i podziękowania rektora Chmielnickiego Uniwersytetu Narodowego: <https://ksf.khmnu.edu.ua/ranyuk-oksana-petrivna/>

Iulia Serkova jest starszym naukowym pracownikiem o 43-letnim doświadczeniem w nauczaniu. Zainteresowania: język i literatura polska, przekład ukraińsko-polski, kultura, historia Polski: autor 15 publikacji naukowych w międzynarodowych i ukraińskich wydawnictwach specjalistycznych; uczestnik około 40 konferencji różnego szczebla; autor 5 opracowań metodologicznych i 5 kursów w Moodle dla studentów; koordynator i organizator olimpiad wszystkich stopni z języka i literatury polskiej, historii Polski; organizator ogólnoukraińskich dyktand z języka polskiego w KhNU; kierownik zwycięzców (uczniów i studentów) olimpiad międzynarodowych i ogólnoukraińskich w języku polskim; przewodnicząca Chmielnickiego Oddziału Zjednoczenia Nauczycieli Języka Polskiego na Ukrainie:

laureatka ogólnoświatowego konkursu «Polonijny Nauczyciel Roku 2019». Posiada nagrody rektora KHNU, Ministerstwa Edukacji i Nauki Ukrainy, odznaczenia (medal z okazji 100-lecia Polski, Krzyż Kawalerski, Krzyż Oficerski Orderu Zasługi RP):
<https://ksf.khmnu.edu.ua/serkova-yuliya-ivanivna/>

Ludmila Tereshchenko jest starszym naukowym pracownikiem: 40 lat doświadczenia pedagogicznego i naukowo-pedagogicznego. Zainteresowania naukowe: gramatyka nowożytna, leksykologia, frazeologia, onomastyka, leksykografia, ustna sztuka ludowa, kultura języka, stylistyka. Jest autorem ponad 70 publikacji naukowych w ukraińskich periodykach i innych czasopismach naukowych. Uczestnik około 100 międzynarodowych, ogólnoukraińskich, regionalnych konferencji. Autor 8 opracowań metodycznych i 7 szkoleń w Moodle dla studentów wyższych uczelni. Uczestnik międzynarodowych projektów katedry. Systematycznie doskonalili kwalifikacje w instytucjach ukraińskich i zagranicznych (około 20 certyfikatów i certyfikatów). Prodziekan Wydziału Humanistyczno-Pedagogicznego, członek Rady Metodycznej KhNU, członek komitetu organizacyjnego i jury międzynarodowych konkursów języka ukraińskiego Małej Akademii Nauk. Wykładowca w programie certyfikacyjnym zaawansowanych kursów szkoleniowych dla urzędników służby cywilnej. Posiada dyplomy honorowe Ministerstwa Oświaty i Nauki Ukrainy, świadectwa i podziękowania Wydziału Oświaty i Nauki Chmielnickiej Obwodowej Administracji Państwowej, rektora Chmielnickiego Uniwersytetu Narodowego:
<https://ksf.khmnu.edu.ua/tereshhenko-lyudmyla-viktorivna/>

Svitlana Voitaliuk – starszy wykładowca, doktorantka wydziału: 2,5 roku doświadczenia naukowego i dydaktycznego. Zainteresowania: nowożytna polszczyzna, teoria i praktyka przekładu; autor 3 publikacji naukowych w ogólnoukraińskich wydawnictwach specjalistycznych; uczestnik ponad 10 konferencji międzynarodowych, ogólnoukraińskich i regionalnych; autor 2 opracowań metodycznych i 3 kursów w Moodle dla studentów; uczestnik polsko-ukraińskich projektów międzynarodowych w Katedrze Filologii Słowiańskiej

(2021) Systematycznie podnosi kwalifikacje w zagranicznych i ukraińskich jednostkach naukowych (ponad 5). Jest członkiem Chmielnickiego Zjednoczenia Nauczycieli Języka Polskiego na Ukrainie, członkiem jury olimpiad języka polskiego, członkiem jury «Małej Akademii Nauk Ukrainy»: <https://ksf.khmnu.edu.ua/vojtaluk-svitlana-vasylivna/>

Tetiana Moroz – wykładowca, doktorantka katedry: 2 lata doświadczenia naukowego i pedagogicznego. Zainteresowania: paremiologia i frazeologia polska; autor ponad 10 publikacji naukowych, w szczególności w periodykach specjalistycznych Ukrainy, publikacjach zagranicznych oraz publikacjach naukowych indeksowanych w naukometrycznych bazach danych (Scopus); uczestnik ponad 15 konferencji międzynarodowych, ogólnoukraińskich i regionalnych; autor 2 opracowań metodycznych i kursów dla studentów w Moodle. Trwają przygotowania do obrony pracy doktorskiej z filologii polskiej: <https://ksf.khmnu.edu.ua/moroz-tetyana-oleksandrivna/>

Maryna Koval – starszy laborant, sekretarka, asystent: 5 lat stażu pracy, w tym 8 miesięcy doświadczenia naukowo-pedagogicznego. Zainteresowania: pedagogika, metody nauczania, język polski i ukraiński, kultura komunikacji. Autor ponad 20 publikacji naukowych; uczestnik konferencji międzynarodowych, ogólnoukraińskich i regionalnych; autor 2 kursów w Moodle dla studentów. Absolwentka stopnia naukowego «Doktor filozofii» w zakresie metodyki nauczania języka polskiego: <https://ksf.khmnu.edu.ua/koval-maryna-ivanivna/>

Wykładowcy katedry to profesjoniści w swojej dziedzinie, bo mają nie jedno wyższe wykształcenie, a kilka; są członkami komisji egzaminacyjnych z języka polskiego; kierownicy prac kwalifikacyjnych z polonistyki; doskonałą swój poziom profesjonalizmu na zaawansowanych szkoleniach i stażach zarówno na Ukrainie, jak i w Polsce; są wykładowcami kursów doskonalenia zawodowego dla nauczycieli języka polskiego; jurorzy w konkursach polonistycznych, olimpiadach z języka i literatury polskiej, sekcjach studenckich członków Małej Akademii Nauk Ukrainy; członkowie stowarzyszeń

zawodowych, towarzystw naukowych zajmujących się zainteresowaniami zawodowymi itp. Na Wydziale prowadzona jest działalność edukacyjna, metodyczna, naukowa, międzynarodowa, organizacyjno-wychowawcza.

Działalność edukacyjna

Katedra z powodzeniem przygotowuje studentów pierwszego (licencjackiego) stopnia szkolnictwa wyższego według programów edukacyjnych: «Szkolnictwo średnie (języki i literatury (polski, ukraiński))» (kwalifikacje nauczyciela języka i literatury polskiej oraz nauczyciela języka i literatury ukraińskiej) oraz «Filologia. Język polski i literatura, drugim językiem jest język angielski» (nadawane są uprawnienia tłumacza z języka polskiego i tłumacza z języka angielskiego) oraz studentów drugiego (magisterskiego) stopnia szkolnictwa wyższego w ramach programu edukacyjnego

«Filologia. Języki i literatury słowiańskie (w tym przekłady), pierwsza to polska» (nadawane są kwalifikacje magistra filologii, tłumacza z języka polskiego, nauczyciela języka i literatury polskiej).

Programy edukacyjne i plany studiów przewidują studiowanie dyscyplin, które kształtują kompetencje ogólne i zawodowe nabywcy, dyscypliny ukrainoznawstwa i kierunek polonistyczny.

Wśród dyscyplin obowiązkowego cyklu kierunku polonistycznego: «Warsztaty konwersacyjne z języka polskiego», «Język polski nowożytny», «Historia literatury polskiej», «Metodologia nauczania języka polskiego», «Lingwistyka (język polski)», «Edycja przekładu», Praktyczny kurs języka polskiego, «Teoria i praktyka przekładu», «Tłumaczenie w sferze prawnej, urzędowej, biznesowej i przemysłowej», «Główne nurty rozwoju literatury polskiej», «Problematyka polszczyzny i translatoryki», «Komunikacja międzykulturowa w aspekcie translatoryki», «Metodologia nauczania języka i literatury polskiej w szkołach wyższych», «Praktyka przekładowa», «Praktyka pedagogiczna» i inne.

Aby zapewnić indywidualny tok kształcenia studentom, w programach kształcenia przewidziano dyscypliny dowolnego wyboru,

dlatego Katedra Filologii Słowiańskiej, starając się zainteresować studentów językiem, literaturą i historią Polski, oferuje m.in. dyscypliny kierunku polonistycznego do wyboru: «Historia językoznawstwa polskiego», «Interaktywne metody nauczania przekładoznawstwa», «Historia języka polskiego», «Tłumaczenie naukowo-techniczne», «Język polski» (poziom początkowy i podstawowy), «Praktyczny kurs i praktyka języka polskiego w tym przekład», «Literatura polska w systemie sztuki», «Przekład artystyczny w aspekcie gatunkowym», «Kultura komunikacji i etykieta tłumacza» i inne. Warto zauważyć, że wyboru na rzecz pogłębionego studium polonistyki dokonują nie tylko studenci studiujący w programach kształcenia polonistycznego, ale także studenci studiów wyższych różnych specjalności uczelni, w szczególności następuje gwałtowny wzrost zainteresowania nauką języka polskiego i doskonaleniem już zdobytej wiedzy (w szczególności w tym roku przewiduje się dodatkową naukę języka polskiego na różnych poziomach dla około 150 studentów KhNU różnych specjalności).

Zajęcia odbywają się zgodnie z zaleceniami Ministerstwa Oświaty i Nauki Ukrainy, zarządzeniami rektora KhNU, z wykorzystaniem najnowszych technologii nauczania, w szczególności w warunkach nauczania zdalnego. (<https://ksf.khmnu.edu.ua/osvitni-programy-ta-navchalni-plany/>)

Znani językoznawcy, pisarze, dydaktycy i metodycy z Ukrainy i Polski są częstymi gośćmi na zajęciach z naszymi studentami. Tak na przykład w 2020 roku wykładowcy KULu: Evelina Bańka, Anna Plis, Jakub Koper – zostali zaproszeni do wygłoszenia wykładów dla studentów polonistów na aktualne tematy z zakresu filologii polskiej. (<https://ksf.khmnu.edu.ua/lekciya-vykkladacha-lyublynskogo-katolyczkogo-universytetu-joana-pavla-ii-polshha-dlya-polonistiv-hmelnyczkogo-naczionalnogo-universytetu-ukrayina/>; <https://ksf.khmnu.edu.ua/vidkryta-lekciya-polskoyi-perekładachky-anny-plis-dlya-studentiv-polonistiv-i-vykładachiv-kafedry-slovyanskoyi-filologii/>; <https://ksf.khmnu.edu.ua/vidkryta-lekciya-doktora-yakuba-kopera-dlya-studentiv-polonistiv-ta->

vykladachiv-kafedry-slovyanskoyi-filologiyi/)

W 2021/2022 w dwóch semestrach akademickich zajęcia gościnne dla studentów polonistów prowadzili lektorzy języka polskiego z ORPEG we współpracy z Drogobyckim Oddziałem Instytutu Modernizacji Treści Kształcenia: <https://ksf.khmnu.edu.ua/gostovi-lekczyi-dlya-studentiv-polonistiv-hmelnyczkogo-nacziionalnogo-universytetu/>)

Studenci aktywnie uczestniczyli w międzynarodowym projekcie «9 wykładów dla polonistów. Wokół języka i literatury» Instytutu Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego (Polska), podczas którego czołowi polscy znawcy językoznawstwa, literatury i kultury polskiej prowadzili wykłady otwarte dla studentów i wykładowców związane z badaniem lub nauczaniem (<https://ksf.khmnu.edu.ua/lekczyia-vidomogo-polskogo-movoznavczya-profesora-stanislava-dubisha-dlya-filologiv-ukrayiny/>; <https://ksf.khmnu.edu.ua/vidkryta-lekczyia-profesora-violetty-pruhnyak-dlya-polonistiv-ukrayiny/>; <https://ksf.khmnu.edu.ua/vidkryta-lekczyia-tomasha-korpyscha-profesora-varshavskogo-universytetu-polshha-dlya-polonistiv-ukrayiny/>)

W 2022 roku kolejnym projektem charytatywnym, w którym brali udział nasi studenci był projekt «Solidarni z Ukrainą», zorganizowany przez wykładowców UW dla studentów/wykładowców/przyszłych filologów, którzy uczą/będą uczyć języka polskiego jako obcego. Zajęcia prowadzili nauczyciele akademicy: Anna Rabczuk, Katarina Kolak-Danij, Aleksandra Swieczka, Agnieszka Jastrzębska, Dagmara Sobieska, Piotr Kajak, Paulina Potasińska (<https://ksf.khmnu.edu.ua/polonisty-hnu-uchasnyky-dobrochynnogo-proyektu-solidarni-z-ukrayinoyu-varshavskogo-universytetu-polshha/>)

Więcej informacji o wykładach gościnnych dla studentów polonistów KhNU: <https://ksf.khmnu.edu.ua/akademichna-mobilnist/>

Praktyki pedagogiczne i tłumaczeniowe studentów

Zgodnie z programami nauczania i planami edukacyjnymi, kształcenie praktyczne naszych studentów odbywa się w szczególności

w liceach ogólnokształcących, szkołach wyższych, szkołach językowych, gdzie nabywają oni umiejętności przyszłego nauczyciela języka polskiego, a umiejętności przyszłego tłumacza w biurach tłumaczeń, organizacjach publicznych i instytucji potrzebujących tłumaczeń ukraińsko-polskich.

Dodatkowe informacje o praktykach pedagogicznych studentów studiów magisterskich w szkołach wyższych: <https://ksf.khmnu.edu.ua/pedagogichna-praktyka-u-zakladah-vyshhoi-osvity/>

Dodatkowe informacje o praktykach pedagogicznych przyszłych nauczycieli w szkołach ogólnokształcących: <https://ksf.khmnu.edu.ua/pedagogichna-praktyka-u-zakladah-zagalnoi-serednoi-osvity/>

Dodatkowe informacje o praktykach tłumaczeniowych przyszłych tłumaczy: <https://ksf.khmnu.edu.ua/perekladaczka-praktyka-magistriv/>

Działalność metodyczna

Praca wykładowców nad rozszerzeniem, pogłębieniem i ulepszeniem materiałów dydaktycznych i metodycznych w środowisku modułowym (Moodle) KhNU w nauczanych przez nich dyscyplinach jest nieustająca. Nauczyciele akademicki są autorami-programistami (opracowano ponad 70 dyscyplin) w odniesieniu do treści Moodle. Jednym z kierunków pracy metodycznej nauczyciela akademickiego jest opracowywanie zaleceń metodycznych, poradników i podręczników do nauczanych dyscyplin.

Podajemy nazwy niektórych podręczników metodycznych (opracowanych przez wykładowców Katedry) związanych z nauczaniem dyscyplin polonistycznych:

2023 – Moroz T.O. Współczesny język polski. Słownictwo. Frazeologia: zbiór ćwiczeń do ćwiczeń praktycznych.

2022 – Voitaliuk S. V. Współczesny język polski. Morfologia: zbiór ćwiczeń do zajęć praktycznych. **2022** – Podlevska N.V. Komunikacja międzykulturowa w aspekcie translatoryki: wskazówki metodyczne do zajęć praktycznych. **2022** – Podlevska N.V., Torchynska N.M. Praca kwalifikacyjna na stopień magistra filologii: wskazówki metodyczne dla kandydatów na studia wyższe. **2022** –

Ranyuk O.P. Nowoczesna polszczyzna. Fonetyka: zbiór ćwiczeń do zajęć praktycznych. **2022** – Sovtys N.M., Stanislavova L.L. Problematyka polonistyki i translatoryki. Transformacje przekładu w praktyce tłumaczeniowej i redakcji przekładu: zbiór ćwiczeń dla studentów.

2021 – Raniuk O. P. Nowoczesna polszczyzna. Ortografia. Praca słowna: zbiór ćwiczeń i zadań, **2021** – Raniuk O.P. Metody nauczania języka polskiego: zalecenia metodyczne do zajęć praktycznych. **2021** – Serkova J.I. Główne kierunki rozwoju literatury polskiej: materiały do opanowania kursu. **2021** – Torczyńska N.M. Historia językoznawstwa polskiego: zalecenia metodyczne do zajęć seminaryjnych. **2021** – Język i literatura polska: wytyczne metodyczne pisanie prac semestralnych.

2020 – Stanislavova L.L. Transformacje tłumaczeniowe w praktyce przekładu i redakcji tłumaczeń: zbiór ćwiczeń do prowadzenia zajęć praktycznych.

2019 – Warsztaty języka polskiego Raniuk O. P.: zbiór ćwiczeń i zadań dla studentów. **2019** – Saszko I.O., Serkova J.I. Praktyczny kurs języka polskiego: ćwiczenia i zadania z dyscypliny. 2019 – Stanislavova L.L. Redagowanie tłumaczeń. Tłumaczenie tekstów artystycznych i publicystycznych: wskazówki metodyczne.

2017 – Dutkovska O.B., Serkova J.I. Praktyczny kurs języka polskiego: ćwiczenia i zadania z dyscypliny.

2016 p. – Saszko I.S., Serkova J.I. Zrozumieć Polskę: wskazówki metodyczne do studiowania dyscypliny «Linguo-regional studies».

Szczegółowe informacje znajdują się na stronie internetowej katedry: <https://ksf.khmnmu.edu.ua/navchalno-metodychna-robota/>

Podnoszenie kwalifikacji i doskonalenie nauczycieli akademickich

Kolejnym kierunkiem działalności metodycznej nauczyciela akademickiego katedry jest doskonalenie jego kwalifikacji i staż na bazie innych uczelni zarówno na Ukrainie, jak i za granicą. Stało się to już powszechne dla wszystkich wykładowców, ponieważ postępowanie

naukowo-techniczny oraz rozwój i przemiany we współczesnej edukacji nie pomijają ani jednego zawodowego nauczyciela. Tak, przedstawiamy tematykę niektórych z nich:

Nela Podlevska: 2022 – «Innowacje w nauczaniu dyscyplin filologicznych» na Uniwersytecie Wrocławskim (Instytut Filologii Słowiańskiej) (Polska) w ramach projektu Erasmus+. **2022** – «Specyfika nauczania języka polskiego w kontekście realizacji koncepcji «Nowej Szkoły Ukraińskiej» w Wołyńskim Instytucie Podyplomowego Kształcenia Pedagogicznego. **2021** – «Innowacyjne technologie w nauczaniu dyscyplin filologicznych» na Atatürk University (Turcja) w ramach projektu Erasmus+. **2020** – «Usługa przechowywania danych w chmurze do nauki online na przykładzie platformy ZOOM» w Instytucie Badawczym Lubelskiego Parku Naukowo-Technologicznego (Polska). **2017** – «Kursy metodyczno-dydaktyczne dla nauczycieli Narodowego Uniwersytetu Chmielnickiego» w Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej (Kraków, Polska).

Ludmila Stanislavova: 2022 – «Umiędzynarodowienie edukacji. Nowe i innowacyjne metody nauczania. Realizacja międzynarodowych projektów edukacyjnych w perspektywie finansowej UE» na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie. **2022** – «Innowacyjne technologie na lekcjach języka polskiego» w Wołyńskim Instytucie Podyplomowego Kształcenia Pedagogicznego. **2021** – «Metody nauczania na odległość na przykładzie platform ZOOM i Moodle» w Instytucie Badawczym Lubelskiego Parku Naukowo-Technologicznego. **2017** – «Kursy metodyczno-dydaktyczne dla nauczycieli Narodowego Uniwersytetu Chmielnickiego» w Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej (Kraków, Polska).

Natalia Torchynska: 2022 – «Rozwój kompetencji zawodowych pracownika naukowo-pedagogicznego» na Chmielnickim Uniwersytecie Narodowym. **2021** – «Innowacyjne technologie w nauczaniu dyscyplin filologicznych» na Atatürk University (Turcja) w ramach programu ERASMUS+. **2021** – «Wykorzystanie technologii

informacyjnych, komunikacyjnych i cyfrowych w procesie edukacyjnym, w tym e-learningu» na Chmielnickim Uniwersytecie Narodowym. **2020** – «Usługa cloud to rage do badania online na przykładzie platformy ZOOM» w Instytucie Badawczym Lubelskiego Parku Naukowo-Technologicznego (Polska). **2017** – «Kursy metodyczno-dydaktyczne dla nauczycieli Narodowego Uniwersytetu Chmielnickiego» w Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej (Kraków, Polska).

Inna Goriachok: 2022 – «Pedagogika partnerska: ciekawostki o efektywnej współpracy z rodzicami w nowej ukraińskiej szkole» w Vseosvita LLC. **2021** – «Innowacyjne formy nowoczesnej edukacji z wykorzystaniem platform GoogleMeet, Google Classroom» w Instytucie Badawczym Lubelskiego Parku Naukowo-Technologicznego. **2020** – «Krajowe biuro Erasmus+ na Ukrainie i Narodowy zespół ekspertów ds. reformy szkolnictwa wyższego» na Sumskim Uniwersytecie Państwowym.

Oksana Raniuk: 2022 – «Specyfika nauki języka polskiego w kontekście realizacji koncepcji «Nowej Szkoły Ukraińskiej» w Wołyńskim Instytucie Kształcenia Podyplomowego. **2021** – «Nauczanie języka polskiego jako drugiego» w Centrum Rozwoju Polskiej Edukacji Za Granicą (ORPEG), Polonijne Centrum Nauczycielskie (Warszawa, Rzeczpospolita Polska). **2020** – «Zoom krok po kroku» w Centrum Doskonalenia Nauczycieli, Stowarzyszenie «Polska», Warszawa. **2019** – Ośrodek doskonalenia nauczycieli Stowarzyszenie «Wspólnota Polska» (staż międzynarodowy, Toruń).

Ludmila Tereshchenko: 2022 – «Wykorzystanie edukacji pozaformalnej w kształceniu licencjackim i magisterskim: doświadczenia krajów Unii Europejskiej i Ukrainy» (Lublin, RP). **2022** – «Cechy rozwoju i treści programów edukacyjnych wybranych dyscyplin, które zapewniają kształtowanie świadomości i kompetencji międzykulturowych studentów szkół wyższych» w Ministerstwie Edukacji i Kultury Ukrainy. **2022** – «Uczciwość akademicka w kształceniu kandydatów na studia magisterskie i doktoranckie w Unii

Europejskiej i na Ukrainie» (Lublin, Polska). **2017** – «Kursy metodyczno-dydaktyczne dla nauczycieli Narodowego Uniwersytetu Chmielnickiego» w Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej (Kraków, Polska).

Iulia Serkova: 2022 – «Nowoczesne metody nauczania języka i kultury polskiej z wykorzystaniem platformy elektronicznej Moodle» w ramach międzynarodowego projektu „Szkoła Dobrej Jakości” Fundacji «Wolność i Demokracja» (Polska). **2020** – «W poszukiwaniu nowego sensu – rola wartości w budowaniu dobrostanu w życiu zawodowym i prywatnym osób zarządzających» «Projekt ABC» (Warszawa). **2019** – «Innowacyjność nauczania języka polskiego na Ukrainie» Fundacja «Wolność i Demokracja» (Kamieniec Podolski). **2019** – półroczny staż zaawansowany z filologii polskiej w Kamieniec-Podolskim Uniwersytecie Narodowym im. Iwana Ohijenki.

Svitlana Voitaliuk: 2023 – «Język polski jako obcy wraz z komponentem regulacji emocjonalnej», organizowany przez Fundację SOK (Polska) dla lektorów i nauczycieli uczących języka polskiego jako obcego. **2022** – «Diagnoza edukacyjna - przegląd form, środków i metod», (ORPEG, Warszawa). **2022** – «Język polski jako obcy – jak efektywnie uczyć początkujących? – Część 2», Szkoła Języków Obcych «PROLOG». **2022** – «Rozwój kompetencji zawodowych» w KhNU. **2019** – «Kompetentne podejście do nauczania języka polskiego w szkołach ogólnokształcących» w Chmielnickim Obwodowym Instytucie Podyplomowego Kształcenia Pedagogicznego.

Tetiana Moroz: 2021 – «Opozycja składników bóg/człowiek, bóg/diabeł w składzie polskich jednostek paremicznych» w Centrum Ukraińsko-Europejskiej Współpracy Naukowej. Akademia Polonistyczna w Częstochowie. **2021** – «Opozycje młodość / starość, młody / stary w strukturze semantycznej paremii polskich» Kujawska Szkoła Wyższa we Włocławku.

Maryna Koval: 2022 – «Use of informal education in the training of bachelors and masters: experience of the eu countries and Ukraine» (Lublin, Polska).

Więcej informacji na temat doskonalenia zawodowego pracowników naukowych katedry: <https://ksf.khmnu.edu.ua/kolektyv-kafedry/>

Zwracamy również uwagę, że Katedra Filologii Słowiańskiej prowadzi praktyki i doskonalenie zawodowe dla lektorów języka polskiego z innych uczelni Ukrainy. Tak, są to lektorzy z Kamieniecko-Podolskiego Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Ohijenki, Narodowej Akademii Państwowej Służby Granicznej Ukrainy im. Bohdana Chmielnickiego, Chmielnickiej Akademii Humanitarno-Pedagogicznej, Włodzimiersko- Wołyńskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej itp.

Międzynarodowe projekty katedry

Przez cały okres swojej działalności prowadzona była międzynarodowa działalność Katedry z instytucjami naukowymi, szkołami wyższymi i ogólnokształcącymi, organizacjami publicznymi. W szczególności ta działalność przebiegała wielokierunkowo: są to międzynarodowe projekty ukraińsko-polskie i międzynarodowe konferencje, a także podnoszenie kwalifikacji wykładowców i studentów w Polsce, organizowanie międzynarodowych konkursów itp.

I tak w 2012 roku Katedra Filologii Słowiańskiej podpisała porozumienie o współpracy ze Stowarzyszeniem «Integracja Europa-Wschód» (Kielce, Polska), a następnie wspólnie ubiegała się o granty międzynarodowe, wygrała je i zrealizowała w ciągu 10 lat 8 polsko-ukraińskich projektów:

Projekt **«Polonijne multicentrum edukacyjne»**, 2012 r. sfinansowany ze środków Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Odbył się staż (podnoszenie kwalifikacji) wykładowców i studentów katedry na terenie miasta Kielce (Polska) oraz zakup sprzętu komputerowego do obsługi specjalności KFS.

«Rozwój szkolnictwa polskiego na Ukrainie dzięki wsparciu Katedry Filologii Słowiańskiej», 2014. Dotacja została udzielona Katedrze Filologii Słowiańskiej KhNU przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP w ramach dotacji «Współpraca w zakresie dziedziny dyplomacji publicznej w 2014 roku». Efektem były kursy języka

polskiego prowadzone przez fachowców z Polski na Chmielnickim Uniwersytecie Narodowym; tygodniowy staż wykładowców w Kielcach (kursy metodyczne, wizyty w szkołach); zorganizowanie międzynarodowej ukraińsko-polskiej konferencji «Język polski w ukraińskiej edukacji – perspektywy w aspekcie integracji europejskiej».

«PL+UA=UE (polsko-ukraińskie spotkania na drodze do jedności europejskiej)», 2015. KFS otrzymała dotację Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP na realizację wskazanego projektu, którego głównym celem było wspieranie rozwoju języka polskiego na Ukrainie poprzez wykorzystanie innowacyjnych metod nauczania języka polskiego jako obcego. Zgodnie z warunkami projektu studenci odbywali letnie praktyki tłumaczeniowe w Kielcach (Polska), brali udział w wyprawie filologicznej w obwodach chmielnickim, żytomierskim, winnickim, badając zjawiska językowe, zakupiono także literaturę edukacyjną do nauczania języka polskiego. Efektem projektu była międzynarodowa ukraińsko-polska konferencja «Kompetencje językowe podstawą sukcesu zawodowego i społecznego w Europie».

«Nowe kwalifikacje – nowe możliwości», 2017. KFS otrzymała dotację na realizację ww. projektu, dofinansowanego przez Fundację Pomoc Polakom na Wschodzie współfinansowanego w ramach pomocy Senatu RP Polski dla Polaków za granicą. Odbyły się tygodniowe praktyki językowe studentów w Kielcach (Polska); dla studentów rozpoczynających (zgodnie z warunkami projektu) w pierwszym semestrze roku 2017–2018 r. odbyły się kursy on-line (w trybie zdalnym) doskonalące wiedzę, umiejętności i zdolności w zakresie języka polskiego (przez fachowców z Kielc (Polska)); zakupiono literaturę edukacyjną i metodyczną; nastąpiłaśtało doskonalenie zawodowe wykładowców KFS z zakresu dydaktyki językoznawczej i ze studiowania zagranicznych doświadczeń uczelni europejskich na Uniwersytecie Pedagogicznym im Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (Polska).

«Nowe kwalifikacje – nowe możliwości», 2018. KFS otrzymała dotację na kontynuację realizacji projektu realizowanego w 2017 roku. W ramach realizacji tego projektu studenci i wykładowcy wspólnie z

nauczycielami języka polskiego z Podola odwiedzili miasto Kielce (Polska) w celu podniesienia swoich kompetencji zawodowych; brali udział w III Europejskim Forum Technologii i Innowacji Edukacyjnych oraz w kongresie «Edukacja Przyszłości», na których omawiano zagadnienia współpracy międzynarodowej w dziedzinie edukacji; nowe technologie w nauce języka polskiego jako obcego; prowadzono dyskusje na temat problemów i perspektyw realizacji przez nauczycieli nowych projektów edukacyjnych oraz ich celowości i znaczenia w nauczaniu języka polskiego jako obcego; zwiedzanie VI Liceum Ogólnokształcącego im. J. Słowackiego w Kielcach, gdzie zaprezentowano polski system oświaty w szkołach ponadgimnazjalnych, omówiono problemy organizacji wykładu (lekcji) języka polskiego, porównano doświadczenia studiowania na Ukrainie i w Polsce, przeprowadzono dyskusje z nauczycielami języka polskiego w zakresie metodycznego doskonalenia lekcji języka polskiego jako obcego, nawiązane kontakty z perspektywą dalszej współpracy i wymiany doświadczeń w zakresie oświaty i nauczania języka polskiego.

«Magiczny szlak przygód z językiem polskim w Górach Świętokrzyskich», 2018. Ten projekt dał możliwość studentom KFS odwiedzić miasto Kielce w celu podniesienia poziomu znajomości języka polskiego i nabycia kompetencji komunikacyjnych, a także udziału w seminariach teatralno-literackich, w zajęciach z kreowania wizerunku w środkach masowego przekazu informacyjnego, tworzenia produkcji animowanych i teatralnych, zapoznanie się z dziedzictwem kulturowym narodu polskiego itp.; wycieczki z przewodnikiem do Muzeum Dialogu Kultur i Muzeum Ludowego, wizyty edukacyjne w geoparku i parku technologicznym, spotkania z redaktorem naczelnym magazynu «Made in Świętokrzyskie», niesamowite mistrzowskie kursy aktorskie z rozpoznawania zdolności przywódczych.

«Wsparcie Katedry Filologii Słowiańskiej Narodowego Uniwersytetu Chmielnickiego», 2019. Katedra otrzymała dotację na realizację ww. projektu, finansowanego przez Fundację Pomocy Polakom na Wschodzie i współfinansowanego w ramach pomocy

Senatu RP dla Polaków za granicą. Studenci KFS uczestniczyli w szkoleniach z metodyki uczenia się i nauczania języka polskiego dla cudzoziemców zorganizowanych w Kielcach. Uczestnicy projektu zapoznali się ze skutecznymi i innowacyjnymi metodami nauczania języka polskiego jako obcego w nowoczesnych warunkach edukacyjnych. Odbyla się wizyta na lekcje języka polskiego w szkołach miejskich; udział w warsztatach integracyjnych w szkole dla dzieci ze specjalnymi potrzebami (w szczególności wadami słuchu), zajęcia z języka migowego; spotkanie uczestników projektu z organizacjami pozarządowymi w Polsce w celu wzięcia udziału we wspólnych warsztatach w celu wypracowania pomysłów na tworzenie w przyszłości nowych projektów, które mogłyby być realizowane przez studentów i wykładowców Katedry Sławistyki we współpracy z organizacjami polonijnymi.

«Wsparcie Katedry Filologii Słowiańskiej Narodowego Uniwersytetu Chmielnickiego», 2021. Katedra otrzymała dotację ze środków Kancelarii Prezesa Rady Ministrów (Polska) w ramach konkursu „Polonia i Polacy za Granicą 2021”. Projekt miał na celu udzielenie pomocy materialnej katedrze filologii słowiańskiej zajmującej się kształceniem studentów polonistów, w szczególności na zakup materiałów dydaktycznych i merytorycznych dla studentów i wykładowców. Ze środków dotacji zakupiono materiały edukacyjne dla Katedry Filologii Słowiańskiej; zostało zorganizowane studium metodyki nauczania języka i literatury polskiej w ZZSO i ZVO. Zakupiono również inteligentne słuchawki tłumaczące 2 w 1 do telefonów z bluetooth (oparte na sztucznej inteligencji) dla grupy studentów studiujących różne rodzaje tłumaczeń. Zakupiono również interaktywny monitor dotykowy, który daje duże możliwości prowadzenia zajęć z języka polskiego, literatury i innych dyscyplin z wykorzystaniem najnowszych technologii do nauki i wspólnej pracy.

Więcej szczegółowych informacji na temat międzynarodowych polsko-ukraińskich projektów katedry: <https://ksf.khmnu.edu.ua/mizhnarodni-projekty/>

Letnie szkoły językowe i międzynarodowe praktyki studentów

Nasi studenci uwielbiają uczestniczyć w stażach językowych, szkołach letnich z języka polskiego, gdzie mogą podnieść własny poziom nabytych kompetencji w zakresie filologii polskiej i metod nauczania. Dlatego corocznie składane są wnioski o udział w międzynarodowych szkołach letnich w języku polskim.

Studenci studiów licencjackich corocznie odbywają staże językowe w różnych miastach Polski, wśród native speakerów, zdobywając doświadczenie w zakresie sprawności mówienia, czytania i pisania, komunikacji międzykulturowej, znajomości kultury i historii Polski (Kielce, Katowice, Przemyśl, Kraków, Warszawa, Lublin, Wrocław itp.).

Informacje o międzynarodowych praktykach językowych i pedagogicznych licencjatów katedry: <https://ksf.khmnu.edu.ua/mizhnarodni-movni-i-pedagogichni-praktyky/>

Studenci polonistyki studiów magisterskich również odwiedzają Polskę, uczęszczają na kursy językowe, szkoły letnie, nabywają kompetencje tłumacza, zapoznają się z polskim systemem edukacji itp.

Międzynarodowe praktyki językowe studentów polonistyki studiów magisterskich w Polsce: <https://ksf.khmnu.edu.ua/mizhnarodni-movni-i-pedagogichni-praktyky-magistr/>

Ukraińsko-Polskie Centrum Integracji Europejskiej (UPCEI)

UPCEI jest pracownią nauczania języka polskiego Katedry Filologii Słowiańskiej. Ukraińsko-Polskie Centrum Integracji Europejskiej powstało w 2004 roku na mocy Umowy między Chmielnickim Uniwersytetem Narodowym a Zjednoczeniem Nauczycieli Polskich na Ukrainie z potrzeby ukraińsko-polskiej współpracy między ukraińskimi i polskimi organizacjami rządowymi, instytucjami edukacyjnymi, fundacjami i stowarzyszeniami polonijnymi oraz dla zaspokojenia potrzeb polskiej mniejszości narodowej, ponieważ miasto Chmielnicki, były Płaskirów, jest zamieszkiwany przez duże skupisko Polaków, którzy zachowali swoje tradycje, kulturę, wiarę swoich ojców i język, tak zwaną, gwarę „mazurską

Pomieszczenia o powierzchni 120 m.kw. (4 lokale) zapewniła uczelnia, natomiast Stowarzyszenie «Wspólnota Polska» je wyremontowało, Fundacja Pomoc Polakom na Wschodzie wyposażała.

Jeśli przyjrzymy się strukturze działalności Centrum, jego współpraca budowana jest na zasadzie trójkąta: instytucja naukowa, oświatowa, organizacja polonijna, a ono przy tym wykonuje misję łącznika w realizacji wszystkich przedsięwzięć o charakterze polskim.

W związku z tym cała działalność Katedry Sławistyki (gdzie kształcą się przyszli tłumacze, nauczyciele i wykładowcy języka i literatury polskiej) odbywa się w UPCIE.

Na mocy podpisanych umów z zagranicznymi organizacjami nierządowymi, związkami, stowarzyszeniami, fundacjami UPCIE we współpracy z Chmielnickim Oddziałem Zjednoczenia Nauczycieli Polskich na Ukrainie realizuje różnorodną współpracę (edukacyjną, naukową, metodyczną, kulturalną, publiczną): Stowarzyszenie «Integracja Europa-Wschód», Fundacja «Wolność i Demokracja», «Pomoc Polakom na Wschodzie», Konsulat Generalny RP w Winnicy.

UPCIE jako laboratorium języka i kultury polskiej przy Katedrze Sławistyki zwraca szczególną uwagę na działalność dydaktyczną: organizuje staże, warsztaty i kursy metodyczne, treningi, prowadzi Szkołę Letnią dla przyszłych kandydatów na studia polonistyczne. Realizuje różne przedsięwzięcia edukacyjne (olimpiady, konkursy, spotkania okolicznościowe) we współpracy z organizacjami polonijnymi.

Treningi, warsztaty z wystawą o tematyce «Wiek pary i pieniądza. Wkład Polaków z Kresów Wschodnich w kształtowanie się nowoczesnej gospodarki i ekonomii oraz przemian społecznych na ziemiach polskich w XIX wieku» (mechanizm rozwoju gospodarczego w XIX wieku; Gra-giełda) – takie warsztaty organizuje się przed praktyka studencką.

Seminaria naukowe, warsztaty i kursy metodyczne «Stan i perspektywy nauczania języka polskiego na Ukrainie» corocznie organizuje się dla studentów magistrów i nauczycieli języka polskiego.

Na jednym z takich seminariów swoją obecnością zaszczytili nas

państwo Halina i Tadeusz Zgółkowie – profesorowie z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, przedstawiając dla nauczycieli swój podręcznik języka polskiego «Mówię, więc jestem».

Przy wsparciu Konsulatu Generalnego RP w Winnicy odbywają się coroczne Olimpiady z Języka i Literatury Polskiej, organizowane przez Instytut Badań Literackich przy PAN w Warszawie i Fundację WiD, a realizowane przez Katedrę Sławistyki i Zjednoczenie Nauczycieli Polskich na Ukrainie na bazie UPCIE, w których uczestniczą uczniowie ogólnokształcących placówek oświatowych regionu podolskiego, oraz polskich szkół sobotnich.

Cieszy fakt, że Konsulat Generalny za każdym razem wspiera organizację olimpiad i honoruje ich zwycięzców cennymi nagrodami.

Olimpiada Historii Polski zapoczątkowana na Ukrainie w 2017 roku przez Fundację Wolność i Demokracja oraz Polskie Towarzystwo Historyczne i realizowana przez Chmielnickie ZNP na Ukrainie we współpracy z Katedrą Sławistyki, odbywała się co roku w UPCIE w celu kształtowania i umacniania świadomości historycznej młodzieży i poprzez to wspieranie polskiej tożsamości na Ukrainie.

Pierwsza studencka Olimpiada Języka i Kultury Polskiej dla studentów studiów polonistycznych i lektorów na Ukrainie została zorganizowana przez Fundację Pomoc Polakom na Wschodzie, dofinansowana ze środków Kancelarii Prezesa Rady Ministrów i realizowana w dniach: 18.11.2021–20.11.2021 przez Katedrę Sławistyki we współpracy z Chmielnickim Zjednoczeniem Nauczycieli Polskich na Ukrainie. W olimpiadzie wzięli udział studenci z uniwersytetów miast: Charków, Winnica, Żytomierz, Kamieniec-Podolski, Drohobycz, Chmielnicki, Uman.

Na bazie UPCIE praktykowano są Szkoły Letnie dla kandydatów ubiegających się o studia polonistyczne oraz studentów pragnących uzupełnić swoją wiedzę językową. Jedną z takich szkół letnich prowadzi dr Anna Petlak, Uniwersytet Łódzki.

Dzięki dofinansowaniu Rządu Polskiego i wsparciu Fundacji «Wolność i Demokracja» corocznie na bazie UPCIE odbywają się imprezy, które jednoczą wszystkich chcących sprawdzić swoją

znajomość polskiej ortografii i interpunkcji – są to coroczne dyktanda z języka polskiego. Liczba uczestników sięga do ponad 200-300 osób. Ta praca jest tradycyjna i systematyczna. Zwycięzcy w poszczególnych kategoriach otrzymują od Fundacji nagrody. Cieszy fakt, że najliczniej uczestniczą w nich zarówno uczniowie szkół średnich jak i szkółek sobotnich, w których uczy się języka, kultury i historii Polski. A studenci mają praktykę w sprawdzaniu prac konkursowych.

Dodatkowe informacje o olimpiadach języka polskiego i historii Polski: <https://ksf.khmnu.edu.ua/olimpiady-z-polonistyky/>

Dodatkowe informacje o dyktandach ogólnoukraińskich z języka polskiego: <https://ksf.khmnu.edu.ua/dyktanty-z-polskoyi-movy/>

Działalność badawcza

Katedra Filologii Słowiańskiej pracuje nad tematem badawczym «Problemy Filologii Słowiańskiej i Językoznawstwa».

W latach 2013–2022 wykładowcy katedry napisali ponad 200 artykułów, w tym 32 w publikacjach zagranicznych i 15 w czasopiśmie znajdujących się w bazach naukowych (Scopus, Web of Science, Index Copernicus).

Kots', T. A., Shymanska, V. O., **Podlevska, N. V.**, Dyiak, O.V. Linguistic aspects of language consciousness in synchrony and diachrony. *Journal of Language and Linguistic Studies*. 2022. Nr 18 (2). P. 836–844. <https://jlls.org/index.php/jlls/index> (Scopus)

Olha Ilishova, Lesia Moroz-Rekotova, Yuliia Semeniako, **Nelia Podlevska, Oksana Raniuk, Inna Horiachok**. The Role of Human Communicative Competence in Post-Industrial Society. *Postmodern Openings*. 2022. Nr 13(4). P. 402–426. <https://doi.org/10.18662/po/13.4/525> (WoS).

Торчинська Н.М., Торчинський М.М. Вокативи як виразники чужого мовлення в молитовному дискурсі: семантико-функціональний аспект. *Slavia orientalis*. 2022. Tom LXXI. Nr 3. S. 561–575. <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/142779/edition/125274/content> (Scopus).

Zhukova H., Vashevich O., Patlaichuk O., Shvets T., **Torchynska**

N., Maidaniuk I. Dialogue in the Philosophical and Educational Postmodern View. *Postmodern Openings*. 2022. Volume 13, Issue 2, P. 303–320. <https://doi.org/10.18662/po/13.2/455> (WOS).

Torchynska N., Shymanska V., Gontsa I., Dudenko O. Intertextuality as an Integral Component of Modern Ukrainian Discourse (on the Example of Literary and Journalistic Styles). *Postmodern Openings*. 2021. Volume 12, Issue 4, P. 255–271. <https://doi.org/10.18662/po/12.4/373> (WOS).

Oprócz publikacji w międzynarodowych bazach naukowych (Scopus, Web of Science) nauczyciele Katedry Filologii Słowiańskiej realizują publikacje naukowe w specjalistycznych wydawnictwach Ukrainy, oto przykłady niektórych tytułów artykułów związanych z filologią polską i dydaktyką:

1.Podlevska N. V. Językowe i komunikacyjne cechy funkcjonowania form etykiety w języku ukraińskim i polskim. *Aktualne problemy filologii i translatoryki*: zbiór prac naukowych. Chmielnicki, 2020. Wydanie 20. S. 33–40.

2.Podlevska N.V., Bakum Z.P., Kształtowanie się poglądów językowo- metodycznych studentów polonistów w procesie studiowania «Metodyki nauczania języka obcego (polskiego)». *Język i literatura ukraińska w szkołach Ukrainy*. 2020. Nr 5. S. 3–7.

3.Podlevska N. V. Studiowanie języka polskiego na Chmielnickim Uniwersytecie Narodowym. *VII Ukraińsko-polskie dialogi naukowe: zbiór tez międzynarodowej konferencji*, 18–21 października 2017, Chmielnicki Uniwersytet Narodowy. Chmielnicki, 2017. S. 210–212.

4.Podlevska N.V. Współzależności w nauce języka polskiego w szkołach ogólnokształcących i wyższych. *Filologia słowiańska: historia, teraźniejszość, perspektywy*: zbiór prac naukowych. Uman, 2014. S. 21–25.

5.Stanislovova L. L. Tłumaczenie neologizmów autora powieści A. Sapkowskiego «Ostatnie życzenia». *Aktualne problemy filologii i translatoryki*: zbiór prac naukowych Chmielnicki: KhNU, 2020. Wydanie 19. S. 93–97.

6.Stanislavova L.L. Strategie tłumaczeniowe i sposoby ich realizacji (na materiale ukraińskich przekładów baśni J. Kraszewskiego «Kwiat paproci»). *Aktualne problemy filologii i translatoryki*: zbiór prac naukowych. Chmielnicki: KhNU, 2019. Wydanie 17. S. 36–42.

7.Stanislavova L.L. Zapożyczenia w tłumaczeniach tekstów polskich na język ukraiński. *Slawistyka: językoznawstwo, literaturoznawstwo, dydaktyka*: zbiór prac naukowych. Chmielnicki: FOP Bidyuk E. I., 2019. Wydanie 6. S. 103–109.

8.Stanislavova L. L. Aforyzmy jako element nauki języka polskiego. *Slawistyka: językoznawstwo, literaturoznawstwo, dydaktyka*: zbiór prac naukowych. Chmielnicki, 2015. Wydanie 1. S. 175–185.

9.Torchynska N. Przemiany gramatyczne w procesie przekładu polsko- ukraińskiego. *Aktualne problemy filologii i translatoryki*: zbiór prac naukowych. Chmielnicki, 2023. Wydanie 27. P.111–117.

10.Torchynska N.M. Współczesne badania hydronimiczne w językoznawstwie polskim. *Biuletyn Naukowy Uniwersytetu w Użhorodzie. Seria: Filologia*. Wydanie 1(45). 2021. S. 428–434.

11.Torchynska N.M. Rozwój językoznawstwa polskiego w okresie średniopolskim. *Aktualne problemy filologii i translatoryki*: zbiór prac naukowych. Chmielnicki, 2019. Wydanie 18. S. 54–61.

12.Torchynska N.M. Symbolizm baśni polskich. *Filologia słowiańska: historia,teraźniejszość, perspektywy: materiały III Ogólnoukraińskiej Konferencji Naukowo-Praktycznej*. Uman, 2018. Cz. 3. C. 142–146.

13.Goriachok I. V. Gatunek eseistyczny w twórczości Jerzego Stempowskiego. *Aktualne problemy filologii i translatoryki*: zbiór prac naukowych. Chmielnicki, 2022. Wydanie 24. S. 82–89.

14.Goriachok I., Goriachok A. Rozwój nauczania języka polskiego w Gródku obwodu chmielnickiego. *Polonistyka na Podolu: almanach Katedry Filologii Słowiańskiej*. Chmielnicki, 2022. S. 18–24.

15.Goriachok I.V. Epoka pozytywizmu w literaturze polskiej. *IX Ukraińsko-Polskie Dialogi Naukowe: tezy Międzynarodowej Konferencji Naukowo-Praktycznej*, 20–23 października 2021. Chmielnicki, 2021. S. 41–43

16.Goriachok I. V. Polskie organizacje obwodu chmielnickiego jako czynniki odrodzenia samoświadomości. *Kompetencje językowe podstawa sukcesu zawodowego społecznego i w Europie: publikacje naukowe*. Chmielnicki – Kielce: ChCNII, 2015. S. 43–50.

17.Raniuk O.P., Voitaliuk S.V. Kształtowanie kompetencji fonetycznej na zajęciach z dyscypliny «Nowoczesny język polski». *Notatki naukowe Tarnopolskiego Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Hnatiuka. Pedagogika*.Tarnopol, 2021. n 1. C. 116–122.

18.Raniuk O. P. Psychologiczne i psycholingwistyczne czynniki skutecznego przyswajania języka polskiego jako obcego przez studentów filologów. *Nauki pedagogiczne*. Kropyvnytskyi: RVV Central State University im V. Vinnichenko, 2021. Wydanie 196. S. 146–151.

19.Raniuk O. P. Linguodiaktyczny model rozwoju umiejętności retorycznych przyszłych filologów w procesie nauki języka polskiego. *Nauki pedagogiczne*. Kropyvnytskyi: RVV Central State University im V. Vinnichenko, 2020. Wydanie 189. S. 203–207.

20.Stanislovova L., Tereshchenko L. Transformacje gramatyczne w przekładzie fantastyki A. Sapkowskiego jako przejaw przemian zdeterminowanych systemowo. *Aktualne problemy filologii i translatoryki: zbiór prac naukowych*. Chmielnicki, 2022. Nr 24. s. 36–45.

21.Tereshchenko L. Reprodukacja jednostek frazeologicznych w przekładzie polsko-ukraińskim. *Slawistyka: językoznawstwo, literaturoznawstwo, dydaktyka: zbiór prac naukowych*. Chmielnicki: FOP Bidyuk E. I., 2019. Wydanie 6. S. 109–116.

22.Tereshchenko L. W. Stan i perspektywy badań nad folklorem Ukrainy i Polski w aspekcie porównawczym. *VII Ukraińsko-polskie dialogi naukowe: materiały Konferencji Międzynarodowej*. Chmielnicki, 2017. S. 223–225.

23.Skovyra W., **Serkova J.** Aspekt dylorystyczny w nauczaniu Jana Pawła II. *Aktualne problemy filologii i translatoryki: zbiór prac naukowych*. Chmielnicki, 2022. Wydanie 24. S. 32–35.

24.Podlevska N., Serkova J. Działalność Ukraińsko-Polskiego Centrum Integracji Europejskiej przy Chmielnickim Uniwersytecie Narodowym. *Polonistyka na Podolu: almanach Katedry Filologii Słowiańskiej*. Chmielnicki, 2022. S. 3–11.

25.Bashkaia O., **Serkova J.** Bajka jako arcydzieło poezji polskiej. *Slawistyka: językoznawstwo, literaturoznawstwo, dydaktyka*: zbiór prac naukowych. Chmielnicki: FOP Bidyuk E. I., 2021. Wydanie dziesiąte. S. 19–25.

26.**Serkova J.**, Baranovska L. «Ukrainki» Tomasza Padury - lirnika «Ukraińskiej szkoły» polskiego romantyzmu. *Aktualne problemy filologii i translatoryki*: zbiór prac naukowych. Chmielnicki, 2020. Wydanie 20. S. 74–78.

27.Voitaliuk S. V. Podstawowe zasady nauczania ortografii języka polskiego w placówkach oświatowych. *Modern science: innovations and prospects*. Stockholm, 2022. P. 244–248.

28.Voitaliuk S. V., Raniuk O. P. Praca z tekstem na zajęciach z dyscypliny «Nowoczesny język polski». *Slawistyka: językoznawstwo, literaturoznawstwo, dydaktyka*: zbiór prac naukowych. Chmielnicki, 2022. Numer jedenasty. S. 188–194.

29.Voitaliuk S. V. Wykorzystanie najnowszych technologii do usprawnienia aktywności studentów na zajęciach z dyscypliny «Praktyczny kurs języka polskiego». *Slawistyka: językoznawstwo, literaturoznawstwo, dydaktyka*: zbiór prac naukowych. Chmielnicki: FOP Bidyuk EI, 2021. Numer dziewiąty. S. 50–54.

30.Moroz T. Opozycja «swoj/obcy» w strukturze semantycznej paremii polskich. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*. 2022. № 57. S. 25–44.

31.Moroz T. O. Reprezentacja wartości rodzinnych w polskich jednostkach paremicznych z semantycznie przeciwnymi składowymi. *Poznańskie Studia Slawistyczne*. 2021. Nr 21. S. 227–246.

32.Moroz T. O. Rodzaje antonimów w paremiach polskich. *Badania porównawcze języków i literatur słowiańskich*. 2019. Wydanie 35. S. 92–104.

33.Koval M. I. «Język polski» jako przedmiot fakultatywny na

Chmielnickim Uniwersytecie Narodowym. *Polonistyka na Podolu: almanach Katedry Filologii Słowiańskiej*. Chmielnicki, 2022. S. 38–43.

Więcej informacji o publikacjach naukowych pracowników Katedry Filologii Słowiańskiej: <https://ksf.khmnu.edu.ua/kolektyv-kafedry/> oraz na stronie Katedry o działalności naukowej: <https://ksf.khmnu.edu.ua/naukova-diyalnist-kafedry/>

Naukowi pracownicy Katedry Filologii Słowiańskiej wchodzą w skład kolegium redakcyjnego zbiorów:

– «Aktualne problemy filologii i translatoryki» – L. Stanislavova, N. Torchynska (fach. kat. B);

– «Sławistyka: językoznawstwo, literaturoznawstwo, dydaktyka» (zbiór prac naukowych Katedry Filologii Słowiańskiej) – N. Podlevska, L. Stanislavova, N. Torchynska, I. Goriachok, S. Voitaliuk, O. Raniuk, L. Tereshchenko, J. Serkova.

– «Podole. Studia filologiczne» – N. Podlevska, L. Stanislavova, N. Torchynska, I. Goriachok.

Działalność naukowa prowadzona przez Katedrę

W 2022 roku KFS zorganizowała Ogólnoukraińskie seminarium naukowo- metodologiczne «**Polonistyka na Podolu**». Około 100 pracowników naukowo-pedagogicznych i nauczycieli średnich szkół ogólnokształcących oraz studentów z uczelni Chmielnickiego, Kijowa, Humania, Lwowa, Krzywego Rogu, Winnicy, Żytomierza, Drohobycza, Pierwomajska, Starobielska, Mariupola itp., zostali zarejestrowani do udziału. Na podstawie wyników seminarium opracowano Almanach (<https://ksf.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/10/polonistyka-na-podilli.-almanah- 2022-ost.pdf>)

W 2021 roku na Katedrze odbyła się Międzynarodowa Konferencja Naukowo-Praktyczna «**Komunikacja Międzykulturowa w Edukacji**» (w trybie online). 268 naukowców z: 9 krajów (Ukraina, Czechy, Polska, Turcja, Białoruś, Słowacja, Niemcy, Rumunia, Węgry); 13 zagranicznych instytucji edukacyjnych; 57 ukraińskich instytucji edukacyjnych. Na podstawie wyników konferencji ukazał

się zbiór prac naukowych **«Slawistyka: językoznawstwo, literaturoznawstwo, dydaktyka»** (<https://ksf.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/10/2021-1.pdf>). Konferencja przyczyniła się do zdobycia doświadczeń w zakresie rozwoju komunikacji międzykulturowej, nawiązania kontaktów między pedagogami, naukowcami i studentami z różnych uczelni Ukrainy i innych krajów. Jednym z postanowień uchwały konferencji przyjętej na spotkaniu końcowym było regularne organizowanie raz na trzy lata międzynarodowej konferencji **«Komunikacja międzykulturowa w dziedzinie edukacji»**. (<https://ksf.khmnu.edu.ua/mizhnarodnu-naukovo-praktychnu-konferencziyu-mizhkulturni-komunikacziyi-v-galuzi-osvity-provedeno-u-hnu/>)

W 2019 r. Katedra przeprowadziła seminarium naukowo-metodyczne **«Innowacyjne technologie i metody nauczania dyscyplin filologicznych»** z udziałem naukowców katedry oraz studentów specjalności: «Filologia. Języki i literatury słowiańskie (w tym przekłady), pierwsza to polska» oraz «Szkolnictwo średnie. Języki i literatury (polski, ukraiński)». Seminarium odbyło się na bazie Ukraińsko-Polskiego Centrum Integracji Europejskiej, które jest laboratorium do nauczania języka polskiego w KhNU (<https://ksf.khmnu.edu.ua/metodychnyj-seminar-innovacijni-tehnologiyi-i-metodyky-vykladannya-filologichnyh-dysczyplin-na-kafedri-slovyanskoyi-filologiyi/>)

W 2016 roku odbyło się Międzynarodowe Sympozjum Naukowe **«Człowiek-Komunikacja-Kultura. Debaty naukowe nad przemianami społecznymi i kulturowymi we współczesnej Europie»**, w którym wzięło udział 34 naukowców, w tym profesorowie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (Polska) Krzysztof Leśniewski i Piotr Kopiec, wykładowcy Katedry Filologii Słowiańskiej, nauczyciele języka polskiego w obwodzie chmielnickim, studenci specjalności «Filologia. Tłumaczenie (język polski)» KHNU (<https://ksf.khmnu.edu.ua/mizhnarodnyj-naukovyj-symposium-u-hmelnyczkomu-naczionalnomu-universyteti/>)

W 2016 r. odbyła się Międzynarodowa Konferencja Naukowa

«Represje wobec Polaków i innych narodowości na Podolu: rola i miejsce w historii regionu» wspólnie z Chmielnicką Akademią Humanitarno-Pedagogiczną. W konferencji wzięło udział około 100 naukowców(<https://ksf.khmnu.edu.ua/mizhnarodna-naukovo-praktychna-konferenciya-represi-yi-prot-y-polyakiv-ta-inshyh-naczi-onalnostej-na-podilli-rol-ta-misce-v-istoriyi-krayu/>).

W 2015 r. odbyła się Międzynarodowa konferencja naukowo-praktyczna «**Kompetencje językowe podstawą sukcesu zawodowego i społecznego w Europie**». Konferencja odbyła się w ramach międzynarodowego ukraińsko-polskiego projektu «PL+UA=UE. Polsko-ukraińskie spotkania na szlaku do Zjednoczonej Europy». W konferencji udział wzięło 123 naukowców (<https://ksf.khmnu.edu.ua/mizhnarodna-ukrayinsko-polska-naukovo-praktychna-konferenciya-u-hmelnyczkomu-naczi-onalnomu-universyteti/>). Na podstawie materiałów z konferencji wydano zbiór prac naukowych (<https://ksf.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/10/2015-1.pdf>)

W 2015 roku odbyła się Międzynarodowa konferencja naukowo-praktyczna «**Rozwój duchowy jednostki w aspekcie slawistyki i studiów regionalnych**». Konferencja odbyła się we współpracy z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II oraz Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej (Polska). Na podstawie materiałów z konferencji wydano zbiór prac naukowych (<https://ksf.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/10/2015-2.pdf>). W konferencji wzięło udział 134 naukowców <https://ksf.khmnu.edu.ua/konferenciya-duhovnyj-rozvytok-osobystosti-v-aspekti-slovyanskogo-lingvokrayinoznavstva/>)

W 2014 roku odbyła się Międzynarodowa konferencja naukowo-praktyczna «**Język polski w ukraińskiej edukacji – perspektywy w aspekcie integracji uropejskiej**» Konferencja odbyła się w ramach międzynarodowego ukraińsko-polskiego projektu «Rozwój szkolnictwa polskiego na Ukrainie przy wsparciu Katedry Filologii Słowiańskiej Narodowego Uniwersytetu Chmielnickiego», realizowanego przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP w ramach

projektu «Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej w 2014 roku». (<https://ksf.khmnu.edu.ua/proekt-rozvytok-polskoyi-osvity-v-ukrayini-cherez-pidtrymku-kafedry-slovyanskoyi-filologiyi-u-hmelnyczkomu-naczionalnomu-universyteti/>). Na podstawie materiałów z konferencji wydano zbiór prac naukowych. (<https://ksf.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/10/2014-1.pdf>)

We współpracy z innymi uczelniami (Umański Uniwersytet Pedagogiczny im. Pawła Tyczyny, Państwowy Uniwersytet Humanistyczny w Równym, Akademia Humanistyczno-Pedagogiczna w Chmielnickim itp.) odbywało się corocznie wiele ogólnoukraińskich konferencji naukowo-praktycznych, przy czym Katedra była współorganizatorem tych przedsięwzięć. (<https://ksf.khmnu.edu.ua/programy-konferenczij/>)

Nauka studencka

Katedra Filologii Słowiańskiej stale zachęca studentów do aktywności naukowej, która jest możliwa w następujących obszarach: 1) udział w konferencjach studenckich, 2) udział w kołach problemowych, 3) udział w różnego rodzaju konkursach i olimpiadach, 4), udział w konkursach przedmiotowych 5) druk artykułów opartych na wynikach praktyk, kursów i prac dyplomowych.

Obecnie w Katedrze działają następujące studenckie koła naukowe: «Studia polonistyczne» (kierownik naukowy – N. Torczyńska: <https://ksf.khmnu.edu.ua/naukovyj-gurtok-polonistychni-studiyi/>), «Pracownia pedagogiczna filologa» (kierownik naukowy – I. Horiachok: <https://ksf.khmnu.edu.ua/naukovyj-gurtok-pedagogichna-majsternya-filologa/>). Efektem pracy kół naukowych są prezentacje naukowych prac studentów na konferencjach, udział w kursach mistrzowskich, pisanie wspólnych projektów naukowych, zaangażowanie praktyków zawodowych (tłumaczy, nauczycieli, wykładowców) itp.

Pod kierunkiem pracowników naukowych Katedry przygotowano i opublikowano około 150 studenckich artykułów naukowych. Nasi studenci testują wyniki swoich badań naukowych w różnych zbiorach

uczelni Ukrainy.

Udział studentów w wydarzeniach naukowych

W 2022 roku studenci-poloniści wzięli udział w studenckiej konferencji naukowo-praktycznej **«Sławistyka we współczesnej przestrzeni dydaktycznej»**, która odbyła się w KhNU (<https://ksf.khmnu.edu.ua/studentska-naukovo-praktychna-konferenciya-do-dnya-slovyanskoyi-pysemnosti-i-kultury/>).

W 2019 roku Katedra Filologii Słowiańskiej zorganizowała studenckie seminarium naukowe **«Tradycje i nowatorstwo w filologii słowiańskiej: przeszłość i teraźniejszość»**, w którym wzięli udział studenci kierunku «Filologia. Języki i literatury słowiańskie (w tym przekłady), pierwsza to polska» i «Filologia. język i literatura ukraińska» (<https://ksf.khmnu.edu.ua/studentskyj-naukovyj-seminar-tradycyi-i-novatorstvo-v-slovyanskij-filologiyi-mynule-i-suchasnist/>).

W 2018 r. na Katedrze Filologii Słowiańskiej KHNU zorganizowano studencką konferencję naukowo-praktyczną poświęconą aktualnym zagadnieniom filologicznym (przekładoznawstwo) z okazji Święta Niepodległości Rzeczypospolitej Polski. W konferencji wzięli udział studenci kierunku filologicznego: «Języki i literatury słowiańskie (w tym przekłady), pierwsza to polska», «Filologia. Język i literatura ukraińska» (którzy uczą się języka polskiego) (<https://ksf.khmnu.edu.ua/studentska-naukovo-praktychna-konferenciya-z-polonistyky-u-hnu/>).

Studenci aktywnie uczestniczą również w wydarzeniach naukowych i praktycznych, na które zapraszają ich inne uczelnie Ukrainy i Polski:

W 2022 r. studentki Tokar Yana (FPRm-21), Podolska Marina (FPR-18), Gulivata Myroslava (SOP-20) wzięły udział w Ogólnoukraińskim konkursie studenckich prac naukowych (I etap) i zostały uznane za zwycięzców tego etapu w KhNU (<https://ksf.khmnu.edu.ua/peremoga-studentiv-polonistiv-u-i-etapi-vseukrayinskogo-konkursu-studentskyh-naukovyh-robit-iz-polskoyi-movy-i-literatury/>)

Katedra Filologii Słowiańskiej zainicjowała i wydaje coroczny zbiór prac naukowych **«Sławistyka: językoznawstwo, literaturoznawstwo, dydaktyka»** (do tej pory ukazało się już 12 wydań), w którym studenci, doktoranci, młodzi badacze, nauczyciele akademicy mają możliwość publikowania wyników własnych badań naukowych zarówno ze swojej uczelni jak i z innych uczelni na Ukrainie i za granicą, w szczególności z Polski: <https://ksf.khmnu.edu.ua/zbirnyky-naukovyh-pracz/>

Dodatkowe informacje o działalności naukowej wykładowców i studentów: <https://ksf.khmnu.edu.ua/naukova-diyalnist-kafedry/>

Działalność edukacyjna i wychowawcza

Celem pracy edukacyjnej i wychowawczej Katedry ze studentami jest kształtowanie osobowości przyszłego filologa opartego na zasadach demokracji, humanizmu i obywatelstwa, zdolnego do twórczego i aktywnego studiowania i pracy. Treść pracy wychowawczej skierowana jest do studentów zdobywających doświadczenie edukacyjne, które zapewniłoby realizację interesów państwa, społeczeństwa i jednostki w sferach obywatelsko-narodowych, moralnych, zawodowych, intelektualnych, pracowniczych, estetycznych, ekologicznych i innych sferach życia publicznego .

Studenci studiów polonistycznych są aktywnymi uczestnikami samorządu studenckiego uczelni (Rada Studencka, Komitet Związków Zawodowych Studentów) oraz uczestniczą w organizacji i przeprowadzaniu świąt państwowych oraz różnych przedsięwzięć o charakterze polskim i ukraińskim.

W 2020 roku Katedra Filologii Słowiańskiej uruchomiła konkurs poetycki **«Spotkanie z Poezją»**, który odbywa się w trybie online z czytaniem wierszy w języku polskim (w tym wierszy autorskich). Celem konkursu jest wyłonienie uzdolnionej twórczo młodzieży i zjednoczenie wszystkich miłośników polskiej poezji. Od trzech lat konkurs gromadzi wielu uczestników w różnym wieku (<https://ksf.khmnu.edu.ua/iii-poetychnyj-konkurs-polskoyu-movoyu-organizovanyj-kafedroyu-slovyanskoyi-filologiyi-hnu/>).

Wycieczki do miejsc znanych postaci literatury i sztuki, spotkania z współczesnymi artystami tego słowa (bracia Kapranow, A. Kurkow, S. Żadan, Lubko Deresz, O. Salipa i in.), wizyty na projekcjach filmów w języku polskim w kinie odbywają się regularnie (<https://ksf.khmnu.edu.ua/poeziya-cze-zavzhdy-nepovtornist-yakyjs-bezsmertnyj-dotyk-do-dushi/>).

Studenci specjalności «Filologia. Języki i literatury słowiańskie (w tym przekłady), pierwszy polski» uczestniczyli w Festiwalu Patriotycznego Słowa Ukraińskiego, który odbył się w Bibliotece Naukowej KhNU. Studenci wybrali do udziału w Festiwalu piosenkę «Perła Ukrainy», humorystyczny wiersz czytany przez Julię Wołoszyn oraz poezję patriotyczną czytaną przez Julię Skakunowską (<https://ksf.khmnu.edu.ua/uchast-pershokursnykiv-polonistiv-ufestyvali-patriotycznogo-ukrayinskogo-slova/>).

Z okazji obchodów Święta Niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej i Święta Flagi Państwowej studenci studiów magisterskich specjalności «Filologia. języków i literatur słowiańskich (w tym przekładów), pierwsza to polska», którzy jednocześnie są przewodniczącymi stowarzyszeń polonijnych na Ukrainie: Briljant Eugenia, Koc Maryana, Petrovska Tetiana miały wielki zaszczyt bycia zaproszonymi przez Kancelarię Prezydenta RP na uroczystości (<https://ksf.khmnu.edu.ua/nashi-filology-polonisty-na-zustrichi-i-prezydentom-polshhi/>).

Wolontariat

Wolontariat to codzienność naszych polonistów, ponieważ stale pomagają jako wolontariusze przy różnych konkursach, olimpiadach, seminariach itp. Jednak w warunkach wojny rosyjsko-ukraińskiej wolontariat stał się jeszcze ważniejszy. Zarówno pracownicy katedry, jak i studenci aktywnie wykonują taką pracę, która pomaga również Siłom Zbrojnym Ukrainy (zbieranie funduszy, niezbędnych przedmiotów i produktów, tkanie siatek kamuflażowych, wdrażanie dwukierunkowego tłumaczenia ukraińsko- polskiego itp.).

Najbardziej zróżnicowane są rodzaje wolontariatu, które

kształtują umiejętności społeczne i umiejętność wykonywania czynności tłumaczeniowych oraz umiejętności komunikacji międzykulturowej u studentów, a także kształtują umiejętność adaptacji i działania w nowej sytuacji. Najważniejsze jest, aby być użytecznym dla innych ludzi, okazywać człowieczeństwo, życzliwość, dobroć itp. - najlepsze pozytywne cechy właściwe człowiekowi! Wierzmy razem zwyciężymy! <https://ksf.khmnu.edu.ua/volonterska-diyalnist-kafedry-slovianskoyi-filologiyi/>

Wsparcie merytoryczne i techniczne

Zaplecze materialno-techniczne Katedry obejmuje sale dydaktyczne Ukraińsko-Polskiego Centrum Integracji Europejskiej (gabinet języka polskiego, gabinet literatury polskiej, gabinet translatoryki, salon literacki) oraz gabinet języków słowiańskich i ich metod nauczania, pracownię nowej szkoły ukraińskiej oraz pracownię metodyki nauczania języka polskiego oraz języka i literatury ukraińskiej, pomieszczenia katedry i gabinet kierownika katedry. Wszystkie pomieszczenia są użytkowane zgodnie z przeznaczeniem.

Informacje o wsparciu merytorycznym i technicznym działu na stronie internetowej: <https://ksf.khmnu.edu.ua/materialno-tehniczna-baza/>

Działalność organizacyjna

Cała praca w Katedrze odbywa się na podstawie umów (pisemnych lub ustnych) między KhNU a szkołami ogólnokształcącymi, szkołami wyższymi, szkołami językowymi, biurami tłumaczeń, organizacjami publicznymi, administracją, stowarzyszeniami, fundacjami i innymi instytucjami, zarówno ukraińskich, jak i zagranicznych. Do tej pory zawarto łącznie 50 pisemnych umów o współpracy, które umożliwiają naszym studentom odbywanie praktyk pedagogicznych lub translatorskich w ramach instytucji, prowadzenie wspólnych kół naukowo-metodycznych, udział w konferencjach naukowo-praktycznych, seminariach metodycznych, itp. Ta praca jest w tok: <https://ksf.khmnu.edu.ua/spivpracya/>

Orientacja zawodowa

Wykładowcy, studenci, absolwenci stale prowadzą pracę orientacyjną wśród przyszłych kandydatów na studia i opinii publicznej na temat specjalności Katedry: obejmuje to imprezę miejską «Targowisko Zawodów», zaangażowanie praktykujących nauczycieli na zajęciach stacjonarnych oraz prezentację materiałów opracowanych przez studentów dla młodzieży szkolnej oraz zorganizowanie tygodnia języka polskiego i literatury na uniwersytecie, organizowanie różnych spotkań z wybitnymi osobistościami życia publicznego itp., eksponowanie tych informacji na stronie internetowej Katedry Filologii Słowiańskiej i rozpowszechnianie informacji w sieciach społecznościowych.

<https://ksf.khmnu.edu.ua/zaproshuyemo-na-navchannya/>

Efekty pracy Katedry i kształcenia studentów określonych specjalności potwierdzają świadectwa akredytacji stopni licencjackich i magisterskich specjalności «Filologia» (w szczególności «Języki i literatury słowiańskie, w tym przekład), pierwszy – polski» oraz «Szkolnictwo średnie» (w szczególności «Języki i literatura (polski, ukraiński)»).

Wszystkie informacje przedstawione w dokumencie są rzetelne i przejrzyste, zamieszczone na stronie internetowej Katedry Filologii Słowiańskiej Narodowego Uniwersytetu Chmielnickiego.

W celu uzyskania dodatkowych informacji prosimy odwiedzić stronę internetową Katedry Filologii Słowiańskiej KhNU: <https://ksf.khmnu.edu.ua/>

Олена БЕНЬ,

вихователь Хмельницького закладу
дошкільної освіти № 38 «Світанок»

МАЛІ ФОЛЬКЛОРНІ ЖАНРИ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНЯТ

У статті зроблена спроба проаналізувати малі фольклорні жанри, з якими ознайомлюють дошкільників, показати їхню роль у формуванні світогляду української дитини, у розвитку зв'язного мовлення та у вихованні й розвитку дошкільняти.

Ключові слова: *малі фольклорні жанри, прислів'я, приказки, загадки, скоромовки, художній текст, моральні цінності.*

The author of the article analyses belles-lettres for the children of ABC-classes from the point of view of usage of proverbs and shows their role in upbringing and development of a child.

Key words: *folklore, proverb, fiction, moral values.*

Формування національно свідомої особистості на сьогодні є одним із найважливіших завдань навчальних закладів. Найкращим зразком розвитку сучасної української дитини є усна народна творчість, значний пласт якої становить дитячий фольклор. Створений протягом багатовікової історії, український фольклор втілює народну мудрість, прагнення, бачення світу, народні ідеали. У ньому зафіксована генетична пам'ять предків, національна психологія, свідомість народу, його філософія, мораль, правові закони, культурні цінності. При вивченні рідної усної народної творчості мало уваги приділяється характеру поведінки та вчинків героїв, національним особливостям змісту твору, мовним засобам тощо. Ці та низка інших питань і зумовили *актуальність* теми статті.

Предметом дослідження є загадки, прислів'я, приказки, скоромовки. *Мета* – визначити вагомість малих фольклорних жанрів у формуванні особистості дошкільняти. Для досягнення

поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання: опрацювати науково-методичну літературу із зазначеної проблеми; з'ясувати вплив дитячого фольклору на розвиток дошкільняти, показати його значимість у формуванні всебічно розвиненої особистості.

Еволюціонуючи протягом століть, зразки усної народної творчості набули високої художньо-естетичної якості. «Це одно з найцінніших надбань і один з предметів оправданої нашої гордості», – писав І. Франко [5, с. 55]. Значущою є та частина усної народної творчості, яка фольклористи називають «дитячий фольклор» і яка супроводжує дитину від колиски до юності. Обсяг творів, що охоплюється цим поняттям, надзвичайно широке й різноманітне за призначенням, жанрами, тематикою, формою, способом і часом виконання. Дитячий фольклор – це невід'ємна частина етнопедagogіки. За його допомогою протягом століть формувалися естетичні смаки дитини, закладалась морально-етична основа її особистості, розумові здібності та фізичний розвиток. У дитячому вихованні почесне місце обіймають малі фольклорні жанри, до яких належать прислів'я, приказки, загадки, скоромовки, лічилки.

Загадка – малий жанр фольклору, дотепне, лаконічне питання, що потребує відгадування, будується за принципом інакомовлення, каламбурного алогізму, утрудненого паралелізму [2, с. 376].

Із давніх-давен із перших кроків до пізнання навколишнього світу і до глибокої старості людина послуговується загадками як стимулюючим засобом для гармонійного розвитку особистості. Влучно про цей жанр написав у вірші-загадці Дмитро Білоус:

Я вам нею натякаю, нею думать споную,
Щоб кмітливий врахував, що я нею приховав,
Вас морочачи навмисне, і тоді відгадка зблисне.

Вміле відгадування загадок вважалося впродовж віків ознакою великого розуму, кмітливості, винахідливості. Ними перевіряли на мудрість, зрілість. Сьогодні цей різновид фольклору

активно використовують при роботі з дошкільнятами. Загадка активізує дітей, спонукає логічно мислити, діяти.

Загадки допомагають розвивати естетичні смаки дитини, навчають помічати прекрасне, сприяють баченню різних предметів і явищ у житті. У них знаходимо сміливу художню вигадку, яскраві деталі, на яких фіксується увага дітей. Забезпечують високу художню цінність загадок різноманітні засоби зображення предметів та явищ, чітка ритмічна будова, яскрава рима. Все це допомагає підготувати дитину до розуміння поетичних творів, дає їй змогу відчувати зображувальну силу слова, бо «кожна загадка – це художній опис, яскраве зображення загаданих предметів і явищ». Саме ці особливості загадки виділяв відомий педагог К. Д. Ушинський, вміщуючи їх у «Рідному слові». Автор пояснював: «Загадки я вміщував для того, щоб дати розумові дитини корисну вправу; пристосувати відгадку, сказану, можливо, вчителем, до загадки і дати привід до цікавої і корисної класної бесіди, яка закріпиться в розумі дитини саме тому, що мальовнича й цікава для неї загадка заляже міцно в її пам'яті, приєднавши до себе й усі пояснення, до неї пов'язані. Словом, я дивився на загадки як на мальовничий опис предмета» [4, с. 271]. Крім того, загадка, навчаючи дитину порівнювати ознаки різних предметів, знаходити загальне в них, формує в неї вміння класифікувати предмети, відкидати їх несуттєві ознаки. Іншими словами, за допомогою загадки формуються і основи теоретичного творчого мислення. Загадки корисні як засіб мовленнєвого розвитку дітей, збагачення їхнього словника. Цікава вигадка і несподівана відгадка викликають позитивні емоції. Тому загадки можна використовувати і на заняттях, і на прогулянці, як-от:

*Вийшла звідкись гарна дівка,
На ній стрічка-семицвітка;
А де з річки воду брала,
Там коромисло зламала (веселка).*

На занятті вихователь повинен провести словникову роботу (стрічка, коромисло), з'ясувати, коли на небі з'являється веселка і

чому українці це явище природи назвали веселкою. Діти можуть намалювати веселку, згадати і закріпити назви кольорів та їхню послідовність. Під час прогулянок дітям можна запропонувати відгадати загадки про природу, наприклад, осінній цикл: *«Без ніг, без крил летить, на волі гуляє, дерева гойдає»* (вітер), *«У вінку зеленolistім, у яскравому намисті»* (калина) тощо.

Прислів'я та приказки об'єднуються за тематичними групами: природа, хліборобський календар, наука, розум, праця, досвід, знання, мораль, вдача й поведінка та ін. Це універсальні твори, які не враховують віку людини. У дітей вони формують мислення. Мудрі, заримовані фрази уміло спрямовують хід їхніх думок, дають їм велику інформацію, розвивають спостережливість, привчають до асоціативного мислення, служать засобом збагачення мовлення, виховують любов до рідного слова. Прислів'я та приказки використовуються тоді, коли треба наголосити, підкреслити, виділити основну думку з усього сказаного або дати лаконічну оцінку побаченому, почутому, зробленому. Давні за походженням є прислів'я про природу, її явища, рослинний і тваринний світ. Такі прислів'я зафіксували знання, отримані в результаті спостереження за природою: *«Рідний край – земний рай»*, *«Ластівки низько літають – дощ обіймають»*, *«Пищить снігур – скоро зима буде»*, *«Питається лютий, чи добре взутий»*. Ці прислів'я можна використовувати на заняттях, під час прогулянок, екскурсій тощо. Рослинний світ у прислів'ях наділявся людськими рисами. Мале деревце асоціювалось із дитиною, яку треба виховувати (*«Гни деревину, поки мала»*), сила, могутність – з дубом (*«Жолудь який малий буває, а з нього великий дуб виростає»*). У прислів'ях часто згадуються птахи й звірі, їхні характерні риси пов'язуються з рисами людей. Так заєць став уособленням боязливої людини (*«Полохливий заєць і пенька боїться»*), лисиця – хитрої (*«Дивиться лисицею, а думає вовком»*), свиня – нахабної, безсоромної (*«Посади свиню за стіл, а вона на стіл лізе»*). Такі ж переносні ознаки мають і птахи: орел, сокіл – сильний, швидкий (*«Клекіт орлячий з-під хмари чути»*), сорока –

говірлива, ворона – криклива («Сорока від свого язика страждає», «Ворона маленька, та рот великий») [3, с. 4]. Традиційні прислів'я про працю – це вічні істини, життєві узагальнення про працю як основу самого існування людини. У них засуджується лінь, схвалюється труд, відповідальність, наприклад: «Праця чоловіка годує, а лінь марнує», «Хто не робить, той не їсть», «Мала бджілка, але й та працює». Окремий пласт становлять прислів'я родинної тематики, як-от: «Шануй батька й неньку, то буде тобі скрізь гладенько», «Без матері і сонце не гріє», «Матір ні купити, ні заслужити», «На сонці тепло, а біля мами затишно», «Який рід, такий плід» тощо.

Особливого підходу до вивчення вимагають приказки, оскільки їх осмислення вимагає певного словникового запасу. Адже в приказках лексичні значення слів не відповідають передачі змісту, як-от: *ловити тав* (бути неуважним), «*намололи сім мішків гречаної вовни*». Вихователь повинен пояснити, що слова, які містить приказка, не відповідають їх безпосереднім значенням, а висловлюють певну думку, позицію, ставлення в сукупності.

Успішно розвивати зв'язне мовлення можна при умові, якщо у дитини формований мовленнєвий апарат, тобто вона правильно вимовляє усі звуки, звукосполучення, склади, слова. Найкращим засобом є **скоромовки**. В їх основі «дотепна гра скомпонованих важковимовних слів, ритмізованої, інколи римованої прози, призначена для тренування артикуляційного апарату дитини» [2, с. 404]. Це невеличкий за обсягом ритмічний твір, побудований на зумисне ускладненій вимові. Скоромовка носить ігровий характер, чим і приваблює дітей, як-от: «*Ходить квочка коло кілочка, водить діток, рожевих квіток*». Цей жанр виконує естетичну функцію, спонукає до словотворчості, виховує уважність, зосередженість, розвиває мовленнєвий апарат, формує правильну вимову звуків. Наприклад: *Міла мила руки мило. Бурі бобри брід перебрали. Я – джміль, жу-жу! Розжену, – кажу. Скуб-скуб-скубаниці скубають собі травцю.*

Скоромовки – це пласт народної педагогіки. Їх збирало й записувало чимало дослідників української усної народної творчості ХІХ століття. Зокрема, цікавими є спотиканки, записані Оленою Пчілкою, як-от:

Вередували вереднички, що не зварили вареничків:

Не вередуйте, вередниченьки, ось поваряться варениченьки.

У ХХ – поч. ХХІ столітті чимало українських поетів пишуть скоромовки для малечі. Це Грицько Бойко, В. Войтович, А. Качан, Т. Коломієць, В. Коломієць, В. Лучук, Л. Пшенична, І. Січовик, Г. Чубач та інші.

Скоромовки можна використовувати при вивченні голосних, йотованих. У цьому випадку увага зосереджується на артикуляції губ (лабіалізований чи нелабіалізований звук), наприклад:

У ньеньки, ньеньки рученьки біленькі.

Гріє, гріє припікає, всіх у воду заганняє.

Отже, використання малих фольклорних жанрів, зокрема загадок, прислів'їв, приказок і скоромовок, у роботі з дошкільнятами зацікавлює дитину, збагачує словниковий запас, формує образне мислення, розвиває кмітливість, уважність, виховує моральні цінності, зближує дитину з джерелами народної мудрості.

Список використаної літератури

1. Білан О.І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське довкілля». Тернопіль : Мандрівець, 2022. 216 с.
2. Літературознавча енциклопедія: у двох томах. Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ, 2007. Т. 2. 624 с.
3. Пазяк М.М Прислів'я та приказки. Природа. Господарська діяльність людини. К. : Наукова думка. 1989. 128 с.
4. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. Кмів, 1983. Т.2. 359 с.
5. Франко І.Я. Вибрані статті про народну творчість. Київ, 2005. 86с.

Мар'яна БОДНАРЧУК

магістрантка 2 курсу ОПП «Філологія. Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.

Науковий керівник –
канд. філол. наук, методист **Марія МАЦЬКОВИЧ**

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Стаття присвячена низці важливих аспектів, пов'язаних із перекладом фразеологізмів із польської мови на українську мову, вивченню структурних та граматичних відмінностей між цими мовами, що впливають на процес перекладу; проаналізовано основні проблеми, які можуть виникати під час перекладу фразеологізмів; схарактеризовано основні групи фразеологізмів, які викликають проблеми перекладу.

Ключові слова: фразеологічні одиниці, фразеологізми, лінгвістичні відмінності, польська мова, переклад.

Artykuł poświęcony jest szeregowi ważnych aspektów związanych z tłumaczeniem frazeologizmów z języka polskiego na ukraiński, badaniu strukturalnych i gramatycznych różnic między tymi językami, które wpływają na tłumaczenie frazeologizmów. Zanalizowane są główne problemy, jakie mogą wystąpić podczas tłumaczenia frazeologizmów. Scharakteryzowano główne grupy frazeologizmów, które stanowią wyzwanie w procesie tłumaczenia.

Słowa kluczowe: jednostki frazeologiczne, frazeologizmy, różnice lingwistyczne

У сучасному світі, охопленому глобалізацією та міжкультурною взаємодією, вивчення іноземних мов набуває особливої вагомості. Однією з таких мов є польська, яка, відзначаючись своєю багатопаровістю та історичною глибиною, привертає увагу все більшої кількості іноземних студентів. У цьому контексті вивчення фразеології польської мови стає актуальним завданням, оскільки фразеологічні одиниці, втілені в

мовленні, мають значущий вплив на мовну картину та культурну ідентичність.

Фразеологічні зв'язки урізноманітнюють та збагачують висловлювання, володіють величезними зображувальними можливостями, підсилюють виразність і різнобарвність, а також комунікаційність і вплив сказаного [3, с. 17]. Без фразеологізмів у повсякденних розмовах, публічних виступах, урочистих промовах чи художніх творах обійтися досить складно. Їхнє вживання додає нашим висловлюванням милозвучності, правильності, експресії, образності [3, с. 71].

Значний внесок у дослідження фразеології зробили як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Серед вітчизняних варто виокремити праці таких, як М. Ф. Алефіренко, Н. М. Амосов, Л. А. Булаховський, Ю. А. Зацний, Р. П. Зорівчак, О. О. Потєбня, А. М. Приходько, І. І. Срезневський. Польську фразеологію вивчали М. Корнашевські, А. Новаковска, Й. Падалак, Е. Рибіцка, С. Скорупка, А. Стриєцка, В. Хлебда.

Актуальність дослідження зумовило зростання зацікавленості до вивчення польської мови як іноземної. Сьогодні вивчення польської мови набуває популярності, а з нею і вивчення фразеологізмів, які є важливим аспектом мовної компетенції, знання фразеологізмів допомагають іноземцям краще розуміти культурні особливості та традиції Польщі, що сприяє формуванню культурної компетенції.

Для аналізу фактичного матеріалу в дослідженні застосовано комплексний підхід, що виявляється у використанні таких методів, як: лінгвістичний аналіз фразеологічних одиниць (для вивчення структури та семантики фразеологічних виразів польської мови, визначення їхніх особливостей та різноманіття); аналіз методів викладання (для ознайомлення з різними методами та підходами до викладання фразеології в контексті іноземного мовлення, враховуючи кращі практики та інновації в цій галузі); лексикографічний аналіз (використано лексикографічні ресурси для вивчення фразеологічних одиниць, а також для аналізу їхнього

походження та застосунку в різних контекстах); культурологічний аналіз (для дослідження культурних відмінностей, які впливають на розуміння та використання фразеологічних висловів у мовленні іноземців).

Своєрідність фразеологічних зворотів полягає в тому, що їх вживання залежить від різних факторів комунікації, із-поміж яких: ситуація спілкування, наміри та настрої оратора, його ставлення до співрозмовника та вид спілкування (усне чи письмове), а також тема розмови і її жанр (публічний виступ, особиста розмова). У цьому випадку важливий і стиль висловлювання, оскільки кожен фразеологічний зворот можна переосмислити під нього. Відповідно, фразеологізми служать для того, щоб досягнути різних комунікаційних цілей, залежно від змісту тексту, у якому вони вживаються. Використання фразеологізмів може призвести до того, що текст стане менш офіційним чи науковим, позаяк фразеологізми надають йому експресії та образності. Це питання влучно формулює В. Коханьскі, В. Клебановска, А. Марковскі: «Фразеологізми пожвавлюють текст, урізноманітнюють його, роблять більш пластичним. Іноді вони підсумовують зміст, який потребував би довшого обговорення. Часом передають зміст емоційно, і відсутність їх у тексті була б рівнозначною нівелюванню цієї емоційності» [2, с. 298].

Вивчення фразеологізмів польської мови для іноземців може супроводжуватися різними труднощами. Деякі проблеми, які можуть виникнути в іноземців при вивченні польських фразеологізмів, включають:

1) лінгвістичні відмінності – фразеологізми часто ґрунтуються на культурних та історичних контекстах, що може бути непростим для іноземців. Вони можуть містити сленг, архаїчні вирази або лексичні особливості, які важко зрозуміти без контексту;

2) неможливість перекладу – деякі фразеологізми мають унікальні значення, які важко або неможливо еквівалентно перекласти іншими мовами. Це може викликати непорозуміння;

3) синтаксичні особливості – синтаксична будова фразеологізмів може відрізнятися від того, що зазвичай використовується в іншій мові. Іноземці можуть зіткнутися із складнішими синтаксичними структурами та незвичайним порядком слів;

4) недостатня інтеракція з мовним середовищем – іноземець може відчувати труднощі, якщо він має обмежений доступ до польського мовного середовища. Взаємодія з носіями мови та використання фразеологізмів у реальних ситуаціях може бути обмеженим;

5) недостатнє розуміння контексту – без розуміння культурного та соціального контексту важко правильно інтерпретувати фразеологізми. Іноземці можуть не мати необхідного багажу знань для повного розуміння значення виразів;

6) потреба в практиці – вивчення фразеологізмів вимагає практики в реальних ситуаціях.

У вивченні фразеологічних зв'язків важливу роль відіграє з'ясування їх прямого й переносного значень та особливості використання в тексті. Особливої уваги потребують певні групи фразеологізмів, які викликають в іноземців проблеми з їх сприйняттям та розумінням значення.

Перша група – це фразеологізми, які не мають відповідників у рідній мові. Такі фразеологізми розширюють знання про польську культуру. Це, переважно, ідіоми, які походять із польської літератури та мають своє коріння в історичних подіях, анекдотах чи просто з життя поляків. Найчастіше ці фразеологічні одиниці містять певну власну назву або є цитатами з висловлювань відомих осіб. Також до цієї групи можна віднести польські фразеологізми, які без книжкового або історичного походження, які не мають фразеологічних еквівалентів у рідній мові.

Другу групу складають фразеологізми, які мають одне й те ж значення в обох мовах, але в більшості випадків відрізняються одним із компонентів. Найчастіше це іменниковий складник або вся приєднанкова фраза. Важливим є розуміння культурних

умов і контексту при вивченні фразеологізмів, оскільки це сприяє кращому розумінню тексту, в якому вони використовуються. Необхідно досліджувати та порівнювати фразеологізми, бо це не лише допомагає вивчати мову, але й поглиблює знання про культуру. Іноді трапляються групи фразеологізмів із компонентами, які належать до того ж семантичного поля, але в різних мовах вони представлені різними лексемами, що теж може викликати труднощі з розумінням таких фразеологізмів.

До третьої групи входять вирази, які в польській та рідній мовах мають фразеологічні еквіваленти з однакоим значенням, але відрізняється їхній словниковий склад. Фразеологізми цієї групи користуються великим інтересом серед іноземців, які вивчають польську мову, оскільки вони відображають мовні та міжкультурні відмінності в сприйнятті світу.

Варто виділити групу фразеологізмів, які мають міжнародне поширення. Зазвичай їх легко розпізнати в тексті, хоча не завжди вони мають однакову структуру в обох порівнюваних мовах. Багато відомих фразеологізмів походять з Біблії, відповідно, можуть викликати труднощі сприйняття серед іноземців, які не є християнами або глибокого не знайомі з Біблією.

Також значну групу становлять фразеологічні звороти, джерелом походження яких є грецька та римська міфологія, антична література й історія.

Простішими для сприйняття є фразеологізми, які мають однакову структуру та значення як у польській, так і в рідній мові. Ці вирази, зазвичай, не викликають труднощів для сприйняття в іноземців, які вивчають польську мову, оскільки, як форма, так і значення, а також правила використання в реченні подібні в обох мовах. Однак у межах цієї групи існують певні фразеологічні звороти, які мають однакову структуру, але значення дещо відрізняються. Звороти цього зразка через свою ідентичну структуру часто призводять до помилкових пояснень, тому вони вимагають як належного володіння обома мовами, так і мовного відчуття.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що сприйняття фразеологізмів іноземцями є складним завданням, яке ускладнене культурними й мовними відмінностями.

Список використаної літератури

1.Dubisz S. Angelologia – frazeologia...i żal. *Sprawy nauki*: biuletyn Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. 1983. S. 137–176.

2.Kochański W., Klebanowska B., Markowski A. O dobrej i złej polszczyźnie. Warszawa, 1989. 380 s.

3.Pajdzińska A. Frazeologizmy jako tworzywo współczesnej poezji. Lublin, 1993. 70 s.

Світлана БОЙКО,

вчителька початкових класів, ЗЗСО № 13 ім. І. Хитриченка,
м. Київ;

магістрантка 2 курсу ОПП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. **Оксана РАНЮК**

ОБРАЗ ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ У ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

У статті розглянуто зміст поняття «образ» як найбільш важливої категорії, що описує художню літературу та мистецтво загалом.

Ключові слова: образ, художній образ, персонаж, герой, література, ідея твору.

W artykule zbadano znaczenie pojęcia „obraz” jako najważniejszej kategorii opisującej fikcję i sztukę w ogóle.

Słowa kluczowe: obraz, wizerunek artystyczny, postać, bohater, literatura, idea dzieła.

Література, у якій використовується образ, дуже відрізняється від видів мистецтв, у яких він змальовується як точна передача дійсності. Саме скульптори, живописці, актори повторюють образи з наочності. Художня література розкриває образи, які створені зовсім інакше. Коли ми читаємо твір, ми самі уявляємо образ, який описує нам автор, і це все відбувається за допомогою уяви. Художні твори зазвичай мають низку художніх образів завдяки яким автор передає бажану дійсність. Основним напрямом художньої літератури є забезпечення потреб суспільства саме в художньо-образному ключі спілкування.

Поняття 'образ' цікавило переважно філософів ще з античних часів (Августин, Аврелій, Арістотель, Парменід, Платон). Дослідники (філософи, педагоги, психологи та художники)

постійно поверталися до дефініції «образ». Тут варто згадати багатьох науковців, із-поміж яких М.М. Бахтін, В.В. Виноградов, О.А. Галич, В. Гумбольдт, В.М. Жирмунський, Кант, В.В. Кожинов, М.Х. Коцюбинська, О.Л. Лосєв, В.А. Маслова, О.М. Мороховський, П.В. Палієвський, О.О. Потебня, Б.В. Томашевський, О. Уоррен, М.Б. Храпченко та багато інших.

Саме через велику кількість поглядів та суперечок щодо поняття «образ» актуально проаналізувати цю проблему та висловити власне бачення.

Мета статті – проаналізувати поняття «образ», «художній образ», його важливість та вплив на читача.

У художньому світі абсолютно всі явища ведуть до головної ідеї твору. Зовсім не можна сказати, що є щось зайве, адже все, що відкривається перед читачем, висвітлюється автором для чогось.

У словнику поняття 'образ' трактується як: 1. Зовнішній вигляд кого-, чого- небудь. // Вигляд кого-, чого-небудь, відтворений у свідомості, пам'яті, або створений уявою. // Подоба, копія кого-, чого-небудь. 2. Специфічна для літератури і мистецтва конкретно чуттєва форма відображення дійсності. // Тип, узагальнений характер, створений письменником, митцем. *Входить в образ*. 3. *спец.* Збереження якого-небудь явище через інше, конкретніше або яскравіше, за допомогою мовногозвороту, переносного вживання слова і т. ін.; троп. 4. *перев. мн.* Те, що вимальовується, постає в чий-небудь уяві. 5. Зображення зовнішнього вигляду кого-, чого-небудь (про портрет, фотографію, скульптуру і т. ін.). 6. *філос.* Відображення у свідомості явищ об'єктивної дійсності. 7. *заст., жарт.* Обличчя [2, с. 815].

Герой літературознавчого твору, або Персонаж – дійова особа, образ, широко і всебічно зображений, наділений яскравим характером, окреслений взаєминами з довкіллям, зв'язками із соціальним, національним, історичним контекстом. Зокрема, розрізняють головних та другорядних, епізодичних персонажів [5, с. 159].

Персонаж – постать людини, зображена письменником у художньому творі, загальна назва будь-якої дійової особи кожного літературного жанру. Олюдені, оживлені образи речей, явищ природи, особин тваринного світу в казках, байках, притчах та деяких інших жанрах також називають персонажами. Деякі літературознавці ототожнюють персонажа з героєм, вживають ці слова як синоніми, тому говорять про «літературних героїв», допускаючи логічну суперечність, коли класифікують героїв на «позитивних» і «негативних», адже смислове поняття герой включає такі моральні чесноти, як відвага, хоробрість, самовідданість (чи навпаки), концентрація типових для свого часу якостей, виділення з-поміж мас. Натомість персонаж – експресивно нейтральне поняття, яке означає постать літературного твору з будь-якими психічними, особистісними якостями, моральними, ідеологічними, світоглядними переконаннями – постать як текстуальну позицію, антропоморфологічно окреслену, незважаючи на те, чи мала вона свого прототипа, чи цілковито витворена мистецтвом [5, с. 547].

Варто зазначити, щоб передати образ людини в художньому творі, а це і її внутрішній світ, потрібно гарно володіти психологією. Тому літературознавці використовували досягнення психології творчості. Адже це дуже важливий етап від початку «народження» авторського задуму до втілення його у творі.

Художній образ є головною категорією естетики, культурології, мистецтвознавства, теорії літератури. Він є засобом відображення та узагальнення дійсності. Саме завдяки образу ми можемо осмислити ту дійсність, яку з творчим задумом передає нам автор.

Платон та Аристотель першими запропонували визначення поняття 'образ'. На думку Платона, образи були копіями реальних об'єктів і далекі від реальності, тому вони не могли передати чіткої дійсності і навіть шкодять пізнанню реального світу.

Аристотель, учень Платона погоджувався зі своїм учителем стосовно наслідуваності природи, але водночас є факт творчості,

адже наслідуване відмінне від того, що ми бачимо в реальності. Він найпершим побачив важливість у передачі художнього домислу та уяви. Аристотель чітко бачив художнє та наукове мислення. Він вважав, що саме завдяки відштовхуванню від загального можна вигадати щось не загальне, окреме, що є неповторним [1].

Концепція І. Канта поєднує в собі чуттєве та раціональне уявлення про предмет, який виникає під час пізнавальної діяльності.

В. фон Гумбольдт, німецький філософ, стверджував, що слова, які використовуються як знаки предметів, створюють образ не лише тих предметів, але й показують приховані зв'язки з іншими предметами.

Англійський філософ Б. Рассел вважав, що образи надають окреслене поняття того, як виглядає той чи інший предмет [6; 7; 9].

З філософського розуміння категорії образу було два напрями:

- пасивна копія об'єктів матеріального світу;

- активне творче начало як результат розуміння світу людським усвідомленням [9].

Якщо розглядати поняття 'образ' літературознавчо, то воно звужується до поняття 'художній образ', що визначається як будь-яке явище, що творчо втілене в художньому творі. 'Художній образ' є творчим результатом того, як митець показує реальну дійсність. І головним є те, що не лише факт чи явище потрібно передати, а й необхідно викликати певні емоції та переживання [6].

У літературознавстві художні образи класифікують за такими критеріями:

- естетична тональність (комічні, сатиричні, ліричні, трагічні);

- пластичність (пластичні та не пластичні);

- характер узагальнення (індивідуальні, характерні, типові, образи-мотиви, топоси, архетипи);

- об'єкт змалювання (образ-персонаж, образ-картина природи, образи-речі, образи-емоції, образи-поняття, образи-події) [7].

Образ-персонаж посідає важливе місце в художній літературі. Він виражається не копією людини, а особливим продуманим феноменом у створенні якого поєднані процеси індивідуалізації та типізації [10].

Українські літературознавці М. Коцюбинська та О. Галич чітко розмежовують мовну образність та літературні образи художніх творів. В літературознавстві поняття образу асоціюється з відображенням оточення, яке може змінюватися відповідно до суб'єктивного сприйняття письменника і відтворюється завдяки творчій фантазії [4; 5].

Таким чином, поняття 'образ' протягом століть привертає увагу різних наукових галузей і кожна в свою чергу пропонує власну дефініцію. Вперше поняття 'образ' розглядалося ще в античні часи філософами і трактувалося неоднозначно, адже одні зауважували, що це зовнішній вигляд, а інші вважали, що це копія з реального світу. У літературознавстві це визначається як явище, що творчо зображене. У німецькій філософії це поняття трактувалось як основна форма відображення дійсності. Сьогодні таке визначення є актуальним. Образ став центральною категорією поетики, а образ персонажу є основним з усіх образів, адже саме він здатен передавати відчуття й переживання, що створені за допомогою фантазії поета.

Список використаної літератури

1. Аристотель. Поетика / пер. з старогрец. Борис Тен; [заг. ред. Л. Д. Гоголев]. Київ : Мистецтво, 1967. 130 с.
2. Білоус П. В. Вступ до літературознавства : навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 336 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD). Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.
4. Коцюбинська М. Ф. Література як мистецтво слова. Київ : Наук. думка, 1965. 324 с.
5. Літературознавчий словник-довідник. За ред. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковальов та ін. Київ : ВЦ «Академія», 1997. 752 с.

6. Максименко Ю., Синенький Д. Теоретичні засади питання художнього образу. *Періодичні Наукові видання Західноукраїнського національного університету*. Психологія і суспільство. 2009. № 4. С. 181–185.

7. Ожарівська С. П. Образ як категорія художнього тексту. *Вісник Житомирського державного університету*. Філологічні науки. 2012. Випуск 61. С. 217–220.

8. Пітерська О. Художній образ у сучасному науковому дискурсі. *Житомирського державного університету*. Філологічні науки. 2020. № 32. С. 49–53.

9. Приходько І. Дослідження поняття «образ» у гуманітарній парадигмі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*: зб. наук. праць. Херсон : ХДУ, 2016. Випуск 25. С. 135–139.

10. Ткаченко А. В. Художній образ як ключове поняття в естетичному вихованні. *Наука і освіта*. 2016. № 12. С. 63–67.

Ілля Б'ЯЛКОВСЬКИЙ,

магістрант 2 курсу ОПП «Філологія. Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська»,

Хмельницький національний університет.

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. **Інна ГОРЯЧОК**

ПОЕЗІЯ ПРОТИРІЧ ЧЕСЛАВА МІЛОША

У статті розглянуто основні ознаки поезії протиріч Чеслава Мілоша; встановлено, що ця поезія завжди була спрямована на формування ставлення до життя. Поезія Ч. Мілоша вирізнялася яскраво вираженим інтелектуалізмом, відходом від символізму, багатокультурністю і містила філософсько-релігійні думки.

Ключові слова: лірика, польська література, поезія протиріч, Чеслав Мілош, філософічність, інтелектуалізм.

W artykule zbadano główne cechy poezji sprzeczności Czesława Miłosza. Ustalono, że poezja ta zawsze miała na celu kształtowanie postaw. Jego poezja Ch. Miłosa wyróżniała się wyraźnym intelektualizmem, odejściem od symboliki, wielokulturowości, zawierała myśli filozoficzne i religijne.

Słowa kluczowe: liryka, literatura polska, poezja sprzeczności, Czesław Miłosz, filozofowanie, intelektualizm.

Ранні вірші Ч. Мілоша можна зарахувати до течії, відомої як катастрофізм. Про поетичну творчість пізнішого лауреата Нобелівської премії зазначено: *«Integralny pesymizm Miłosza, płynący nie z rozczarowań wieku i doświadczeń, jak u innych poetów, ale dany mu jako baza pojmowania wszystkiego, istniejący a priori, doprowadza go do ostatniej krawędzi – może właśnie dlatego, że jest równie intelektualny, jak biologiczny. Za krawędzią zostaje już tylko jedno: samounicestwienie»* [2, с. 21].

Його післявоєнна поезія вирізнялася яскраво вираженим інтелектуалізмом, відходом від символізму, багатокультурністю і часто, особливо наприкінці життя поета, містила філософсько-

релігійні думки. Проте багатокультурні ставлення завжди йшло поруч із глибокою літературною саморефлексією.

У поезії Ч. Мілош шукав «об'ємнішу форму». Водночас він рухався до простої мови, яка дозволяла б йому описувати речі в основному вимірі їхнього існування. Поет усвідомлював, що мова за своєю природою користується загальними поняттями, а світ побудований не із загальних, а з конкретних і одиничних речей. Ця складність вплинула на літературну техніку Ч. Мілоша і іноді ставала темою його віршів.

С. Баранчак, аналізуючи поетику Ч. Мілоша, сформулював це так: «Те, що проявляється різко, відчутно, конкретно, індивідуально в чуттєвому досвіді чи навіть лише в пам'яті, автоматично зараховується до вищого класу в момент найменування, стає не об'єктом, а представником ідеї предмета... Посередництво мови означає, що називання реальності створює постійну та незнижувану напругу між універсальністю та конкретністю... Спроба вловити цю специфіку, зроблена ніби в самозапереченні, в умовному способі («Якби я міг ... це описати»), призводить до надзвичайно яскравого, майже відчутного опису і ставить під сумнів безпосередньо вислови переконання, що доля «єдиною метою поета було маніпулювання умовними символами» [3].

Ч. Мілош також усвідомлював той факт, що складність підходу до окремої речі є результатом постійної зміни дійсності. Час, у якому вона змінюється, унеможливорює вловити її суть:

A jeżeli w letnią noc łódki na jeziorze

I niegłośna pieśń, trzymanie się za ręce

Zachowuje twoja strojna i ginąca pamięć,

Ani takie to było jak raz się wydało,

Ani takie jak teraz układasz w opowieść (fragment wiersza Zmieniał się język).

Сутність-творець також піддається постійним змінам і ніколи не тотожний собі в минулому та майбутньому:

Ten pożytek z poezji, że nam przypomina

*jak trudno jest pozostać tą samą osobą,
bo dom nasz jest otwarty, we drzwiach nie ma klucza,
a niewidzialni goście wchodzą i wychodzą.* (fragment wiersza Ars poetica?) [1, с. 141].

Для Ч. Мілоша метафора не є відповідним засобом охоплення суті речі, тому що замість того, щоб пов'язувати слово з річчю, вона відокремлює її від реальності, піднімаючи концепцію до наступних рівнів абстракції. Як наголошує С. Бараньчак, художнім виразним засобом, який особливо любить Ч. Мілош, є синекдоха. Описуючи реальність за допомогою її частин, аспектів, багатьох аспектів і протилежних точок спостереження, він намагається наблизитися до індивідуального. Тому поезія Ч. Мілоша – це спроба пробити багатошаровий бар'єр загальних понять, мінливості світу та швидкоплинності людини [1].

Поезію Ч. Мілоша також характеризує специфічне почуття обов'язку перед реципієнтами. Ч. Мілош завжди був далеким від особистої поезії, єдиною чи основною метою якої є екстерналізація внутрішніх станів письменника. Його поезія завжди була спрямована на формування ставлення. Вона мала бути пересторогою і голосом сумління для тих, хто не рахувався з чужою свободою, і опорою для тих, хто втратив надію змінити свою долю. Водночас вірші завжди були адресовані конкретній людині, а не якомусь невизначеному колективу. Ця мета певною мірою була результатом особливих обставин, у яких творив поет. Його поезія, як і взагалі поезія тоталітарних країн, мала зовсім іншу функцію, ніж поезія на Заході. Ч. Мілош дуже критично ставився до поетичного мистецтва заради мистецтва, в якому слова трактуються як «самодостатня діяльність мови» і «система дзеркал, суто літературних посилай» [3].

Його вірші наповнені правдою і відображають зміни світогляду, яких зазнав Ч. Мілош протягом свого довгого життя, про що свідчать окремі етапи його творчості.

Перший період творчості Ч. Мілоша (1935–1939) дослідники літератури називають катастрофічним. Сам поет неохоче сприймав

цей термін, бо він був йому ближчим символістів і сюрреалізму, ніж до катастрофізму. Уже в його ранніх творах можна помітити його специфічну мову, насичену апокаліптичними сценами, але звільнену від раніше прийнятих форм поетичної образності. Сам Ч. Мілош стверджував, що не знає, звідки в його голові беруться такі образи, як провісники війни та кризи європейської культури: «З-під землі піднімалося світло, холодне сяйво просвічувало крізь шерсть тварин, що пильно лежали, крізь забризкані вдень піною підвали будинків, було видно, як летіли в диму крила дерев (Ворота Арсеналу)».

У післявоєнний період, 1945 року, Ч. Мілош опублікував том «Ocalenie», у якому поставив надзвичайно важливе питання про роль поезії після Другої світової війни. З одного боку, пізніший лауреат Нобелівської премії вважав, що поезія повинна рятувати пам'ять про тих, хто загинув (*Що таке поезія, яка не рятує / Нації чи народ?*), а з іншого боку, він відчував, що обов'язок поета не бути «плакальником», як він сам про себе називав, а стверджувати красу життя. Він вважав, що після великої моральної та культурної катастрофи треба вчити людей радості й давати надію. Внутрішньо розриваючись між цими двома обов'язками, він шукав відповідного способу висловити свої думки. У поезіях «Пісня про порцеляну» (1947), «Хто тобі зла» (1950) і «Моральний трактат» (1947) можна знайти гострі судження про людське ставлення, чіткі моральні настанови, адресовані як катам, так і пасивним спостерігачам. Війна, її жорстокість, постійна загроза та необхідність боротися за виживання вбили чуйність людей. Вони знищили базові цінності, які становлять людство. Отже, моральний трактат є спробою врятувати цінності та відновити їх у людському житті. Поет наказує нам зберігати нонконформістську позицію:

*A choćbyś był jak kamień polny,
Lawina bieg od tego zmienia,
Po jakich toczy się kamieniach.
I, jak zwykł mawiać już ktoś inny,
Możesz, więc wpłynąć na bieg lawiny.*

*Łagodź jej dzikość, okrucieństwo,
Do tego też potrzebne męstwo.* [1, с. 141]

Проте вже у згаданому раніше томі «Окалення» простежується чітко позначена дистанція від автора. Незважаючи на те, що Ч. Мілош часто використовує першу особу однини, ліричний суб'єкт не може бути ототожнений з автором. Все, що говорилося в цих віршах, говорили герої, і читачеві залишалося міркувати лише про співвідношення переживань і свідомості створених персонажів, а не про співвідношення описуваних подій і автора віршів. Завдяки цьому Ч. Мілош утримується від чіткої позиції щодо представлених установок і таким чином змушує читача сформулювати власну оцінку. З одного боку, він уникає простого моралізування і не хоче, щоб біографія та історизм були єдиними ключами до його творчості, але, з іншого боку, він переконаний, що поезія має силу формувати мораль, оскільки вона вкорінена в трансцендентності, і поет керується в цьому не розумом, а серцем. Тож він пише:

Który skrzywdziłeś człowieka prostego(...)

Nie bądź bezpieczny.

Poeta pamięta

Możesz go zabić – narodzi się nowy.

Spisane będą czyny i rozmowy. [1, с. 86]

Переломним моментом у його творчості стала публікація 1956 року його «Поетичного трактату». Це межа, за якою всі висловлювання поета змінюють свій характер. Ч. Мілош остаточно відкидає ідею літератури, поставленої на службу історіософії та ідей, навіть якщо вони красиві й правильні. Головною проблемою віршів після 1956 року є екзистенція та протиставлена їй непереборна сила часу. Ч. Мілош пов'язує буття з присутністю Бога, якого не знає час, і вважає, що його поезія має наближати людей до цього Бога, бо в поезії і в поеті поєднується земне і трансцендентне, смертне і безсмертне. Таке бачення лірики вимагало зовсім нової мови. Найбільше нововведень містять томи 1974–1984 років: «Там, де сходить і заходить сонце», «Гімн

перлини» та «Непокрита земля». Повертається, насамперед, романтичний індивідуалізм, який реалізується у показі дрібних повсякденних справ, швидкоплинність яких є постійною рисою людського життя.

Останні томи, включно зі збіркою нарисів «Собака при дорозі», характеризуються ще однією подвійністю: з одного боку, в них починають домінувати автобіографічні елементи, начебто поет складав заповіт, а з іншого – це все ще ліричні записи на теми для розгляду читачем. Ч. Мілошу вдається зберегти характерну дистанцію між ліричним «Я» і собою і водночас постати у своїх віршах як «толерантний хвалебник усього існування, який знає, що секрет трансцендентності здобувається не в титанічних битвах, а в ставленні до прийняття».

Замість підсумку варто навести слова знавця творчості Ч. Мілоша Я. Блонського, який так охарактеризував досягнення поета: «Нобелівська премія для Ч. Мілоша – це не лише винагорода за талант. Це також нагорода за наполегливість і вірність внутрішньому голосу, який провів його крізь пастки історії та складний особистий досвід. Речення поета чіткі, але його поезія темна, заплутана у своєму багатстві. Якби я порівнював це з будь-яким інструментом, то тільки з органом. Орган імітує всі звуки, але залишається органом. Вони будують музичне ціле, так само, як творчість Ч. Мілоша становить поетичний всесвіт, у якому іронія та гармонія, романтичне натхнення та інтелектуальна строгість, вміння вживати десятки ідіолектів і відразу впізнаваний шрифт речення, зворушлива чистота стилю, позбавлена зайвого, малюючи цілі світи» [2, с. 21].

Список використаних джерел

1. Мілош Ч. Вибрані поезії. Перекл. С. Шевченка. Львів, 2000. 317 с.
2. Чеслав Мілош: Літописець ХХ століття: Світоглядні питання польських та українських інтелектуалів у дзеркалі творчості Мілоша. *Український тиждень*. 2011. № 9. С. 21.

3. Barańczak S. Język poetycki Czesława Miłosza Wstępne rozpoznanie.

URL:

[https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Teksty_teoria_literatury_krytyka_interpretacja/Teksty_teoria_literatury_krytyka_interpretacja-r1981-t-n4_5_\(58_59\)/Teksty_teoria_literatury_krytyka_interpretacja-r1981-t-n4_5_\(58_59\)-s155-184/Teksty_teoria_literatury_krytyka_interpretacja-r1981-t-n4_5_\(58_59\)-s155-184.pdf](https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Teksty_teoria_literatury_krytyka_interpretacja/Teksty_teoria_literatury_krytyka_interpretacja-r1981-t-n4_5_(58_59)/Teksty_teoria_literatury_krytyka_interpretacja-r1981-t-n4_5_(58_59)-s155-184/Teksty_teoria_literatury_krytyka_interpretacja-r1981-t-n4_5_(58_59)-s155-184.pdf) (дата звернення 04.06.2023).

4. Czesław

Miłosz

(1911–2004)

URL:

<https://teatrnn.pl/leksykon/artykuly/czeslaw-milosz-19112004/>
(дата звернення 04.05.2023).

(дата

5. Czechowicz J. Uczeń marzenia. Rzecz o poezji Czesława Miłosza.

URL: http://biblioteka.teatrnn.pl/dlibra/Content/31214/Uczen_marzenia.pdf
(дата звернення 06.05.2023).

Зоряна ВАСИЛЬОХА

здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти (4 курс)

кафедри іноземних мов,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності.

Науковий керівник –

канд. філол. наук, доц. **Олександра ПАЛЬЧЕВСЬКА**

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНОГО ТА УКРАЇНОМОВНОГО КОРПУСІВ ЗА ТЕМОЮ «ПСИХОЛОГІЯ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ»

У статті досліджено особливості корпусної лінгвістики, предмети та об'єкти її вивчення. Також надано інформацію про програмне забезпечення Sketch Engine, за допомогою якого можна самостійно створити текстовий корпус. Вилучено терміни за різними компонентностями за темою «Психологія кризових ситуацій».

Ключові слова: корпусна лінгвістика, текстовий корпус, синхронізм, Sketch Engine, компонентність.

The article examines the peculiarities of corpus linguistics, subjects and objects of its study. Also provided is information on the Sketch Engine software, which you can use to create your own text corpus. Terms for various components on the topic «Psychology of crisis situations» have been removed.

Keywords: corpus linguistics, text corpus, synchronism, Sketch Engine, componentity.

Корпусна лінгвістика – це відносно нова течія лінгвістичного дослідження. Вона тісно пов'язана із зіставним мовознавством. Предметом вивчення корпусної лінгвістики є великі обсяги даних про мови, які використовуються в електронному вигляді.

Корпусна лінгвістика приводить до помітних змін у тлумаченні явищ мови (М.-А.-К. Холлідей, Е. Тоніні-Бонеллі) . Тобто, якщо узагальнено, робота з корпусами є не лише методом, а й теорією [2, с. 17].

Об'єкт дослідження корпусної лінгвістики – це текстовий корпус, який є основним матеріалом вивчення мови у певному дослідженні, теоретична основа та використання текстових корпусів.

Сучасне корпусне мовознавство розвивається у двох траєкторіях. Перша опирається на концептуалізацію корпусу, а друга – на дослідження та вивчення мови. Але ці напрями спокійно поєднуються та не розмежовуються [1, с. 10].

Проблематикою корпусної лінгвістики на сьогодні є визначення мінімального обсягу корпусу. Загальновідомо, що цей обсяг сягає приблизно мільйона виразів. Але існує така думка, що будь-яке текстове зібрання можна вважати корпусом, якщо йому відповідають наведені вище ознаки [1, с. 55–58].

Нині дослідження мови на основі електронного корпусу стало одним із основних методів дослідження в лінгвістиці. У галузі корпусної лінгвістики працюють Дж. Сінклер, Г. Кеннеді, Ю. Хайч, Д. Байбер, Л. Річкова і т. ін.

Дж. Сінклер класифікує корпуси, починаючи з виділення спеціалізованого. Туди він відносить ті, які мають одне чи більше значень не «за замовчуванням» для деяких ознак. Якщо узагальнити, то корпус подає матеріали, які не відповідають певним нормам. До спеціалізованих Дж. Сінклер відносить корпуси ідіолектів, термінолектів, соціолектів, афатичне мовлення та ін. Наприклад, таким корпусом є **Special corpus: Poetry of Aphasics** (Спеціальний корпус: Поезія афатиків) [5, с. 5].

Варто зазначити, що корпусна лінгвістика є пріоритетною серед галузей мовознавчих досліджень сучасності. Завдяки комп'ютерним технологіям стало легко аналізувати і впорядковувати великі текстові корпуси [4, с. 48].

Мовні корпуси характеризуються синхронністю, паралелізмом, а іноді мультимодальністю. Синхронізм – це ключовий аспект корпусної лінгвістики, який найкраще описати як специфічний напрям репрезентації одиниць на всіх рівнях мови.

Навчання іноземних мов завжди базується на правилах і прикладах реального вживання певних граматичних конструкцій. Корпуси постійно враховують стилістичні особливості вживання лексичних одиниць і граматичних структур, що є головним аспектом у вивченні будь-якої мови.

Зараз педагоги активно використовують текстові корпуси письмово та усно для успішного вивчення іноземних мов. На основі корпусу формується достатній словниковий запас студента та певні групи термінів, які полегшують навчання [3, с. 231].

Сьогодні стало можливим самостійно та легко створити текстовий корпус потрібної мови, використовуючи лише інтернет та комп'ютер. Прекрасно у цьому може допомогти програмне забезпечення Sketch Engine.

Першим у головному меню є інструмент Word Sketch. Там з'являються оброблені терміни, пов'язані зі словом, яке було введено у пошуковий рядок. Word Sketch також може сортувати словосполучення за частотою у корпусі.

Sketch Engine також знаходить колокації. Це відбувається за допомогою інструмента «N-grams». N-грами найчастіше створюються за допомогою лемми або слова.

Цікавою перевагою програмного забезпечення є можливість створення корпусів як із збереженого на комп'ютер матеріалу, так і з використанням інтернету (так звані WEB корпуси).

Для створення WEB корпусу потрібно вибрати бажану мову та вказати декілька ключових слів, щоб програма змогла згенерувати достатній корпус на потрібну тему.

Вибравши тему, наприклад, «Психологія кризових ситуацій», можна вилучити декілька однокомпонентних термінів з англійського корпусу:

– *behaviour* – поведінка – слово утворене суфіксальним способом (*-or* word-forming element making nouns of quality, state or condition, from Middle English *-our*).

– *disaster* – катастрофа – слово з французької *désastre* (1560s), з італійської *disastro*. Спосіб утворення – префіксальний (dis-word-forming element of Latin origin meaning).

– *victim* – жертва, від латинського *victima* «sacrificial animal; person or animal killed as a sacrifice», слово невизначеного походження (можливо, пов'язане із старофранцузькою *wig* «*idol*»).

З українського корпусу також можливо вилучити однокомпонентні терміни: *криза*; *ступор*; *паніка*;

Двокомпонентні терміни, вилучені з англomовного та українomовного корпусів:

– *Mental health* (adjective + noun) – ментальне здоров'я.

Прикметник *Mental* утворився за допомогою кореня *men-* (to think). З пізньої лат. *mentalis* («of the mind»), з лат. *mens* (genitive mentis) «mind», «to think».

– *Panic Disorder* (adjective + noun) – панічний розлад.

Прикметник *Panic* «sudden mass terror», з франц. *panique* (15c.), з грец. *Panikon*.

– *екстремальна ситуація*;

– *психологічна допомога*;

Також у корпусі є трикомпонентні терміни:

– *Post-traumatic stress disorder* (adjective + adjective + noun) – посттравматичний синдром.

Прикметник *post-traumatic* утворився завдяки префіксу *post-* та суфіксу *-ic*.

– *World Health Organization* (noun + noun + noun) – Всесвітня організація охорони здоров'я.

Слово *Organization* утворено за допомогою суфіксального способу словотвору (*-tion*). Термін походить від іменника *organ*.

– *територіальний захист населення* (прикметник + іменник + іменник);

– *виникнення кризової ситуації* (іменник + прикметник + іменник).

Вилучені багатокомпонентні терміни:

–*Substance Abuse and Mental Health Services* (noun + noun + noun + noun + noun + noun) – відділ профілактики зловживань та психічних захворювань.

Іменник *Substance* утворено за допомогою префікса *sub-* та кореня *sta-* (proto-Indo-European root meaning «to stand, set down, make or be firm», з похідними значеннями «place or thing that is standing»).

–*Federal Emergency Management Agency* (adjective + adjective + noun + noun) – Федеральне агенство з надзвичайних ситуацій.

Прикметник *Federal* – суфіксальний спосіб утворення (*-al*). Іменник *Agency* також утворений цим способом (*-ency*).

–*проблеми екстремальної та кризової психології* (іменник + прикметник + прикметник + іменник);

–*порушення нормальних умов життєдіяльності* (іменник + прикметник + іменник + іменник);

Отже, за допомогою корпусного менеджера Sketch Engine можливе створення, керування та аналіз текстових корпусів. Мета цього застосунку – показати подібності та розбіжності у різних мовах, нові чи застарілі терміни, вирази та граматичні конструкції.

Список використаної літератури

1. Вступ до корпусної лінгвістики: навчальний посібник. За ред. В. В. Жуковської. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 142 с.

2. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства. Київ : Видавничий центр Академія, 2006. 419 с.

3. Baker M. Corpora in translation studies. An overview and suggestions for future research. *Target*. 1995. № 7(2). P. 223–243.

4. Biber D., Conrad S., Reppen R. Corpus linguistics: Investigating language structure and use. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 312 p.

5. Sinclair J. Corpus Typology Draft, 1996. URL : <http://www.icl.pi.cnr.it> (дата звернення : 12.04.2023).

Анна ВОЗНЯК,
магістрантка II курсу ОПП «Філологія. Слов'янські мови
та літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник –
канд. пед. наук, доцент **Неля ПОДЛЕВСЬКА**

ЛЕКСИЧНА КОНОТАЦІЯ В МОВНИХ КУЛЬТУРАХ УКРАЇНСЬКОГО ТА ПОЛЬСЬКОГО НАРОДІВ

У статті подано аналіз особливостей лексичної конотації в українській та польській мовах; з'ясовано види конотацій, особливості їх прояву у вказаних мовах у словосполученнях та фразеологізмах; втявлено спільне й відмінне у конотативних значеннях слів в українській та польській мовах.

Ключові слова: конотація, функція, контрастивний аналіз, кольоративи, національні культури.

W artykule przedstawiono analizę cech leksykalnej konotacji w językach ukraińskim i polskim; określono rodzaje konotacji, cechy ich użycia w wymienionych językach w kolokacjach i frazeologizmach; omówiono podobieństwa i różnice w użyciu konotacji w językach ukraińskim i polskim.

Słowa kluczowe: konotacja, funkcja, analiza kontrastywna, koloratywy, kultury narodowe.

Дослідження конотації вітчизняними та закордонними науковцями ХХ–ХХІ ст. зосереджено на концептуальному підході до висвітлення цієї проблеми. Питаннями прояву конотації цікавилися як закордонні (В. Гумбольд, М. Денесі, Р. Ладі, А. Фартах), так і вітчизняні (Н. Г. Іщенко, В. М. Манакін, О. В. Марчук, О. О. Потебня, О. Г. Рєвзіна, О. О. Селіванова, Є. М. Сторожев, О. О. Туріщева) науковці.

Конотація є предметом вивчення семіотики, стилістики, прагматики, комунікативної лінгвістики, когнітивної лінгвістики, теорії інтертекстуальності тощо [5].

У вищезгаданих авторів конотація трактується як додатковий відтінок, компонент значення, семантична модифікація, додаткове значення, процес, ознака, знакова система та мисленнєво-мовний механізм. Цікавими є питання лексичної конотації в мовних культурах українського та польського народів, що зумовлює актуальність теми статті.

Мета статті полягає в описі лексичної конотації в її системній дуальності. Для досягнення мети поставлено такі завдання: узагальнити теоретичні аспекти функціонування поняття конотації; розкрити сутність лексичної конотації та її видів; проаналізувати аспекти зіставлення лексики різних мов та семантичні відмінності конотацій української та польської мов.

На думку Ф. де Соссюра, конотації виконують низку функцій, зокрема: *кумулятивну*, яка сприяє формуванню власного бачення світу та свого місця в ньому, тобто створення особистістю власної картини світу; *семантичну* – пов'язана зі змістом і значенням слова, *стилістичну* – залежить від виражальних мовних засобів; *емоційно-оцінну* – ставлення до інших людей, до самого себе; відображення *культурних традицій*, тобто відображення прийнятої в певній мовній спільноті оцінки факту навколишньої дійсності. Тому іноді конотацію називають ще семантичною, тобто смисловою асоціацією. Завдяки їй відображають суттєву ознаку суб'єкта або об'єкта, яка стійко пов'язана у свідомості носіїв мови зі значенням цього явища [7]. Але при цьому зазначена ознака не є необхідною для вживання певного слова [6].

Так, у багатьох європейських мовах слово, яким позначають *зайця*, має конотацію 'боязкість', 'невпевненість у собі', 'лякливість'. Такі ознаки не є суттєвими для цього виду ссавців. Зіткнувшись із зайцем, ви впізнаєте його по пухнастому хутрі, короткому пухнастому хвосту, довгих вухах. Але ви не будете перевіряти, наскільки тварина полохлива, щоб з'ясувати її

видову належність. Проте в мові обидві ці лексеми стійко асоціюються одна з одною. Про це свідчить, наприклад, те, що боязливу, лячну, схильну до невпевненості в собі людини нерідко називають *зайцем*.

Лексичні конотації є важливим аспектом пізнання національних мовних особливостей. Конотація безпосередньо пов'язана з національною культурою, оскільки формується в певному національно-мовному середовищі, де основним чинником, що впливає на смисловий ореол слова, є прагматика тих, хто спілкується [6].

Зіставлення конкретних мовних одиниць окремих мовних пар дає важливий матеріал для ширших типологічних узагальнень, вивчення мовних контрастів та мовних універсалій. У нашій роботі нас цікавила сутність лексичної конотації та її видів, аналіз аспектів зіставлення лексичних і семантичних відмінностей конотацій української та польської мов [3].

Конотація може реалізуватися за допомогою *кольоративів* (найменування кольорів дають нам додаткові конотативні значення), *зоолексеми* (додаткові конотативні значення реалізуються через найменування тварин), *фітолексеми* (додаткові конотативні значення створюються з допомогою найменувань рослинного світу) [1].

Зіставлення кольоративів української та польської мов показало, що вони не збігаються ні за семантикою, ні за словниковим складом, але є особливо «чутливими» до набуття додаткової інформації про навколишній світ. Природа, як основний чинник національних конотацій кольорів, є безпосереднім їх джерелом, сама закодовує позитивні або негативні емоційно-оцінні значення, що супроводжують певні природні барви.

Отже, конотації кольоративів містять інформацію про найбільш стійкі (підсвідомі) зорові смаки, сприйняття кольорів, що відрізняється у національних культурах, відтворюються в індивідуальній мові носія цієї мови, формуючи національний характер, ідентичність та ментальність особистості.

В українській і польській існують конотації кольорозапозичень, подібні у двох мовах, є конотації кольорозапозичень не подібних у двох мовах: деякі конотації кольорозапозичень в українській мові вживаються ширше, ніж у польській мові, зокрема це стосується жовтого та рожевого кольорів.

Зоолексеми в українській та польській мовах зустрічаються функціонують як звичайні слова, як слова-символи, входять до структури фразеологізмів, відбиваючи специфіку культури народу, особливості його історичного розвитку.

Варто зазначити, що особливості перекладу певних рис, якими наділені тварини в польській та українській мовах збігаються, та все ж є відмінності. Наприклад, у польській мові поширеними є фразеологізм: *móc zjeść konia z kopytami* – бути дуже голодним, вміти багато їсти, ненажера; *robić (zrobić) kogoś w konia* – обдурити кого, ввести в оману; *falszywy jak kot* – дуже фальшивий; *cały w skowronkach* (увесь в жайворонках) – щасливий і тому усміхнений, балакучий, схвильований; *znać się na czym jak kura na pierzu* (знатись на чомусь як курка на перці) – зовсім нічого не знати. Таких фразеологізмів в українській мові ми не виявили.

Водночас український фразеологізм *наче гуси ночували* – 'неохайна, недбала людина, залишає за собою сміття' – також не має ідентичного відповідника, що свідчить, що такого відтінку слова *гусак* у польській мові немає. Але ідіома *rządzić się jak szara gęś* (керувати собою, як сірий гусак) – 'не розраховувати ні на кого, робити що хочеш, керувати, не маючи на це ані права, ані відповідної кваліфікації' – є тільки в польській мові.

Введення зоолексем до складу фразеологізмів свідчить про їхню значущість для розуміння картини світу, особливо для розуміння людини, її характеру, ставлення до себе та до інших, що робить образ більш характерним, глибоким, а мову насиченою, рельєфною, багатоаспектною.

Фітлексеми як виразники конотацій в українській та польській картинах світу фіксуємо в піснях, поезії, літературі. Загалом назви квітів є символами-словами, лише частково

сходяться між собою. Слова з групи квіткових дерев і кущів багатші в українській літературі порівняно з польською. Сюди увійшли цвіт вишні, цвіт черешні, цвіт каштана, цвіт терну і найбільш важлива для нашої літератури – цвіт калини.

У групі квітучих дерев і кущів спостерігаємо більше українських прикладів, зате в польській частині матеріалу з'являється така назва, як *lawenda*, що є символом сильних почуттів, пристрасті, душевних хвилювань, надії на любов.

Мовна специфіка назв рослин відбивається у різних видах фразеологізмів. Вони відображають найбільш сталі асоціації в плані культурологічних акцентів, які не тільки відрізняються, а й мають спільні ознаки, що зумовлено особливостями самої рослини.

Отже, неоднозначність конотацій у різних мовах – це різні картини всесвіту, зумовлені відмінностями національного духу певних народів, тобто носії різних мов можуть бачити світ дещо по-різному.

У перспективі плануємо зробити більш детальний аналіз всіх видів лексичної конотації, зафіксовані в українській та польській мовах.

Список використаної літератури

1. Гумбольдт В. Вибрані праці. Пер. з нім. Київ, 1984. 397 с.
2. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація: навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2012. – 288 с.
3. Марчук О.В. Конотативний простір світу англомовного фентезі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: «Філологія». 2015. №19. С. 126 – 133.
4. Потєбня А. А. Мысль и язык. Київ: СИНТО, 1993. 192 с.
5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006. 716 с.
6. Туріщева О. О. Історія перекладу Дж. Кетфорда : конспект лекцій для студентів напр. філологія. Київ : НТУУ (КП), 2015. 48 с.
7. Rybicka E. Nie taki diabeł straszny : podręcznik frazeologii polskiej dla obcokrajowców. Kraków, 1993. 342 s.

Світлана ВОЙТАЛЮК,
старший викладач кафедри слов'янської філології,
Хмельницький національний університет

РОЛЬ ПУНКТУАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

У статті проаналізовано роль пунктуації у процесі викладання польської мови як іноземної. Розглянуто вплив використання правильної пунктуації на розуміння тексту, здатність висловлювати думки і ідеї, а також на загальний рівень мовленнєвої компетенції студентів. Проаналізовано, як розділові знаки впливають на сприйняття і розуміння тексту. Запропоновано вправи і завдання, спрямованих на вивчення та засвоєння правил пунктуації, що сприятиме покращенню якості викладання польської мови як іноземної.

Ключові слова: пунктуація, розділові знаки, польська мова, студент, роль, процес навчання.

The article analyzes the role of punctuation in the process of teaching Polish as a foreign language. The influence of the use of correct punctuation on the understanding of the text, the ability to express thoughts and ideas, as well as on the general level of students' speaking competence is considered. It is analyzed how punctuation marks affect the perception and understanding of the text. Exercises and tasks aimed at studying and mastering the rules of punctuation are offered, which will contribute to improving the quality of teaching Polish as a foreign language.

Keywords: punctuation, punctuation marks, Polish language, student, role, learning process.

Пунктуація виконує дуже важливу роль у процесі вивчення будь-якої мови, зокрема й польської мови як іноземної. Вона структурує тексти, робить мовлення зрозумілим та логічнішим. Розділові знаки є невід'ємним елементом польської мови, відіграючи важливу роль у передачі письмових повідомлень.

Правила їх вживання надзвичайно важливі для збереження чіткості та правильності висловлювання.

Питанню пунктуації присвячено багато праць як українських, так і зарубіжних учених Л. Булаховський [1], А. Загнітко [2], І. Огієнко [4], Е. Awramiuk, U. Andrejewicz [6], М. Bańko [7], D. Krzyżyk [8], М. Malinowski [10].

У польській мові багато розділових знаків, таких як крапка, кома, крапка з комою, двокрапка, тире, дефіс, дужки, знак питання, знак оклику та лапки. Кожен із цих знаків має свої певні правила використання, яких необхідно дотримуватися, щоб повідомлення було зрозумілим читачеві. Розділові знаки – це знаки, що використовуються для відображення синтаксичної структури мови на письмі, вони вживаються для позначення такого розчленування писемної мови, яке не може бути передане ні морфологічними засобами, ні порядком розташування слів у реченні [5].

У польській мові розділові знаки повинні надавати чіткість тексту, який ми пишемо, і сприяти його правильному читанню. Крім того, вони використовуються для вираження властивостей мови, які інакше не можна було б передати в письмовому тексті. Наприклад, знак оклику означає вираження сильних емоцій, крапка і кома – знак зупинки, а три крапки – призупинення висловлювання та більшу перерву. Використання правильної пунктуації дозволяє правильно прочитати написаний текст, що дає нам змогу правильно його інтерпретувати. Відповідна пунктуація дозволяє використовувати різні типи вставних слів і визначає певний ритм. Пунктуація – це графічний еквівалент ритму, інтонації, темпу висловлювання [10, с. 74].

Основною функцією мови є комунікативна, тому першочерговим призначенням пунктуації має бути забезпечення чіткості письмового тексту та сприяння його правильному сприйняттю. Це означає, що при сумнівах, пов'язаних із пунктуацією, слід враховувати насамперед принцип зрозумілості (комунікативності) і вживати розділові знаки для забезпечення максимальної чіткості тексту [7, с. 473].

Варто також зазначити, що більшої чіткості та зрозумілості тексту можна досягти за допомогою таких графічних факторів, як: відповідний поділ на абзаци, крім розміру самого абзацу, також важливо зробити відступ першого рядка абзацу або розширення інтервалів між абзацами, відповідного інтервалу між рядками тексту, тобто міжрядкового інтервалу тощо, використання відповідного шрифту в поєднанні з виділенням окремих частин тексту курсивом, жирним шрифтом, розривними літерами та іншими способами.

У писемному мовленні пунктуація відповідає інтонації в усному мовленні. Завданням розділових знаків є передача змісту висловлювання, його відтінків, трансформація смислових взаємозв'язків мовних елементів у межах письмового тексту, розкриття суб'єктивного ставлення мовця до предмета висловлюваної думки, до співрозмовника, до фактів навколишньої дійсності. Складовими елементами інтонації є пауза, темп, мелодика, логічні наголоси. Паузи – це один із найважливіших частин інтонації, своєрідні комунікативні одиниці в усній мові, що несуть відповідне навантаження: членують мовленнєвий потік на синтаксичні відрізки, речення, словосполучення, слова. Паузи – це зупинки між мовленнєвими тактами, окремими словами відповідно до змісту тексту й почуттів, виражених у ньому, до авторської інтенції [3, с. 75].

Правила вживання розділових знаків у польській мові призначені для вираження різних комунікативних намірів, таких як запитання, здивування, іронія чи наголос. Варто пам'ятати про правила пунктуації при написанні, щоб наші тексти були читабельними та зрозумілими адресату. Правильне вживання розділових знаків також впливає на естетичність тексту, надаючи йому чіткості та витонченості. Тому варто знати та використовувати правила пунктуації, щоб наші статті були професійними та цікавими для читачів.

Правила, які включають розділові знаки, є обов'язковими, а це означає, що якщо ми не вживаємо, наприклад, кому або крапку

в певному місці, це буде вважатися пунктуаційною помилкою. Контекст нашого висловлювання часто залежить від місця, де поставлена кома, наприклад: 1. *Nie chce jeść.* 2. *Nie, chce jeść.* 1. *Na urlop pojechała mama Agata i Ania.* 2. *Na urlop pojechała mama, Agata i Ania.* В обох речення є ті самі слова в абсолютно однаковому порядку, але в другому реченні є кома, яка повністю змінює повідомлення. Правильне використання розділових знаків дозволяє точно висловлювати свої думки, забезпечуючи читабельність і зрозумілість тексту. Крапка, кома, знак оклику, знак питання, двокрапка, крапка з комою, дужки або лапки – кожен із цих символів виконує певну функцію, надаючи реченням відповідного змісту та інтонації. Без них наші висловлювання були б хаотичними та складними для розуміння, тому варто звернути увагу на правильне вживання розділових знаків, щоб зробити наші тексти зрозумілими та ефективними.

У процесі вивчення польської мови як іноземної потрібно приділяти увагу правилам використання розділових знаків, їх застосування в різних контекстах і практикувати правила у письмових вправах. Необхідно включити елементи пунктуації у теми, які вивчаються, щоб доповнювати обговорювані теми.

Роль пунктуації у процесі викладання польської мови як іноземної надзвичайно важлива. Пунктуація відіграє ключову роль у створенні логічних конструкцій, які допомагають зрозуміти текст, передати думки та ідеї автора з точністю та чіткістю. Правильне використання розділових знаків у польській мові сприяє:

1. Чіткості тексту. Правильно використана пунктуація допомагає роз'яснити логічні зв'язки між частинами речення, забезпечуючи чіткість та зрозумілість мовлення.

2. Логічності мовлення. Пунктуація допомагає у вираженні логічних переривань та структуруванні речень, що сприяє кращому розумінню тексту.

3. Культурному аспекту мови. Вивчення пунктуації відображає культурні особливості польської мови та сприяє адаптації до польського мовного середовища.

4. Писемному мовленню. Знання правил пунктуації є ключовим для письмового висловлювання в будь-якій мові, і польська не є винятком.

У процесі вивчення польської мови як іноземної велика увага приділяється правилам використання розділових знаків. Створюються відповідні завдання та вправи для того, щоб студенти отримали належне розуміння та практику використання пунктуації в польському мовленні. Це допомагає здобувачам не лише розуміти, а й ефективно використовувати пунктуацію для правильного висловлювання своїх думок і ідей у письмовій формі.

Список використаної літератури

1.Булаховський Л. Українська пунктуація. Київ-Львів : Державне учбово-педагогічне видавництво, Радянська школа, 1947. 72 с.

2.Загнітко А. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. 992 с.

3.Мацько Л., Мацько О. Риторика : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2003. 118 с.

4.Огієнко І. Нариси з історії української мови: система українського правопису. Канада : Вінніпег, 1990. 216 с.

5.Розділові знаки. Словник-довідник. Словник літературознавчих термінів української літератури. URL : https://lib.misto.kiev.ua/UKR/SLOVNYK/SLOVNIK_DOVIDNIK/rozdilovi_znaki.dhtml (дата звернення 22.12.2023).

6.Awramiuk E., Andrejewicz U. Miejsca niedookreślone w polskiej interpunkcji. *Poradnik Językowy*. Warszawa : Dom Wydawniczy Elipsa, 2016. Z. 4. S. 7–18.

7.Bańko M. *Polszczyzna na co dzień*. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006. 824 s.

8.Krzyżyk D. O (nie)obecności interpunkcji w szkole. *Poradnik Językowy*. Warszawa : Dom Wydawniczy Elipsa, 2016. Z. 4. S. 32–44.

9.Łuczyński, E. Dlaczego nasza interpunkcja sprawia problemy piszącym? *Poradnik Językowy*. Warszawa : Dom Wydawniczy Elipsa, 2016. Z. 4. S. 43–55.

10.Malinowski, M. Interpunkcja szkołą myślenia gramatycznego. O błędach w zakresie przestankowania. Kraków : Wydawnictwo Drukarnia Styl. 2022. № 2 (6). S. 73–102.

Інна ГОРЯЧОК,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології,
Хмельницький національний університет

КОРОЛЕВА ЖИВОГО СЛОВА І БОЛІСНОЇ ПРАВДИ (До 175-річчя від дня народження польської письменниці Елізи Ожешко)

У статті розглядається творчість відомої польської письменниці крізь призму історичних подій, літературної епохи та біографії. Визначено, що Е. Ожешко дебютувала в літературі в епоху позитивізму. У її творах яскраво представлено інтерес до селянства, життя нижчого класу загалом, поклоніння науці, інтерес до долі жінки в буржуазному світі. Встановлено, що творчість Ожешко поділяють на три етапи, відповідно до зміни її поглядів на життя суспільства; схарактеризовано основні її твори.

Ключові слова: Еліза Ожешко, творчість, позитивізм, романи, повісті, новели.

W artykule dokonano przeglądu twórczości słynnego polskiego pisarza przez pryzmat uwarunkowań historycznych, epoki literackiej i biografii. Ustalono, że E. Ozheshko zadebiutowała w literaturze epoki pozytywizmu. W jej pracach wyraźnie ukazane jest zainteresowanie chłopstwem, życiem klasy niższej w ogóle, kultem nauki, zainteresowanie losami kobiet w świecie burżuazyjnym. Ustalono, że twórczość Ożeszki dzieli się na trzy etapy, zgodnie ze zmianą jej poglądów na życie społeczne. Opisano jej najważniejsze dzieła.

Słowa kluczowe: Eliza Ozheshko, twórczość, pozytywizm, powieści, opowiadania, opowiadania.

Еліза Ожешко – польська письменниця, публіцистка, громадська діячка, найвідоміша авторка епохи позитивізму в Польщі. Її твори представляють багату картину тогочасного суспільного життя, переоцінки цінностей, вірувань, розгубленості та поразок. Після А. Міцкевича Ожешко була другим польським письменником, котрі принесли польській літературі світову славу.

Творча спадщина письменниці величезна і становить 60 художніх творів, зокрема 30 великих романів, не беручи до уваги значного масиву публіцистичних і літературно-критичних статей.

Еліза Ожешко дебютувала в літературі в епоху позитивізму. Ранні романи і повісті «Пан Граба», «Марта» та інші написані на теми суспільної емансипації і боротьби жінок за людську гідність. У творчому доробку письменниці чимало повістей і романів, творів автобіографічних, а також літературно-критичних статей. Вершиною досягнень письменниці вважають романи «Мейр Езофович», «Над Німаном», «Хам». Із пізніх творів виокремлюються роман «Аргонавти» і збірник оповідань «Gloria victis», 1910), присвячені повстанню 1863 року. Еліза Ожешко залишила також чималу кількість листів. Письменниця листувалася з польськими і зарубіжними письменниками та науковцями [1].

Набагато важче описати внутрішню, творчу біографію Ожешко, яка жила і творила на межі двох різних епох польської історії культури, які більшість польських літературознавців називають романтичною (історичний національно-визвольний період), починаючи з 1863 р., і позитивістською (фактично буржуазна держава; позитивізм панував у 1860–70-ті роки).

Необхідно підкреслити, що повстання 1863 р. має велике історичне значення для обох епох, воно мало буржуазно-демократичний характер, його завдання – звільнити Польщу від царської скарбниці, знищити кріпосне право та шляхетські привілеї і тим самим об'єктивно ліквідувати поступовий шлях розвитку країни. Ожешко, як побачимо, реформаторські зміни в суспільному житті краді за революційні, добре усвідомлює, що головна причина провалу повстання не вирішеним селянського питання, у соціальній суперечності й непримиренності між панським палацом і сільською хатою, що все це і було, як писала вона пізніше, тією «скелею, об яку розбився пароплав, що вийшов у відкрите грізне море» [4].

Саме цей інтерес до селянства, життя нижчого класу загалом, поклоніння науці й «основотворчості» суспільної драбини, інтерес до долі жінки в буржуазному світі Ожешко надалі втілює у творчих доробках.

Позитивізм насамперед проголошував потребу економічного розвитку Польщі, так би мовити, її внутрішньої незалежності, за якої мала настати й незалежність політична. Виникнувши в країні із значними феодальними пережитками ще задовго до буржуазно-демократичної революції, польський позитивізм у 60-70-х роках, таким чином, міг висунути низку прогресивних гасел, хоча його філософські підвалини, зокрема й заходи, розраховані на класову солідарність, мали, безперечно, реакційний, консервативний характер [1].

Літературознавці розділяють творчість Ожешко на три етапи, відповідно до зміни її поглядів на життя суспільства.

Перший період охоплює 1866–1876 роки і полягає в тотальній критиці шляхти, яка домінує в суспільному житті, а також у звеличенні капіталізму. Порядку слід шукати в розвитку науки і освіти, створенню сучасного промислового виробництва, яке забезпечить людей роботою, пропаганді демократичних засад, так само другорядні до цього часу питання жінок і євреїв.

Другий період (1876–1888 роки) відзначається тим, що оптимізм зникає. Замість загального щастя капіталізм приносить нові турботи і несправедливість.

Останній період (1888–1910) для письменниці, яка бореться з хворобами та труднощами, вносить в її життя дезорієнтацію та безсилля [3].

Селянські повісті Ожешко були передовим словом у польській літературі, вони збагатили її не тільки тематично, оскільки розкривали громадські й моральні підвалини духовного життя найчисленнішого класу суспільства, а й художньо, естетично. Вершиною творчості письменниці справедливо вважають селянські романи, опубліковані протягом 1883–1888 років («Низини» (1883), «Дзюрдзі» (1885), «Хам» (1888), «Над

Німаном» (1887–1888)). У головній героїні повісті «Низини», білоруської селянки Христини, два позашлюбні сини. Старшого мають забрати в солдати. Вбита горем жінка звертається до юриста Копровича, і той брехливими обіцянками поступово видурює у неї всі гроші, зароблені тяжкою працею. Причина нещастя Христини у бідності: бідна людина не має жодного шансу уникнути злої долі.

Основна тема роману «Марта» – це доля жінки в сучасному їй суспільстві, причому жінки-неаристократки, жінки праці, а не «ляльки» з аристократичного салону. Головна героїня – Марта Свицька – зіткнулася із надзвичайно гострою, як на той час, проблемою – проблемою жіночої праці. Питання роботи стоїть для неї особливо гостро, оскільки воно стосується виживання її та маленької доньки, яка залишилась у неї на руках після смерті чоловіка.

У центрі роману «Мейр Езофович» – євреї містечка Шибова і, зокрема, боротьба двох відомих у Шибові родин – рабинів Тодросів, котрі виступають втіленням фанатизму і віронетерпимості, і купців Езофовичів, які усвідомлюють необхідність освіти темного єврейського люду. Мейр Езофович, натхненний глибокою любов'ю до поневоленого народу, кидає виклик темним силам єврейського націоналізму і консерватизму. Образ сміливого благородного юнака – без сумніву успіх Ожешко. «Мейр Езофович» після «Марти» другий великий успіх письменниці. Незабаром після його виходу роман був перекладений російською, англійською, чеською, сербською, шведською та іншими мовами.

В основі повісті «Дзюрдзі» незвичайна сільська подія: четверо Дзюрдзів – брати Петро, Степан, Шимон та Петрів син Клеменс – глухої зимової ночі забивають ні в чому не винну, таку ж, як і вони, селянку Петрусю. Вони впевнені, що творять добро для всіх, знешкоджуючи відьомські чари. Для Ожешко важливі не самі вчинки й події, а суспільні й психологічні обставини, що їх викликали. Незважаючи на вчинений селянами страшний злочин, незважаючи на те, що правда торжествує (убивці визнали себе

винними і були покарані), читач дочитує твір з почуттям болю і співчуття як до злочинців, так і до їхньої жертви. В умовах важкої безпросвітної праці, затурканості її темноти, злочин Дзюрдзів – явище закономірне і неминуче.

Роман Елізи Ожешко «Над Німаном» належить до найкращих романів у польській літературі. У романі зображено історію типових верств народу в переломний період після повстання. Ожешко піднімає також проблему дотримання в народі польськості. Збірним героєм роману є шляхетська спільнота другої половини XIX ст. У романі виступають представники аристократії, середньозаможні поміщики і провінційна шляхта. Письменниця показує героїв у різних життєвих ситуаціях, під час праці і відпочинку, в робочі і святкові дні, даючи в такий спосіб широку картину життя села, власне, провінції. Проблема народу в романі є однією з найважливіших. Січневе повстання є зворотним пунктом в біографії всіх головних постатей роману.

У збірці новел «Gloria victis» письменниця повертається до проблеми січневого повстання, описуючи героїзм і трагедію його учасників, оспівуючи патріотизм та історичне значення. Серед трагедій і поразок простих бідних і безпомічних людей, Ожешко спостерігає і крихти добра, відкритого героїзму. «Gloria victis» «Chwała zwyciężonym» – це розповідь дерев, які ростуть на галявині, де знаходиться могила повстанців, про битву, що відбулася багато років тому на цьому місці. У повісті «ABC» молоденька вчителька збирає навколо себе дітей міської бідноти і навчає їх читати і писати. Вона не знає, що проведення занять польською мовою без дозволу є злочином, за яким слідує покарання. Після виголошення вироку рідний брат сплачує штраф. І знову мансарда Йоанни заповнена дітьми.

Український письменник І. Франко назвав Елізу Ожешко «першорядною зіркою» на горизонті польської літератури рубежу століть. Вона залишила близько 60 томів романів, рецензій і новин. Усі найважливіші питання польського суспільства: важке становище селян, економічне й моральне виродження шляхти,

жіночі питання, боротьба за національне визволення – усе втілено у творчості Ожешко [2].

Список використаної літератури

1.Еліза Ожешко. *Wikiцитати*. URL : <https://uk.wikiquote.org/wiki> (дата звернення: 09.12.2023).

2.Еліза Ожешко – Іван Франко: діалог двох імен й ... URL : <https://www.inst-ukr.lviv.ua/download.php?downloadid=132>. (дата звернення: 16.12.2023).

3.Eliza Orzeszkowa. *Wikipedia, wolna encyklopedia*. URL : [https://pl.wikipedia.org/wiki/ Eliza_Orzeszkowa](https://pl.wikipedia.org/wiki/Eliza_Orzeszkowa) (дата звернення: 16.12.2023).

4.Eliza Orzeszkowa. *Życie i twórczość*. URL : <https://culture.pl/pl/tworca/eliza-orzeszkowa> (дата звернення: 16.12.2023).

Вікторія КІСЛЕВИЧ,

магістрантка II курсу ОПП «Філологія. Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська»,

Хмельницький національний університет

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент **Інна ГОРЯЧОК**

ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ

У статті розглядаються основні ознаки історичного роману. Встановлено, що історичний роман – роман, дія якого розгортається на тлі історичних подій. Основною його метою і завданням є відтворення, дослідження найважливіших характеристик відомої людини, демонстрація її взаємозв'язку з епохою. Історичний роман поєднує в собі історичний, соціальний і гуманістичний підходи. Виділено різні жанрові типи.

Ключові слова: історичний роман, документалізм, історична правда, історичний факт, герой певної епохи.

W artykule zbadano główne cechy powieści historycznej. Ustalono, że powieść historyczna to powieść, której akcja rozgrywa się na tle wydarzeń historycznych. Jej głównym celem i zadaniem jest reprodukcja, badanie najważniejszych cech sławnej osoby, ukazanie jej związku z epoką. Powieść historyczna łączy w sobie podejście historyczne, społeczne i humanistyczne. Podświetlone są różne typy gatunków.

Słowa kluczowe: powieść historyczna, dokument, правда historyczna, fakt historyczny, bohater określonej epoki.

Історичний роман має неабияку популярність упродовж століть, розгортає дію на тлі історичних подій, висвітлює інтелектуально переосмислені факти з минулого, має свої особливості та жанрові варіації.

Історичний роман – це піджанр наративу, що базується на історичних реальних подіях, у якому також допускається використання та поєднання реальних та вигаданих персонажів.

Виникнення цього жанру пов'язане з епохою європейського романтизму в XIX столітті.

Мета статті – дослідити особливості жанру історичного роману, виокремити його специфічні ознаки.

Учені другої половини XX століття, зокрема С. Андрусів, Р. Багрій, А. Гуляк, М. Ільницький, В. Чумак та інші, займаються літературознавчими дослідженнями історичної тематики минулих віків.

Науковець О. Ніколенко визначає такі основні ознаки роману: побудова на історичному сюжеті, відтворює в художній формі події та героїв певної епохи. В історичному романі історична правда поєднується з художньою, історичний факт – із художнім вимислом, справжні історичні особи – із особами вигаданими, вимисел уміщено у межі зображуваної епохи. Головна ознака історичного роману – документалізм, який спричинив немало дискусій стосовно цього питання та співвідношення вимислу та факту в контексті творів цього жанру [4, с. 22].

Головною ознакою класичного історичного роману є поєднання історизму та авантюристичності, що є формальним та змістовним принципом, яке є каноном класичного історичного роману та має типову жанрову структуру, якій характерна стала форма мовної композиції, способи їх формування в уніфіковану систему, повторюваність ситуацій та подій твору, де сюжет є близьким до циклу, типова система персонажів та головні герої.

Обов'язковий компонент історичного роману, на думку М. Сиротюка, – це історична правда, яка є домінантою художнього матеріалу тексту. Науковець вважає, що історія в такому романі виступає в ролі сюжетного самовиявлення, а не в формі фактів, дат та цифрових показників [5, с. 16].

Дослідник А. Баканов до основних ознак жанру історичного роману відносить такі компоненти:

- документалізм;
- обґрунтованість;
- поєднання документального та романтичного;

- різноплановість;
- фактичність [2, с. 35].

На думку А. Гуляка, характерною рисою історичного роману є формування твору навколо історичного конфлікту, який передбачає розкриття соціального підґрунтя [3, с. 49].

Історичні романи розвиваються протягом століть, залежно від поточних літературних тенденцій, письменницької майстерності авторів та читацьких очікувань.

Проте можна вказати на його традиційно приписувані особливості:

- оповідач, як правило, виступає від третьої особи, всезнаючий, обізнаний про найважливіші історичні події та їхні наслідки (проте є винятки з цього правила, коли роман написаний, наприклад, у мемуарному стилі – як правило, він написаний таким чином, наприклад, популярною нині Ф.Грегорі чи все ще популярним визнаним Р.Грейвсом),

- вигадані герої зазвичай представлені на тлі конкретної, ретельно та деталізованої епохи, хоча це не є постійною умовністю, роман може бути вигаданим портретом історичного героя,

- незмінною рисою є мовна стилізація в мові цієї епохи – це може бути архаїзація як у мові оповіді, так і обов'язково у висловлюваннях героїв [7].

Нерідко за маскою історичних реалій, представлених у творі, ховалася критика окремих сторін тогочасного життя. Через чітко окреслену подібність між епохами письменники обходили цензуру і завуальовано висловлювали своє невдоволення. Проте особливості історичного роману відрізнятимуться залежно від типу роману, з яким ми маємо справу.

Жанр історичного роману не має цілісної одностайної класифікації, є лише деякі спроби щодо її розробки вітчизняними та закордонними літературознавцями.

Досліджуючи жанри історичного роману, С. Андрусів виділив три жанрові типи:

- історично-художній;
- художньо-документальний;
- художньо-історичний [1, с. 16].

На думку А. Баканова, для історичного твору основним необхідним елементом є історичний конфлікт, тому відповідно до цього виділяє такі типи історичного роману:

- історично-біографічний;
- історично-документальний;
- історично-соціальний;
- історично-філософський;
- історично-фольклорний [2, с. 103].

Під час класифікації історичного роману М. Слабошпицький керується тематикою та художньо-композиційними ознаками. Відповідно до цих критеріїв поділяє на такі жанри:

- детективний роман;
- історико-сучасний;
- культурно-історичний;
- пригодницький;
- роман-притчу [6, с. 86].

Деякі літературознавці у дослідженнях схиляються до таких типів історичного роману, зокрема авантюрно-психологічний, авантюрно-філософський, народно-епічний роман [4, с. 10].

Історичні романи також поділяють на кілька піджанрів, які мають різну популярність, відповідно до основних тенденцій епохи або поточної культури, зокрема:

- біографічний роман;
- історико-фантастичний роман;
- класичний історичний роман;
- роман ХХ століття [4, с. 9].

Також про класичний історичний тип роману у своїй класифікації згадує М. Ільницький, беручи за основу дослідження вірогідність інформації про минуле та реальність життя героя:

–вальтер-скоттівський, де головний герой – це вигадана особа, а не історична.

–історично-достовірний роман, де домисел грає незначну роль [20, с. 108]

Дослідники вважають, що основою художньої правди історичного роману є поєднання художнього домислу та історичної правди.

На думку С. Андрусів, різноманітні жанрово-видові контури історичного твору виникають внаслідок різних пропорцій використання у творі вимислу та домислу. Враховуючи їх співвідношення, вона виокремила три категорії прозових історичних творів: історично-художні; художньо-документальні; художньо-історичні [1, с. 16].

Серед особливостей історичного роману в польському літературознавстві варто виокремити такі, як:

–повага до історичної правди (тобто дотримання історичної правди),

–врахування характерних рис певної епохи та її проблем,

–введення історичних героїв поряд із вигаданими персонажами,

–два оповідачі: оповідач від першої особи – той, хто бере участь у подіях. Іншим різновидом оповідача від третьої особи є оповідач-спостерігач.

–надання переваги мовним ознакам старопольської доби (архаїзація) [7].

Історичний роман у польській літературі характеризується ще такими рисами: стосується часів більш ранніх за ті, про які було написано; базується на історичних фактах; з'являються автентичні персонажі; відбивається колорит епохи; відтворюється структура суспільства; подаються реалії певної епохи; крім вигаданих персонажів і подій, з'являються історичні особи та події; зображується історія народу у важливий історичний момент; часто змальовується світ через контраст; персонажі (вигадані та реальні) переживають пригоди, які не є реальними, але дуже ймовірними.

Історичний роман є різновидом жанру роману, тому відповідає вимогам, які висуваються до цього жанру. Окрім того,

він також характеризується іншими особливостями, властивими тільки йому. Світ, представлений в історичному романі, поміщений в епоху, яку автор і реципієнти його твору трактують не як сучасну епоху, а як історично далекий момент історії. Він прагне поважати історичну правду – події та реалії епохи, у якій відбувається дія. Крім історичних постатей, в історичних романах з'являються також вигадані герої, які переживають пригоди, яких насправді не було, але ймовірні – вони могли статися в певних історичних реаліях.

Отже, витoki історичних романів лежать у середньовічних лицарських і пізніших авантюрних романах. Важливу роль у розвитку цього літературного виду відіграв шотландський письменник В. Скотт. Світ, представлений в історичному романі, поміщений в епоху, яку автор і реципієнти його твору трактують не як сучасну епоху, а як історично далекий момент історії. Письменник прагне передати історичну правду – події та реалії епохи, у якій відбувається дія. Крім історичних постатей, в історичних романах з'являються й вигадані герої, які переживають пригоди, яких насправді не було, але ймовірні – вони могли статися в даних історичних реаліях. І епоха романтизму, і позитивізму в Польщі принесли в літературу гострий інтерес до минулого, що відновило популярність жанру історичного роману. У позитивізмі, наприклад, наголошувалося переважно на реалістичності твору та його пізнавальній цінності, тому історичне тло подавалося ретельно, показували конкретні події та переломні моменти.

У процесі аналізу різних теоретичних джерел ми дійшли до висновку, що історичний роман – роман, дія якого розгортається на тлі історичних подій. Основною його метою і завданням є відтворення, дослідження найважливіших характеристик відомої людини, демонстрація її взаємозв'язку з епохою. Історичний роман поєднує в собі історичний, соціальний і гуманістичний підходи.

Список використаної літератури

1. Андрусів С. Український історичний роман. *Онтологія та типологія жанру*. 1997. № 4. С. 16–37.
2. Баканов А. Історичний роман: Деякі ідейно-художні проблеми. *Література Англії: ХХ століття*. Київ : Вища школа, 2000. С. 22–120.
3. Гуляк А. Становлення українського історичного роману : монографія. Київ : ТОВ «Міжнародна фінансова агенція», 2000. 293 с.
4. Ніколенко О. Теорія та історія роману. *Всесвітня література*. 2007. № 1. С. 22–26.
5. Сиротюк М. Український історичний роман : Проблема історичної та художньої правди. Київ : Вид-во АН УРСР, 2000. 396 с.
6. Слабошпицький М. Історичний дивосвіт. *Дивослово*. 2000. № 2. С. 5–90.
7. Powieść historyczna – cechy, przykłady. URL : <https://www.bryk.pl/wypracowania/jezyk-polski/materialy-do-matury/1010512-powieść-historyczna-cechy-przykłady.html> (дата звернення 05.08.2023).

Лариса КРАСНЮК,

магістрантка II курсу ОПП «Філологія. Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська»,

Хмельницький національний університет.

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент *Інна ГОРЯЧОК*

ДОСЛІДЖЕННЯ РІЗНОВИДІВ ДЕТЕКТИВНОГО ЖАНРУ

У статті схарактеризовано основні ознаки детективного жанру, літературні правила написання детективу, сюжетні елементи та сюжетні схеми складання детективного твору. Встановлено, що сучасний детектив включає, поряд із творами, побудованими за класичною схемою, злочин – розслідування – розгадку, низку різновидів, до яких належать інтелектуальний, психологічний, історичний, іронічний, фантастичний, політичний, шпигунський, правовий, жіночий та ін. жанри. Встановлено характерні ознаки кожного із різновидів детективного жанру.

Ключові слова: класичний детектив, інтелектуальний детектив, психологічний детектив, історичний детектив, іронічний детектив, фантастичний детектив, політичний детектив, шпигунський детектив.

W artykule omówiono główne cechy gatunku kryminalnego, literackie zasady pisania powieści kryminalnej, elementy fabuły i schematy fabularne komponowania kryminału. Ustalono, że współczesny kryminał obejmuje, pomimo zbudowanego według klasycznego schematu: zbrodnia – śledztwo – rozwiązanie, szereg jego odmian, do których zaliczają się: intelektualny, psychologiczny, historyczny, ironiczny, fantastyczny, polityczny, szpiegowski, prawniczy, kobiecy itp. Ustalono cechy charakterystyczne każdej odmiany kryminału.

Słowa kluczowe: klasyczny kryminał, intelektualny kryminał, psychologiczny kryminał, historyczny kryminał, ironiczny kryminał, fantastyczny kryminał, polityczny kryminał, szpiegowski kryminał.

Детектив – це літературний жанр, який описує процес розслідування загадкового випадку з метою виявлення його обставин та розкриття загадки. Зазвичай, загадковим випадком виступає певний злочин (вбивство, пограбування тощо), і детектив описує процес його розслідування та виявлення злочинця або злочинців. Сюжет детективу базується на боротьбі справедливості зі свавіллям та, як правило, завершується перемогою справедливості.

Характерною ознакою детективу є динамічність сюжету, найчастіше пов'язаного із пошуками або встановленням справжнього злочинця. Події детективу швидко розгортаються, а сюжет, зазвичай, пов'язаний із великим напруженням [1].

Автори [1, 2] у дослідженнях виділяють такі основні ознаки детективу:

- 1) наявність злочину та таємниці, пов'язаної з ним (найчастіше це вбивство чи пограбування);
- 2) інтелектуальне, моральне та фізичне зіткнення під час розслідування слідчого-професіонала (або слідчого-аматора) із злочинцем;
- 3) наявність процесу розслідування, під час якого перевіряються та відпрацьовуються різні версії злочину;
- 4) встановлення особи злочинця;
- 5) наявність логічного методу, за допомогою якого розкривається злочин;
- 6) мінімізація описів та розлогих характеристик;
- 7) включення читача в процес розумової дії, яка пов'язана з розслідуванням злочину, залучення читача до розкриття загадки злочину;
- 8) обов'язкова розгадка злочину та викриття зла у фіналі.

1928 року англійський письменник Стівен Ван Дайн опублікував перелік літературних правил, назвавши його «20 правил для тих, хто пише детективи» [3]:

1. Забезпечити читачеві рівні зі слідчим можливості розкриття таємниць, для чого ясно і точно повідомити про всі шляхи викриття злочину.

2. Стосовно читача дозволено лише такі трюки й обман, які може застосовувати злочинець щодо слідчого.

3. Кохання заборонене. Історія повинна бути грою в хованки не між закоханими, а між детективом і злочинцем.

4. Ні детектив, ні інший професіонал, який займається слідством, не може бути злочинцем.

5. До викриття повинні вести логічні висновки. Випадкові або необґрунтовані зізнання неприпустимі.

6. У детективі не може бути відсутнім слідчий, який методично розшукує докази, що допомагають у розкритті злочину, у результаті чого приходить до вирішення загадки.

7. Обов'язковий злочин у детективі – вбивство.

8. При розкритті таємниці злочину потрібно виключити всі надприродні сили і обставини.

9. В історії може діяти лише один детектив – читач не може конкурувати одразу з трьома-чотирма детективами.

10. Злочинець повинен бути одним із більш-менш важливих дійових осіб, добре відомих читачеві.

11. Неприпустиме дешеве рішення, при якому злочинцем виявиться хтось із прислуги.

12. Хоча у злочинця може бути співучасник, але в основному історія повинна розповідати про викриття однієї людини.

13. Таємним і кримінальним організаціям немає місця в детективі.

14. Спосіб здійснення вбивства й методика розслідування повинні бути розумними й обґрунтованими з наукового погляду.

15. Для кмітливого читача розгадка повинна бути очевидною.

16. У детективі не має бути літературщини, детальних описів характерів, змалювання обстановки засобами художньої літератури.

17. Злочинець у жодному разі не може бути професійним злодієм.

18. Заборонено пояснювати таємницю нещасним випадком або самогубством.

19. Мотив злочину завжди особистого характеру, він не може бути шпигунською акцією, міжнародними інтригами, метою таємних служб.

20. Автору детективу варто уникати будь-яких шаблонних рішень та ідей.

Англійський письменник, автор детективів Рональд Нокс у «Десяти заповідях детективного роману» висуває наступні вимоги до детективного твору [3]: злочинцем має бути хтось, згаданий на початку роману, але ним не може бути людина, за ходом думок якої читачеві дозволено стежити; виключається дія надприродних або потойбічних сил; у творі не повинен фігурувати китаєць; не має бути більше одного потаємного приміщення чи таємного ходу; неприпустимо використання отрути, невідомі науці та складні пристрої, принцип дії яких потрібно детально описувати; детективу не повинен допомагати щасливий випадок, він повинен керуватися інтуїцією; детектив не повинен сам виявитися злочинцем; натрапивши на той чи інший ключ до розгадки, детектив повинен негайно надати його для вивчення читачеві; наївний друг детектива (на кшталт Ватсона) не повинен приховувати жодного з міркувань, що приходять йому на думку і за своїми розумовими здібностями він повинен трохи поступатися середньому читачеві; у романі не можуть з'являтися брати-близнюки і взагалі двійники, якщо читач належним чином не підготовлений до цього.

Із часом багато з цих правил порушувалися авторами детективних творів. Наприклад, у романі Агати Крісті «Вбивство в Західному Експресі» діють одразу 12 вбивць-співучасників. Проте більшість наведених правил і досі не втратили своєї актуальності.

Таким чином, детектив має три основні сюжетні елементи: злочин, розслідування і розгадку. Як правило, детектив будується

за такою сюжетною схемою: «експозиція (вихідна частина сюжету, у якій стисло подається ситуація) – знайомство з основними персонажами – зав'язка (інформація про злочин чи таємницю, пов'язану з ним) – розвиток дії (процес розгадування таємниці: огляд місця злочину, опитування свідків, збирання фактів, переслідування злочинців, логічні висновки слідчого) – розв'язка (знаходження слідчим рішення загадки, мотивів злочину, пояснення ходу розслідування, висновки).

Часто детектив ототожнюють із кримінальним або із шпигунським романом. Іноді провести розмежування досить складно, але все ж таки можливо знаючи ознаки детективу. Так, зіставлення основних ознак кримінального роману і детективу показує, що це не один і той самий літературний жанр. Так, кримінальний роман зазвичай заснований на психології героїв чи на ситуації, яка закінчується спалахом насильства. У детективі в центрі уваги перебуває інтелектуальний процес пошуку істини, а не трагедії людей. У детективному романі обов'язково присутній головний герой – детектив, який може бути як професіоналом, так і аматором, що майстерно розкриває злочин. У кримінальному романі головний герой часто взагалі відсутній, а в центрі знаходиться людина, із якою трапилась кримінальна подія. У детективі докази – найголовніший елемент сюжету, а у кримінальному романі їх часто немає [4].

Шпигунські романи також часто ототожнюють із детективами, оскільки вони можуть бути побудовані як детективи (таємниця і розслідування), проте вони більш правдиві, оскільки ґрунтуються на історичних фактах, а це означає, що природа цих жанрів різна [5].

Сьогодні поняття «детектив» містить у собі широку розмаїтість літературних творів. Дослідження літературних джерел [2–4, 6–12] дозволили визначити основні різновиди детективного жанру та виконати їх характеристику. До різновидів детективу належать:

– класичний детектив;

- інтелектуальний детектив;
- поліцейський (кримінальний) детектив;
- молодіжний детектив;
- психологічний детектив;
- «крутий» детектив;
- детектив помсти
- жіночий детектив;
- фантастичний детектив;
- політичний детектив;
- іронічний (гумористичний або гротескний) детектив;
- шпигунський детектив;
- «чорний» детектив;
- «твердий» або «жорстокий» детектив;
- правовий (адвокатський або суворо-процесуальний);
- історичний детектив;
- перевернутий детектив;
- закритий детектив;
- «затишний» детектив;
- конспірологічний детектив;
- містичний детектив;
- ретро-детектив;
- регіональний детектив;
- виробничий детектив.

Класичний детектив створює досить стандартний стереотип приватного детектива, способу його життя, вчинків, ставленням до навколишнього світу. Стандартне й ставлення детектива до поліції – за деякими винятками воно негативне. Як правило, поліція не здатна розкрити злочин і своїми діями лише заважає приватному детективу. Основна особливість класичного детективу – повнота фактів. У класичному детективі розгадка таємниці не може будуватися на відомостях, які не були представлені читачеві в ході процесу розслідування. До моменту, коли розслідування завершується, читач повинен мати досить інформації для того, щоб на її підставі самостійно знайти рішення. Можуть приховуватися

лише окремі незначні подробиці, що не впливають на можливість розкриття загадки злочину. По завершенні розслідування усі таємниці повинні бути розгадані, на всі питання – знайдено відповіді. У класичному детективі ХХІ століття з'являються нові ознаки, наприклад, автори дають безліч фактів стосовно злочину чи події, для того, щоб читач зміг вибудувати свою версію, але йому не вдається це зробити через різку зміну сюжетної лінії чи зміну кола підозрюваних [2, с. 4, с. 11].

Основною перевагою інтелектуального детективу є застосування різноманітних аналітичних методів, таких як дедукція, індукція, аналіз, логічні висновки тощо. Недолік полягає в тому, що інтелектуальний детектив є досить монотонним літературним твором, у ньому практично відсутні динаміка та емоції, а в тексті багато довгих розповідей героїв про різні подробиці [2, с. 10].

Поліцейський детектив на фоні розслідування злочину ще й розкриває подробиці роботи, особистого життя та побуту поліцейських. Для цього виду детективу характерний стрімкий сюжет, гострота подій, досить велика кількість персонажів і сюжетних ліній [3, с. 4].

Молодіжний детектив: молода людина (підліток) опиняється в центрі таємниці, стає мимовільним свідком злочину, проводить власне розслідування, відмінне від офіційного.

У психологічному детективі злочин, що розслідується, зазвичай скоєний за особистими мотивами (заздрість, помста), і основним елементом розслідування стає вивчення особистих рис підозрюваних, їхніх звичок, слабких місць, переконань, з'ясування минулого. У центрі психологічного детективу також може бути психологічний конфлікт детектива і злочинця, зумовлений особливостями їхніх характерів [2, с. 4].

«Крутий» детектив (від англ. *hardboiled*, букв. «круто зварений») – літературний жанр, схожий на детектив і кримінальний роман. До цієї категорії відносять також гангстерський детектив.

Детектив помсти (англ. avenger detective) – жанр детективу, що з'явився у бульварній літературі в середині ХІХ ст. Головним героєм такого детективу виступає месник, у якого виділяють такі основні ознаки: він діє в обхід закону; надприродно сильний, чудово підготовлений, відчайдушно сміливий; особлива увага приділяється зброї героя; він майстер маскуванню; у його боротьбі йому допомагають віддані помічники; він має безпечний притулок; він націоналіст. На відміну від «крутого» детективу, який присвячений розгадуванню якоїсь загадки, основною темою детективу помсти є повне очищення суспільства від криміналу. Герой детективу помсти перемагає завдяки тому, що він сильніший фізично та морально, а не завдяки своїм інтелектуальним здібностям. На відміну від інших видів детективів, де головний герой є звичайною людиною, месник має надлюдські якості: він завжди стріляє влучніше, б'ється краще і витримує тортури довше, ніж інші персонажі [2–4].

Жіночий детектив – це літературний твір, у якому розслідування веде жінка. До жіночих детективів також відносять романи, написані жінкою. Цікаво, що перші детективні романи з головною героїнею-жінкою були написані чоловіками. Жінка-детектив репрезентує новий тип успішності, якого раніше не існувало в суспільній думці – не заміжня домогосподарка, а активна самостійна особистість, яка стає на рівні з чоловіками, а іноді навіть перевершує їх. Успіх жіночого детективу як у жінок, так і в чоловіків пояснюється тим, що такі романи руйнують як гендерні стереотипи, так і стереотипи самого детективу як жанру. У жіночих детективах акцентується розум, вправність, незалежність жінки-детектива, її нова роль у суспільстві, успішність та визнання завдяки власним зусиллям і талантам. Американські дослідники вважають жіночий детектив справжньою жіночою літературою, написаною жінками і для жінок, яка пропонує новий образ жінки, який руйнує стандартні патріархальні уявлення [2; 6; 7].

Фантастичний детектив – це літературний твір на перетині фантастики і детективу. Дія може відбуватися у майбутньому, альтернативному теперішньому часі або у минулому, або у повністю вигаданому світі [11].

Основна інтрига політичного детективу будується навколо політичних подій і конкуренції між різними політичними або бізнесовими структурами. Часто головний герой далекий від політики, але, розслідуючи справу, наштовхується на перешкоди в розкритті злочину з боку влади або розкриває якийсь закат. Відмінною особливістю політичного детективу є (хоча і не обов'язково) можлива повна відсутність позитивних героїв, крім головного. Цей жанр рідко трапляється в чистому вигляді, але може бути складовою частиною детективного твору [2–4; 11].

Іронічний детектив містить гумористичне забарвлення, іронічні мотиви в процесі розслідування злочину, що відволікає від серйозності жанру. Такий текст сприймається набагато легше й цікавіше. У сюжеті органічно поєднуються трагічні і комічні сторони життя. Часто твори, які написані в такому стилі, пародіюють штампи детективного роману [3; 4; 11].

Шпигунський детектив базується на розповідях про діяльність розвідників, шпигунів і диверсантів, як у воєнний, так і в мирний час. За стилістичними рамками дуже близький до політичних і конспіраторських детективів, які часто поєднуються в одному і тому самому творі [2, с. 5].

У «чорному» детективі, зазвичай слідчий відповідає насильством на насильство [2, с. 4].

«Твердий» або «жорстокий» детектив. За час свого існування детективний роман істотно еволюціонував і з часом поряд із детективами, написаними за шаблонами «масової культури», виникли викривальні детективи, пов'язані із традиціями критичного реалізму, які жорстко критикували капіталізм. Ця викривальна тенденція найбільше повно була представлена в новому типі детективного роману, що одержав назву «твердого» (hard-boiled) детективу [11]. «Твердий» детектив виник наприкінці

20-х – початку 30-х років у США і у багатьох своїх рисах різко відрізнявся від класичного детективу.

У правовому детективі головними героями є юристи, а правоохоронна та судова система займає центральне місце в розповіді, виконуючи роль «головного героя» [3, с. 4].

У історичному детективі розкриття злочину відбувається у контексті певних історичних подій. Історичний детектив – жанр, що дозволяє відкрити читачеві невідомі до цього часу історичні факти. Чіткого визначення цього жанру немає і думки літературознавців розходяться: одні вважають, що історичним детективом можна назвати твір, дія якого відбувається в минулому або ж в теперішньому часі досліджується злочин, дія якого відбулася в минулому. Іншим обов'язковим складником історичного детективу вважається присутність історичних осіб. Важливою умовою історичного детективу є достовірне відтворення зображуваної епохи, незалежно від того, чи є там історичні персонажі, чи їх немає [3; 8; 9; 11].

Перевернутий детектив – історія злочину, розкриття якого відбувається постфактум, з урахуванням того, що читачеві спочатку відомий злочинець і подробиці того, що сталося.

У детективі закритого виду сюжет будується на розслідуванні злочину, який здійснили в усамітненому місці, де перебуває суворо обмежене коло персонажів. Нікого стороннього в цьому місці бути не повинно, так що злочин може бути здійснено тільки ким-небудь із присутніх. Розслідування ведеться кимось із тих, хто знаходиться на місці вчинення злочину, за допомогою інших героїв. Цей вид детективу відрізняється тим, що сюжет виключає необхідність пошуку невідомого злочинця. Підозрювані очевидні, і робота слідчого полягає в тому, щоб отримати про учасників події якнайбільше відомостей, на основі яких можна буде виявити злочинця. Додаткова психологічна напруга створюється тим фактом, що злочинцем повинен виявитися хтось з добре відомих людей, з тих, які перебувають поряд і зазвичай не схожі на злочинця. Інколи в детективі закритого виду відбувається ціла

серія злочинів (зазвичай – вбивств), у результаті яких кількість підозрюваних постійно зменшується [11].

Затишний (або м'який) детектив (англ. *Cozy mystery*) – вид детективного жанру, де насильству відведено менше місця або воно подається з гумором, а злочини та розслідування відбуваються у невеликій, тісній спільноті. Детективами в таких історіях завжди виступають дилетанти, часто жінки. Непомітні, спостережливі, вони без зайвого клопоту підслуховують, придивляються, збирають докази, і вибудовують картину злочину завдяки природній кмітливості. Злочинці в затишних детективах не бувають занадто жорстокими, а їх затримання відбувається без насильства [4].

Конспірологічний детектив – це детектив про таємні організації, товариства, спецслужби. Сюжет розгортається у двох площинах часу – сучасності і минулому. Головний герой не є професіональним детективом, але вимушений виконувати таку функцію, аби врятувати світ від змови.

Містичний детектив – це детективні історія з елементами містики, насилля та жахів. У кінці розслідування містичні історії отримують логічне та реалістичне пояснення [2, с. 3].

Ретро-детектив – це твір детективного жанру, сюжет якого розвивається на тлі конкретної історичної доби, зображує події та осіб минулого. Одна з основних вимог до ретро-детективу – це достовірний опис обраної епохи, базування на історичних подіях і введення історичних особистостей. У читача ретро-детективу має скластися думка, що події могли статися з героями у минулому. Іноді письменник використовує локальні назви чи імена історичних прототипів, змінюючи деякі літери, ніби натякаючи на певні реалії, але при цьому не несе відповідальності за спотворення історичних фактів [8, с. 12]. Автори «регіональних» детективів звертаються до сучасності, створюючи образи сучасних міст, занурюючи у культурні традиції певного регіону.

Жанр детективу, сюжет якого обмежений областю будь-якої професійної діяльності, яка визначає як поведінку героїв, так і

характер злочинів, можливо охарактеризовано як виробничий детектив [3].

Отже, детектив як жанр літератури характеризується певними ознаками, які вирізняють його з-поміж інших жанрів. І насамперед це – наявність загадки, пов'язаної зі злочином, і можливість читачу взяти участь у розгадуванні цієї загадки. Детектив – це літературний жанр, який безперервно розвивається і змінюється, про що свідчить поява його численних різновидів, таких як інтелектуальний детектив, іронічний, історичний, кримінальний та ін. Кожен із видів детективного жанру має свої характерні ознаки, сюжет, характеризується певною гостротою подій, ступенем емоційної напруги, характером головних героїв.

Список використаної літератури

1. Кравчук І. О. Особливості англомовного детективного жанру. *Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві* : зб. наукових праць з актуальних проблем економічних наук Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу, 5-6 травня 2017 р. Вінниця, 2017. С.26–30.
2. Гуляк Т. Концепція детективного жанру в українській і російській літературі ХХ століття. *Філологічні науки. Літературознавство*. 2013. № 28. С. 35–39.
3. Тимошенкова Т. М. Детектив: історична динаміка літературного жанру. *Вчені записки ХГУ «НУА». Сучасне суспільство в контексті гуманітарного знання*. С. 439–449. URL : <http://surl.li/lfbqe> (дата звернення: 10.09.2023).
4. Кукса Г. М. Історія розвитку та типологія жанру детективу у контексті світової літератури. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/1542/1/8.pdf> (дата звернення: 10.09.2023).
5. Норец М.В. Генезис шпигунського роману: від Р. Кіплінга до Я. Флемінга. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92883/07-Norets.pdf?sequence=1> 8.08.2023 (дата звернення: 10.09.2023).
6. Титюк А.К. Жанр «жіночий детектив» в оцінках літературної критики. URL : [file:///D:/download/Nzl_2013_2\(2\)_19.pdf](file:///D:/download/Nzl_2013_2(2)_19.pdf) (дата звернення: 19.09.2023).

7. Гуляк Т. М. Модифікації жіночого детективного роману у творчості Дороти Сейерс та Ірен Роздобудько : автореф. дис... канд. філолог. Наук : 10.01.05. Івано-Франківськ, 2019. 20 с.

8. Харлан О. Д. Жанр історичного детективу в сучасній європейській літературі: особливості функціонування. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*. 2014. № 3. С. 162–170.

9. Чорний І. В. Кохання і умовності як основа конфлікту в історичних детективах Іди Змеєвської. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2021. № 10. С. 142–148.

10. Козачек О.Д. Детективний жанр: порівняльний аспект (на матеріалі британської, американської, української та російської культурних традицій) *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Філологія. 2017. № 29. С. 103–106.

11. Бессараб О. В Детективний роман як головний прояв масової літератури кінця ХХ початку ХХІ століття. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Харків, 2012. № 1014, вип. 65. С. 204–207.

12. Лукіна Л. Р. Ретро-детектив в сучасній українській літературі. *Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції «Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики»*. 25–26 травня 2018 р., м. Дніпро. Частина II. Дніпро. СПД «Охотнік», 2018. С. 190–193.

Оксана КУЗЬМІНЧУК,
вчителька англійської та польської мов гімназії № 4,
м. Славута Хмельницької області;
магістрантка II курсу ОПП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. **Оксана РАЙНЮК**

ДЖЕРЕЛА УКРАЇНСЬКИХ ТА ПОЛЬСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У ФРАЗЕОЛОГІЇ

У статті проаналізовано джерела запозичень фразеологізмів у польській і українській мовах; здійснено спробу з'ясувати причини запозичень з інших мов.

Ключові слова: запозичення, фраземи, питомі фразеологізми, запозичені фразеологізми

W artykule przeanalizowano typy i źródła zapożyczeń jednostek frazeologicznych w języku polskim i ukraińskim; podjęto próbę charakterystyki kategorii i pochodzenia zapożyczeń z innych języków.

Słowa kluczowe: zapożyczenia, jednostki frazeologiczne, specyficzne jednostki frazeologiczne, zapożyczone jednostki frazeologiczne

Лінгвістичні дослідження науковців у сфері української і польської фразеології в обох мовах пов'язані насамперед з антропоцентризмом, де в центрі перебуває людина, її діяльність та почуття. Мета статті – проаналізувати джерела запозичень фразеологізмів в українській і польських мовах.

Серед українських науковців, що займалися проблемами дослідження фразеології, варто виокремити таких як: М. Алефіренко, Н. Бабиц, Л. Скрипник, В. Мокієнко, О. Юрченко та інші. Безсумнівний внесок у розвиток сучасної польської фразеології належить таким мовознавцям, як С. Бомба, Д. Батлер, А. Левицький, А. Пайдзінська, С. Скорупка. Зокрема, С. Бомба є автором фразеологічних словників польської мови. Він вивчав перефразування фрази в контексті правильності її вживання. С. Скорупка проводив дослідження структури,

синтаксису і стилістичних особливостей фразеологізмів. Йому належить найповніший словник польської мови. А. Левицький займався синтаксичною фразеологією і розглядав фразеологію як питання лексикографії. Д. Батлер досліджувала фразеологічну деривацію, вивчала типи фразеологічних помилок.

У сучасному мовознавстві фразеологізмом вважають лексико-граматичну єдність двох і більше компонентів, які мають синтаксичну неподільність і семантичну цілісність. ФО утворюються через зміни вільних синтаксичних конструкцій. Переосмислені, образно мотивовані ФО вважають ідіомами. Фразеологізми відтворюються як готові формули-кліше, за якими закріплена граматична структура і постійний склад компонентів. Українські та польські фразеологізми найчастіше мають форму словосполучення. Напр.: замилювати очі, ходяча енциклопедія [1].

Основна функція фразеологізмів – це передача емоційно-оцінного смислу. Фразеологізми передають ставлення до явищ і відображають національний досвід, який витворив народ протягом віків. Тому фразеологізми – це завжди яскраві, образні вирази, які відображають сприйняття людиною об'єктивної реальності світу. Все трансформується у слова і вирази (фразеологізми), які в усній народній творчості існують у вигляді приказок, прислів'їв, порівнянь, зворотів.

Фразеологізми найчастіше є усномовленими і мають експресивний та образний характер. Теоретичне питання про встановлення походження українських і польських фразеологізмів є складним. Оскільки фразеологічні звороти мають усномовний характер, це створює труднощі при з'ясуванні етимології фразем. В обох мовах є спільні запозичення з інших мов, і тоді виникає проблема встановлення мови джерела. Багато писемних пам'яток не збереглося, тому фразеологізми відновлюють порівняльно-історичним методом [1].

Українські та польські фразеологізми мають багато утворень різного значення та структури. Дуже часто частина збігається за походженням і суттєво не різниться (спільні вислови). Менша частина фразеологізмів повністю відрізняється в обох мовах. Це переважно за структурою компонентів, за окремими компонентами, за різною внутрішньою формою.

За своїм походженням фразеологізми є:

питомі – вирази, успадковані з індоєвропейської, спільнослов'янської прамов або розвинулись на власній (українській та польській) території;

запозичені – утворені в інших мовах і перейшли в українську або польську мови як кальки. Це означає, що фразеологізми були дослівно або зі змінами перекладені [1].

В українській мові найбільш поширеними є фразеологічні одиниці з давньогрецької, церковнослов'янської, латинської, польської, французької, англійської мов.

У польську мову фразеологічні одиниці перейшли з: давньогрецької, чеської, латинської, німецької, англійської, французької мов.

Як бачимо, спільним в обох мовах є запозичення з давньогрецької та латинської мов. Напр.: давньогрецькі: *збити з пантелику* (*zbić z pantalyku*), *ахіллесова п'ята* (*pięta achillesa*), *гордіїв вузол* (*węzeł gordyjski*), *сізіфова праця* (*syzyfowa praca*), *робити з мухи слона* (*robić z muchy słonia*).

Є частка фразеологізмів українських та польських мов, які є взаємно запозичені. Деякі фраземи із європейських країн потрапили в українську мову через польську, а польська мова запозичила через українську мову фразеологію східних народів. Зокрема, українська мова запозичила такі польські фразеологізми: *на хлопський розум* (*na chłopski rozum*), *бути запанібрата* (*być za pan brat*), *сидіти як на шпильках* (*siedzieć jak na szpilkach*). З української мови в польську мову перейшли: *moja chata z kraja* – *моя хата з краю*, *na pohybel* – *на погибель*.

Із німецької мови в українську та польську фразеологізми перейшли у середньовіччя: *Da liegt der Hund begraben!* *Tu jest pies pogrzebany!* Вирази з французької мови входили з XVI ст до XX ст.: *Quelle mouche vous pique* – *метелики в животі*, *motyle w brzuchu*; *jeunesse dorée* – *золота молодь*, *złota młodzież*. З англійської мови: *iron curtain* – *залізна завіса*, *żelazna kurtyna* [2].

Запозичення можуть бути такі:

власні запозичення – слова, що увійшли до польської мови в основному без зміни форми. Напр.: *hol*, *laser*;

штучні запозичення – слова, утворені з іншомовних морфем. Напр.: *radiofonia*, *mineralogia*, *hydroterapia*; гібриди – слова з частково

полонізованим морфемним складом. Напр.: *bawelna* (z niem. *Baumwolle*) перше слово без зміни звучання, друге слово перекладено: *welna*;

кальки можуть бути: словотворчі: за допомогою власних морфем точне відтворення структури іншомовних слів, напр.: *światopogląd* (z niem. *weltanschauung*); фразеологічні: прийняття стійких словосполучень. Напр.: *tu leży pies pogrzebany* (z niem. *Hier liegt ein Hund begraben*) значення: надання польському слову значення, що виникло під впливом нового вживання. Напр.: *goryl* 1. zool. *samiec goryla* 2. pot. *osobisty ochroniarz, szczególnie jeśli wysoki i mocno zbudowany*.

Запозичення в польській мові з'явилися із таких мов:

латинська мова (від найдавніших часів до XIX ст.) вживалася в релігії, садівництві, медицині, сільському господарстві. Мала неабиякий вплив із часів прийняття християнства; набула важливого значення в період ренесансу в культурі і літературі. Так, у єзуїтському колегіумі викладали латинською мовою. У XII ст. широко використовувалися такі слова, як: *biskup, apostoł, klasztor, papież*, а протягом XIII – XVI ст. з'явилися *atrament, kancelaria, organy, urząd, tablica*;

чеська мова (XIII – XVI ст..) увійшли слова до польської мови через різні сфери, зокрема через релігійну. Цьому сприяли економічні та політичні умови. Отже, у XIII ст. проникли такі слова, як: *twarz, małżonka, obywatel, kazanie, świętynia, gromnica*;

німецька мова – через будівництво, торгівлю, військову справу увійшли такі слова протягом XIII – XVI ст. : *burmistrz, cegła, ganek, herb, hetman, kuchnia, rycerz, żołnierz, szlachta*.

Протягом XVI ст. і другої половини XIX ст. Париж стає центром світової культури. Саме через моду, театр, музику, кухню, городництво з'являються *adres, багаж, afisz, bukiet, kokieteria, maniera, krem, sos*. У цей час потрапляють також італійські слова: *altana, aria, opera, kalafior, makaron, szpada, pałac*. Українські та польські фразеологізми виникали у ті часи, коли формувались національні мови і тому відображають мовну картину світу через досвід кожного народу.

Таким чином, в українській і польській фразеології відображено цілісну картину світу кожного народу. Польські та українські фразеологічні запозичення є символами, які позначають естетичні цінності кожного народу, але вони доводять близькість і історичний зв'язок двох таких схожих і водночас таких самобутніх культур.

Список використаної літератури

1. Кононенко І. Українська та польська мови: контрастивне дослідження / *Język ukraiński i polski: studium kontrastywne* (укр./пол.) Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2012. С. 287–344.

2. Józwiak-Dądela A. Historia i wybrane aspekty badań nad frazeologią. Pismo recenzowane. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Studia Neofilologiczne*. Т. 5. Częstochowa, 2006. S. 17–26.

3. Tablice: język polski (literatura polska + wiedza o literaturze + wiedza o języku). Kraków : Wydawnictwo «Greg», 2023. S. 153–154.

Антоніна ЛІЧНЯРОВСЬКА,
магістрантка II курсу ОПП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник –
канд. філол. наук, доцент **Людмила СТАНІСЛАВОВА**

ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ МОВАХ

У статті розглядається проблематика лексичних трансформацій у процесі перекладу текстів українською та польською мовами. Автор аналізує ключові аспекти перекладацької практики, включаючи вибір еквівалентів, адаптацію ідіом та врахування культурної специфіки мов. У статті представлено як теоретичні підходи, так і практичні приклади. Підкреслюється, що вибір перекладача часто зумовлений стилем вихідного тексту, контекстуальними особливостями та особистими перекладацькими уподобаннями. Отримані результати мають істотне значення для розвитку міжмовних комунікативних стратегій та збагачення культурного обміну між Україною та Польщею. Автор також обґрунтовує виклики, пов'язані зі збереженням глибинного змісту і культурних нюансів . оригінальних текстів.

Ключові слова: лексичні трансформації, переклад, українська мова, польська мова, полісемія, стилістичні особливості, культурна специфіка, перекладацькі стратегії, міжмовні відносини, ідіоматичні вирази, культурна адекватність.

This article addresses the issue of lexical transformations in the process of translating texts between Ukrainian and Polish languages. The author analyzes key aspects of translation practice, including the choice of equivalents, adaptation of idioms, and consideration of the cultural specificity of languages. The article discusses both theoretical approaches and practical examples. It is emphasized that the translator's choice is often conditioned by the style of the original text, contextual features, and personal translation preferences. This issue is of significant importance for the development of interlingual communicative strategies and the enrichment of cultural

exchange between Ukraine and Poland. The author also substantiates the challenges associated with preserving the deep content and cultural nuances.

Keywords: *lexical transformations, translation, Ukrainian language, Polish language, polysemy, stylistic features, cultural specificity, translation strategies, interlingual relations, idiomatic expressions, cultural adequacy.*

У контексті перекладознавства, зокрема при розгляді українсько-польських мовних відносин, лексичні трансформації відіграють вирішальну роль. Переклад текстів різних жанрів вимагає глибокого розуміння полісемії лексичних одиниць, їх функцій у контексті, стилістичних особливостей висловлювань та авторського вибору специфічних слів та виразів. Ключовою проблемою є вибір лексичних еквівалентів у цільовій мові, який впливає на точність та адекватність перекладу, забезпечуючи його відповідність загальному змісту та контексту. Це також сприяє формуванню традицій використання перекладених лексем і розширює діапазон слововживання у мові приймача. Вибір перекладача, зазвичай, базується на стилі оригінального тексту, контекстуальних нюансах, та на особистих перекладацьких перевагах, що відображає унікальність кожного перекладацького процесу.

Велике поле досліджень відкриває практика роботи відомих українських перекладачів, серед яких М.Рильський, І. Качуровський, Г. Кочур та інші. Їхній багатий досвід у перекладі, включаючи детальний аналіз конкретних перекладів та особливостей перекладу різних літературних жанрів, є цінним внеском у розвиток українського перекладознавства. Значну роль у вивченні перекладацьких трансформацій відіграли А. Н. Баранов, В. Г. Гак, Н. К. Грабовський та інші, які розглядали різні аспекти використання цих трансформацій для забезпечення адекватності перекладу.

Мета статті – дослідити ефективні стратегії перекладу, які можуть бути застосовані для досягнення точності та культурної

адекватності перекладених текстів, враховуючи лексичні особливості й спільні слов'янські корені обох мов.

У сфері перекладознавства одним із фундаментальних питань, яке залишається актуальним, є забезпечення еквівалентності та адекватності перекладеного тексту. Трансформації, що відбуваються у процесі перекладу, багато дослідників визнають як ключовий інструмент для розв'язання цього проблемного питання. Причинами таких трансформацій є значні відмінності в комунікативних компетенціях носіїв мови оригіналу та мови перекладу. Перекладачі намагаються мінімізувати ці розбіжності, щоб забезпечити еквівалентність регулятивного впливу як оригінального тексту, так і тексту перекладу. Ця стратегія дозволяє досягти більшої консистентності та зрозумілості перекладеного матеріалу, що є критично важливим для ефективної міжмовної комунікації.

Лексичні трансформації, які відбуваються під час перекладу між українською та польською мовами, відіграють ключову роль у забезпеченні не тільки лінгвістичної точності, але й культурної адекватності перекладеного тексту. Особливо важливим це стає на фоні схожості та взаємозв'язку цих двох слов'янських мов, що вимагає від перекладачів великої уваги до збереження глибинного змісту та культурних нюансів. В. Ф. Муратова окреслює важливі аспекти перекладання.

1. Вибір лексичних еквівалентів: перекладачі зіштовхуються з необхідністю вибору найбільш відповідних лексичних відповідників для досягнення оптимальної семантичної точності. Це завдання може бути особливо складним, коли одна лексема в мові-оригіналі має декілька значень, які потребують різних відповідників у мові-перекладі.

2. Перефразування: важливим аспектом є також перефразування ідіоматичних виразів, прислів'їв та складних синтаксичних конструкцій, яке дозволяє адаптувати смисл оригіналу до структурних та стилістичних особливостей цільової мови.

3. Адаптація ідіом та фразеологізмів: ідіоми та фразеологічні звороти, які мають глибоке культурне забарвлення, потребують особливої уваги. В таких випадках перекладачам може знадобитися шукати аналогічні вирази в цільовій мові або адаптувати їх для збереження культурної сутності.

4. Відтворення культурно-контекстуальних реалій: збереження культурного контексту є критично важливим, особливо при перекладі елементів, що стосуються конкретних культурних, історичних, географічних чи соціальних реалій. Це може включати адаптацію або навіть детальне пояснення певних концептів, які є властивими культурі мови оригіналу [4, с. 122].

Таким чином, ефективний переклад вимагає не тільки володіння обома мовами на високому рівні, але й глибокого розуміння культурних особливостей та контексту, що включає історичні, соціальні та культурні аспекти, які впливають на мову та її використання у комунікативному процесі.

Лексична специфіка української та польської мов може бути аналізована через два основні аспекти: їхнє спільне слов'янське коріння та відмінності, що виникли внаслідок індивідуальних історичних траєкторій розвитку кожної мови.

1. Спільне слов'янське походження: українська та польська мови поділяють спільне слов'янське коріння, що позначається на значній кількості лексичних одиниць, які мають схожість або ідентичність в обох мовах. Ця спільність особливо помітна у базовій лексиці, включаючи побутову термінологію, назви родинних зв'язків та деякі природні явища.

2. Лексичні та семантичні відмінності: незважаючи на спільне походження, історичний розвиток кожної з мов спричинив значні відмінності у їх лексиці та семантиці. Ці відмінності є результатом унікальних історичних, культурних та соціальних впливів, які формували кожну мову окремо.

3. Феномен «фальшивих друзів» у перекладі: серед основних викликів у перекладі між цими мовами важливе місце займають так звані «фальшиві друзі» – слова, що мають схоже звучання в

обох мовах, але різні значення. Такі слова можуть призвести до непорозумінь та помилок у перекладі, якщо не звертати належної уваги на контекст та конкретне значення слів. Яскравим прикладом цього є розбіжність між польським словом «*aktualny*» (що означає «*поточний*») і українським «*актуальний*» (що перекладається як «*важливий*») [3, с. 15].

У сфері перекладацької діяльності, глибоке усвідомлення лексичних особливостей, історичних та культурних контекстів, що визначають українську та польську мови, є фундаментальним для досягнення високої точності та культурної адекватності перекладу. Перекладачам необхідні не тільки обізнаність зі специфікою кожної з цих мов, але й здатність чітко розрізняти мовні одиниці, які хоч і звучать схоже, але мають різне значення, щоб уникнути помилок та неправильного тлумачення смислу тексту.

Крім того, розуміння глибинних культурних та історичних контекстів, що формують мовні патерни та впливають на мовленнєві характеристики, є невід'ємною частиною процесу перекладу. Це вимагає від перекладача не тільки лінгвістичної компетентності, але й глибокого розуміння міжкультурних нюансів та історичних аспектів, що відіграють ключову роль у точному передаванні інформації та збереженні автентичного змісту перекладених матеріалів [4].

У перекладацькій діяльності стратегії лексичних трансформацій відіграють визначальну роль у забезпеченні адекватності перекладу та правильного відтворення змісту оригінального тексту [3, с. 18]. Далі наведемо аналіз ключових стратегій, що використовуються у перекладацькому процесі:

1. Вибір лексичних еквівалентів: ця стратегія полягає у виборі відповідних слів або виразів у цільовій мові, які максимально точно відображають зміст та емоційний контекст оригінальної лексичної одиниці. Важливим є урахування не тільки буквального значення, але й конотацій, стилістичних та контекстуальних характеристик.

2.Калькування та дослівний переклад: ця стратегія включає пряме перенесення структури слова або виразу з оригінальної мови до цільової. Калькування є особливо корисним при перекладі культурно-специфічних елементів або у випадках, коли прямі еквіваленти відсутні.

3.Транскодування: стратегія, що включає зміну граматичної форми слова, але збереження його первинного значення. Зміна частини мови, як, наприклад, перетворення іменника на дієслово чи навпаки, дозволяє адаптувати вираз до синтаксичних норм цільової мови, одночасно зберігаючи первинний зміст.

4.Адаптація: процес модифікації елементів оригінального тексту з метою їх більшої зрозумілості та прийнятності для цільової аудиторії. Адаптація найчастіше використовується для перекладу культурно-зумовлених елементів, які потребують додаткового пояснення чи заміни для адекватного сприйняття у новому культурному контексті.

Застосування цих стратегій дозволяє перекладачу створювати тексти, які не лише точно передають інформацію та смисл оригіналу, але й резонують із цільовою аудиторією, враховуючи її культурні, стилістичні та мовні особливості. Таким чином, переклад вимагає не лише мовної компетенції, а й глибокого розуміння культурних та стилістичних аспектів, що є фундаментальним для забезпечення точності та культурної адекватності перекладеного тексту [3, с. 19].

У процесі перекладу перекладачі стикаються з низкою викликів, які вимагають значної уваги для забезпечення точності та адекватності перекладеного тексту:

1.Забезпечення точності смислу: первинним і, можливо, найскладнішим завданням для перекладача є збереження точності смислу оригінального тексту. Це включає адекватне представлення ідей, концепцій, емоційних відтінків та нюансів мови, з особливою увагою до відмінностей між мовними системами.

2.Втрата стилістичних та культурних особливостей: кожна мова має свою унікальну стилістичну та культурну ідентичність.

Важливим викликом для перекладачів є передача цих особливостей без втрати або зміни смислу, особливо у випадках перекладу ідіом, прислів'їв та культурно специфічних референцій [3, с. 20].

У зв'язку з цим критично важливим є застосування таких перекладацьких дій:

1. Контекстуальний аналіз: глибоке розуміння контексту оригінального тексту, включаючи стилістичні особливості, наміри автора та культурний фон, є ключем до точного перекладу.

2. Пошук еквівалентів: вибір відповідних еквівалентів у цільовій мові, які точно відтворюють смисл та емоційне навантаження оригінальних слів чи фраз. Це включає вибір синонімів, ідіоматичних виразів та адаптацію культурно специфічних елементів.

3. Урахування культурної специфіки мов: розуміння культурних особливостей обох мов дозволяє перекладачу адекватно трансформувати культурні референції. Це може включати адаптацію або заміну певних культурних елементів для кращого розуміння тексту цільовою аудиторією.

Ефективний переклад, отже, вимагає не тільки лінгвістичних знань, але й глибокого розуміння культурних та стилістичних вимірів обох мов. Це значно підвищує точність та культурну адекватність перекладу, дозволяючи перекладачам ефективно відтворювати смисл і нюанси оригінального тексту [1].

Наведемо перелік основних типів лексичних трансформацій:

1. Прямий переклад: це базова техніка, де слова або фрази перекладаються без істотних змін. Наприклад, слово «*дім*» в українській мові може бути перекладене як «*dom*» у польській, зберігаючи своє первісне значення.

2. Адаптація: використовується, коли прямий переклад неможливий або не передає повністю зміст оригіналу. Прикладом може бути адаптація культурно-специфічних виразів, таких як «*швидка допомога*» в українській мові, який може бути адаптовано

до «*pogotowie ratunkowe*» у польській, з урахуванням відповідності культурному контексту.

3.Синонімічні заміни: часто використовуються для кращої відповідності контексту та стилю. Наприклад, українське слово «*радість*» можна перекласти як «*radość*» або «*szczęście*» в польській, залежно від контексту.

4.Модифікація структури речення: цей процес може включати зміну порядку слів, переформулювання фраз, або навіть розділення чи об'єднання речень для більшої ясності та відповідності структурі мови перекладу. Наприклад, інверсія в реченні «*Вона гарно співає*» на польську «*Ona śpiewa pięknie*» може бути необхідною для збереження натуральності мовлення [2, с. 102].

Реалізація успішного перекладу вимагає від перекладача не тільки всебічного володіння обома мовами, але й здатності адекватно адаптувати текст, враховуючи його культурні, стилістичні та контекстуальні характеристики. Вибір певної перекладацької стратегії залежить від унікальних особливостей тексту, його жанру та інтенцій, закладених у перекладі. Застосування цих методів забезпечує досягнення оптимальної адекватності перекладу, дозволяючи зберегти первинний зміст та стилістичну цілісність оригінального тексту [2, с. 115].

У контексті перекладу між українською та польською мовами перекладачеві доводиться вирішувати низку складних завдань, які виходять за рамки простого вибору словникових відповідників. Необхідність глибокого розуміння культурного та контекстуального змісту тексту, а також уміння проводити детальний аналіз лексичного змісту і його більш глибоких вимірів, таких як ідіоматичні вирази, культурні тексти та історичні конотації, є суттєвими для забезпечення якісного перекладу.

Ефективний переклад, таким чином, вимагає не лише мовної експертизи, але й глибокого розуміння культурних і лінгвістичних особливостей обох мов, культурної чутливості та здатності до аналізу міжкультурних відмінностей. Це ставить перед

перекладачем комплексне завдання, яке включає глибокі знання і розуміння нюансів обох мов, а також вимагає культурної компетентності та здатності до гнучкого застосування різних перекладацьких стратегій [2, с. 120].

Отже, лексичні трансформації відіграють критичну роль у перекладі між українською та польською мовами. Вони дозволяють не лише досягти семантичної точності, але й зберегти стилістичні та культурні особливості оригінального тексту. Перекладачі стикаються з численними викликами, такими як вибір еквівалентів, адаптація ідіом і врахування культурної специфіки мов. Розв'язання цих викликів вимагає комплексного підходу, включаючи детальний аналіз контексту, пошук еквівалентів та врахування культурної специфіки. Ефективний переклад вимагає не тільки мовних знань, але й глибокого розуміння культурних та стилістичних аспектів обох мов. Перекладач має бути обізнаним з культурними нюансами та історичними контекстами, що впливають на мову. З урахуванням постійного розвитку мов і зміни культурних контекстів, важливо продовжувати дослідження нових перекладацьких стратегій, які могли б підвищити точність та культурну адекватність перекладу. Глибше дослідження міжкультурних взаємодій і їхнього впливу на переклад допоможе краще розуміти, як культурні фактори впливають на вибір лексичних трансформацій. Таким чином, дослідження лексичних трансформацій у перекладі між українською та польською мовами відкриває широкі можливості для подальших наукових пошуків і практичних застосувань у сфері перекладознавства.

Список використаної літератури

1.Беляков В. І., Токовенко А. Лексичні трансформації при перекладі художнього тексту. Дніпродзержинський державний технічний університет, Україна. URL: <https://tiny.pl/wff18> (дата звернення 10.11.2023).

2.Богайчук О. С. Лексичні трансформації в перекладі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2021. № 49. Том 2. С. 200–209.

3.Мосьпан Н. В. Семіолінгвістичний аспект казок Р. Кіплінга в українських перекладах: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16. – перекладознавство. Київ, 2009. 20 с.

4.Муратова В. Ф. Феномен ідіолекту та проблема його перекладу. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. Сер. : Філологічні науки. 2014. Кн. 3. С. 119–122.

Тетяна МОРОЗ,

доктор філософії, викладач кафедри слов'янської філології,
Хмельницький національний університет

РІЗНОВИДИ АНТОНІМІЧНИХ КОМПОНЕНТІВ У СКЛАДІ ПОЛЬСЬКИХ ПАРЕМІЙНИХ ОДИНИЦЬ ЗГІДНО З ТИПОЛОГІЧНОЮ КЛАСИФІКАЦІЄЮ АНТОНІМІВ

У статті проаналізовано теоретичні праці, присвячені дослідженню типологічних різновидів антонімів, а також схарактеризовано різновиди антонімів у складі польських прислів'їв та приказок згідно з типологічною класифікацією антонімів.

Ключові слова: антоніми, прислів'я, приказки, антонімічні компоненти, паремії.

The article analyzes theoretical works on typological varieties of antonyms and also varieties of semantically opposite components in the structure of Polish proverbs and sayings have been characterized according to typological classification of antonyms.

Key words: antonyms, proverb, saying, components, paremia.

Слова з протилежними значеннями, які є одними з найважливіших семантичних відношень у мові, здавна привертають увагу науковців. Загалом визначень поняття *антоніми* є досить багато. Усі вони різняться між собою, однак для кожного тлумачення спільною є вказівка на протилежність семантики. Автори підручника «Сучасна українська літературна мова» за редакцією А. К. Мойсієнка під антонімами розуміють «слова, що належать до однієї частини мови, позначають якість, почуття, дію, стан, оцінку, просторові та часові відношення тощо і мають протилежні значення» [5, с. 80]. У 20-томному «Словнику української мови» антонім – це «слово з протилежним до якогось слова значенням» [4], а «Енциклопедія польської мови» лексему *antonimy* тлумачить як «слова з протилежним значенням» [7, с. 20]. Українська лінгвістка Д. В. Мовчан пропонує свою дефініцію

поняття *антоніми*: «результат словесно-знакової символізації понять протилежного характеру в площині лексичної системи тієї чи тієї мови» [3, с. 661].

Ми, слідом за О. О. Тараненком, приймаємо за робоче таке загальне визначення терміна *антоніми*: «слова (переважно однієї частини мови) або їхні окремі значення, а також стійкі словосполучення, афікси, граматичні форми, зокрема синтаксичні конструкції, що, тісно поєднуючись семантичною спільністю, розрізняються на цій же основі максимально протилежними значеннями» [6, с. 28].

У семантичному відношенні антоніми поділяють на кілька основних класів за типом протиставлення. Автори підручника «Сучасна українська літературна мова» за редакцією А. К. Мойсієнка наголошують, що в основу семантичної класифікації антонімів «кладеться характер протилежності, яку вони виражають у мові», зокрема розрізняють такі типологічні різновиди антонімів: градуальні, векторні та комплементарні [5, с. 81–82]. Н. М. Бобух, окрім названих вище типів, виокремлює координатні антоніми, які, на думку дослідниці, на відміну від контрарного типу антонімів, «не виражають мінімальний чи максимальний ступінь вияву властивості, оскільки вони пов'язані з орієнтацією у просторі і в часі, а не з градацією ознаки» [1, с. 199]. Мовознавчиня Л. А. Лисиченко пропонує такий поділ антонімів: 1) антоніми, що виражають градуальну якісну оцінку; 2) антоніми-конверсиви; 3) антоніми, що виражають протилежну спрямованість дії або ознаки; 4) антоніми, що відтворюють комплементарну протилежність понять [2, с. 103–104].

Мета статті полягає у дослідженні типологічних різновидів антонімів у польських пареміях. **Джерелом** фактичного матеріалу слугував чотиритомний словник «Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich» Ю. Кшижановського. **Додатковою джерельною базою** була збірка прислів'їв «Przysłowia są na wszystko» за редакцією Д. Свєрчинської.

У дослідженні ми беремо за основу класифікацію О. О. Тараненка, згідно з якою розрізняють градуальні, комплементарні, векторні та координатні антоніми [6, с. 28–29]. Як показав аналіз фактичного матеріалу, серед семантично протилежних компонентів у складі польських паремій переважають градуальні антоніми.

Градуальними (або контрарними) називають такі антоніми, що позначають два діаметрально протилежні (за мірою або ступенем вияву) видові поняття певного родового поняття. Вони здебільшого вживаються на позначення якості, кількості, дії, ознаки дії або якості [6, с. 28]. У складі польських прислів'їв та приказок зафіксовано протиставлення градуальних компонентів, що відображають інтелектуальні характеристики (*głupi / mądry*), риси характеру (*śmiały / bojały*, *śmiały / bojaźliwy*), зовнішній вигляд (*ładny / brzydki*), статуру (*chudy / tłusty*, *cienki / gruby*), фізичні властивості (*duższy / słabszy*, *zdrowy / słaby*), вік (*młodość / starość*, *młody / stary*, *młodszy / starszy*), зріст (*wysoki / niski*, *wielki / mały*), психоемоційний стан (*dobroć / złość*, *kochać / nienawidzić*) людини: *Głupi jak zblądzi, to łatwo poprawić, ale jak mądry, to trudno* “дурний як зблудить, то легко поправити, але як розумний, то важко” [8, т. 1, с. 668], *Bojaźliwy pierzchnąwszy przecie żyw zostanie, a śmiały raz zabity już więcej nie wstanie* “боязкий, тікаючи, живий залишиться, а сміливий один раз вбитий, більше не встане” [8, т. 1, с. 130], *Chudy – do budy, tłusty – do kapusty* “худий – до буди, товстий – до капусти” [8, т. 1, с. 294], *Duższy słabszemu często bywa katem* “дужчий слабшому часто буває катом” [8, т. 1, с. 511], *Kobieta wysoka jest dobra do zbierania fig, a ta niska do małżeństwa* “висока жінка добра для збирання інжиру, а низька для заміжжя” [8, т. 2, с. 679] тощо.

Комплементарні антоніми позначають два взаємодоповнювальні видові поняття, які разом становлять певне родове поняття, без проміжних ланок [6, с. 28]. Опозиції цього типу антонімів у польських пареміях уживаються для опису фізичного стану людини (*choroba / zdrowie*, *chory / zdrowy*),

соціальних відносин (*swój / cudzy, własny / cudzy, bogaty / biedny, bogaty / ubogi*) та соціального статусу (*pan / sługa, pan / chłop*): **Choroba** *przychodzi funtami, a zdrowie* *lutami* “хвороба приходить фунтами, а здоров’я – незначною мірою” [8, т. 1, с. 286], **Bogaty** *je, kiedy* *mu sie chce, a ubogi, kiedy może* “багатий їсть, коли йому хочеться, а убогий, коли може” [8, т. 1, с. 125], *Jak się chłop* *ma dorobić czego, kiedy go pan* *drze ze wszystkiego* “як селянин може щось заробити, коли його пан дере з усього” [8, т. 1, с. 268].

До комплементарного типу антонімів також відносять корелятивну протилежність – подібні протиставлення за статтю [6, с. 28]. У структурі польських ПО виявлено комплементарні антонімічні пари, що вказують на різну стать як людей, так і тварин – *kobieta / mężczyzna, baba / dziad, żona / mąż, matka / ojciec, kura / kogut*, напр.: **Kobiety** *placzą przed ślubem, mężczyźni po ślubie* “жінки плачуть перед одруженням, чоловіки – після одруження” [9, с. 281], *Jak ojciec* *umrze, dziecko* *pólsierota, a jak matka, to cała sierota* “як батько помре, то дитина півсирота, а як мати – то повна сирота” [8, т. 2, с. 405].

Координатними називають такі антоніми, що позначають дві протилежні точки просторового або часового відрізка [6, с. 28]. У польських пареміях координатні антоніми виражають часові характеристики, зокрема частини доби (*rano / wieczór, dzień / noc*), конкретний або узагальнений час подій (*dziś / jutro*), пори року (*jesień / zima*), а також просторові характеристики – напрями певних дій (*zewnątrz / wewnątrz, z tyłu / z przodu, z wierzchu / w środku*): *Kto się* *rano* *za wiele śmieje, wieczór* *plakać może* “хто вранці багато сміється, ввечері може плакати” [8, т. 3, с. 21].

Векторні антоніми позначають протилежно спрямовані або взаємно зворотні дії, явища, ознаки, напрями, відношення тощо [6, с. 28]. В аналізованих ПО зафіксовано антонімічні пари, що позначають протилежну спрямованість дій (*podarować / odejmować, zacząć / skończyć, dać / zabrać, budować / rujnować*) та руху у просторі (*przybywać / odchodzić, wyjechać / przyjechać, przychodzić / odchodzić, przybywać / ubywać*):

Векторні компоненти на позначення протилежних дій у складі польських прислів'їв та приказок можуть вказувати на початок / кінець дії (*zacząć / skończyć*): *Nie ten majster, co zaczął, ale ten, co skończył* “не той майстер, що розпочав, але той, що закінчив” [8, т. 3, с. 815]; надання чого-небудь комусь / позбавлення кого-небудь чогось (*dać / zabrać, podarować / odejmować*): *Niestateczna fortuna, co raz podaruje, to prędko, co jej było, znowu odejmuje* “мінлива доля, що одного разу подарує, то швидко, що було, знову відніме” [8, т. 1, с. 571], *Bóg daje, Bóg odbiera swoje ludziom dary* “Бог дає, Бог відбирає свої дари людям” [8, т. 1, с. 148]. У деяких пареміях векторні антоніми вжито для протиставлення певних фізичних дій, напр.: *Jeden buduje, drugi rujnuje* “один будує, інший руйнує” [8, т. 1, с. 212], *Co czas buduje, za czasem się rujnuje* “що час будує, з часом руйнується” [8, т. 2, с. 355], *Człowiek buduje, Bóg runuje* “людина будує, а Бог руйнує” [8, т. 1, с. 158].

АК, що виражають векторну протилежність, у прислів'ях та приказках можуть позначати рух, зокрема наближення до кого-, чого-небудь / віддалення від кого-, чого-небудь: *Choroba przybywa na koniu, a odchodzi piechotą* “хвороба прибуває на коневі, а відступає пішки” [8, т. 1, с. 286], *Wie człowiek, kiedy wyjedzie, ale nie wie, kiedy przyjedzie* “людина знає, коли виїде, але не знає, коли приїде”, *W naszej mocy wyjechać, nie w naszej się wrócić* “у нашій силі виїхати, але не в нашій повернутися” [8, т. 1, с. 380].

Отже, ми проаналізували теоретичні праці, присвячені дослідженню типологічних різновидів антонімів. Враховуючи наявні класифікації, антонімічні пари у польських пареміях ми описали за семантичними характеристиками. У польських ПО за семантичними ознаками ми виділили контрарні, комплементарні, векторні та координатні типи антонімів. Найбільш численними є градуальні антонімічні компоненти, які позначають два діаметрально протилежні видові поняття певного родового поняття.

Список використаної літератури

1. Бобух Н. М. Антоніми в українській поетичній мові: монографія. Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2007. 312 с.
2. Лисиченко Л. А. Антоніми в сучасній українській мові. *Українська мова і література в школі*. 1976. № 1. С. 26–33.
3. Мовчан Д. В. Протилежність як ключове поняття антонімії. *Innovative Pathway for the Development of Modern Philological Sciences in Ukraine and EU Countries*. Vol. 2. Riga: Baltija Publishing, 2022. Р. 654–686. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-196-1-46> (дата звернення 02.12.2023).
4. Словник української мови online. Томи 1–13 (А–ПОКІРНО). URL: <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=167747&page=2202> (дата звернення 10.11.2023).
5. Сучасна українська літературна мова. Лексика. Фразеологія: підручник / А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Бондаренко та ін. Київ: Знання, 2010. 270 с. URL: [https://shron1.chtyvo.org.ua/Moisiienko Anatolii/Suchasna ukrainska literaturna mova Leksykologhiia Fonetyka.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Moisiienko%20Anatolii/Suchasna%20ukrainska%20literaturna%20mova%20Leksykologhiia%20Fonetyka.pdf) (дата звернення 15.11.2023).
6. Українська мова. Енциклопедія. Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. 3-є вид. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2007. 856 с.
7. *Encyklopedia języka polskiego*. Pod red. S. Urbańczyka. Wrocław : Ossolineum, 1991. 486 s.
8. *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich*. Red. J. Krzyżanowski. Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1969–1978. T. 1–4.
9. Świerczyńska D. *Przysłowia są na wszystko*. Warszawa : [Wydawnictwo Szkolne PWN](http://www.wydawnictwo-pwn.pl), 2001. 548 s.

Дар'я МОСКАЛЮК,

здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти (4 курс)

Інституту психології та соціального захисту,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Науковий керівник –

канд. філол. наук, доц. *Олександра ПАЛЬЧЕВСЬКА*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПАРАЛЕЛЬНИХ КОРПУСІВ

У статті ми розглянемо перспективи розвитку паралельних корпусів та роль Sketchengine у вивченні та підвищенні якості перекладів. Корпусна лінгвістика є однією з найбільш інноваційних та перспективних галузей мовознавства, яка дозволяє аналізувати великі масиви текстової інформації для вивчення мови та культури. Завдяки сучасним інструментам, таким як Sketchengine, ми можемо здійснювати аналіз паралельних корпусів, виявляти ключові слова, терміни та n-грами, що допомагає перекладачам знайти оптимальний варіант перекладу та покращити якість перекладу в цілому.

Ключові слова: корпусна лінгвістика, паралельний корпус, Sketchengine, n-грами.

Corpus linguistics is one of the most innovative and promising branches of linguistics, which allows analyzing large arrays of textual information for the study of language and culture. Thanks to modern tools such as Sketchengine, we can analyze parallel corpora, identify keywords, terms and n-grams, which helps translators find the optimal translation option and improve the quality of the translation as a whole. In this article, we will consider the prospects for the development of parallel corpora and the role of Sketchengine in studying and improving the quality of translations.

Keywords: corpus linguistics, parallel corpus, Sketchengine, n-grams.

Корпусна лінгвістика як напрям прикладної лінгвістики визначає загальні принципи побудови лінгвістичних корпусів даних із використанням сучасних комп'ютерних технологій,

окреслює методику відбору текстів та шляхи їх збереження та аналізу [2, с. 4].

Один із напрямів корпусної лінгвістики – створення і використання паралельних корпусів, що застосовуються для вирішення різноманітних завдань, таких як створення і налаштування систем машинного перекладу, порівняльне вивчення мов, розвиток теорії перекладознавства, навчання мов

Українські дослідники визначають явище паралельних корпусів як «єдність підмножини оригінальних текстів та підмножини їх перекладів на іншу(і) мову(и)» [4, с. 90]; «корпус, який складається як мінімум з двох підкорпусів, один з яких є вихідним, а інший містить тексти-переклади вихідного корпусу» [3, с. 136]. Всі ці визначення не суперечать одне одному, а описують новий лінгвістичний феномен із різних боків.

Перекладачі можуть використовувати корпуси паралельних текстів для швидкого аналізу мовних одиниць та варіантів перекладу, послуговуючись великим обсягом текстової та екстралінгвістичної інформації. Якість перекладу залежить від розуміння предметної галузі, відмінного знання мови, на яку перекладається, та досконалого володіння мовою оригіналу.

Згідно з Л.М. Томіленко, формування корпусів включає такі етапи:

- 1)проектування;
- 2)забезпечення надходження текстів з відповідних джерел;
- підготовка технологічного опису;
- 3)перетворення текстів у зчитувану машиною форму;
- 4)конвертування та передоброблення текстів;
- 5)графематичний аналіз (токенізація);
- 6) метарозмітка;
- 7)лінгвістична розмітка (оскільки наявність різних типів розмітки дозволяє користувачам використовувати корпус як інформаційно-пошукову систему для розв'язання практичних завдань);
- 8)коригування результатів автоматичної розмітки;

9) завантаження розмічених текстів до структури корпус-менеджера; забезпечення доступу до корпусу (пошук); та створення документації для корпусу [1].

Sketch Engine є інструментом для проведення корпусних досліджень, які зазвичай здійснюються на базі корпусів і великих електронних колекцій текстів.

У користувача є можливість використовувати широкий спектр інструментів для аналізу текстів, починаючи від простого пошуку слова у тексті і закінчуючи використанням спеціальних фільтрів для пошуку пропозицій за певною схемою.

Інструменти Sketch Engine. Наприклад, інструмент «Word Sketch» шукає слова і словосполучення, котрі задає користувач, оцінює частоту їх появи і показує, у яких контекстах трапляються задані користувачем слова у корпусі «Concordance», дозволяє вивчати контекст вживання слова, фрази або конструкції в корпусі текстів. Корконкорданс дає можливість швидко знайти всі входження слова (або фрази) в текстах корпусу, а також вивчити їх контекст і конкорданс. Крім того, користувач може виконати розширений пошук і дослідити, як вживається певне слово в різних лінгвістичних контекстах, які сполучення найчастіше вживаються разом із цим словом, як воно вживається в певних стилістиках мовлення і т. д. Інструмент «Concordance» допомагає вивчити структуру та вживання мови в реальних текстових матеріалах та зробити висновки про лінгвістичні та культурні особливості мови.

У програмі Sketch Engine доступні спеціальні інструменти, які використовують дистрибуцію лексем у корпусі для визначення рівня синтагматичних і парадигматичних зв'язків. Ці інструменти включають тезаурус, кластеризацію та диференціацію [2].

Інструмент KEYWORD в SketchEngine використовується для порівняння корпусів та визначення унікальних і типових елементів. Для цього обраний корпус порівнюється з довідковим, щоб визначити такі показники, як ключові слова, терміни та N-грамові ключові вирази. При цьому беруться до уваги лише ті елементи, які фіксуються у вибраному корпусі частіше, ніж у

довідковому. Інструмент може залучати будь-який токен, а також використовувати типовий формат термінології у мові корпусу для визначення ключових багатослівних виразів.

Паралельний корпус текстів дозволяє не лише порівнювати оригінальний текст із його перекладом, але й, навпаки, порівнювати переклад з оригінальним текстом. Довгий час цей аспект процесу перекладу залишався недостатньо вивченим, проте глибоке дослідження цих питань може допомогти краще зрозуміти процес перекладу з погляду психології, когнітивістики, лінгвістики, кібернетики та інших наукових дисциплін.

Список використаної літератури

1.Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: [монографія]. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 160 с.

2.Anderman G., Rogers M. The Linguist and the Translator. *Incorporating Corpora. The Linguist and the Translator*. Clevedon : Multilingual Matters Ltd, 2008. P. 5–17

3. Leonidovich M. S. Genre divisions in official discourse and some linguistic features of each genre. *Science, innovations and education: problems and prospects*. Tokyo, 2022. P. 628–630.

4.MCenery T., Xiao R. Parallel and Comparable Corpora : What is Happening? *Incorporating Corpora. The Linguist and the Translator*. Clevedon : Multilingual Matters Ltd, 2008. P. 18–31.

Любов ОЛІЙНИК,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української філології,
Хмельницький національний університет

ПРОБЛЕМАТИКА ПІДЛІТКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ТВОРЧОСТІ МАРИНИ ТА СЕРГІЯ ДЯЧЕНКІВ

У статті зосереджено увагу на дослідженні проблематики підліткової літератури у творчості сучасних українських письменників Марини та Сергія Дяченків. Зокрема розглянуто романи «VitaNostra», «Цифровий, або Brevisest» та трилогію «Ключ від Королівства», вказано основні тематичні та стильові аспекти їхніх творів, літературні прийоми та структурні особливості, які роблять творчість Дяченків цікавою та змістовною для молоді.

Ключові слова: підліткова література, жанрова специфіка, проблематика, роман, трилогія.

The article focuses on exploring the issues of adolescent literature in the works of contemporary Ukrainian writers Marina and Sergiy Dyachenko. Specifically, the novels «Vita Nostra», «Digital, or Brevisest», and the trilogy «The Key to the Kingdom» are examined. The main thematic and stylistic aspects of their works, literary techniques, and structural features that make Dyachenkos'; creativity interesting and meaningful for the youth are highlighted.

Keywords: adolescent literature, genre specificity, issues, novel, trilogy.

Дитяча література, зокрема й підліткова, є невід'ємним важливим складником усього літературного процесу. Тяглість традицій творення цього пласту писемності сягає ще періоду Київської Русі, оскільки проблеми виховання, навчання і формування особистості завжди є актуальними у суспільстві [1; 4; 10]. Сьогодні ці питання у нових умовах життя постали ще гостріше. Враховуючи це, письменники неодноразово у своїй

творчості їх порушують, тому що художня дійсність має надзвичайний вплив на читача, особливо коли реципієнт у герої бачить себе, власні вади тощо. Поза увагою Марини та Сергія Дяченків ці теми також не залишилися [8]. Хоча їхню творчість важко класифікувати за віковим критерієм, адже часто, через порушення загальних проблемних питань та моделювання актуальних для людей будь-якого віку ситуацій, читачам різних вікових груп можуть бути до вподоби практично всі твори письменників.

Незважаючи на таку особливість текстів авторів, можна виділити коло конкретних творів, присвячених проблемам саме підліткового світосприймання. Підлітки стають головними героями таких творів, траншуючи особливості свого внутрішнього світу за допомогою унікального художнього хисту Дяченків.

Здебільшого відомі сучасним підліткам життєві ситуації розгортаються на тлі вигаданого авторами фантастичного світу, проте варті уваги й ті твори, у яких відбувається переплітання двох вимірів – реального та фантастичного.

Першим таким твором є роман «VitaNostra» [2], у якому головній героїні Саші Самохіній доводиться пристосовуватися жажливих змін у власному житті. Дівчинка змушена виконувати завдання, котрі з кожним разом стають все важчими і важчими. Через це героїня живе у постійному страху, тому що через невиконання інструкцій на неї чекає покарання. У романі показано, як страх керує людиною, змушує приймати неочікувані рішення, здійснювати необдумані вчинки, зруйнувати життя. Саша вступає до дивного Університету спеціальних технологій, після навчання у якому в неї не буде ні розуміння професії «спеціального технолога», ні знань, оскільки студенти не здобувають освіту, а є піддослідними. Весь роман – це суміш страхів різного походження. Дівчина-підліток, загнана у глухий кут якимись дивними, нелогічними обставинами, боїться майбутнього, власних помилок, сильніших дорослих та їхнього впливу на її життя та життя

близьких. Вона боїться навіть зізнатися комусь у своїх страхах. Письменники порушили і проблему булінгу, описавши її з двох ракурсів: серед однолітків, з боку «викладачів», котрі вважають студентів піддослідним матеріалом, а не людьми, що мають права на власну думку чи на нормальне життя. На жаль, навіть переплетіння двох вимірів дії твору не позбавляє його актуальності для сучасного підлітка.

Арсен Сніжицький, головний герой роману «Цифровий, або Brevisest» [3], одночасно перебуває і у реальному світі, і у фантастично-ігровому, часто плутає їх та свої можливості у кожному з вимірів. Хлопцеві, талановитому геймерові, у серйозній конторі запропонували тестувати нові ігри. Така робота подобалася герою, проте недовго, бо після нетривалої ейфорії підліток розуміє, що його «конторою» – це щось дивне й неправильне, це – страхітлива всесвітня мережа, якою керує інопланетний розум.

У романі автори порушують низку проблем, які є актуальними для Арсена. Насамперед, це типове для сучасного суспільства невдоволення реальним життям, яке призводить до заміни його більш приємним та кольоровим ігровим світом та взаємодії в ньому. Через нестачу уваги близьких людей, нерозуміння однолітків хлопець знаходить порятунк у віртуальній реальності, таким чином автори розкривають проблему залежності підлітків (і не тільки) від гаджетів та Інтернету. Письменники також показують проблеми нерозуміння дитини дорослими, несприйняття її як самостійної особистості, недовіри та небажання чути одне одного, котрі призводять до трагічного кінця.

Заслуговує на увагу в цьому плані й трилогія «Ключ від Королівства», що складається з романів «Ключ від Королівства» [5], «Королівська обіцянка» [6] та «Зло не має влади» [7]. Саме завдяки трикнижжю можна простежити метаморфози характеру, зміни її світогляду та ставлення до проблем героїні.

Уже в першому романі читач дізнається про перші, здавалося б, незначні повсякденні проблеми семикласниці Ліни Лапіної: *«У мене за плечима – важезелзний шкільний рюкзак, бо сьогодні було сім уроків, а ще я взяла в бібліотеці дві книжки. Тягнув рюкзак кілограмів на десять, як у туриста. Не розігнешся»* [5]. Такий початок вже переконує нас у тому, що Ліна – звичайна школярка, котра нічим не відрізняється від інших підлітків, так само, як і вони, реагує на зовнішні подразники [5].

Як і будь-який підліток, Ліна вразлива, її ще нестабільна психіка не витримує сварок та криків. Оразу ж стає очевидно, що тригер «крик» логічно розкриває іншу проблему – нетактовного ставлення вчителів до школярки: *«От у нас біологічка теж... Коли вона починає горланити, мені хочеться чи втекти і схватися, чи взагалі зникнути й не жити на світі. Ненавиджу біологію»* [5].

Вчителі, як їх бачить Ліна, також є майстерними маніпуляторами, здатними знайти будь-який привід для знущань та висміювання недоліків [5].

Ще одною проблемою для сучасного підлітка є застаріла система освіти, яка непристосована до розвитку та креативних здібностей учнів. Ліна намагається знайти щось цікаве для себе навіть у найнудніших, на її думку, речах, що свідчить про нестандартне сприйняття світу: *«У нашому кабінеті фізики таблиця Менделєєва висить, здоровенна, на всю стіну. З нудьги я її напам'ять вивчила. З тих назв хороші імена виходять. Командир космічного корабля Барій Рубідійович...»* [5]. Недоліком сучасної освіти є й те, що вона передбачає індивідуальний підхід до кожного учня лише на папері. Ще й досі існують умовні контрольні точки, котрі не можуть бути показником успішності учня, адже є тільки причиною стресу та зневіри [5].

Яскраво простежується проблема булінгу в школі та комплексів щодо недоліків у зовнішності, що супроводжуватимуть Ліну навіть тоді, коли вона вже буде магом дороги [5].

Як і у багатьох підлітків, у Ліни неідеальні стосунки з матір'ю, проте проблема криється не у вередливому характері

дівчини або конфлікті поколінь. Ситуація досить прозаїчна і зрозуміла: мама вдруге вийшла заміж після того, як батько Ліни їх покинув, народила ще двох хлопчиків, багато часу відводить на роботу, тож на дівчину просто його не вистачає. Коли у Ліни з'являються проблеми у школі, вона розуміє, що матір навіть тривожити не варто, оскільки на роботі вона постійно зайнята, крім того, дівчинка вже наперед знає усі можливі варіанти відповіді мами [5]. Проте не можна говорити про відсутність почуттів між ними, адже, опинившись за межами свого світу, Ліна думає про маму, хвилюється за неї та світ, у якому залишила її, вітчима, братиків. Матір Ліни також хвилюється за неї, вона любить її, хоча й через життєві обставини не виявляє своїх почуттів [6], вже в третій частині трилогії з вуст Максиміліана ми дізнаємося про материнські почуття: *«Вона [мама] тебе обожнює, почувається винною, не вміє як слід виказати свою любов...»* [7].

Творчість Марини та Сергія Дяченків для підліткового читача – багатогранна та різноманітна, актуальна для сучасних підлітків, оскільки присвячена таким гострим проблемам, як нерозуміння підлітків, їх невпевненість у власних силах, їхні страхи, освіта та недоліки її організації, стосунки з однолітками, батьками та вчителями, оцінка своєї зовнішності, залежність від думки соціуму та ін. Образи у вищезгаданих романах живі, філігранно змальовані, читач переживає різні життєві ситуації, закохується, радіє щирій дружбі та страждає від зради разом з ними.

Список використаної літератури

1. Бойчук А. Р. Еволюція вітчизняної літератури для дітей. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*: Серія Філологічні науки. Миколаїв, 2013. Вип. 4.12. С. 24–29.
2. Дяченко М. Ю., Дяченко С. С. Віта Ностра; пер. О. Негребецький. Харків : «Фоліо», 2013. 380 с.

3. Дяченко М. Ю., Дяченко С. С. Цифровий; пер. О. Негребецький. Харків : «Фоліо», 2019. 326 с.

4. Костюченко В. С. Літературними стежками. Нарис історії української літератури для дітей ХХ століття. Київ : «К.І.С», 2009. 344 с.

5. Марина та Сергій Дяченки. «Ключ від Королівства». URL : <https://knigogo.com.ua/chitati-online/klyuch-vid-korolivstva/> (дата звернення: 22.03.2023).

6. Марина та Сергій Дяченки. «Королівська обіцянка». URL : <https://knigogo.com.ua/chitati-online/korolivska-obitsyanka/> (дата звернення: 28.03.2023).

7. Марина та Сергій Дяченки. «Зло не має влади». URL : <https://knigogo.com.ua/chitati-online/zlo-ne-maye-vlady/> (дата звернення: 10.03.2023).

8. Марина та Сергій Дяченки: подвійна зірка на небосхилі української фантастики. URL: <https://blog.lavkababuin.com/ukr/maryna-ta-serhii-diachenky-podviina-zirka-na-neboskhyli-ukrainskoi-fantasyky/> (дата звернення: 18.03.2023).

9. Шулькова І. К. Тенденції розвитку дитячої літератури кінця ХХ – початку ХХІ століття. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*: Філологічні науки. Бердянськ, 2015. Вип. 5. С. 294–303.

Дарина РЕДЬКО,

студентка 2 курсу ОПП «Середня освіта.

Українська мова і література»

Хмельницький національний університет.

Науковий керівник – ст. викл. **Людмила ТЕРЕЩЕНКО**

ВЛАСНІ НАЗВИ В УКРАЇНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ ТА ПАРЕМІОЛОГІЇ

Об'єктом дослідження стали окремі тири власних назв у складі української пареміології та фразеології. У статті зроблено спробу з'ясувати особливості семантики фразем з онімною лексикою, простежити роль власних імен не тільки як лінгвістичного явища, але й показника культури та ідентичності.

Ключові слова: власні назви, фразеологія, паремія, антропонім, хрононім, теонім, рима, прислів'я, приказка.

The object of the study was the separate lines of proper names in the composition of Ukrainian paremiology and phraseology. An attempt was made to find out the peculiarities of the semantics of a phrase with onymic vocabulary, to trace the role of proper names not only as a linguistic phenomenon, but also as an indicator of culture and identity.

Key words: proper names, phraseology, pemia, anthroponym, chrononym, theonym, rhyme, proverb, saying.

Власні назви відіграють значну роль в українській фразеології та пареміології, які відповідно вивчають фразеологізми та прислів'я. Ці назви часто використовуються для позначення конкретних осіб, місць чи подій і входять до складу фразеологізмів для передачі культурного, історичного чи літературного значення.

Об'єктом статті стали власні назви в українській фразеології та пареміології. Метою дослідження є вивчення власних назв в українській фразеології та пареміології, розкриття їхнього походження, значення та ролі в українській мові і культурі.

Власні назви в українській фразеології та пареміології є не тільки лінгвістичним явищем, але й невід'ємною частиною культури та ідентичності. Вивчення цих назв дозволяє краще розуміти українську культуру, її історію, традиції та цінності. Власні назви фразеологічних одиниць та пареміях – прислів'ях, приказках – можуть мати специфічне значення та стилістичну вагу. Вони збагачують мову, надають текстам емоційну силу, індивідуальність та виразність.

Фразеологія – це та сфера мовної діяльності, де, з одного боку, в мовних фактах яскраво відбиваються етнопсихологічні особливості соціуму, а з другого – чітко простежується вплив мови на формування його менталітету [1, с. 119].

В українській антропоніміці з власними іменами традиційно пов'язуються певні риси характеру, вдачі, психічні, фізіологічні властивості [5, с. 73]. Кожне ім'я в усталених виразах зводять до конкретних осіб, що виділялися якимись якостями характеру. На думку В.І. Даля, особові назви найчастіше взяті навамання або для рими, співзвуччя, розміру [2, с. 22]. Для фразеології більш значущою є не стільки етимологія імені, скільки його належність до тієї чи іншої лексичної групи, його фонові ознаки [2, с. 23].

Власні назви на відміну від загальних служать для виділення названого ними об'єкта з низки подібних, для його індивідуалізації та ідентифікації. До них належать **антропоніми** (імена людей), **топоніми** (географічні назви), **теоніми** (назви божеств), **зооніми** (клички тварин), **астроніми** (назви небесних тіл), **космоніми** (назви зон космічного простору і сузір'їв), **хрононіми** (назви відрізків часу, пов'язані з історичними подіями), **ідеоніми** (назви об'єктів духовної культури), **хремоніми** (назви об'єктів духовної культури) [3, с. 187].

В українській фразеології введення власних назв може створювати ефект римування, надаючи висловам ритмічності та запам'ятовуваності.: «З нашого **Андрушка** ні м'ясо, ні **юшка**» – ім'я **Андрушка** римується зі словом **юшка**, вислів підкреслює відсутність чогось важливого [6, с. 2]; «Без одного **Василя**,

обійдеться *весілля*» – ім'я *Василь* римується зі словом *весілля*, цей вислів передбачає, що відсутність когось не вплине на загальне святкування [6, с. 34]; «*Гаврило з Богом говорило*» – ім'я *Гаврило* римується з дієсловом *говорило* (розмовляв), що вказує на взаємозв'язок між Гаврилом і його духовними переконаннями [6, с. 62]; «*На тобі Даниле, що мені не мило*» – ім'я *Данило* римується з прикметником *не мило*, що вказує на передачу комусь непотрібних речей або обов'язків [6, с. 91]; «*Без Івана не було б пана*» – ім'я *Іван* римується зі словом *пан* та підкреслює незамінність Івана в певному контексті [6, с. 146]; «*На Миколи або ніколи*» – ім'я *Микола* римується з прислівником *ніколи* та означає якусь нездійснену подію [6, с. 200].

В українських фразеологізмах використовуються антропоніми для позначення характеру або визначення певних рис особистості. Наприклад, для позначення недоречності використовують фразеологізми: «*Вискочив як Пилип з конопель*», «*Вискочив як Кузьма з конопель*», «*Вихопився як Пилип з конопель*» [7, с. 85–86]; «*Як Марко з пасльону*» [7, с. 367], «*Без нашої Фесі тут не обійдеться*» [6, с. 338]; для позначення жадібності: «*Як Марко (Хома) на вовні*» [7, с. 367], «*Як Мартин мила*», «*Як Мартин до мила*» [7, с. 368]; для позначення балакучості: *Як баба Параска і баба Палажка* [7, с. 22], *язиката Хвеська*; для позначення невірності: «*Хома невірний*» [7, с. 752]; для позначення неохайності: «*Христия в намисті*» [7, с. 753];

Українська фразеологія включає в себе також використання назв божеств та міфологічних персонажів у фразеологічних одиницях: теонім *Кайн* і похідні від нього слова використовують для позначення зради або підступності: «*Кайнове діло*» [7, с. 205], «*Кайнова душа*» [7, с. 228], «*Кайнова печать*» [7, с. 501]; чимало фразеологічних одиниць пов'язаних з теонімом *Бог*: для позначення невідомості: «*Одному Богу відомо*» [7, с. 104], «*Ходити під Богом*» [7, с. 750], для вираження невдоволення: «*Гнівити Бога*» [7, с. 150], для позначення провини: «*У Бога теля з'їси*» [7, с. 266], побажати благополуччя можна

фразеологізмом: «*Йди собі з Богом*» [7, с. 275], для позначення милосердності або доброти: «*Мати Бога в серці*» [7, с. 372]; міфоніми «*Цар Панько/ Горох/ Хмель*» використовують для позначення події, яка відбулась дуже давно: «*За царя Панька, як земля була тонка*», «*За царя Хмеля, як була людей жменя*», «*За царя Гороха, як було людей трохи*» [8, с. 102].

Також українська фразеологія містить деякі приказки, у яких використовуються хрононіми: для позначення малоімовірної події: «*На Рахманський Великдень*» [7, с. 56], «*Мерзлого в Петрівку*» [7, с. 385]; для позначення того, що в житті не завжди щастить: «*Не все коту Масниця*» [7, с. 350]; для позначення когось похилого віку: «*Не до Петра, а до Різдва*» [7, с. 501].

Отже, в результаті дослідження окремих власних назв в українській фразеології та пареміології ми визначили, що оніми використовуються для позначення різних ознак характеру, а також для римування, що підсилює ефект сприйняття фразеологізму. Вони надають фразеологізмам та прислів'ям додаткового емоційного забарвлення, влучності висловлення та віршованого звучання.

Список використаних джерел

- 1.Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови. Частина II. Функціонування власних назв : монографія. Хмельницький : ХНУ, 2009. 394 с.
- 2.Ужченко В. Д. Народження і життя фразеологізму. Київ : Рад. шк., 1988. 279 с.
- 3.Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. Київ : Видавничий центр «Академія», 2000. 368 с.
- 4.Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : Монографія. Хмельницький : Авіст, 2008. 548 с.
- 5.Колоїз Ж. В., Малюга Н. М., Шарманова Н. М. Українська пареміологія : навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Кривий Ріг : КП ДВНЗ «КНУ», 2014. 349 с.

6.Плавюк В. Приповідки або Українсько-народна філософія. Едмонтон, 1946. Т. 1. 369 с.

7.Словник фразеологізмів української мови. НАН України, Ін-т укр. мови, Укр. мов.-інформ. фонд; [уклад.: В. М. Білоноженко та ін.; відп. ред. В. О. Винник]. Київ: Наук. думка, 2003. 786 с.

8.Словник фразеологічних антонімів української мови. Укл. В. С. Калашник, Ж. В. Колоїз; НАН України, Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, Укр. мовно-інформ. фонд. Київ : Довіра, 2004. 284 с.

Каріна САНДИГА,

здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти (4 курс)

кафедри іноземних мов,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності.

Науковий керівник –

канд. філол. наук, доц. **Олександра ПАЛЬЧЕВСЬКА**

КОРПУСОБАЗОВАНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ КОНЦЕПТІВ «СВІЙ – ЧУЖИЙ» В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

У статті розглядаються особливості дослідження корпусної лінгвістики, її предмети та об'єкти. Також надається інформація про програмне забезпечення Sketch Engine, яке дозволяє створити текстовий корпус самостійно. Зокрема, розглядаються номінації, пов'язані з концептуальною опозицією «СВІЙ – ЧУЖИЙ» в англійській та українській мовах, класифікуючи їх за різними семантичними спектрами.

Ключові слова: концепт, класифікація концептів, корпусна лінгвістика, Sketch Engine, протиставлення «СВІЙ – ЧУЖИЙ».

This article examines the peculiarities of corpus linguistics research, its subjects and objects. Information is also provided about the Sketch Engine software, which allows you to create text corpus yourself. In particular, the terms related to the conceptual opposition «OWN – FOREIGN» in English and Ukrainian languages are considered, classifying them according to different semantic spectrums.

Keywords: concept, classification of concepts, corpus linguistics, Sketch Engine, contrast «OWN – OTHER».

Концепт є когнітивною одиницею, що функціонує як посередник між культурою та мовою, втілюючи ментальний елемент свідомості. Культурна інформація проходить через свідомість, де вона фільтрується, обробляється та систематизується для формування концепту. Концепт відповідає за вибір мовних засобів, які використовуються для передачі інформації в

конкретних комунікаційних ситуаціях з метою досягнення конкретних комунікативних цілей [2, с. 217].

Концепт є процесом формування мовної одиниці, який включає, до певної міри, її зміст, включаючи наслідки та специфічні сенсорні асоціації. Він охоплює не лише поняття класів об'єктів і явищ навколишнього середовища, але й їх асоціативні соціокультурні уявлення у загальному вигляді.

Зміст концепту виникає як результат реконструйованого розуміння слів, контекстів і текстів, в яких формується узагальнена уява про певний факт свідомості. У цьому процесі також виникають всі компоненти, які спільно утворюють розуміння терміна 'концепт' [2, с. 218].

У сучасному мовознавстві поняття 'концепт' є об'єктом дослідження різних наукових дисциплін і має різноманітні визначення та інтерпретації. У лінгвістиці не існує єдиного визначення цього терміна, який походить від латинського слова 'concepts', що має значення 'думка, поняття'. Згідно з Ж. В. Краснобаєвою-Чорною, у науковій літературі виділяються сім аспектів інтерпретації поняття 'концепт':

- когнітивний;
- лінгвокультурологічний;
- логіко-філософський;
- філософський;
- лінгвістичний;
- психолінгвістичний;
- літературнокультурологічний [1, с. 67].

Корпусна лінгвістика є перспективним напрямом мовознавства, що виник у 60-х роках XX століття з появою комп'ютерних технологій. Використання комп'ютерів та спеціального програмного забезпечення значно спрощує роботу зі збором та аналізом лінгвістичних даних. Одним із таких програмних рішень є Sketch Engine, розроблене компанією Lexical Computing Limited. Додаток допомагає створювати, керувати та аналізувати текстові корпуси. Метою цього корпусного менеджера

є виявлення подібностей та відмінностей між мовами, новими та застарілими термінами, виразами та граматичними конструкціями.

При дослідженні комунікативної поведінки людей виникає складність у розумінні окремих елементів інших культур, що призводить до нерозуміння. У повсякденному житті стереотипи та архетипи, що сформувалися протягом віків, грають важливу роль і часто пов'язані з неприйняттям поведінки людей інших національностей. Наприклад, стереотип «свій – чужий» завжди впливав на мовну уяву людей у різні історичні епохи. Межі між «своїм» і «чужим» постійно змінюються в ході історичного розвитку, і до кінця Середньовіччя це протиставлення набуло форми стійкого соціального, культурного та релігійного протистояння.

Принцип бінарності є найдавнішим способом категоризації реальності, який міфічне мислення використовує для моделювання світу. Дослідження підтверджують, що цей двозначний спосіб сприйняття світу є характерним не лише для первісних народів усіх часів та культур (відповідно до Л. Леві-Брюля), але залишається найпоширенішим і типовим способом категоризації дійсності в свідомості сучасної людини.

Завдяки використанню програмного забезпечення Sketch Engine було створено два текстові корпуси, що складаються зі статей про повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Було вилучено номінації із семантикою «Свій» та «Чужий» і проведено їхній аналіз відповідно до вживання в статтях з веб-сторінки Ukrainer.

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у суспільстві почали виникати асоціації з номеном СВІЙ, що пов'язуються з такими концептами, як 'батьківщина', 'власна земля', 'рідний дім' та 'рідні військові'. Ця тенденція спостерігається в матеріалах статей, присвячених воєнному конфлікту.

–«...have been studying or earning their living abroad, leaving their children in the care of family members in their **native region** or in Xinjiang»;

–«Constant fundraising for drones from volunteers and **native soldiers** is something that has already become the norm for Ukrainians»;

–«In particular, students and youths were separated from their **home environments**»;

–«Тому батьків ще слід інструктувати, як діяти і до кого звертатися в чужій країні, щоб повернутися на **батьківщину**».

Семантика номінації СВІЙ містить індивідуальність, колективні аспекти та національну ідентичність. У статтях про війну він репрезентує національну пам'ять і незалежність. Вживання терміну СВІЙ відображає соціокультурне значення його в колективній ідентичності та національній свідомості.

–«We must protect and preserve all that composes the **Ukrainian national identity** and cannot let the Russian aggressors take away our collective memory of the truth»;

–«...намагання зламати опір українців, стерти їхню **національну ідентичність**, зробити покірними громадянами Радянського Союзу»;

–«Вступ України до НАТО – не просто гарантія безпеки країни, а дієвий рецепт збереження **національної незалежності**»;

–«Російська влада століттями використовувала депортації як метод стирання **національної пам'яті**...».

У контексті війни в Україні вживання номенів із семантикою СВІЙ відображає соціально-політичну динаміку. У новинах та статтях використовуються словосполучення *свої люди, цивільні та місцеві жителі* для позначення різних груп населення з різними статусами та політичними позиціями. Лексема з семантикою СВІЙ вказує на належність або підтримку особи, групи або території певній стороні конфлікту.

–«A **native of Odesa**, he grew up in Zaporizhzhia, and there he graduated from the Zaporizhzhia Polytechnic National University»;

—«...*Russian invasion are endangering **civilians** by establishing military bases and weapon depots in schools and hospitals*»;

—«...*looting and destroying shops and food warehouses, and even taking food directly from **locals***»;

—«...*use the informational blockade to persuade **the local population** to cooperate*».

Внаслідок війни люди переосмислили поняття «чужий» через зміну свого сприйняття реальності після повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Багато людей почали використовувати слова *окупант, загарбник, агресор* для позначення цих співвідносних понять.

—«*Після встановлення окупаційної влади, в Дніпрорудному **окупанти** та їхні поплічники почали викрадати українських активістів*»;

—«*Усі спроби **загарбників** переконати українців на окупованих територіях, що їхня влада та захисники їх покинули напризволяще, розбиваються...*»;

—«*Через це збройні сили країни **агресора** використовують більш доступні, але застарілі та ненадійні боєприпаси*»;

—«*After the establishment of **the occupying power, the occupiers** and their henchmen began kidnapping Ukrainian activists...*»;

—«*The organisation was founded in 2014 in order to help the Ukrainian military forces to defeat **Russian invaders***»;

—«*...are designed to break people down, weaken their mental health and subjugate them under full control by **the aggressor's regime***».

Суспільство пов'язує поняття ЧУЖИЙ із невідомістю та страхом необізнаності, як показують матеріали статей про війну: «...*частина європейського політикуму переносить на Україну власну нерішучість і **страх змін***...».

Таким чином, опозиція «свій – чужий» у різних культурах сприймається по-різному, що залежить від низки екстралінгвальних факторів.

Список використаної літератури

1. Краснобаєва-Чорна Ж. Термінополе концепт. *Українська мова*. 2006. № 3. С. 67–79.
2. Полужин М. Поняття, концепт та його структура, *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Філологічні науки. Мовознавство. 2015. №4. С. 212–222.

Станіслава СЕМЕНЮК,

вчителька історії, польської мови і літератури,
ліцей № 24 ім. М. Конопницької, м. Львів;
магістрантка II курсу ОПП «Філологія. Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – ст. викл. **Світлана ВОЙТАЛЮК**

СИНОНІМІЯ У ПОЛЬСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ КЛІНІЧНИХ ТЕРМІНАХ

У статті коротко проаналізовано явище синонімії при перекладі польських та українських клінічних термінів; описано причини виникнення синонімічних варіантів медичних термінів; проаналізовано переклад окремих польських та українських відповідників з МКХ-10.

Ключові слова: клінічний термін, термінологічна варіація, синонімія, переклад, МКХ-10, ендокринологія.

The article briefly analyzes the phenomenon of synonymy when translating Polish and Ukrainian clinical terms. The reasons for the emergence of synonymous variants of medical terms are described. The translation of individual Polish and Ukrainian terms from ICD-10 was analyzed.

Keywords: clinical term, terminological variation, synonymy, translation, ICD-10, endocrinology.

Внутрішньотекстова та позатекстова термінологічна неоднорідність є однією з проблем перекладу медичної термінології [4, с. 91]. Актуальність вивчення проблеми визначається її перекладознавчим аспектом – відтворення термінів, а також стандартизацією медичної терміносистеми, зокрема унормування клінічної терміносистеми української мови, яка знаходиться на етапі практичного удосконалення термінології [2].

Лексичні труднощі при перекладі медичних термінів вивчали польські (Л. Зажицький, І. Ілюк, В. Карвацька, Л. Янков'як) та

українські (Н. Місник, О. Орешко) автори. Окремі проблемні аспекти синонімії висвітлили М. Гондзалес, В. Монтальт.

Мета статті – схарактеризувати явище синонімії при перекладі польських та українських клінічних термінів для позначення ендокринологічних діагнозів із четвертого розділу Міжнародної класифікації хвороб десятого перегляду (далі – МКХ-10) у порівняльному аспекті.

Медична термінологія є специфікою медичних текстів. До медичного терміна, як лексичної одиниці у окремій функції, висуваються вимоги стійкості найменування, точності та однозначності перекладу [3, с. 5]. Поряд з існуванням медичних класифікацій зі стандартизованими варіантами термінів, перекладач медичних текстів може зіткнутись із широким колом термінологічних феноменів для вираження фахових понять: інтернаціоналізовані назви, популярні терміни, традиційні наукові терміни, нетерміновані поняття [6, с. 250–251].

Одним із поширених лінгвістичних труднощів перекладу польських та українських клінічних термінів з МКХ-10 є терміни-синоніми – термінологічні варіанти для позначення того ж поняття. До них належать епоніми; еквівалентні медичні назви (традиційні наукові терміни, народні назви); аббревіатури; хибні синоніми із частковою подібністю значення (*хвороба і патологія*); застарілі терміни та їх новіші відповідники.

Дослідники пояснюють виникнення синонімічних варіантів медичних термінів декількома причинами, серед яких найважливішими є паралельне використання запозиченого та національного терміна; виникнення нових назв на позначення нових медичних понять у зв'язку з розвитком медичної науки; наявність декількох національних термінів на позначення одного поняття; існування декількох термінів, запозичених з різних мов [7, с. 47].

Синонімія при перекладі ендокринологічних термінів є частотною термінологічною варіацією. Наприклад, польський термін *choroba* в різних українських термінах перекладається як

хвороба (*choroba Cushinga* / хвороба Кушинга), розлад (*choroby przysadki* / розлади гіпофіза) або порушення (*choroby metaboliczne* / порушення обміну речовин).

Вказівкою на існування синонімії клінічних термінів МКХ-10 є їх виокремлення квадратними дужками. У поясненні до користування класифікацією автори зазначають, що серед інших умовних позначень в МКХ-10 саме квадратні дужки використовуються для додавання синонімів [5, с. 24]. Наприклад: *nadczynność tarczycy [tyreotoksykoza]* / тиреотоксикоз [гіпертиреоз]; *niedobór niacyny [pelagra]* / дефіцит нікотинової кислоти [пелагра]; *niedobór niezbędnych kwasów tłuszczowych [NKT]* / дефіцит незамінних жирних кислот [НЖК]; *amyloidoz [skrobiawica]* / амілоїдоз.

У назвах клінічних діагнозів особливо багато варіацій перекладу польського терміну *zaburzenia* українською мовою. Терміносполучення із варіативним перекладом термінолексеми *zaburzenia* найчастіше перекладаються відповідником *порушення*: *zaburzenia przemian aminokwasów aromatycznych* / **порушення** обміну ароматичних амінокислот; *zaburzenia gospodarki mineralnej* / **порушення** мінерального обміну, а також

1) розлад (-у): *zaburzenia przysadki* / **розлад** гіпофіза; *zaburzenia spichrzania lipidów* / **розлади** в накопиченні ліпідів; *zaburzenia wydzielania wewnętrznego* / ендокринні **розлади**;

2) дефекти: *zaburzenia post-translacyjnej modyfikacji enzymów lizosomalnych* / **дефекти** післятрансляційної модифікації лізосомальних ферментів або

3) дисфункція у діагнозі *zaburzenia czynności jajników* / **дисфункція** яєчників; *zaburzenia wielogrzuczołowe* / полігландулярна дисфункція.

Синонімію знаходимо також у деяких польських формулюваннях для опису понять, пов'язаних із походженням захворювань. Наприклад, українську конструкцію *пов'язаний з* польською перекладено як *z powodu* (*rozlane (endemiczne) wole z powodu niedoboru jodu* / дифузний (ендемичний) зоб, **пов'язаний з**

дефіцитом йоду; *wieloguzkowe (endemiczne) wole z powodu niedoboru jodu / багатовузловий (ендемічний) зоб, пов'язаний з дефіцитом йоду)* або *spowodowana przez (tyreotoksykoza spowodowana przez ektopowe guzki tkanki tarczyc / тиреотоксикоз, пов'язаний з ектопією тиреоїдної тканини)*.

Підбираючи перекладацький відповідник терміна, польський дослідник Л. Жажицький рекомендує перевірити частоту його появи у текстах (наприклад, за допомогою пошукової системи Google) та врахувати можливість виникнення різних асоціацій, пов'язаних з лексичною одиницею, у реципієнтів перекладу [8, с. 137].

Вибір відповідного термінологічного відповідника залежить від учасників комунікації (фахівці чи нефахівці), існування варіантів термінів у різних мовах, від тексту та контексту. Термінологічні варіації вимагають від перекладача обережності у використанні термінологічних одиниць та розуміння загального контексту перекладу.

Список використаної літератури

1. Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я. НК 025:2021. Київ, 2021. URL : <https://moz.gov.ua/dokumenti> (дата звернення: 20.06.2023).
2. Місник Н. Про «стан здоров'я» мови медицини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2002. № 453. С. 262–269. URL : <https://science.lpnu.ua/terminology/all-volumes-and-issues/visnik-no-453-2002/pro-stan-zdorovya-movi-medicini> (дата звернення: 25.09.2023).
3. Рудик О., Гуцол М. Клінічна термінологія. Словотвір: посібник. Івано-Франківськ, 2020. 348 с.
4. Сайко М. Проблеми перекладу медичної термінології українською мовою. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Saiko_Mykhailo/Problemy_perekladu_medychnoi_terminologii_ukrainskoju_movoiu.pdf (дата звернення: 13.11.2023).
5. Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych. X Rewizja. 2008. Tom II. URL : https://ezdrowie.gov.pl/pobierz/icd_10_tom_ii (дата звернення: 20.09.2023).

6. Montalt V., Gonzáles Davies M. Medical Translation Step by Step. Learning by Drafting. USA, 2007. 308 p. URL : <https://archive.org/details/medicaltranslati0000mont/page/n5/mode/1up?view=theater> (дата звернення: 20.08.2023).

7. Oreshko O. Українська медична термінологія (розвиток і сучасний стан). *Diplomová práce*. Brno, 2010. 146 s.

8. Zarzycki Ł. Dylematy tłumacza. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe «SILVA RERUM», 2016. URL : <https://depot.ceon.pl> (дата звернення: 10.10.2023).

Юлія СЕРКОВА,
ст. викладач кафедри слов'янської філології,
Хмельницький національний університет

TEMAT DOMU RODZINNEGO W LITERATURZE POLSKIEJ

У статті проаналізовано стереотип родинного дому і його роль у вихованні національної ідентичності, який модельований у польській літературі в контексті пошуку сенсу життя та духовного спасіння, збереження домашньої традиції, з якої має вийти незалежність і майбутня форма правління. Досліджено розмаїття естетичних форм вираження та глибоких роздумів про людський стан і сімейну спільність, втілена в образі родинного вогнища на основі творчості письменників різних періодів польської літератури.

Ключові слова: родинне вогнище, ідентичність національна, сенс життя, порятунк, домашня традиція.

The article analyzes the stereotype of the family home and its role in the upbringing of national identity, which is modeled in Polish literature in the context of the search for the meaning of life and spiritual salvation, the preservation of domestic tradition, from which independence and the future form of government should emerge. The variety of aesthetic forms of expression and deep thoughts about the human condition and family community, which is expressed in the image of the family hearth based on the creativity of writers of different periods of Polish literature, is studied.

Keywords: family hearth, national identity, meaning of life, salvation, home tradition.

Od Pana Tadeusza do Płomieni S. Brzozowskiego utrzymuje się w naszej świadomości narodowej stereotyp domu rodzinnego jako miejsca przekazywania narodowej tożsamości. Gniazdo rodzinne jawi się jako ostoja polskości ochraniająca ją przeciw zakusom despotyzmu, który usiłuje podporządkować sobie wyizolowaną z naturalnych więzów jednostkę, ale także przeciw pokusie rewolucyjnej utopii

wyrywającej jednostkę z jej dziedzictwa, aby zwieść mirażem nieograniczonej wolności.

Taki idealny obraz domu, funkcjonujący w tradycji, jest modelowany także przez literaturę. I tak w XIX w. wpływ zaborców zatrzymuje się na progu prywatnego domu, jak właśnie było w Soplicowie, gdzie się Polak mógł „nadyszeć polskości”. Mickiewicz w odczycie *O duchu narodowym* (1832) mówił zresztą wprost: „główną i jedyną nauką narodową były dla nas mniemania i uczucia dawnej Polski żyjące dotąd w pamięci rodziców, krewnych i przyjaciół, objawiane w ich rozmowach, zebrane w różnych maksymach moralnych i politycznych Ja. Ta wewnętrzna domowa tradycja składa się z resztki mniemań i uczuć, które ożywiały naszych przodków; ta tradycja po upadku, rozerwaniu i przytłumieniu opinii publicznej schroniła się w domach szlachty i pospólstwa. Jak w chorym i osłabionym ciele krew i siła żywotna zgromadza się koło serca, tam jej szukać, tam ją ożywiać, stamtąd już na całe ciało znowu rozprowadzać należy – z tych tradycji musi wywinać się i niepodległość kraju, i przyszła forma rządu”.

Dom polski jako „kanał”, którym przekazywana jest narodowa tożsamość, przejął funkcje, jakie w niepodległej Polsce przed rozbiorami pełniły w znacznej mierze instytucje publiczne i państwowe. Dom i rodzina stanowią komórkę izolowaną od zewnętrznego świata podobnie jak na Zachodzie, ale owa izolacja ma zasadniczo odmienne znaczenie. Gdy A. Kraushar, ongiś uczestnik powstania styczniowego, ze zgrozą wspomina odwiedziny carskiego urzędnika podkreślając ich niemal świętokradczy charakter – po raz pierwszy bowiem stopa carskiego sługi przekracza progi polskiego domu – daje tym samym dowód, że dom ów był twierdzą i świątynią narodową zamkniętą przed zaborcami, ale nie miejscem, gdzie jednostka izoluje się na łonie rodziny od współrodaków. Rodzina staje się – jako przykład autentycznych więzi – modelem narodowej „gminy”. Do owej wspólnoty – jesteśmy bowiem wszyscy braćmi, synami jednej matki – przyciągani bywają i obcy przybysze, Żydzi, Niemcy, Czesi... Dom polski okazuje się bowiem „domem otwartym”, w przeciwieństwie do

ekskluzywizmu rodziny zachodnioeuropejskiej. Wyłączony zeń będzie przedstawiciel zaborczej władzy państwowej, ale nie współrodak.

Dom jest przy tym świątynią ojczyzny wygnanej z ulic i placów, tam przechowuje się narodowe pamiątki: barski ryngraf, szablę spod Raszyna, czako podchorążych, kajdany sybiraków. Strażniczką zaś patriotycznego znicza jest kobieta: matka, siostra, narieczona. Ona też symbolicznie reprezentuje Ojczyznę w jej walorach uczuciowych, w ucisku i utrapieniu potrzebującą pomocy i odwołującą się do męskiej rycerskości i honoru. Patriotyczne zadania domu rodzinnego umacniają ciągłość międzypokoleniową. Zapewnia ją nie tyle dziedziczenie dóbr materialnych (jak w „klasycznej” rodzinie mieszczańskiej), ile przekazywanie tradycji narodowej. Ucieczka z domu, bunt przeciw autorytetowi rodziców to prawie odstępstwo od polskości i zdrada ojczyzny. Historia i przeszłość wyrażające się właśnie więzią międzypokoleniową są bowiem naszym wspólnym bogactwem.

Zresztą i obrona gniazda rodzinnego (ziemi) przekazywanego z ojca na syna to znacznie więcej niż samo dziedziczenie majątku, to przede wszystkim obrona placówki narodowej, której grozi zalew obcego żywiołu. Czasem, jak wiemy z *Placówki* Prusa, chłop umie lepiej bronić ojcowizny niż łatwo jej się pozbywający szlachcic... Wspólnota rodzinna wyrażająca się w obrazie rodzinnego domu, dworu, dworku czy nawet wiejskiej chaty to także układ opierający się destrukcyjnemu działaniu despotyzmu, niszczącemu wszelkie więzi organiczne w rodzinie. Dom opiera się nie tylko zakusom azjatyckiego despotyzmu, opiera się także destrukcyjnemu wpływowi idei rewolucyjnych, głoszących wyzwolenie jednostki z wszelkich więzi organicznych, z obowiązków wobec tradycji i społeczności (religii i ojczyzny). Jest zatem wrogi i zaborcom, i wyrosłej z jakobińskiej rewolucji Europie handlarzy i przekupniów.

Zresztą i obrona gniazda rodzinnego (ziemi) przekazywanego z ojca na syna to znacznie więcej niż samo dziedziczenie majątku, to przede wszystkim obrona placówki narodowej, której grozi zalew obcego żywiołu. Czasem, jak wiemy z *Placówki* Prusa, chłop umie lepiej bronić ojcowizny niż łatwo jej się pozbywający szlachcic...

Wspólnota rodzinna wyrażająca się w obrazie rodzinnego domu, dworu, dworku czy nawet wiejskiej chaty to także układ opierający się destrukcyjnemu działaniu despotyzmu, niszczącemu wszelkie więzi organiczne w rodzinie. Dom opiera się nie tylko zakusom azjatyckiego despotyzmu, opiera się także destrukcyjnemu wpływowi idei rewolucyjnych, głoszących wyzwolenie jednostki z wszelkich więzi organicznych, z obowiązków wobec tradycji i społeczności (religii i ojczyzny). Jest zatem wrogi i zaborcom, i wyrosłej z jakobińskiej rewolucji Europie handlarzy i przekupniów.

Owa historia domowa – historia narodu to zarazem przedmiot nieskończonych opowieści i gawęd. Historia ta podawana jest z ust do ust z piętnem wiarygodności, której nie posiadają źródła pisane, „martwe księgi”.

Podobne opowieści snuje w skromnej chacie wieśniaczkiej (lub na przybie pod lipą) wysłużony żołnierz napoleoński albo weteran spod Racławic, który wiejskim dzieciom prawi o polskich królach i bohaterach, a zwłaszcza o królu kmiotków Kazimierzu Wielkim i generale w sukmanie, Kościuszcze... Taki obraz domu pojawia się wszędzie: i w sentymentalnych apostrofach *biedermeierowskiej* powieści (twórczość J. Korzeniowskiego), i w gawędach I. Chodźki czy *Urodzonym Janie Dęborogu* (1854) W. Syrokomli, ale i np. w liście Słowackiego do matki z marzeniami o wiejskim domku polskim. I albo pozostaje się całe życie w cieniu wspomnień dziadka i rad babuni, albo unosząc ten obraz w sercu, romantycznie i buntowniczo szuka się swej indywidualnej drogi.

Miejscem owych gawęd może być także kamieniczka staromiejska, pamiętająca czasy insurekcji, Tadeusza Kociuszkę i szewca Kilińskiego. Z jej okien staruszka babka lub dziadek oglądali tłumy po ogłoszeniu Konstytucji radośnie wykrzykujące: wiwat król, wiwat szlachta, wiwat wszystkie stany.

Oprócz przekazu słownego, owej „złotej przędzy” tradycji podawanej z ust do ust, dom polski utwierdza i przekazuje ogromne bogactwo obyczaju i obrzędu. Być Polakiem bowiem to w znacznej mierze zachowywać wiernie odziedziczony po przodkach rytuał

rodzinno-narodowo-religijny. Należy tu i strój narodowy, i określone obrzędy, jak świętowanie Wielkiejnocy czy Bożego Narodzenia (wigilia z opłatkiem, patriotyczne kolędy). Do znaków narodowej tożsamości należą wreszcie określone upodobania gastronomiczne – do bigosu, mazurków czy baby wielkanocnej... Niezwykle ważna rola domu rodzinnego sprawia, że odejście od niego staje się zawsze dramatycznym – ale i koniecznym doświadczeniem biografii romantycznego bohatera (Gustawa z IV cz. *Dziadów*, Kordiana).

Dla historii literatury szczególnie ważne okazuje się to, że dom polski stanowi niejako naturalnego odbiorcę dzieła pisarskiego. Jest ono bowiem adresowane często do rodzin polskich; autor zakłada, że tekst jego znaleźć się może i powinien w rękach ojca i dorastających córek zadowolając wszystkich, a zwłaszcza matkę Polkę. To domowe kółko jako założony adresat dzieła wyznacza granice jego zamierzeniom; stąd skłonność do umiarkowania, „złotego środka”, do manifestowania ogólnego „kochajmy się”, do „poczciwości” i powszechnej zgody, do unikania krańcowości. Zawarcie takiego paktu wzajemnej adoracji z czytelnikiem ustanowionym jako wypadkowa różnych gustów i upodobań prowadzi do uników w stawianiu i rozwiązywaniu drażliwych problemów, do braku pasji i ambicji. W domowym klimacie ponosi klęskę Norwid, natomiast zwyciężają twórcy mierni, nie stawiający czytelnikom trudnych i ambitnych zadań intelektualnych.

Owa zbyt doskonała symbioza literatury z „domowym kółkiem” odbiorców unieruchamia jej dynamikę i hamuje rozwój powtarzalnością nie budzących niczyjego sprzeciwu wzorców i stereotypów. Tkwi więc w rodzinie polskiej dość istotna sprzeczność: między dążeniem do utrzymania ciągłości a pragnieniem zasadniczej zmiany. Chce ona i zachowania dziedzictwa przeszłości narodowej, i zmartwychwstania nowej Polski, jest i „konserwatywna”, i „rewolucyjna”, wielbi przeszłość i tęskni ku przyszłości, z której winna zrodzić się wolność ojczyzny. Oto więc układ po biedermeierowsku pocziwy i ograniczony z całym bagażem zachowawczego skostnienia właściwego tradycjonalistycznemu patriarchalizmowi, przeciw któremu buntują się tak płomiennie młodzi argonauci, a zarazem ostoja polskiej irredenty,

gniazdo spiskowców i powstańców, wychowujące synów i córki do niepodległościowego zrywu, a przynajmniej do niepodległościowych marzeń. Od ugrzęźnięcia ratuje bowiem transcendencja celów – właśnie wymarzona i utęskniona wolna Polska. Tym też dom polski różni się zasadniczo od mieszczańskiego domu zachodniej Europy, pozbawionego woli przekształcania świata w imię niebosięźnych ideałów. Rodzinne obrzędy są pilnowaniem płomienia, z którego kiedyś winna rozpaść się niepodległość, wychowywaniem tych, co gotowi będą „z honorem leć”, aby zmartwychwstała wolna Polska. O ile więc dom polski strzeże tradycji i ciągłości pokoleń bardzo pilnie, ostro piętnując tych, co usiłują się wyłamać z narodowej powinności, to zarazem inspirowa i wspiera wszelkie transgresje ustalonego porządku, zamierzające do wyprowadzenia na wolność współbraci, wspomaga i osłania wolnościowe pragnienia. Ciągłość międzypokoleniowa jest ową ciągłością nie wygasającej nigdy walki o wolność narodu. Do takiej ryzykownej kariery, jakże innej niż kupieckie sukcesy Buddenbrooków, przygotowywali swoje potomstwo słowem i przykładem polscy ojcowie i polskie matki.

Owo wyobrażenie gniazda polskości ukształtowane zostało na wzorach dawnej Rzeczypospolitej. Tam też pamięcią sięgają najstarsi członkowie rodziny; po epoce rozprzężenia i obcych wzorów za czasów stanisławowskich (tak napiętnowanych przez Rzewuskiego, ale skrytykowanych za cudzoziemskiego „ducha” i przez Mickiewicza) cnoty domowe miały stanowić zadośćuczynienie za grzechy, które sprowadziły zgubę Polski. Pielęgnując cnoty domowe ojczyzna miała się więc odrodzić na niewzruszonym fundamencie wiary przodków, nadwątłonej w czasach moralnego i narodowego upadku, spowodowanego przez uleganie wpływom bezbożnego wolterianizmu. Przeświadczenie, że rozbiory były karą za grzechy, wiodło do szukania dróg zadośćuczynienia i skruchy. Ponieważ zaś w zepsuciu obyczajowym widziano jedną z przyczyn (obok ucisku chłopów i prywaty magnatów targowiczów) klęski, powrót do surowości obyczajów przodków stanowił formę pokuty. Rodzina może być więc po części miejscem ekspiacji, a strojem Polki stanie się często strój

żałobny.

Ten tak literacko produktywny model polskiego domu ukształtował się w okresie międzypowstaniowym. W jego powstawaniu znaczny udział miała nostalgia emigrantów. Trwałość i powszechność zawdzięcza on niewątpliwie żywym związkom z wciąż dominującą warstwą ziemiaństwa pochodzenia szlacheckiego. Gdy po zniesieniu pańszczyzny w Królestwie i represjach antyszlacheckich idea odbudowania Polski w oparciu o „warstwy historyczne” podana zostaje w wątpliwość i nowe grupy społeczne wysuwają się na czoło, także i model „domu polskiego” podlega daleko idącej rewizji.

Oto pozytywiści odkrywają jego rysy, atakując literaturę „kontuszową”, bezmyślnie gloryfikującą dawność (i zacofanie) szlacheckiego dworu. Chłop okazuje się pewniejszym bastionem polskości niż szlachcic łatwo wyzbywający się ojcowizny (*Placówka*, 1886), lekceważący zasoby twórcze tkwiące w ludzie (*Janko muzykant*, 1879). Polskość zaś przekazywana w „kółku domowym” staje się synonimem marazmu i ucieczki od rzeczywistości. Pozytywiści zwracają się głównie do „młodych” przeciw „starej prasie”, rozbijają więc zarówno jedność literatury, jak i ową tak chronioną zbiorowość czytelniczną, jaką stanowiła rodzina jako adresat autorskiej wypowiedzi. Gdyż przedpowstaniowy podział na „demokratów” i „konserwatystów” dotyczył raczej publicystyki, i jedni bowiem, i drudzy w zasadzie akceptowali i *Pamiętki Soplicy* (1839–1841) H. Rzewuskiego, i *Pana Tadeusza*, i *Obrazy litewskie* (S. I –VI, 1840–1862) I. Chodźki, i powieści Kraszewskiego. Teraz ów zbiór wspólnie uznanych tekstów gwałtownie topnieje. Powstają bardziej zróżnicowane kręgi czytelników, do których zwraca się bardziej zróżnicowana produkcja literacka. Słowem, w miejsce wspólnoty rodzinno-narodowej powstają ostre podziały. Kończy się epoka rzadko kwestionowanej idylli. Widać to w *Lalce* Prusa: wszystkie rodziny są tu ułomne; żadna z nich nie ubezpiecza od zagrożeń, jakie dla jednostek stwarza chore społeczeństwo. Bo w *Lalce* stan domu zależy od stanu świata – nie na odwrót.

Wreszcie naturalizm, modernizm i Młoda Polska odkrywają w

białych ścianach szlacheckiego dworku (lub wiejskiej chaty) burze i tragedie, o których się nikomu nie śniło. Wzór przedrozbiorowy okazuje się coraz bardziej anachroniczny, coraz częściej ukazany bywa jako przeżytek nie mający wiele wspólnego z rzeczywistym doświadczeniem. Natomiast rzeczywiste doświadczenie poszlacheckiej rodziny mieszczańskiej lub rodziny chłopskiej znajduje często wyraz w pisarstwie naturalistów. Pod koniec wieku polskość ucieka na poddasza studenckich stancji, rozkwita w międzyludzkich związkach już nie rodzinnego, ale koleżeńського типу, w organizacjach politycznych tajnych (w zaborze rosyjskim) lub półjawnych, w kółkach samokształceniowych i uniwersytetach latających. Polskość ze sfery prywatnej przenosi się w sferę „agory”, zstępuje na place jak w czasie manifestacji ku czci Kilińskiego (1894). Zygier z *Szyfowych prac* (1897) Żeromskiego uczył się *Reduty Ordona* nie w saloniku pod okiem matki, ale w tajnej grupie samokształceniowej któregoś z warszawskich gimnazjów.

Bibliografia

- 1.Literatura Polska – przewodnik encyklopedyczny Julia Krzyzanowski. Warszawa, 1985.
- 2.Słownik Literatury Polskiej Red. Marek Piechota. Warszawa, 2008.
- 3.Literatura Polska Romantyzm- Pozytywizm– Janina Kulczycka, Maria Staszewska PWN Warszawa 1990r.
- 4.Модульне середовище для навчання MOODLE. URL : <https://msn.khnu.km.ua>
- 5.Електронна бібліотека університету. URL : http://lib.khnu.km.ua/asp/php_f/p1age_lib.php

Олександра СІКОРА

магістрантка II курсу ОПП «Філологія. Слов'янські мови
та літератури (переклад включно), перша – польська»,
Хмельницький національний університет
Науковий керівник –
канд. пед. наук, доцент **Неля ПОДЛЕВСЬКА**

ЦІННІСНА КАРТИНА СВІТУ УКРАЇНСЬКОГО ТА ПОЛЬСЬКОГО НАРОДІВ У ХУДОЖНЬОМУ ВИРАЖЕННІ (НА ПРИКЛАДІ ПОВІСТІ «ЗАХАР БЕРКУТ» ІВАНА ФРАНКА ТА ПОЕМИ «ЖОНРАД ВАЛЛЕНРОД» АДАМА МІЦКЕВИЧА)

У статті розглянуто особливості світосприймання українського та польського народів засобами художніх творів; бачення персонажами твору свого буття, ставлення до нього, формування ціннісних орієнтацій, які стають світоглядом особистості, формують її індивідуальну ціннісну картину світу.

Ключові слова: *світогляд, ціннісна картина світу, концепт, патріотизм, лексема, мовний простір, ідіостиль.*

Artykuł jest poświęcony analizie percepcji świata przez ukraiński i polski naród za pomocą środków artystycznych; przedstawiono postrzeganie przez bohaterów utworu własnego istnienia, ich stosunek do niego, kształtowanie się wartościowych orientacji, które stają się światopoglądem jednostki, formując jej indywidualny obraz wartościowy świata.

Słowa kluczowe: *światopogląd, indywidualny obraz świata, koncept, patriotyzm, leksem, obszar językowy, idiolekt.*

Ціннісна картина світу є особливим авторським баченням навколишнього світу, реалізованим на сторінках художнього твору. Вона дозволяє нам тлумачити сутність людського буття, приховану за численними образами та персонажами уявного світу, що співвідноситься з наявними. У роботі представлено відображення ціннісної картини світу польського та українського

народів у творах Івана Франка та Адама Міцкевича. Використання авторами мовних засобів на позначення ціннісної картини світу в художніх творах, що є виразниками індивідуального творчого стилю, їхнє змістове, стилістичне та функціональне наповнення недостатньо представлено в наукових працях, тому обрана тема є актуальною.

Вивченням проблеми ціннісної картини світу займалися О. Голубовська [1], Ж. Краснобаєва-Чорна [3], М. Мамич [4], Г. Межжеріна [5], І. Саєвич [7], К. Терещенко [8] та польські дослідники, зокрема Ч. Згожельський (Zgorzelski Czesław) [10].

Мета роботи полягає в комплексному аналізі сприйняття ціннісної картини світу польським і українським народом у творчих доробках І. Франка та А. Міцкевича. Для досягнення поставленої мети реалізовані такі завдання: визначити теоретичні аспекти функціонування поняття «ціннісної картини світу»; розкрити концепт «патріотизм» у контексті ціннісної картини світу; проаналізувати особливості вираження ціннісної картини світу в художніх творах на прикладі українського та польського дискурсів; здійснити порівняльний аналіз ціннісної картини світу українського та польського народів на прикладах художніх творів.

Досліджуючи ціннісну картину світу українського та польського народів, ми проаналізували повість «Захар Беркут» Івана Франка [9] та поему «Конрад Валленрод» Адама Міцкевича [6]. Повість і поема названих авторів відкриває захоплюючу сторінку історії українського й польського народів.

Батьківщина понад усе: власне життя, спокій, кохання, доля близьких та рідних. Возвеличення патріотизму, мужності, рішучості, винахідливості, уміння долати перешкоди, боротися з труднощами; засудження підступності, зради, жадібності, жаги до збагачення шляхом інших – основа сюжету вказаних творів.

Відзначимо, що в художніх творах письменники презентують власний життєвий матеріал, через ідіостиль. Загальні теми, проблеми, події набувають в індивідуальному стилі своєї художньої неповторності, а змалювання життя та боротьби

персонажів за рідний край є одним зі способів демонстрації їх пріоритетних цінностей та внутрішнього світу героїв творів.

І. Франко та А. Міцкевич зуміли представити на розсуд читача детальне зображення цілої історичної епохи своїх країн. Внаслідок викладеної авторської позиції в повісті та поемі, читач проймається думкою пристрасної й глибини кардинальних проблем епохи, його хвилює трагізм, таємничість, бунтарство героїв і водночас вселяє в його душу надію, віру та любов.

Структура мовних представників концепту 'ціннісна картина світу' в мовному просторі повісті «Захар Беркут» та поемі «Конрад Валленрод» представлена лексемами *світогляд*, *патріотизм*, *батьківщина*, *воля*, *відданість ідеалам*. Змістове наповнення поля концепту «ціннісна картина світу» спрямоване на демонстрацію героїв повісті та поеми як основного об'єкта в процесі відтворення історичної епохи та головного суб'єкта руху історії. Автори творів виокремлюють лексему *патріотизм* як засіб ідентифікації літературного героя, словосполучення *відданість ідеалам* як знаряддя майстерності авторського художнього психологізму, лексему *воля* як один зі способів відтворення мотивів боротьби героїв за незалежність, а лексема *батьківщина* є маркером національно-визвольної боротьби.

Мовні одиниці, які І. Франко та А. Міцкевич використали у творах, мають системний характер і свідчать про світогляд письменників: бачення й сприймання дійсності, ставлення до світу та його оцінку.

Лексеми, що демонструють змістове й емоційне навантаження концепту 'ціннісна картина світу' характеризують особливості української та польської мов і демонструють нам риси індивідуального ідіостилу митців.

Ціннісну картину світу можна трактувати як систему домінантних уявлень про світ, про існування навколишньої дійсності, які відтворюються завдяки мові та мовним знакам із постійною зміною та удосконаленням в історичному контексті. Тобто мовна картина світу – це динамічний феномен, який

відображає у вербальних формах реальність життя у свідомості особистості й втілюється у вигляді індивідуальної картини світу відтвореної в мові.

На прикладі багатогранної творчості Івана Франка ми розглянули відображення української картини світу та її цінностей. Найхарактерніша ознака художнього відтворення автором дійсності – образність (образ – персонаж, образ – громада, образ – символ, словесний образ, зоровий образ) представлені у творі через поетичний живопис словом, зображуваність (тропи, епітети порівняння, метафори), естетикою мовлення, призначення якої – викликати в читача почуття індивідуального світобачення, світовідчуття та, відповідно, світовідтворення.

Дослідження творчості І. Франка дає змогу підкреслити оригінальність, творче новаторство митця, масштабно побачити світ з широким розкриттям характерів патріотів, для яких воля рідного краю, своєї землі є пріоритетною цінністю. У творі письменник через розкриття позитивних образів переконує читача, що в житті найвище ціняться вірність, справжня дружба, любов, хоробрість та справедливість. Негативні ж образи повісті, їх характеристики – засудження автором підступності, зради, жорстокості, жадібності, відсутності духовних і моральних цінностей.

Ідея «Конрада Валленрода» – героїчне служіння суспільству, доведене до останньої межі самозречення. «Конрад Валленрод» виконував для наступних поколінь польської молоді свого роду запобіжну функцію проти асиміляції, загублення незалежності та втрати батьківщини.

Особистість Валленрода й комбінація в ній двох могутніх пристрастей – до батьківщини й пекельної помсти – висвітлені А. Міцкевичем з художньою майстерністю через характеристику його образу, діалоги з іншими персонажами, його діяльність, помисли, переживання, плани, рівно як і через низку художніх засобів.

Поема Адама Міцкевича «Конрад Валленрод» – один із найважливіших текстів сучасної польської культури. Слово *валленродизм* – від прізвища головного героя цього твору, увійшло в польську мову як одне з тих принципових слів-символів, що образно відбивають ключові віхи національного досвіду останніх двох сторіч польської історії.

Отже, українська та польська ціннісна картина світу є самобутнім національним утворенням, високорозвиненим і самостійним народним надбанням. Як українська, так і польська ціннісна картина світу мають величезний словниковий запас, пройшли свій власний історичний розвиток, мають своїх геніальних реформаторів – Івана Франка та Адама Міцкевича.

У перспективі плануємо зробити більш детальний аналіз мовної картини світу її стилістичного різнобарв'я, потужної терміносистеми вказаних нами творів.

Список використаної літератури

1.Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу: монографія. Київ, 2004. 284 с.

2.Кононенко І. Українська та польська мови: контрастивне дослідження. Варшава, 2012. 808 с.

3.Краснобаєва-Чорна Ж. В. Ціннісна картина світу: аналіз теоретико-прикладних засад у сучасному мовознавстві. URL : <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2022.29.262409> (дата звернення: 23.10.2023).

4.Мамич М.В. Компоненти ціннісної картини світу в мові жіночого журналу. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С Сковороди. 2014. Вип. 38. С. 110-115.

5.Межжеріна Г.В.Структурна організація семантичних одиниць (поле – лексико-семантична група – слово). *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2002. Вип. 5. С. 114–126.

6.Міцкевич А. «Конрад Валленрод», поема. URL : <https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/konradwallenrod.html> (дата звернення: 03.10.2023).

7.Саєвич І.Г.Теорія картини світу:ключові поняття. Лінгвістика: збірник наукових праць. Київ.2012. № 2 (26). 142с.

8.Терещенко К.В. Мовне втілення концептуальної картини світу.
URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/14057038.pdf> (дата звернення: 24.09.2023).

9.Франко І. Захар Беркут, повість. Київ : Школа, 2006. 224 с.

10. Zgorzelski Cz. O sztuce poetyckiej Mickiewicza. Warszawa : Rytm, 2001. 604 s.

Яна СМИК,

магістрантка 2 курсу ОПП «Філологія. Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська»,

Хмельницький національний університет.

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент **Оксана РАНЮК**

ФРАЗЕОЛОГІЧНА КАРТИНА СВІТУ ЯК ФОРМА ВІДОБРАЖЕННЯ НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті проаналізовано поняття 'мовна' та 'фразеологічна картини світу', схарактеризовано відмінності між цими дефініціями, а також описано значення фразеологізмів у культурі етносу.

Ключові слова: антропологічна лінгвістика, мовна картина світу, фразеологічні зв'язки, фразеологічна картина світу, антропоцентризм.

W artykule dokonano analizy pojęcia języka i frazeologicznego obrazu świata, scharakteryzowano różnice pomiędzy tymi pojęciami, a także opisano znaczenie jednostek frazeologicznych w kulturze i etniczności.

Słowa kluczowe: lingwistyka antropologiczna, językowy obraz świata, związki frazeologiczne, frazeologiczny obraz świata, antropocentryzm.

Однією з провідних тенденцій розвитку лінгвістики ХХІ ст. є теоретичне осмислення мови як антропоцентричного феномену. Антропоцентризм простежується також у наукових працях, пов'язаних із вивченням народних звичаїв, забобонів, поглядів, мови, усних творів, а також актуалізується на рівні інтерпретації та реконструкції національних образів світу й людини відповідно до особливостей одиниць мови. Серед одиниць мови, що відображають народну культуру варто виокремити фразеологізми, які збагачують лексику, надають певного колориту етносу, саме тому ця тема є досить цікавою й актуальною для подальшого дослідження.

Мета статті – проаналізувати поняття фразеологізму та фразеологічної картини світу загалом як особливої форми відображення народної культури.

Антропологічна лінгвістика – це міждисциплінарне вчення, метою якого є багатоаспектна характеристика й аналіз мовних явищ. Автори теорії мови (К. Бюлер, А. Гелен, С. Грін'єв, Г. Х. Мід, Дж. Ф. Носович, Г. Піхт, П. Томас та ін.) підкреслюють особливу роль і значне місце фразеології серед інших філологічних наук. Ця дисципліна постійно розвивається, що дає можливість говорити про характеристику та аналіз мови як словесної системи з урахуванням її специфіки культури, соціальної поведінки та діяльності людини (етнічної, соціальної, культурної, когнітивної, психологічної). Антрополінгвістичні дослідження повинні базуватися насамперед на «трьох основних стовпах, і це: мова, культура та спілкування» [3, с. 19]. Людина є суб'єктом пізнання та відповідно носієм певної системи знань, уявлень, думок про об'єктивну дійсність. У теоретичних і лексикографічних працях із фразеології антропоцентризм простежується й у вивченні фразеологічної картини світу (ФКМ).

Картина світу є уявленням про світ, що закріплене в колективній свідомості. Окрім цього, часто використовують синонімічні також поняття: 'образ світу', 'модель світу', 'образ дійсності'. Розвиток фізики в кінці ХІХ – на початку ХХ століття сприяв появі терміну 'картина світу'. Існує різноманітна кількість трактувань поняття 'картина світу': картина світу є системою образів, оскільки відображення у свідомості людини явищ та предметів зовнішнього світу відбувається у формі внутрішнього образу [2, с. 64]; картини світу є неоднорідними та є сукупністю образів та понять [4, с. 175].

Мовна картина світу (МКС) є сукупністю зафіксованих в одиницях мови уявлень народу про дійсність на певному етапі розвитку народу. Вона фіксується у вигляді значень мовних знаків, які утворюють сукупний семантичний простір мови. Чинниками, що впливають на формування картини світу є мова, природа, традиції, виховання та інші соціальні фактори. Людина може зрозуміти світ та саму себе через мову, що є носієм досвіду, не лише загальнолюдського, але й національного. Останній і визначає

специфічні особливості мови на всіх її рівнях. Мовною картиною світу народу є сукупність його знань про світ, які зафіксовані в лексиці, фразеології та граматиці [6, с. 64].

Мова відіграє важливе значення у процесі функціонування та розвитку мовної картини світу, що об'єктивно відображає те, як світ сприймається носіями певної культури, але людське відображення не є механічним, воно має творчий характер [1]. Мова є не лише засобом спілкування, вона зберігає інформацію про світ, що накопичується мовним колективом. Ця інформація систематизується в концептах, які об'єднуються в концептосфери. Концепт є елементом культури у свідомості людини; тим, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини.

У мові відображені звичаї, традиції та життєві реалії народів. ФО відіграють важливу роль у створенні мовної картини світу, оскільки це засіб освоєння людиною світу. ФО фіксують, зберігають та відтворюють її емоції, почуття, настрої. Окрім цього, ФО яскраво та точно відображають специфіку національного характеру народу, тому що саме фразеологізми створювалися та відшліфовувалися народом століттями.

Нині в умовах розвитку міжнародних контактів та міжкультурної комунікації дослідження семантики фразеологізмів та специфіки їх використання в контекстах постійно оновлюються [6]. Фразеологізми є елементами культури конкретної мовної спільноти і «виконують роль носія стереотипів і символів» [6, с. 227]. Тому фразеологічні сполуки можна описати як лінгокультуреми. Про можливість відображення мовного образу світу через вживання фразеологічних одиниць пише також С. Тиєр-Мінасова, за якою фразеологічні звороти, прислів'я та приказки наочно ілюструють спосіб життя і місцевість і географічні умови, історія та традиції певної спільноти, нації чи групи етнічні [7].

ФКМ тісно пов'язана з поняттям мовної картини світу і картини світу загалом. Оскільки у ФКС в опосередковано представлена традиційна народна культура, набір найбільш

істотних знань і відображені знання про світ на рівні повсякденної свідомості, під ФКС розуміється частина МКС, описаної засобами фольклору. Тобто вона є «наївною», не науковою картиною світу, концептуальним центром якої є людина. Фразеологічна картина світу народу – це частина мовної картини світу певних носіїв мови. За словами С. Денисенка, «фразеологічною картиною світу» є фразеологічна система мови, а саме її ідіоматичну частину, що бере участь у створенні мовної картини світу, й, водночас, сприяє вираженню у мові певних концептуальних сфер [1, с. 3]. Фразеологічна картина світу відображає картину світу в побутовому спілкуванні. Опановуючи ФО, ми сприймаємо фразеологічну картину світу, а потім і створюємо її в процесі використання ФО в мовленні.

Серед характерних рис фразеологічної картини світу варто виокремити *універсальність, антропоцентричність, національна специфічність, усталеність, експресивність та пейоративність*.

Фразеологічні сполуки також використовуються для опису та характеристики конкретних соціальних, політичних чи культурних подій у житті певної мовної спільноти. Наприклад, польські фразеологізми *startować w wyborach, oddać głos, liczyć głosy, liczyć na głosy, walka o głosy, decydująca tura, kampania wyborcza, hasło wyborcze, obowiązek obywatelski, kredyt zaufania, sondaż exit poll, kielbasa wyborcza, obiecywać gruszki na wierzbie* тощо відображають одну зі сфер життя, тобто пов'язану з проведенням виборів та функціонуванням громади. Такі підрозділи зазвичай використовуються в політичному дискурсі (дискурс передвиборчої кампанії) для творення семантичного поля (концепту) вибори. Вони є визначальними факторами демократичних виборів і водночас – поведінки кандидатів, які балотуються на виборах. У передвиборчих гаслах поширені й фразеологічні сполуки, наприклад: *Lepiej w niedzielę oddać swój głos niż w poniedziałek zaniemówić*.

Ситуації, закріплені у стійких словосполученнях, стають стереотипами поведінки людини, передумовою яких є

національний світогляд. Цим зумовлений той факт, що ФКС – це найбільш стабільна частина картини світу, оскільки вона поповнюється у процесі розвитку суспільства незначно, і процес утворення фразеологічних одиниць є досить тривалим. ФКС «усвідомлюється як одне з втілень картини світу у традиційної народної культури» [4].

Таким чином, ФКС відрізняється від МКС як за складом компонентів, так і за будовою, оскільки зафіксовані в ній донаукові, наївні, міфологічні уявлення не збігаються з уявленнями, що існують у сучасній мовній картині світу загалом. Фразеологічна картина світу є відображенням характерних рис кожного етносу та особливостей поведінки, певних стереотипних рис тощо.

Список використаної літератури

1.Денисенко С. Н. Концепт мовної картини світу в сучасних дослідженнях фразеології. *Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка*. Житомир, 2010. №51. С. 3–6.

2.Маслова В. А. Лінгвокультурологія. Київ : Вид. центр «Академія», 2001. 208 с.

3.Griniewicz S., Nosowicz J. Antropolingwistyka czy językoznawstwo antropologiczne? *Edukacja dla przyszłości*. Białystok : Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, 2014. Tom 10. S. 15–26.

4.Rechtsiegel E. Phraseologismen im Text in konfrontativer Sicht (am Material des Polnischen und Deutschen). *Linguistische Studien*. Nr. 120. Untersuchungen zur slawischen Phraseologie. Berlin, 1984. S. 175–200.

5.Словник języka polskiego PWN. URL : <https://sjp.pwn.pl/sjp/humanistyczny;2560878.html> (дата звернення: 11.09.2023).

6.Stypa H. O (nie)przetłumaczalności związków frazeologicznych – polskie ekwiwalenty zerowe frazeologizmów zoonomicznych w języku niemieckim. *Rocznik przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu*. 2007–2008. S. 225–237.

7.Tier-Minasowa S. Język i międzykulturowa komunikacja. Warszawa : Słowo. 2000.

Анастасія ХАЛЕЦЬКА,

студентка 3 курсу ОПП «Середня освіта.

Мови і літератури (польська, українська)»,

Хмельницький національний університет.

Науковий керівник –

канд. філол. наук, доцент **Наталія ТОРЧИНСЬКА**

ЄЖИ БАРТМІНСЬКИЙ – ВІДОМИЙ ПОЛЬСЬКИЙ МОВОЗНАВЕЦЬ

У статті описано життя Єжи Бартмінського – одного із засновників української та білоруської філології в Університеті Марії Кюри-Склодовської, ініціатора створення відділу україністики в Люблінському католицькому університеті Івана Павла II.

Ключові слова: Є. Бартмінський, Університет Марії Кюри-Склодовської, Люблінський католицький університет Івана Павла II, Польська академія наук.

Artykuł opisuje życie Jerzego Bartmińskiego, jednego z twórców filologii ukraińskiej i białoruskiej na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej oraz inicjatora powstania Katedry Ukrainistyki na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II.

Słowa kluczowe: J. Bartmiński, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska Akademia Nauk.

Єжи Анджей Бартмінський (народився 19 вересня 1939 року в Кругелі Малому) – польський мовознавець, етнолінгвіст, фольклорист, славіст, професор гуманітарних наук, професор Університету Марії Кюри-Склодовської в Любліні та Інституту славістики Польської академії мистецтв і наук, дійсний член Польської академії мистецтв і наук.

З часів Другої світової війни до 1947 року разом із матір'ю, старшими братами (Станіславом і Мар'яном) та сестрою Марією він жив у вікаріаті свого дядька Флоріана Зайонца, який був парохом у Бончалі Дольному з 1939 по 1948 рік. Єжи Бартмінський

розпочав свою освіту в початковій школі в цьому селі. Пізніше вивчав польську філологію в Університеті Марії Кюрі-Склодовської в Любліні (закінчив 1961 р.) [1]. Є. Бартмінський у 90-их роках минулого століття, будучи проректором Університету ім. Марії Кюрі-Склодовської, створив два нові напрями – українську та білоруську філології. Також професор був причетний до створення української філології у Люблінському католицькому університеті Івана Павла II [2].

Єжи Бартмінський – автор понад 500 наукових статей і 12 авторських книжок, редактор тому «Сучасна польська мова» (5 видань), томів «Люблінське» (6 частин, 2011), присвячених музичному фольклору Люблінщини. Був засновником і багатолітнім редактором міжнародного щорічника «Етнолінгвістика» (1988–2018). Професор – багатолітній член журі Фестивалю капел і народних співаків у Казімежі Дольному [2].

Упродовж багатьох років Є. Бартмінський був пов'язаний із люблінським академічним, науковим середовищем та Університетом ім. Марії Кюрі-Склодовської в Любліні. Був професором Польської академії наук, членом Польської академії знань, виховав декілька поколінь полоністів [2].

Упродовж усього професійного і наукового життя тісно співпрацював із науковими мовознавчими осередками України. А серед його аспірантів також були українці, що навчалися в рамках Європейського колегіуму польських і українських університетів у Любліні [2].

Спогадами про професора Єжи Бартмінського поділився мовознавець, етнолінгвіст, професор Олексій Юдін з Гентського університету у Бельгії. За читанням праць проф. Бартмінського пан Олексій свого часу вчив польську мову, а згодом почав співпрацювати і товаришувати з паном професором: «Бартмінський насправді був для мене, як науковий батько. Мені навіть важко щось сказати про нього. Я відчуваю, що справді ніби втратив батька зараз. З його роботами вперше я зіткнувся понад 30 років тому, коли був аспірантом в Одеському університеті. Я

займався слов'янською етнолінгвістикою, а у цієї науки тоді, як і зараз, були два великі центри, де велися дослідження, виходило багато публікацій. Один з них був у Любліні. І його очолював професор Бартмінський, який був засновником цієї Школи етнолінгвістики. Я навчався польської мови за його статтями та книгами, читав журнал за його редакцією. Десь 1995 року я почав з ним листуватися і він запросив мене на місячне стажування до Любліна і це був початок такої великої історії. З того часу я став регулярно приїжджати до Університету Марії Кюрі-Скłodовської, намагався з Бартмінським бачитися хоча би один-два рази на рік, я подружився з його співробітниками... Він став для мене справді вчителем в науці та другом у житті. Це був полоніст зі світовим ім'ям, один із найважливіших сучасних фахівців у галузі етнолінгвістики, фольклору, діалектології, семантики, стилістики, лінгводидактики...» [3].

Також спогадами про польського науковця поділилась україністка, доктор Наталія Костяк, яка захистила у Любліні дисертацію на тему лемківської літератури, а рецензентом її роботи був саме професор Єжи Бартмінський: «З професором Бартмінським я спочатку познайомилася через його праці, статті, на які я натрапила, коли добирала матеріали до своєї дисертації. Спочатку були тексти, і мені дуже сподобалася його логіка і його підхід до аналізу текстів фольклору. Я почала обирати для себе якісь цікаві речі. Але ми були на двох різних факультетах: я – на славистиці, пан професор – на полоністиці. Потрібен був певний ланцюжок подій для того, щоб врешті я отримала запрошення на його семінар. Там я дійсно мала змогу побачити і відчутти, потримати в руках увесь той «вар штат», як це все відбувається. Для мене це було свято науки» [2].

За словами Наталії Костяк, професор Бартмінський дуже підтримував молодих аспірантів, які ще не завжди розуміли що, де і як шукати. «У цьому плані він був унікальний. Також він був візіонером, мислив дуже масштабно. Навіть, будучи полоністом, він мислив ширше, на інші європейські країни. Він здобував

контакти, також він мав досвід викладання в Німеччині. На конференції він запрошував славістів з різних країн» [2].

Помер Єжи Бартмінський 7 лютого 2022 року в Любліні у віці 83 років. Похований на цвинтарі на вулиці Уницькій у Любліні [1].

Творчий доробок науковця став джерелом для етнолінгвістів, фольклористів, діалектологів, краєзнавців, які досліджують славистику, особливо проблеми мовної та культурної картини світу, питання стереотипів у мові і мовленні.

Список використаної літератури

1 Jerzy Bartmiński. URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Jerzy_Bartmi%C5%84ski (дата звернення: 20.12.2023).

2 Помер відомий польський мовознавець Єжи Бартмінський. URL: https://lb.ua/world/2022/02/08/505053_pomer_vidomiy_polskiy_movoznavets.html (дата звернення: 20.12.2023).

3 Професор Єжи Бартмінський. In memoriam. URL: <http://surl.li/ontao> (дата звернення: 22.12.2023).

Тетяна ХРАПАК,

викладач кафедри слов'янської філології,
Хмельницький національний університет

ВПЛИВ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЙ НА ЛЕКСИЧНИЙ СКЛАД ТА СТРУКТУРУ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

У статті розглянуто вплив інтернет-комунікацій на лексику, зокрема на розвиток лексичного складу та структури польської мови; досліджено польський мережевий сленг інтернет-користувачів.

Ключові слова: мережевий сленг, лексичний склад, інтернет-комунікація, молодіжний сленг.

W tym artykule zbadano wpływ komunikacji internetowej na słownictwo, w szczególności na rozwój leksykalny i struktury języka polskiego; zbadano polski slang internetowy użytkowników Internetu.

Słowa kluczowe: slang internetowy, słownictwo, komunikacja internetowa, slang młodzieżowy.

У світі, насиченому інформацією та глобальними комунікаціями, роль мови в інтернет-просторі надзвичайно важлива. Адже інтернет-комунікації в сучасному суспільстві не лише змінюють спосіб спілкування, але й мають значущий вплив на лексичний склад та структуру мови, зокрема польської.

Мета статті полягає в тому, щоб розглянути, як нові технології впливають на мову користувачів в інтернеті та виявити їхній вплив на склад і структуру польської мови, зосереджуючись на нових словах і тенденціях, які виникають у цьому динамічному середовищі.

Перехід від традиційних форм спілкування до онлайн-комунікацій став підґрунтям для створення нових сленгових виразів та слів. Оскільки спілкування в соціальних мережах вимагає коротших форм вираження думок, освоєння абревіатур, хештегів та інших мовних конструкцій, що робить мову гнучкою та адаптованою до потреб сучасного користувача, а сленг сприяє

швидшому та ефективнішому обміну інформацією, адже він дозволяє виражати складні думки за допомогою коротших фраз та слів, то в інтернет-просторі, зокрема й польському, відбувається активний процес формування унікальної лексики.

Звідси й виникає термін 'slang internetowy' (мережевий сленг), тобто специфічний вид мови, що твориться та використовується лише користувачами інтернету в онлайн-спільнотах та соціальних мережах. Варто зауважити, що такий різновид сленгу постійно та швидко змінюється й адаптується під впливом нових технологій, культурних явищ і нових тенденцій.

Поява соціальних мереж та мережевого сленгу спричинила утворення нових дієслів на позначення дії, яку виконують користувачі на таких платформах, наприклад, *TikTokować* – слово, яке вказує на створення чи перегляд відео на платформі TikTok; *linkować* – термін, який використовується для позначення дії додавання чи розміщення посилання на соціальній мережі LinkedIn; *snapować* – сленговий вираз, що вказує на використання функції «Snap» на платформі Snapchat; *twitterować* – слово, що означає публікацію твітів або активність у соціальній мережі Twitter; *gramować* – вказує на публікацію фото чи відео на Instagram; *chajtować* – вказує на участь у чатах чи спілкуванні в месенджерах; *YouTube'ować* – використовується для опису діяльності, пов'язаної з переглядом відео чи веденням власного каналу на YouTube.

Одна з ключових рис мережевого сленгу – це відмова від довгих фраз на користь коротших форм. Скорочення слів, застосування аббревіатур та численні апострофи дозволяють виразити ідею або емоцію максимально ефективно й швидко.

За наявності широкого доступу до контенту з усього світу в інтернеті польська мова також піддавалася впливу іншомовного контенту. Англійські слова та фрази часто вводяться в польськомовний контекст, що призводить до формування нового лексичного шару. Варто зауважити, що мережевий сленг, який походить з англійської мови, стає універсальними для усіх

користувачів, наприклад, **LOL** (з англійської *laughing out loud* – *śmieje się na głos*), **OMG** (з англійської *oh my God* – *O mój Boże*) [2]. Також існують сленгові скорочення за допомогою цифр: **4U** (з англійської *for you* – *dla ciebie*), **B4** (з англійської *before* – *przed*) [2] та інші. Оскільки польська мова теж користується латиницею, то запозичення англійського мережевого сленгу стає яскравою рисою й польської інтернет-комунікації.

Проте є й власне польський мережевий сленг, що утворений за допомогою аббревіації таких виразів: **zw** – *zaraz wracam*; **jj** – *już jestem*; **kc** – *kocham Cię*; **bd** – *będę*; **ocb** – *o co biega*, **kk** – *dobrze*, **nmzc** – *nie ma za co*, **nwm** – *nie wiem*, **nara** – *na razie*, **oiw** – *o ile wiem*, **spx** – *spoko*, **md** – *milego dnia* [1], зокрема й з використанням цифр: **3m** – *trzymaj się* та інші.

Специфічні вирази та сленгові терміни нерідко отримують нові або змінені значення в мережевому контексті, що призводить до розширення або зміни семантичного спектру слів. У польському мережевому сленгу спостерігаються метафоричні звороти, наприклад, із метою визначення результату суперечки, доведення своєї рації інтернет-користувачі використовують слово «*zaorane*», що походить із хліборобської справи. Простежується й використання діалекту, зокрема сілезького, таким чином «*masny*» в інтернет-комунікаціях вживають у значенні «*щось є чудовим*», натомість у сілезькому діалекті – «*щось жирне*».

З огляду на те, що серед інтернет-користувачів соціальними мережами переважає молодь, то часто простежуємо й молодіжний сленг. Молодіжний сленг – це особлива форма мовлення, характерна для молодіжних груп та підліткових спільнот. Він відображає культурні та мовленнєві особливості молоді та може включати в себе нові слова, фрази, аббревіатури, терміни та конструкції мовлення, які є унікальними для конкретного покоління чи групи молоді.

Саме тому така лексика все частіше трапляється у повідомленнях і коментарях, наприклад, **sztos i sztosik**, що використовується для позначення чогось чудового та вражаючого;

śmigać, що вказує на швидкість або успіх у чомусь, наприклад, «*śmigać z nauką*» означає успішно вчитися або легко впоратися з навчанням; *frajda*, що використовується для вираження задоволення або задоволення від чогось та інші.

При розгляді впливу інтернет-комунікацій на лексичний склад та структуру польської мови, важливо також дослідити, чи впливають ці зміни на офіційний мовний контекст, такий як правила написання та граматики. Зокрема, вирази, які походять з англійської мови, вживаються користувачами соціальних мереж у двох варіантах, адже правопис таких слів залишається не затвердженим, наприклад: *krindź / cringe, crush / krasz*.

Використання мережевого сленгу може впливати на граматичні структури, змінюючи порядок слів, сполучення прийменників та інші аспекти мови: *ściągaj mi tego focha* (означає «припини цю образу»).

Отже, мережевий сленг відображає сучасні тенденції у мовленні та є важливою частиною сучасної лінгвістики, зокрема сприяє розумінню сучасної мовної динаміки та тенденцій. Інтернет-комунікації відзначаються постійним збагаченням лексичного складу й еволюцією структури польської мови. Зафіксоване використання нових слів та фраз в інтернет-комунікаціях свідчить про постійний розвиток мови, тож польська мова у світі інтернет-комунікацій активно трансформується, відзначаючись новими словами та виразами. Це викликає необхідність постійного вивчення та адаптації мовних моделей до сучасних реалій.

Список використаної літератури

1. Internetowe skróty, które powinienś znać: obowiązkowe skróty i akronimy obowiązujące w sieci. URL : <https://edziadkowie.pl/internetowe-skroty-ktore-powinienes-znac/> (дата звернення: 27.12.2023).

2. Slang internetowy. URL : <https://www.bryk.pl/artikul/sry-w8-imho-czyli-slang-internetowy-czy-rozumiesz-o-czym-pisza> (дата звернення: 24.12.2023).

Зоряна ШАХОВАЛ,

викладач кафедри слов'янської філології,
Хмельницький національний університет

МОВНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ У ПОСЛІДОВНОМУ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

У статті проаналізовано явище мовної інтерференції під час послідовного перекладу на прикладі пари українська – польська. Подано основні помилки під час послідовного перекладу, що виникають у процесі перекладу. Взяті до уваги способи та методи подолання цього явища, що мають на меті мінімізувати його.

Ключові слова: інтерференція, послідовний переклад, двомовець, інформація, мовленнєва культура, відповідники.

Artykuł analizuje zjawisko interferencji językowej w tłumaczeniu konsekwentnym na przykładzie pary ukraińsko-polskiej. Przedstawiono główne błędy występujące w procesie tłumaczenia konsekwentnego. Uwzględniono sposoby i metody przewyżczenia tego zjawiska, mające na celu jego zminimalizowanie.

Słowa kluczowe: interferencja, tłumaczenie konsekwentne, dwujęzyczność, informacja, kultura mowy, korespondencja.

Перекладач як основоположник розуміння тексту, сказанного та написаного іншою мовою, є містком між відправником та отримувачем інформації. Головним завданням перекладача є чітка і змістовна передача отриманої інформації. У цьому випадку мова та її знання відіграють найважливішу роль. Перекладач щодня працює на перетині двох і більше мовних систем та постійно перебуває під їхнім впливом (специфіка фонетики, лексико-семантичних та синтаксичних структур, притаманних відповідним системам мов: як рідній, так і тим, із якими перекладач перебуває в повсякденному або випадковому мовному контакті). Тому перекладач-практик – це та особа? яка безпосередньо має розумітися на явищі мовної інтерференції у своїй практиці та

знайомити з ним усіх учасників навчального процесу, якщо має до нього відношення. Ще більшого поширення та впливу мовна інтерференція отримала з початком повномасштабної війни. Люди, що вимушено тікали зі своїх міст, будинків, місць роботи опинялися в середовищі, мови якого вони не вивчали, та стали заручниками ситуації мовної інтерференції, де мимоволі через відсутність відповідних знань шукали відповідники у польській мові. Нерідко судження про високу спорідненість польської та української мов дає людині розуміння, що її знання польської мови ростуть у геометричній прогресії, але в цьому і є найбільша помилка для перекладу, комунікування та навіть письма. Особливістю послідовного перекладу є усний переклад після проголошення оратором промови або її частини. Тому на перекладача лягає одночасно декілька завдань, по-перше, запам'ятати всю необхідну інформацію для перекладу, по-друге, сформулювати думки настільки чітко, не допустивши типових помилок, щоб адресант цілком і повністю зрозумів інформацію.

Метою статті є розуміння суті поняття мовної інтерференції на основі конкретної пари мов, аналіз типових помилок під час перекладу, що має велике практичне значення для майбутніх перекладачів та вчителів.

У зв'язку із сучасними процесами, інтеграції та співробітництва між державами у світі є потреба ефективного міжкультурного спілкування, що є невід'ємним атрибутом сучасної людини. На допомогу приходить високий рівень володіння іноземною мовою. У випадку, коли потрібен професійний переклад, висококваліфікований перекладач має на гідному рівні володіти необхідною мовою. Саме організація усного дискурсу, що відповідає комунікативним та соціокультурним нормам, свідчить, що перекладач є професіоналом.

Явище мовної інтерференції під час перекладу розглядають багато вітчизняних і зарубіжних науковців саме за допомогою мовних пар (У. Вайнрайх, Ю.Д. Дешерієв, А.А. Калита, А.А. Метлюк).

С. В. Скрильник ґрунтовно досліджує інтерференцію під час синхронного (що є в рази складнішим, ніж послідовний) перекладу, а також методи запобігання синтаксичної і семантичної інтерференції. Експериментально доводив значення певного набору вправ, який призвів до зменшення прояву інтерференції та зменшення кількості помилок при перекладі, що, у свою чергу, доводить необхідність постійного відточування умінь та навичок перекладача [5].

В. І. Карабан визначає інтерференцію як «уживання словоформ, словосполучень і синтаксичних конструкцій мови оригіналу, а не цільової мови; невживання в перекладі тих словоформ, словосполучень і синтаксичних конструкцій, які відсутні в мові оригіналу» [4].

У. Вайнарх вважав за необхідне розмежування інтерференцію у мові та мовленні. У мовленні найважливішими факторами є сприйняття елементів різної мови та мотиви запозичень, а у мові головний інтерес полягає у фонетичній, граматичній, семантичній і стилістичній інтеграції [1].

На основі розуміння інтерференції як мовного явища, причиною виникнення якого є особливості систем контактних мов, О. Валігура подає систематизацію загальнолінгвістичних ознак мовної інтерференції, у якій розрізняє інтерференцію за: сферою функціонування (мовна, мовленнєва); кількістю охоплених мов (проста, складна); чинниками (психолінгвістична – свідомо та підсвідомо, соціолінгвістична – релігійна, політична та комунікативна); засобами комунікації (лінгвальна – фонетична, лексична, граматична та графічна, позалінгвальна – жестикуляційна, позова та мімічна) [2, с. 288–292].

При цьому увага науковців зосереджується на необхідності поглибленого розгляду міжмовної інтерференції як ознаки мовленнєвої культури двомовного індивіда.

Явище інтерференції найяскравіше проявляються саме на рівні мовлення та використання тих мовних ресурсів, якими під час перекладу володіє мовець. Саме тому найдостовірніше

інформацію про існування мовної інтерференції у певного білінгва (перекладача) можна отримати саме під час послідовного перекладу [2, с. 81–85].

У процесі вивчення мови лінгвісти намагаються знайти більше схожості чи розбіжностей у структурах мови для кращого пояснення помилок на розбіжностях чи кращого засвоєння матеріалу на зіставленні схожостей мовних структур. У процесі професійно орієнтованої міжкультурної комунікації та перекладу метою є донести інформацію до читача якомога природнішим способом, використовуючи всі для цього відомі стилістичні, граматичні, лексичні, лексико-граматичні засоби. Міжмовна інтерференція теж є засобом для досягнення адекватності перекладу. Інтерференція виконує певну функцію в процесі перекладу, тому вона може бути також і функціональною. Функціями є: 1) досягнення когерентності тексту; 2) забезпечення адекватності перекладу; 3) збагачення мови новими стилістичними і лексичними засобами, заповнення лексичних лакун; 4) наближення національних культур.

Інтерференція – це, по суті, необхідна умова перебігу процесу перекладу. Оскільки мови не можуть існувати відокремлено одна від одної, а процес міжкультурної комунікації та перекладу є мовним контактом, тоді вплив однієї мови на іншу обов'язково матиме наслідки, що виражаються в результаті перекладу. Звичайно, стверджувати, що міжмовна інтерференція є завжди функціональним, позитивним явищем, не можна, але також неприпустимо стверджувати, що вона є завжди і негативним явищем, бо в такому разі ми обмежуємося у своїй однобічності й обмежуємо можливості для перекладу [4].

Варіантні відповідники – це найпоширеніший вид перекладних відповідників, оскільки більшість слів у лінгвістичному аспекті є неоднозначними і тому потребують вибору або утворення лексико-семантичного відповідника. Про відповідність перекладеного тексту вихідному можна говорити тоді, коли наявна тотожність описових ситуацій. При цьому варто

мати на увазі, що випадки повної відповідності як окремих лексичних одиниць, так і компонентів речення різних мов в усьому обсязі їх значення порівняно обмежені. Категорія відповідності включає в себе суму формальних компонентів (структурні зв'язки), суму семантичних компонентів (лексичні і граматичні значення), а також змістовну інформацію [3, с. 48–52].

Щодо української та польської мов, явища інтерференції спостерігається і на фонетичній площині. Насамперед це стосується вимови звука [ɣ], який у польській мові вимовляється дзвінко, як український звук [ɣ] у словах *танок*, *тедзь*, *тава* тощо, буквосполучення *sz*, яке завжди є твердим звуком [ч]. Інтерференції підлягає також спосіб неприйняття м'яких приголосних [ś], [ź], [ć], [dź], оскільки у східнослов'янських мовах вони не вимовляються м'яко, а лише пом'якшуються (подібно як у польських словах запозиченнях *sinus*, *Zimbabwe*). Проте в польській фонетиці їх м'якість зумовлює наближення до шиплячої пари, наприклад: *c'oc'a*, *dz'adz'o* (замість *ćoća*, *ź'az'o*).

Також виникають особливості щодо категорії роду, пов'язані з характерним для загальнопольської мови (і нетиповим для східнослов'янських) протиставленням чоловічо-особового роду нечоловічо-особовому. Відхилення простежуємо у формах чоловічо-особових іменників і залежних від них слів: *te nasze studenty* зам. *ci nasi studenci*; формах дієслів, узгоджених із нечоловічо-особовими іменниками: *samochody były* зам. *były*; у формах знахідного відмінка множини нечоловічо-особових іменників: *tam koleżanek* зам. *koleżanki* і займенників: *znam ich [dziewczyzny]* зам. *je* та у формі займенника третьої особи множини: *oni [zeszty]* зам. *one*.

Під впливом родової належності українських відповідників відбувається зміна роду польських іменників чоловічого роду на жіночий рід і навпаки: *problema* зам. *problem*; *klasa* зам. *klasa* та нормативного середнього роду на чоловічий або жіночий рід: *ten technikum* зам. *to technikum*; *gimnazja* зам. *gimnazjum*. Таким чином, під час перекладу виникають проблеми у будові речень.

Особливості реалізації категорії числа полягають у вживанні форм однини польських іменників *pluralia tantum*: *powidło* зам. *powidła* і формально-граматичному узгодженні підмета, який окреслює пару осіб, з присудком: *państwo jest* зам. *sq.* Також існує різниця у відмінюванні дієслова бути (*być*) *ja jestem, ty jesteś* у теперішньому часі, протиставляючи український варіант відміни де: *я є, ти є, вони є.*

Відмінності від нормативної польської мови в реалізації вербальних граматичних категорій притаманні у способі вираження категорії особи: *My nie czytali tej książki* зам. *czytaliśmy*; *Byli w szkole* зам. *byliście*. Нехарактерні для загальнопольської мови словозмінні часові форми: *To on niosł* зам. *niósł wszystko*; *Oni też chcieli* зам. *chcieli jechać do Warszawy*, теперішнього і майбутнього простого часу: *To ona sobie tylko tak marze* зам. *marzy*; *Ja zaraz sama odniosę* зам. *odniosę naszej nauczycielce*.

Ludzie już nie takie jak byli. (*Ludzie – oni, a więc byli*).

Od dzieciństwa dzieci byli wychowywane w ten sposób. (*Dzieci – one, a więc były*).

Stosunki między ludźmi zaczęły się pogarszać. (*Stosunki one, a więc zaczęły*).

На відміну від російської і білоруської мов, у польській мові (як і в українській) кількість відмінків не однакова. Сьомий відмінок – кличний (*Wołacz*), який упродовж українських народно-визвольних повстань вважався тільки формою, проте зберігся в розмовному стилі, тому повернувся до граматичної категорії відмінків, чим спричинив появу низки помилок не тільки при перекладі, а й у живому спілкуванні. Проблема полягає в тому, що цей відмінок не має питань, тому для нормативного мовлення граматично усталену систему закінчень як в українській, так і в польській мові потрібно вивчити. Наведемо приклад помилкового вживання кличного відмінка.

Cześć, moja droga koleżanka! (правильно – *koleżanko*).

Privit, моя дорога подруга! (правильно – *подруго*).

При відмінюванні спричиняють клопіт з огляду на зовнішню інтерференцію іменники чоловічого роду в однині у давальному відмінку. Поширене в українській мові закінчення -у (пол. -u) є винятком для польської мови, у якій домінує -owi, що викликає порушення граматичної норми, напр.:

Nie przynosi to żadnej korzyści człowieku.

Są kłamstwa, ktyre służą interesu społecznemu.

Teraz miasto się rozwija dzięki klasztoru.

W ciągu wieków rozwijało się dzięki handlu.

Труднощі складає наявна в польській мові граматична норма невідмінювання в однині іменників середнього роду, які мають закінчення -um, що зникає у відмінкових формах множини *liceum*, *muzeum*.

Зовнішня інтерференція є також причиною плутанини значення дієслів зі зворотним займенником *się*, який в українській мові виступає морфемою (постфіксом) -ся-, наприклад: *przyjaźnić się – drużty; zostać się – załysztyisia*.

Важкою для подолання звичкою для перекладачів є перенесення українських дієслів, узгоджених із прийменниками, на ґрунт польської мови. Наприклад, укр. *записатися до перукаря* – пол. *umiwić się u fryzjera*; укр. *непокоїть мене* – пол. *dolega mi*; укр. *болить у мене* – пол. *boli mnie*. Невідповідність українських граматичних форм польським ускладнює засвоєння правил польської мови. наприклад: *Mówić do kogoś – goworyty komuś; pracować jako kto – prac’uwaty kimś*.

Із цих прикладів випливає одна й та ж принципова проблема, яка існує на усіх рівнях мовної інтерференції: чим більше ми користуємося вивченою мовою, тим більша ймовірність роботи над власними помилками. Перекладач як професіонал своєї справи повинен удосконалювати свої вміння. Подолання різноманітних труднощів передбачає ґрунтовний аналіз різних граматичних структур, особливостей вживання та культурного різноманіття носія іноземної мови. Саме ці вміння та навички є ключем до

опанування компонентів, що разом відкривають нам суть справжнього перекладача.

Список використаної літератури

1.Вайнарх У. Мовні контакти: Стан і проблеми дослідження. Переклад з англійської і коментарі Ю. Жлустенко. Київ : Вища школа 1979. 264 с.

2.Валігура О.Р. Фонетична інтерференція в англійському мовленні українських білінгвів : монографія. Тернопіль, 2008. С. 288–292.

3.Волошок І.Ю. Інтерференція та її типи на різних мовних рівнях. *Педагогічні науки: збірник наук. праць*. 2012. Вип. 62. С. 81–85.

4.Карабан В. І., Борисова О. В., Колодій Б. М., Кузьміна К. А. Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі (вибрані граматичні та лексичні проблеми перекладу з української мови на англійську) : навчальний посібник. Вінниця: Нова книга, 2003. 208 с.

5.Скрильник С.В. Запобігання інтерференції у професійно-орієнтованому усному перекладі. *Одеський лінгвістичний вісник* : науково-практичний журнал. Одеса, 2015. Вип. 5. Т. 1. С. 199–210.

6.Dąbrowska A., Pasieka M. Błędy językowe w tekstach pisanych przez cudzoziemców – wybrane problemy związane z klasyfikacją i oceną. *Rozwijanie i testowanie biegłości w języku polskim jako obcym*. Red. A. Seretny i E. Lipińska. Kraków, 2008. S. 103–113.

7.Korunets I.V. Theory and practice of translation. Vinnytsia, 2003. 444 p.

Ольга ШЕВЧУК,

здобувачка бакалаврського рівня вищої освіти (4 курс)

кафедри іноземних мов,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності.

Науковий керівник –

канд. філол. наук, доц. **Олександра ПАЛЬЧЕВСЬКА**

ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛЕНГУ В РІЗНИХ СУСПІЛЬНИХ ПРАКТИКАХ: КОРПУСОБАЗОВАНІЙ ПІДХІД

У статті досліджуємо використання сленгу в різних суспільних контекстах, зокрема аналізуємо функції, які виконує сленг у різних сферах життя, таких як музика, спорт, політика, медіа тощо. Увагу звернено на роль сленгу в професійному спілкуванні, де він може виконувати функцію спеціалізованої термінології та сприяти ефективному комунікації між фахівцями.

Ключові слова: сленг, суспільні практики, професійне спілкування, термінологія.

The article examines the use of slang in various social contexts. The functions performed by slang in various spheres of life, such as music, sports, politics, media and others, are analyzed. The article also draws attention to the role of slang in professional communication, where it can perform the function of specialized terminology and contribute to effective communication between specialists.

Keywords: slang, social practices, professional communication, terminology.

Чи задумувались ви колись, що сленг – це особлива форма мовлення, яка постійно впливає на мову, запозичуючи слова з інших мовних систем та створюючи нові власні лексичні одиниці для повсякденного вжитку. Це унікальне явище внутрішньомовного використання слів, що приводить до формування поняття сленгу як особливої лексичної категорії. У

результаті виникає необхідність у створенні типології сленгу, оскільки він постійно змінюється та еволюціонує [1, с. 220].

Функціонування сленгу в різних суспільних практиках можна досліджувати за допомогою **корпусобазованого підходу**, який полягає у використанні спеціальних програм для автоматичної обробки великих текстових корпусів, що містять різні типи текстів із різних сфер діяльності. За допомогою корпусобазованого підходу можна вивчати не тільки безпосередньо слова сленгу, але й їхні контексти й частотність вживання в різних суспільних практиках, залежність вживання від соціальних чинників (стать, вік, соціальний статус тощо).

Крім того, корпусобазований підхід дозволяє аналізувати не тільки слова сленгу, але й їхні комбінації та колокації, що дає змогу краще розуміти мовленнєві засоби, які використовуються для вираження певних значень та емоцій.

Sketch Engine – це програмне забезпечення для корпусного аналізу мови, що дозволяє використовувати корпуси для її вивчення. Ним послуговуються лінгвісти і перекладачі для вивчення лексики, граматики й стилістики мови в різних контекстах.

Sketch Engine містить низку інструментів, які можуть швидко та ефективно виконувати корпусний аналіз мови. Зокрема, програма дозволяє шукати слова та їхні контексти, виконувати аналіз фразеологічних одиниць та колокацій, а також проводити статистичний аналіз корпусу для визначення частотності та інших характеристик мовленнєвих одиниць [8].

Також хотілося б продемонструвати створення WEB корпусів англійською та українською мовами у програмному забезпеченні Sketch Engine.

До прикладу, темою дослідження є «Сленг на позначення людини».

Рис. 1. Назва та опис текстового корпусу

Назва Сленг на позначення лю...

Тип корпусу ☒ Одномовний корпус
☐ Багатомовний корпус

Мова Ukrainian 🔍

Специфікація _____

Використано стільки пам'яті: 105,032 з 1,000,000 слів (10%)

Отже, насамперед обираємо створення саме WEB корпусу та надаємо декілька ключових слів або ж фраз, що допоможуть створити корпус на тему, яка нас цікавить.

Рис. 2. Створення україномовного корпусу

Тип введення ☒ Пошук у мережі ?
☐ URL-адреси ?
☐ Вебсайт ?

сленг × людина × сленгіями ×

Ви можете ввести додаткові слова або фрази. Натисніть ENTER після кожного.

Назва теги ? web1

Параметри вебпошуку ▾
 Параметри чорного списку ▾
 Параметри білого списку ▾
 Обмеження розміру ▾

☒ Скомпілювати після завершення ?

СКАСУВАТИ **ПЕРЕЙТИ**

За такою ж схемою потрібно створити англomовний корпус. Досить важливим моментом є надання ключових слів, що стосуються теми. Можемо обрати ті ж слова, але англійською мовою.

Рис. 3. Створення англomовного корпусу

Input type

☒ Web search ?
☐ URLs ?
☐ Website ?

Slang × slang for a person × person × slangism ×

You can type additional words or phrases. Hit ENTER after each one.

Folder name ? web1

Web search settings ▾
Denylist settings ▾
Allowlist settings ▾
Size restrictions ▾

✓ Compile when finished ?

CANCEL GO

Україномовний WEB корпус «Сленг на позначення людини» нараховує:

- 81 103 токени;
- 56 129 слів;
- 4 180 речень;
- 773 параграфи;
- 26 документів;

А от англійськомовний WEB корпус містить:

- 55,415 токенів;
- 44,657 слів;
- 3,730 речень;
- 2,270 параграфів;
- 40 документів;

Отже, було створено текстові корпуси різними мовами, проте на одну тематику. Також у Sketch Engine можна створити двомовні або багатомовні паралельні корпуси.

Важливим чинником у творенні сленгових лексем є спорідненість інтересів осіб, які формують різновид цього ненормативного утворення. За цією ознакою лексичні одиниці молодіжного сленгу можна поділити на такі, що вживаються:

1) у середовищі людей, що мають справу з комп'ютерами. У такому колі найчастіше використовуються жаргонні слова англomовного походження, що зумовлене тим, що англійська є мовою комп'ютерних технологій. У процесі роботи з комп'ютерною технікою деякі слова перейшли до української розмовної лексики. Так, у цій сфері можна почути слова: *апгрейд* (поліпшення, модернізація комп'ютера), *батони* (клавіші), *мáсдай* (крайній ступінь невдоволення), *сидюк* (дисковод та диски CD-ROM), *юзер* (користувач);

2) свої сленгові новотвори мають люди, які цікавляться автомобілями. Найпоширенішими лексемами цієї групи є назви різноманітних автомобільних деталей та іншого обладнання: *бублик*, *баранка* (кермо), *тачка* (автомобіль), *резина*, *скати* (шини) тощо;

3) у середовищі підлітків, які захоплюються музикою, часто вживають такі слова: *вертушка* (CD-програвач), *саундтрек* (мелодія, що супроводжує відеофільм), *сингл* (CD з меншою, ніж на альбомі, кількістю пісень), *солянка* (збірний концерт).

Власний сленг мають книголюби, газетярі, спортсмени та ін. До того ж у кожній із названих груп можна виділити підгрупи. Наприклад, спортивний сленг поділяється на сленг футболістів, хокеїстів, плавців та ін.

Отож, можна зробити висновок, що практично кожна група людей, яких об'єднують спільні інтереси, має свій особливий тип мовлення, який реалізується у сленгових новоутвореннях і є притаманним лише цій групі. Це свідчить про те, що молодіжний сленг не є цілісною системою і містить загально молодіжний жаргон, що характеризує мову певного покоління, і спеціальні молодіжні жаргони [2, с. 668; 4, с. 243; 9].

Молодіжний сленг є неоднаковим відповідно до спілкування. Кожне з таких середовищ має свої відмінності й сленг озвучує реалії життя саме у цьому оточенні.

Наприклад, у студентському середовищі побутують такі лексичні одиниці: *друшляти* (прогулювати пари), *гуртак*,

братська могила (гуртожиток), *Степанида*, *Баба Степа*, *стіпуха* (стипендія) тощо.

У сленговому мовленні школярів трапляються слова, що показує шкільні буденні явища та проблеми: *хвіст* (заборгованість), *шпора*, *шпаргалка* (зрозуміло і без пояснення), *плавати* (погано знати матеріал), *йти на шпорах* (списувати), *врубитись* (зрозуміти), *засипатись* (не скласти іспити, тести).

Окремим видом жаргонної лексики є кримінальний сленг, що вживається у відповідному середовищі, хоча завойовує позиції у розмовно-побутовому мовленні інших суспільних верств. Тут часто трапляються такі лексеми, як: *бивень* (розумово відстала людина), *дядя* (начальник тюрми), *дока* (тямуча людина), *квасити* (пити спиртне), *качок* (масивна людина), *мусор* (поліціант) та ін. [3; 6, с. 350].

Проте, якщо вищеназвані сленги вживаються лише в конкретному середовищі, то слова, що належать до інтержаргонну, є загальноновживаними. Такиим лексемами, наприклад, є: *малахольний* (ненормальний), *лимон* (мільйон грошових одиниць), *поїхати* (збожеволіти), *стріляти* (просити).

Виокремлюють також медичний сленг; військовий сленг; еротично-сексуальний сленг; сленг алко- та наркозалежних осіб тощо.

Отже, як бачимо, сленг – дуже поширене явище, яке постійно розвивається і поповнюється різноманітними словами. І саме WEB корпуси англійською та українською мовами у програмному забезпеченні Sketch Engine дозволяють виявляти такі варіації.

Список використаної літератури

- 1.Грабовий П. М. Український молодіжний сленг: сучасна картина світу. Київ, 2010. 220 с.
- 2.Дудик П. С. Стилїстика української мови: навчальний посібник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2005. 668с.
- 3.Масенко Л. Нариси з соціолінгвістики : посібник. Київ : Києво-Могилянська академія, 2010. 243 с.

4.Селіванова О.О. Основи теорії мовної комунікації. Черкаси : Видавництво Чабаненко Ю.А., 2011. 350 с.

5.Синишин Р. Матеріали до словника українського комп'ютерного сленгу (А-В). Київ, 2002. Вип. 61. 2325 с.

6.Словник молодіжного сленгу. Укл. С. Пиркало. 1997. URL : <http://pyrkalo.com/files/2011/10/SVITLANA-PYRKALO-SLANG-Dictionary.pdf> (дата звернення: 21.03.2023).

7.Ставицька Л. Український жаргон : словник. Київ : Критика, 2005. 494 с.

8.app.sketchengine.eu URL : <https://app.sketchengine.eu/#wordsketch> (дата звернення: 21.03.2023).

9.Wikipedia.
URL :<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B3>

Анастасія ЮРЧУК,
студентка 2 курсу ОПП «Філологія. Українська мова і
література»,
Хмельницький національний університет.
Науковий керівник – ст. викл. **Людмила ТЕРЕЩЕНКО**

ОСОБЛИВОСТІ СИНОНІМІЇ У ПІСЕННИХ ТЕКСТАХ ХРИСТИНИ СОЛОВІЙ

У статті проаналізовано функціональні вияви синонімів на основі пісенних текстів Христини Соловій; виявлено особливості синонімії на семантичному та стилістичному рівнях; з'ясовано роль тотожних понять в увиразненні мови, конкретизації думки авторки.

Ключові слова: синоніми, лексика, семантика, стилістика, пісня, Христина Соловій.

The article analyzes the functional manifestations of synonyms based on Khrystyna Solova's song texts. Peculiarities of synonymy at the semantic and stylistic levels are revealed. The role of identical concepts in the expression of language, concretization of the author's opinion is clarified.

Keywords: synonyms, vocabulary, semantics, stylistics, song, Khrystyna Solovii

Головними чинниками збереження самобутності народу є культура та мова. Активна позиція української молоді у створенні пісень і художніх творів сприяє розвитку лексикології та стимулює зацікавленість лексичними можливостями сучасної української мови. Музика закарбовує мову, репрезентує її особливості на певному історичному етапі.

Христина Соловій – співачка лемківського походження, авторка, композиторка [1]. Унікальність її творчості полягає у збереженні та популяризації народних пісень. Мова оригінальних творів Христини Соловій багата лексичними та стилістичними засобами. Наскрізною ознакою словесного мистецтва виконавиці є

використання лексичної синонімії для увиразнення змісту, підсилення точності власної думки у тексті.

Мета статті полягає в тому, щоб дослідити специфіку функціонування окремих лексичних синонімів у піснях Христини Соловій, здійснити опис цих мовних одиниць у контексті творчого доробку авторки.

Синонімія – найвиразніше явище в сучасній українській літературній мові. Питанням синоніміки займалися дослідники І. К. Білодід, М. А. Жовтобрюх, Л. А. Лисиченко, М. Я. Плющ, О. Д. Пономарів, О. О. Тараненко та інші мовознавці [1].

Синоніми (грец. *synonymos* – однойменний) – це слова, стійкі словосполучення, афікси, граматичні форми, синтаксичні конструкції, що при повній чи частковій формальній відмінності мають однакові або близькі значення [2, с. 70]. Лексичні одиниці є синонімами, якщо вони, маючи різні звучання, через тотожність або подібність значень здатні взаємозаміщуватися в усіх чи окремих контекстах, не змінюючи зміст висловлювання. Таким чином, синонімія визнається як повна або часткова еквівалентність значень, виражених різними лексемами [2, с. 71].

Важко не погодитися з думкою П. Дудика про те, що синонімія – величезне багатство мови, одне з найпотужніших джерел мовної і мовленнєвої образності. Стилїстичне використання синонімів «дає змогу висловлюватися одночасно і точно, і по-художньому, в багатьох випадках надає сказаному, написаному потрібного емоційного навантаження є показником широких художньо-творчих, отже, і стилїстичних можливостей мови» [3, с. 169]. Вартим уваги є твердження М. Рильського, який зазначав, що багатство синонімів – одна з питомих ознак багатства мови взагалі. Уміле користування синонімами, тобто вміння поставити саме те слово і саме на тому місці – невід’ємна прикмета доброго стилю, доконечна риса справжнього майстра [1, с. 56].

Оригінальний поетичний манері Христини Соловій притаманне використання синонімії як засобу для підкреслення

інтимності почуттів, увиразнення естетичних аспектів її творчості. Варто зауважити, що завдяки прийому заміщення слів тотожними лексемами текст пісні набуває літературної цінності, відчувається багатство мови. Авторка прагне відшукати найоптимальніший варіант для реалізації виражальних можливостей слова [2]. Співачка послуговується різними видами синонімів.

Наприклад, у пісні «Хвиля» простежуємо часткову синонімію: *«І так все **море** забере, / А **хвиля** друга буде»* [1]. Лексеми **море** та **хвиля** різняться відтінками значень. У тлумачному словнику поняття '**море**' – частина океану, натомість '**хвиля**' – водяний вал, що утворюється від коливання водної поверхні. Важливим є те, що синонімічність цих слів у контексті зумовлена асоціативністю, завдяки чому авторка створює узагальнену картину, де **море** / **хвиля** позначають не стільки водну стихію, скільки уособлюють початок нового етапу у житті.

Образ **води** є наскрізним у пісенних текстах співачки. Зокрема, у рядках пісні «Океан»: *«Я безмежний **океан**, ніж всі вдови на світі сумніший, / ... Я дивлюся на нього **хмарами**, **небом**, **ріками і озерами**»*. Іменники **океан**, **ріки**, **озера** утворюють контекстуально синонімічний ряд, передаючи силу почуттів як силу води.

Компоненти синонімічного ряду розташовуються не довільно, не спонтанно, а за певними законами. Кожен ряд має свою домінанту, або іншими словами ідентифікатор, опорне слово [3]. Спостерігаємо явище градації: кожне наступне слово виражає більшу міру виявлення ознаки.

Трапляються у текстах пісень Христини Соловій і оказіональні синоніми: *«Так **пусто**, ніби **хтось все стер**»*. Лексема **пусто** і словосполучення **хтось все стер** – синонімічні за суттю, зумовлені індивідуальним стилем авторки, існують тільки в умовах контексту [3]. Тут використано стилістичний прийом заміщення, який часто притаманний синонімічним одиницям у контексті.

Внаслідок фіксування в слові диференціальних ознак виникають ідеографічні або логічні синоніми. Їхня основна

функція – уточнювати характеристику поняття [14]. Прикладом є уривок із пісні Христини Соловій та Олега Скрипки «Зима»: *«Нестримний яр жагучий»* – прикметники *нестримний* і *жагучий* позначають пристрасть почуттів, служать для виявлення міри ознаки.

Ідеографічні синоніми фіксуємо й у інших творах співачки: «Тобі *гірко*, мені *прикро*» – в академічному словнику української мови знаходимо визначення слова *гірко*, як такого, коли йдеться про почуття *прикrostі*, болю. Таким чином, ці синоніми вказують на душевний неспокій, увиразнюють зміст.

У інших текстах натрапляємо на синонімію дієслів, що характеризують інтенсивність дії: *«Як хочеш йти то поспішай. / Благаю. / Біжи, тікай»*. Дієслова *йти, поспішай, біжи, тікай* утворюють синонімічний ряд, де кожне наступне слово виражає ту ж дію, що й перше, але більш інтенсивно виявлену. Варто зауважити, що значення лексеми *поспішай* варіюється залежно від контексту. У пісні «Біжи, тікай», яка є спільною для Христини Соловій та Олександра Чемерова, дієслово *поспішати* означає *швидко йти*.

Рядки *«Не згадуй і не пам'ятай»* містять синоніми зі значенням *забуття*, а використання їх поряд у вузькому контексті вказує на функцію уточнення.

Варіантність вираження синонімів спрямована на виконання різних функцій семантичного й стилістичного характеру [13]. У рядках пісенного твору «Бути людьми» спостерігаємо функцію підсилення семантичної характеристики поняття: *«Нам би в небо вміти падати, / Вміти дати руку тим хто не встиг. / Нам би не забувати хто ми. / Нам так треба навчитись бути людьми. Вміти – володіти умінням робити що-небудь [1], навчитись – набувати навиків.*

Прикладом семантико-стилістичних синонімів є слова з пісні «Коала»: *«Досить ритися в попелі, / Перебирати своє минуле»*. У розмовній лексиці слово *ритися* означає *перебирати*, перекладати, ворушити що-небудь, шукати щось [1].

У композиції «Серце» Христини Соловій та Сергія Жадана використано індивідуально-авторський фразеологічний вираз **безсилля кулаків**, що є синонімічним до слів **ніжність і довіра**. Таким чином, простежуємо семантико-стилістичні відношення між загальноприйнятим та авторськими синонімами, які ототожнюють сердечність у ставленні до кого-небудь, цілковиту незахищеність: *«А ось вам історія про двох диваків, / про ніжність і довіру, про безсилля кулаків»*.

Окремі лексеми синонімізуються тільки у контексті, далекі за своєю семантикою слова зближуються коли вони вживаються в образному значенні [7], наприклад: *«І всі ті, хто за нами прийшов / на цю апокаліпсу, на фаєр-шоу»*.

Популярність співачки, окрім авторських пісень, зумовлена і її переспівами народних пісень у сучасній обробці. Отже, можемо стверджувати, що синонімія простежується у всій творчості авторки.

У пісні «Тече вода каламутна» не викликає сумнівів синонімічність слів **каламутна, смутна**. Це контекстуальні синоніми, які позначають журливість, сум та неспокій дівчини: *«Тече вода каламутна, / Чогось моя мила смутна?»*.

Цікавим є поєднання синонімів для створення рими: «А я Іванка так **любую**, / Де зустріну, там **цілую**» – в академічному словнику читаємо визначення дієслова **любувати** як **пестити, цілувати**. Тим не менш, діалектне слово **любую** є дублетом до літературного відповідника **люблю**, має експресивне забарвлення.

Лейтмотивом пісні «**Оченька мої чорнії**» є протиставлення кохання і розлуки. Для поглиблення емоційності використано синонімію лексеми з фразеологізмом: «А ми ся так **любили**, / Як **голуби в парі**, / А тепер **розійшлися**, / Як **по небу хмари**» – синонімізовано фразеологізм **як голуби в парі** зі словом **любили**, і фразеологізовану сполуку **як по небу хмари** зі словом **розійшлися**.

У рядках «**До мене приголубся**, / **До мене притулись**» представлено стилістичні синоніми. Адже **голубити** – це виявляти

ніжність, ласку; *пестити, а пестити* – *ніжно торкаючись, ... виявляти до нього любов, ласку...* а отже, і *притулятися* [1].

Отже, у творчому доробку Христини Соловій відображено можливості синонімії та її потенційні можливості. У пісенних текстах функціонують синоніми різні за семантикою та стилем. Завдяки реалізації синонімічності лексем текст набуває емоційного забарвлення. Авторка послуговується синонімами на означення тотожних понять із метою увиразнення думки, створення гармонійності у тексті, передавання емоцій. Використовуючи синоніми, поетка впливає на сприйняття змісту реципієнтом. Індивідуально-авторські вирази є важливими для збагачення та урізноманітнення лексики. Дослідження синонімії – перспективний напрям у філології, оскільки лексичні, стилістичні, контекстуальні синоніми, кількість яких постійно зростає, є найвиразнішими засобами мови.

Список використаної літератури

1. Бублик Л.М. Теоретичні засади синонімії в українській мові. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/109170/23-Bublik.pdf?sequence=1> (дата звернення 07.11.2023).
2. Дудик П. С. Стилістика української мови: навч. посіб. Київ, 2005. 368 с.
3. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови: навч. посіб. Тернопіль, 2000. 256 с.
4. Словник синонімів. URL : <https://synonymy.info/> (дата звернення 08.11.2023).
5. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL : <http://sum.in.ua/> (дата звернення 08.11.2023).
6. Терещенко Л. В. Лексична синонімія: спроба аналізу функціональної тотожності. *Вісник Львівського університету*. 2004. Вип. 34, ч. 1. С. 280–285.
7. Цимбал Н. Синонімія у термінології. URL : <http://surl.li/nbhra> (дата звернення 07.11.2023).

Лілія ЯВОРСЬКА,

магістрантка 2 курсу ОПП «Філологія. Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська»,

Хмельницький національний університет.

Науковий керівник – ст. викл. **Юлія СЕРКОВА**

ROLA POEZJI «MŁODEJ POLSKI» W ODKRYWANIU SENSU ŻYCIA

Artykuł analizuje rolę, jaką odgrywała poezja Młodej Polski w kontekście poszukiwania sensu życia i zbawienia duchowego, eksploruje różnorodność estetycznych form wyrazu oraz głębokie refleksje nad kondycją człowieka na podstawie twórczości poetów tej epoki - Przerwa-Tetmajer, Kasprowicz, Orkan, rozważano rolę poezji jako środka poznania siebie i otaczającego świata.

Słowa kluczowe: poezja «Młodej Polski», sens życia, ocalenie.

У статті проаналізовано роль, яку відіграла поезія Молодої Польщі в контексті пошуку сенсу життя та духовного спасіння, досліджено розмаїття естетичних форм вираження та глибоких роздумів про людський стан на основі творчості поетів цього періоду, таких як Пшєрва-Тєтмєєр, Кєспрович, Оркан, розглянуто роль поезії як засобу пізнання себе та навколишнього світу.

Ключові слова: поезія «Молодої Польщі», сенс життя, порятунк.

W epoce «Młodej Polski», okresie od przełomu XIX i XX wieku, polska literatura przeżywała burzliwe przemiany, a twórcy starali się odnaleźć nowy sens w zawiłościach życia. Wśród wielu nurtów artystycznych, poezja «Młodej Polski» wyróżniała się jako wyjątkowe narzędzie wyrazu, zdolne dotrzeć do najgłębszych zakamarków ludzkiej duszy. To była epoka, w której artyści starali się odnaleźć nowe formy wyrazu, eksperymentować z językiem i tematami, oraz przekraczać granice tradycji [1]. W kontekście tego nurtu artystycznego można zastanowić się nad pytaniem, czy poezja może odgrywać rolę zbawienną, czy może być źródłem ocalenia dla jednostki i

społeczeństwa. Czy poezja mogła wówczas stanowić ocalenie dla zagubionego społeczeństwa i jednostki? Temat pozostaje aktualny, gdyż refleksje nad sensami życia, poszukiwania duchowe i potrzeba zrozumienia siebie są uniwersalne i przekraczają różne epoki historyczne. W dzisiejszym społeczeństwie, z jego indywidualnymi i zbiorowymi wyzwaniem, pytania te są nadal istotne. Poezja, jako forma artystyczna, pełni istotną rolę w wyrażaniu tych ludzkich dylematów, a artyści współcześni często czerpią inspirację z tradycji literackiej, w tym «Młodej Polski». Jej zdolność do dotarcia do emocji i głębokich warstw istnienia sprawia, że pytanie, czy poezja może być źródłem ocalenia, wciąż jest aktualne. Odkrywanie nowych znaczeń w klasycznych dziełach literackich dostosowuje temat do zmieniającego się kontekstu społeczno-kulturowego.

Celem artykułu jest zbadanie i analiza roli, jaką pełniła poezja «Młodej Polski» w kontekście poszukiwania sensu życia w burzliwym okresie przełomu XIX i XX wieku, dowiedzieć się, czy poezja mogła wówczas spełniać funkcję ocalenia dla jednostki i społeczeństwa, będących wobec licznych przemian społecznych, kulturowych i duchowych.

«Młoda Polska» to okres silnych napięć społecznych, politycznych i kulturowych. Polska znajdowała się pod zaborami, a artyści czuli potrzebę wyrażenia swoich uczuć i przemyśleń w sposób, który mógłby być zarówno formą oporu, jak i poszukiwaniem sensu w trudnych czasach. W poezji Młodej Polski często można dostrzec dążenie do transcendencji, oderwania się od rzeczywistości, czy nawet poszukiwanie duchowej egzystencji.

«Młoda Polska» była nie tylko ruchem literackim, ale także społecznym i kulturowym, który skupiał artystów pragnących przełamać konwencje i poszukiwać nowych wartości. W poezji tego okresu odzwierciedlają się niepokoje, tęsknoty, rozterki, ale również fascynacje pięknem świata i ludzkiej egzystencji. W twórczości poetów, takich jak Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Jan Kasprowicz, czy Władysław Orkan, można dostrzec próby zrozumienia sensu istnienia oraz odnalezienia miejsca człowieka w tej skomplikowanej

rzeczywistości.

Jednym z kluczowych elementów poezji «Młodej Polski» było poszukiwanie estetycznych form wyrazu, które mogłyby oddać bogactwo ludzkiego życia. W ten sposób ujawniało się wszechstronne zafascynowanie symbolizmem [4]. Twórcy tego okresu często posługiwali się metaforami, symbolami i alegoriami, aby ukazać głębsze warstwy rzeczywistości. W tym kontekście można zastanawiać się, czy poezja, poprzez swoją zdolność do przenoszenia czytelnika w inny wymiar, może oferować rodzaj ucieczki czy ukojenia dla jednostki. Twórcy ci sięgali po motywy przyrodne, mitologiczne, a także poddawali analizie obszary podświadomości. Przerwa-Tetmajer, w swoich utworach, poszukiwał harmonii między naturą a duchem, ukazując, że to właśnie w poezji można odnaleźć pewien rodzaj ocalenia - harmonii z samym sobą i otaczającym światem. Kazimierz Przerwa-Tetmajer był poetą, który reflektował nad przyrodą jako wyniosłym obszarem całkowicie wolnym od materializmu, stanowiącym «strefę ciszy i spokoju», zapewniającą «radość uczuciem». Dla artysty, który miał tak silne związki z polskimi Tatrami, przyroda symbolizowała i oznaczała estetyczne doznania, «połączenie przeżyć zmysłowych» i duchowych emocji [2; 5].

Poezja «Młodej Polski» była również miejscem, w którym artyści eksperymentowali z językiem. Poszukiwania nowych form wyrazu, nietypowych metafor czy śmiałe zabiegi stylistyczne miały na celu wyrażenie tego, co trudno ująć w zwykłych słowach. W tym przypadku poezja może ocalić poprzez sam akt wyrażania, przez przekraczanie granic językowych i szukanie nowych środków wyrazu.

Inny znaczący przedstawiciel «Młodej Polski», Jan Kasprowicz, kładł nacisk na duchową kondycję człowieka i jego relację z sacrum. W jego wierszach często pojawiały się motywy religijne, a poszukiwanie duchowego ocalenia stanowiło centralny motyw jego refleksji. Kasprowicz widział w poezji możliwość zbawienia duszy, odnalezienia sensu życia poprzez zanurzenie się w tajemnicę sacrum [3].

Nie można również zapominać o roli poezji jako narzędzia społecznego. W czasach «Młodej Polski», kiedy to społeczeństwo

polskie przechodziło trudne chwile, poezja często służyła jako forma manifestacji narodowej tożsamości, oporu wobec zaborców, czy wyrazu tęsknoty za niepodległością. W tym kontekście warto zastanowić się, czy poezja może ocalić poprzez budowanie wspólnoty, mobilizowanie ludzi do działania czy też kształtowanie świadomości narodowej.

Z tego punktu widzenia warto również zwrócić uwagę na twórczość Władysława Orkana, który w swoich wierszach ukazywał nie tylko zewnętrzną urodę świata, ale także złożoność ludzkiego wnętrza. W obliczu kryzysu duchowego i społecznego, Orkan wskazywał na możliwość odnalezienia ocalenia w introspekcji, w głębokim zrozumieniu samego siebie.

Zatem poezja «Młodej Polski» jawiła się zatem jako istotne narzędzie do ocalenia od chaosu współczesnego życia. Twórcy tego okresu, poprzez poszukiwanie estetycznych nowości i głębokiej refleksji nad kondycją ludzką, oferowali czytelnikom możliwość znalezienia sensu i harmonii w świecie, który zdawał się być coraz bardziej nieprzewidywalny i skomplikowany. Możemy więc śmiało stwierdzić, że poezja «Młodej Polski», choć może nie ocalić dosłownie, to jednak stanowiła dla wielu jednostek przewodnik po mrocznych zakamarkach egzystencji, pomagając im znaleźć drogę do zrozumienia samego siebie i świata.

Jednakże, mimo tych wszystkich pytań i refleksji, odpowiedź na pytanie, czy poezja może ocalić, nie jest jednoznaczna. Z jednej strony, poezja «Młodej Polski» była formą wyrażania tęsknoty za czymś wyższym, dającą wyraz poszukiwaniom sensu w trudnych czasach. Z drugiej strony, można by argumentować, że poezja sama w sobie nie może dostarczyć rozwiązania problemów społecznych czy jednostkowych, a jedynie może być formą ucieczki czy przetrwania w obliczu trudności.

Podsumowując, poezja «Młodej Polski» była z pewnością miejscem intensywnych poszukiwań artystycznych, wyrazem ducha czasów i narzędziem wyrażania uczuć oraz myśli społeczeństwa. Jednakże, czy mogła ona ocalić, pozostaje kwestią otwartą. Możliwe, że rola poezji w ocalaniu zależy od indywidualnego spojrzenia czytelnika,

od tego, jak interpretuje i przyswaja przekaz artysty. W ostatecznym rozrachunku, pytanie o to, czy poezja może ocalić, pozostaje otwarte na wielorakie odpowiedzi, które zależą od kontekstu historycznego, kulturowego, i indywidualnego doświadczenia czytelnika, których badanie może dać perspektywę dalszych badań.

Bibliografia

1.Сухомлинов О.М. Особливості еволюції літературного процесу епохи «Молодої Польщі». *Українська полоністика*. 2007. Випуск 3–4. С. 277–284.

2.Kolbuszewski J. Tatry w literaturze polskiej 1805–1939, Kraków, 1982, 249 s.

3.Lipski J. Twórczość Jana Kasprowicza w latach 1891–1906. Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1975. 438 s.

4.Podraza-Kwiatkowska M. Symbolizm i symbolika w poezji Młodej Polski. Teoria i praktyka. Kraków : Wydawnictwo Literackie, 1975. 432 s.

5.Wyka K. Młoda Polska. *Modernizm polski*. Kraków, 1987. T. 1. S. 82–83.

Василь ЯЦІЙ,

кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник
відділу історії української мови та ономастики
Інституту української мови НАН України (Київ)

ДО ПОХОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ АНТРОПОНІМІВ (НА МАТЕРІАЛІ «РЕЄСТРУ ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО 1649 РОКУ»). XVIII¹

*У статті продовжуємо серію етимологічних розвідок українських козацьких особових найменувань, засвідчених у «Реєстрі Війська Запорозького 1649 року». На ґрунті апелятивного та пропріального слов'янського матеріалу встановлено праслов'янські витоки досліджуваних антропонімів – Мелешко **Балака** (Білоцерківський полк), Коньдрат **Борьша** (Кальницький полк), Грышшко **Бурьмака** та олекса **Бурмака** (Черкаський полк).*

Ключові слова: онім, антропонім, особова назва, прізвище, апелятив, ойконім, споріднені антропоніми.

*The article continues a series of etymological studies of Ukrainian Cossack personal names attested in the «Реестри Війська Запорозького 1649 року». On the basis of the appositive and proprieale slavic material, the author establishes the protoslavlic origins of the studied anthroponyms – Мелешко **Балака** (Bila Tserkva regiment), Коньдрат **Борьша** (Kalnytsia regiment), Грышшко **Бурьмака** and олекса **Бурмака** (Cherkasy regiment).*

Keywords: onyme, anthroponym, personal name, surname, appellative, oikonym, related anthroponyms.

На безмежному полі досліджень пропріальної лексики завжди особливе місце відводиться вивченню й аналізу історичних власних особових назв. Цими думками беззаперечно поділяємо слова І. В. Єфименко, яка слушно зазначає, що «Для загального висвітлення історії українського народу особливе значення має давня антропонімія, оскільки вона є перспективною для

дослідження історичної лексикології в різних аспектах. За її допомогою можна дослідити формування словникового фонду мови, простежити ареальне поширення тих або інших мовних явищ у минулому, розширити уявлення про лексичне багатство слов'янських мов і насамперед української». Див. про це: [18, с. 3].

Варто наголосити, що історична антропонімія – це важлива складова будь-якої мови зокрема й української, яка, поза всякими сумнівами, містить у своєму семантичному й формальному вираженні надзвичайно важливу інформацію про носіїв цієї мови, їхню автентичність, найдавнішу й водночас ще зовсім недавню історію, культуру разом із притаманними народними звичаями й традиціями, внутрішні і міжмовні контакти, що дуже часто відбивалося в назвотворенні людей і, можна сказати, становило певний компонент народної самоідентичності. Саме в цьому вбачаємо **актуальність** нашої розвідки про окремі реєстрові козацькі прізвища середини XVII століття.

Мета чергової пропонованої статті з питань ономастики – здійснення лінгвістичного аналізу (разом із елементами етимологічних спроб) окремих українських антропонімів, засвідчених у «Реєстрі Війська Запорозького 1649 року».

Предметом дослідження цієї роботи є кілька реєстрових козацьких антропонімів, вибраних із «Реєстру Війська Запорозького 1649 року», зокрема: Мелешко *Балака* (Білоцерківський полк), Коньдрат *Борьша* (Кальницький полк), Грышко *Бурьмака* та Флєкса *Бурмака* (Черкаський полк).

Ономастичну проблематику вчені досліджують як у синхронії, так і в діяхронії. З-поміж пропріальних пошуків, які стосуються саме історичної української антропонімії вирізняються наукові праці таких лінгвістів: С. П. Бевзенка [8], Л. І. Винара [14], І. В. Єфименко [16; 17; 18], Р. Й. Керсти [22], І. Д. Красовського [30], О. С. Стрижака [47], І. Д. Фаріон [51], М. Л. Худаша [52] та багато ін. Вивченню ж антропонімікону, задокументованого безпосередньо на сторінках історичного «Реєстру Війська Запорозького 1649 року» та інших списках реєстрового

українського козацтва присвятили свої наукові розвідки такі дослідники як С. П. Бевзенко [7], Ю. І. Блажчук [10; 11], С. О. Вербич [12; 13], Р. І. Осташ [33], В. П. Шульгач [55] та ін.

Отож нижче в алфавітному порядку ми спробуємо здійснити описово-етимологічні ескізи вищевказаних особових козацьких найменувань.

Назва запорозького козака **Мелешько Балака** документально фігурує в списках строїв Білоцерківського полку [39, с. 171]. Вважаємо, що один із компонентів цієї антропонімоформули – *Балака* можна зіставляти з такими семантично спорідненими особовими назвами, як: (похідні) ст.-укр. Богданъ *Балакало*, 1649 р. (козак Білоцерківськ. полку) [39, с. 198], сучасні укр. *Лепетан* [6, с. 66], *Лепетюк* [26, 8, с. 241], *Свистун* [27, 3, с. 76], (похідне на -ов) *Свистунов* [37, с. 11], *Талалай* [36, с. 293], рос. *Балакин* [23, с. 27], *Балакін* [26, 8, с. 28], **Болтун* > *Болтунов*, *Говорун*, (вторинне на -ов) *Говорунов* [21] і под. Твірна основа прізвища *Балака* відобразилася також у чималій кількості слов'янських топонімів, засвідчених переважно на території України (одна фіксація) та Росії, пор. зокрема *Балакарев* – ойконім у колишній Харківській губ., а також *Балак*, *Балаки*, *Балакина* (4 фіксації), *Балакин Починок*, *Балакина Нижняя*, *Балакино* (2 фіксації), *Балакинская*, *Балакинский* – назви населених пунктів у колишніх В'ятській, Пермській, Тверській, Уфимській та Ярославльській губ. Росії [61, I, SS. 246, 247].

Стосовно мотиваційних зв'язків для антропоніма *Балака*, то їх, швидше за все, слід шукати серед апелятивної лексики на зразок різносуфіксальних утворень, пор., наприклад: укр. *балаку́н* 'балакуча людина; базіка', 'людина, яка любить багато говорити про що-небудь, не виконуючи того на ділі' [46, т. 1, с. 94], *балака́й* 'говорун, базікало', *балака́рь* 'оповідач', *балаку́ха* 'та, що любить поговорити' [57, с. 11], *бала́кайло* 'говорун' [19, т. 1, с. 11], діал. (західнополіськ.) *бала́кало* 'базікало' [4, т. 1, с. 8], рос. діал. *бала́ка* 'базіка, говорун, говоруха; жартун, балагур' [44, т. 2, с. 69] тощо ~ укр. *бала́кати* 'усно обмінюватися думками, вести розмову, бесіду

з ким-небудь', 'передавати свої думки, почуття за допомогою міміки, жестів', 'говорити, казати', 'володіти мовою' [46, т. I, с. 94] < псл. **balakati*.

Козацьку антропонімну конструкцію **Коньдрат Борьша**, записану в рядах Терлицької сотні Кальницького полку [39, с. 278], доречно зіставляти з такими спорідненими інослов'янськими особовими назвами, як-от: ст.-укр. *Borsza*, XVI ст. [20, т. III, с. 311], сучасне укр. *Борша* [35, с. 97], (похідне утворення на -ак) *Бершак* [38, с. 6], *Буриша* (форма з виразнішим лабіальним -у- після лабіального Б-), блр. *Borsza*, 1705 р. [56, с. 17; із покликанням на: 28, 14, с. 242; 2, XXVII, с. 19], ст.-рос. Фома *Барша* Евсевичь сын, 1562 р. [49, с. 41], (деривати на -ин) рос. *Баршин* [21], *Буришин* [48], хорв. *Brša* [60, s. 75], пол. *Borsza* [63, т. I, s. 440], чеськ. *Varša*, *Burša* [53], слвц. *Burša* [56, с. 18; із покликанням на: 58, s. 43] і под. На основі цих фактів, за скрупульозними спостереженнями українського ономаста В. П. Шульгача, імовірна реконструкція розглядуваного антропоніма *Борьша*, якого дослідник разом із аналогічними слов'янськими онімними дериватами зводить до праантропоніма **Vърša*. Докладніше про це див.: [56, с. 17–18 – з літературою].

Антропонім *Борьша*, швидше за все, лексико-семантичного утворення від аналогічного апелятива, пор., наприклад, рос. діал. *борш* 'велике листя будь-якої трави' [43, с. 39].

Важливо відзначити, що особова назва **Борша* продуктивно реалізувалася в топонімії. На підтвердження сказаного додамо, зокрема, такі споріднені інослов'янські топоніми: (похідні) *Баршино*, *Баршинская* (2 фіксації) – назви поселень в колишніх Вологодській, В'ятській і Тверській гур. Росії [61, I, S. 281], разом із ст.-рос. *Баршаевка*, 1689 р. – назва пустища, *Борхино* – лімномім у Карелії (форма без ефекту першої палаталізації), чеськ. *Varšov*, *Varšovsko* – мікротопоніми в Чехії [56, с. 18; із покликаннями на: 40, IV, с. 397; 54, с. 158; 62, II, ss. 107, 108]².

Імена запорозьких козаків **Грышько Бурьмака** та **олекса Бурмака** записано в списки козацьких рядів Савиної й Мошенської

сотні Черкаського полку [39, сс. 84, 85]. Разом із спільнокореневими слов'янськими особовими назвами, наприклад: слов'янськ. *Бормаць*, *Бурмаць*, ст.-укр. *Iwan Burtaka*, 1615 р., Хведорь *Бурмака*, 1668 р. [56, с. 13; із покликанням на: 31, с. 34; 32, с. 170; 1, I, с. 135], сучасними укр. *Бурмака* [34, с. 150], *Бурмак* [15, с. 294], *Бармак* [50, с. 211], *Бормак* [25, 1, с. 18], блр. *Бурмак*, *Бурмака* [9, с. 70], ст.-рос. Федосей Власьев сын *Бурмака*, 1558 р. [56, с. 13; із покликанням на: 3, с. 141], (похідним на *-ин*) рос. *Бурмакин* [48] та ін. зводимо заголовні особові назви до первісних праантропонімних форм **Вьртака*, **Вьртаць*, докладно описаних разом із великою кількістю споріднених, засвідчених у різних історичних пам'ятках та лексикографічних джерелах, онімів у капітальному дослідженні В. П. Шульгача. Більше див.: [56, с. 13–17].

Чималий слов'янський фактичний апелятивний матеріал дозволяє нам констатувати про значну поширеність зазначеного номена (маємо на увазі у цій антропонімній статті насамперед вихідні **Вьртака* < **вьртака*) у межах східнослов'янського мовного континууму (пор., зокрема: укр. *бірма́к* 'тризубі вила' [45, 1, с. 69], діал. *бармакі́* 'дерев'яні вила' [41, с. 10], рос. діал. *бурма́к* 'волоцюга' [42, 1, с. 223], *бормакі́* 'залізні вила з тупими ріжками, які використовують під час збирання коренеплодів' [44, 3, с. 101] та ін.

Якщо висунуте припущення вважати правильним, то в результаті стає очевидним, що козацьке особове прізвище *Бурмака* (первісно це було, найімовірніше, прізвисько!) мотивувала яскрава ознака його першоносія **‘той, хто вирізнявся з-поміж інших людей своїми фізіологічними особливостями (наприклад, надмірною худорбою, довгою і худою шиєю, тонкими й довгими руками чи ногами тощо)’. На підтвердження ймовірності запропонованого пояснення структури й семантики заголовного антропоніма вказує багатий матеріал засвідчених типологічно споріднених особових назв, як, скажімо, укр. *Тонковид* [24, 1, с. 173], *Тонконіг* [29, с. 425], *Тонкошкурник* [26, 8, с. 421], *Тончий**

[59, s. 402], рос. *Вилкин, Тонковид, Тонконогий, Худой, Художиллов, Худай, Худаев, Худалов, Худан* [21] і под.

Як свідчить фактичний матеріал, власна особова назва *Бурмака* чи її найрізноманітніші фонетичні варіанти стала твірною для чималої кількості слов'янських топонімів. В якості підтвердження сказаного можна навести таке: ст.-укр. *Бармаки* – назва населеного пункту в Ровенській обл. (пор. «на имѣнье *Бармаки*», «мы ему дали на *Бармацех*», 1525 р.) [5, VIII/4, сс. 362, 365], (похідні) *Бармаково, Бурмаки, Бурмакино* (14 фіксацій), *Новобурмакино, Бурмакинскій, Бурмакинское, Бурмакова* (2 фіксації), *Бурмаковской* – назви поселень у різних регіонах [61, I, SS. 275, 589] тощо.

Насамкінець зазначимо, що наведений невеликий перелік прізвищевих назв реєстрових козаків 1649 року яскраво засвідчує неперервний зв'язок ономастики з апелювальною лексикою, зокрема й із діалектною, а також виявляє збереження цікавих архаїзмів у слов'янському антропоніміконі.

¹ а) стаття підготовлена в межах теми відділу історії української мови та ономастики Інституту української мови Національної академії наук України «Українська апелювальна та пропріальна лексика як джерело етимологічних досліджень» цільової комплексної програми Відділення літератури, мови та мистецтвознавства Національної академії наук України «Мовний складник української ідентичності» (термін виконання: початок – I квартал 2022 р., закінчення – IV квартал 2026 р.; державний реєстраційний номер роботи 0122U000675);

б) пропонується стаття продовжує серію попередніх публікацій із цієї проблематики: До походження українських антропонімів (на матеріалі «Реєстру Війська Запорозького 1649 року»). *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*: збірник наукових праць. Ред. колегія: Бондаренко І. П., Івакін Г. Ю., Самойленко Г. В., Телегін Д. Я. (відп. ред.), Терпиловський Р. В. та ін. Київ : Науково-дослідний центр «Часи козацькі», 2009. Вип. 18. С. 330–335 (I); До походження українських антропонімів (на матеріалі «Реєстру Війська Запорозького 1649 року»). II. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*: збірник наукових праць. Ред. колегія: Бондаренко І. П., Івакін Г. Ю., Самойленко Г. В., Телегін Д. Я. (відп. ред.), Терпиловський Р. В. та ін. Київ :

Науково-дослідний центр «Часи козацькі», 2010. Вип. 19. С. 398–400 (II); З історії українських антропонімів (на матеріалі «Реєстру Війська Запорозького 1649 року»). *Культура слова*. Ред. колегія: Єрмоленко С. Я. (відп. ред.), Городенська К. Г., Гриценко П. Ю., Сютя Г. М., Матвіяс І. Г. та ін. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. Вип. 73. С. 121–126 (III); До походження українських антропонімів (на матеріалі «Реєстру Війська Запорозького 1649 року»). IV. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*: збірник наукових праць. Ред. колегія: Титова О. М. (відп. ред.), Бондаренко І. П., Івакін Г. Ю., Самойленко Г. В., Терпиловський Р. В. та ін. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2011. Вип. 20. Ч. II. С. 63–68 (IV); До походження українських антропонімів (на матеріалі «Реєстру Війська Запорозького 1649 року»). V. *Філологічний вісник Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*: збірник наукових праць. Ред. колегія: Полюга Л. М. (гол. ред.), Городенська К. Г., Гриценко П. Ю., Жайворонок В. В., Мойсієнко А. К. та ін. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2011. Вип. 1. С. 323–331 (V); До походження українських антропонімів (на матеріалі «Реєстру Війська Запорозького 1649 року»). VI. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*: збірник наукових праць. Ред. колегія: Титова О. М. (відп. ред.), Біляєва С. О., Виногородська Л. І., Івакін Г. Ю., Константинов В. О. та ін. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2012. Вип. 21. Ч. I. С. 260–266 (VI); До походження українських антропонімів (на матеріалі «Реєстру Війська Запорозького 1649 року»). VII. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*: збірник наукових праць. Ред. колегія: Титова О. М. (відп. ред.), Біляєва С. О., Виногородська Л. І., Івакін Г. Ю., Константинов В. О. та ін. Київ; Нікополь : СПД Фельдман О.О., 2013. Вип. 22. Ч. II. С. 197–203 (VII); До походження українських антропонімів (на матеріалі «Реєстру Війська Запорозького 1649 року»). VIII. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*: збірник наукових праць. Ред. колегія: Титова О. М. (відп. ред.), Біляєва С. О., Виногородська Л. І., Івакін Г. Ю., Константинов В. О. та ін. Київ; Ніжин : ТОВ «БІО-поліграфісти», 2014. Вип. 23. С. 470–476 (VIII); До походження українських антропонімів (на матеріалі «Реєстру Війська Запорозького 1649 року»). IX. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*: збірник наукових праць. Ред. колегія: Титова О. М. (відп. ред.), Біляєва С. О., Виногородська Л. І., Івакін Г. Ю., Константинов В. О. та ін. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2015. Вип. 24. С. 428–435 (IX); До походження українських антропонімів (на матеріалі «Реєстру Війська Запорозького 1649 року»). X. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*: збірник наукових праць. Ред. колегія: Титова О. М. (відп. ред.), Біляєва С. О., Виногородська Л. І., Івакін Г. Ю., Константинов В. О. та ін. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2016. Вип. 25. С. 515–521 (X);

До походження українських антропонімів (на матеріалі «Реєстру Війська Запорозького 1649 року»). XI. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*: збірник наукових праць. Ред. колегія: Титова О. М. (відп. ред.), Біляєва С. О., Виногородська Л. І., Гоменюк В. М., Івакін Г. Ю. та ін. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2017. Вип. 26. С. 483–489 (XI); До походження українських антропонімів (на матеріалі «Реєстру Війська Запорозького 1649 року»). XII. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*: збірник наукових праць. Ред. колегія: Титова О. М. (відп. ред.), Біляєва С. О., Виногородська Л. І., Гоменюк В. М., Івакін Г. Ю. та ін. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2018. Вип. 27. С. 387–391 (XII); До походження українських антропонімів (на матеріалі «Реєстру Війська Запорозького 1649 року»). XIII. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*: збірник наукових праць. Ред. колегія: Титова О. М. (відп. ред.), Біляєва С. О., Виногородська Л. І., Гоменюк В. М., Константинов В. О. та ін. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2019. Вип. 28. С. 428–432 (XIII); До походження українських антропонімів (на матеріалі «Реєстру Війська Запорозького 1649 року»). XIV. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*: збірник наукових статей (присвячується 400-річчю заснування Ніжинського реєстрового козацького полку та 395-річчю надання Ніжину Магдебурзького права). Ред. колегія: Титова О. М. (відп. ред.), Біляєва С. О., Виногородська Л. І., Гоменюк В. М., Зозуля С. Ю., Івакін В. Г. та ін. Ніжин; Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2020. Вип. 29. С. 416–421 (XIV); До походження українських антропонімів (на матеріалі «Реєстру Війська Запорозького 1649 року»). XV. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*: збірник наукових праць. Присвячується 30-річчю проголошення Незалежності України. Ред. колегія: Титова О. М. (відп. ред.), Біляєва С. О., Виногородська Л. І., Гоменюк В. М., Зозуля С. Ю., Івакін В. Г. та ін. Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2021. Вип. 30. С. 380–385 (XV); До походження українських антропонімів (на матеріалі «Реєстру Війська Запорозького 1649 року»). XVI. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*: збірник наукових праць. Присвячується захисникам України, гідним нащадкам славного козацького роду. Ред. колегія: Титова О. М. (відп. ред.), Біляєва С. О., Зоць Т. М., Виногородська Л. І., Гоменюк В. М., Зозуля С. Ю. та ін. Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2022. Вип. 31. С. 273–280 (XVI); До походження українських антропонімів (на матеріалі «Реєстру Війська Запорозького 1649 року»). XVII. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*: збірник наукових праць. Ніжин (у друці) (XVII).

² При цьому, як зазначає В. П. Шульгач, коренева сполука -ьr- (у структурі тьrт) реалізувалася в -ар-, -ор- та -ур- [56, с. 18].

Список використаної літератури

1. Актовые книги Полтавского городского уряда XVII века. Редакция. и примеч. Модзалевского В. Л. Чернигов : Тип. губерн. земства, 1912–1914. Вып. I–III.
2. Акты, изд. Виленскою Археографическою комиссиею. Вильна : Въ Типографіи Л. К. Киркора; Типографія «Русскій Починъ», 1865–1915. Т. I–XXXIX.
3. Акты Сийского монастыря. Архангельск, 1913. Вып. 1: Грамоты патриарха Филарета (1619–1633 гг.).
4. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок: У 2-х т. Луцьк : Редакційно-видавничий відділ «Вежа» Волинськ. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000.
5. Архив Юго-Западной России, изд. Временною комиссиею для разбора древних актов [...]. Киев : Типографія Г. Т. Корчакъ-Новицкаго; Типографія Императорскаго Университета св. Владиміра Акц. О-ва печ. и изд. дѣла Г. Т. Корчакъ-Новицкаго, 1859–1914. Ч. I–VIII.
6. Афган, прописаний у серці. Ред. колегія: Гаркуша О. М., Шклярський Ю. О., Дем'яненко О. М. та ін. Миколаїв : Миколаївська обласна друкарня, 2004. 374 с.
7. Бевзенко С. П. З історії української антропономастики (на матеріалі реєстру Київського і Білоцерківського полків 1646 р. за публікацією О. М. Бодяньського 1874 р.). *Тези доповідей V Міжвузівської республіканської славістичної конференції 25–30 вересня 1962 р.* Ужгород, 1962. С. 40–42.
8. Бевзенко С. П., Волочанська Л. Є., Мефодовський С. І., Олійникова В. П. Українські прізвища правобережної Середньої Наддніпрянщини в XVIII ст. *Питання сучасної ономастики*. Відп. ред. Цілуйко К. К. Київ : Наукова думка, 1976. С. 151–153.
9. Бірыла М. В. Беларуская антрапанімія. 2: Прозвішчы, утвораныя ад апеліятыўнай лексікі. Мінск : Навука і тэхніка, 1969. 506 с.
10. Блажчук Ю. І. Вплив етнофактора на структуру антропонімікону Уманщини (на матеріалі прізвищ козаків Уманського полку за даними «Реєстру усього Війська Запорізького ...»). *Традиційне і нове у вивченні власних імен: тези доп. Міжнар. ономастичної конференції (Донецьк-Горлівка-Святогірськ, 13–16 жовтня 2005 р.)*. Горлівка : Вид-во ГДПІМ, 2005. С. 64–67.

11. Блажчук Ю. І. Семантика твірних основ прізвищ Уманщини XVII ст. (на матеріалі прізвищ козаків Уманського полку за даними «Реєстру усього Війська Запорізького ...»). *Записки з українського мовознавства*: збірник наукових праць. Відп. ред. Бондар О. І. Одеса : Астропринт, 2006. Вип. 16. С. 79–86.

12. Вербич С. О. Антропонімікон Острожчини XVI–XVII ст. з погляду походження. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*: збірник наукових статей. Ред. колегія: Бондаренко І. П., Івакін Г. Ю., Самойленко Г. В., Телегін Д. Я. (відп. ред.), Терпиловський Р. В. та ін. Київ : Науково-дослідний центр «Часи козацькі», 2006. Вип. 15. С. 239–243.

13. Вербич С. О. Особові назви козаків Нової Запорозької Січі: етимологічний коментар. *Лінгвістичні студії*: збірник наукових праць. Відп. ред. Мартинова Г. І. Черкаси : Брама-Україна, 2006. С. 32–35.

14. Винар Л. Початки українського реєстрового козацтва. *Український історик*. 1964. № 2. С. 56–68; № 3. С. 52–65.

15. Горпинич В. О. Прізвища степової України: словник. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет, 2000. 408 с.

16. Єфименко І. В. Українські прізвищеві назви XVI ст. на -енк(о) (етимологічна інтерпретація). *Востоchnoукраинский лингвистический сборник*. Донецк, 2000. Вып. 6. С. 66–70.

17. Єфименко І. В. З історії виникнення та розвитку українських прізвищевих назв. *Мовознавство*. 2001. № 5. С. 75–88.

18. Єфименко І. В. Українські прізвищеві назви XVI ст. Київ : Поліграф д-ця Інституту історії України НАН України, 2003. 168 с.

19. Желехівський Є., Недільський С. Малорусько-німецький словар. Львів : З друкарні товариства імені Шевченка, 1886. Т. 1–2.

20. Жерела до історії України-Руси. Львів, 1895–1913. Т. I–VII.

21. Жертвы политического террора в СССР. URL : <http://lists.memo.ru> (дата звернення: 01.09.2023).

22. Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст.: Чоловічі іменування. Київ : Наукова думка, 1984. 152 с.

23. Книга памяти г. Люботин. 1941–1945. Сост.: Доценко И. С., Ковалевский И. Г., Черняк И. Т. и др. Харьков; Люботин : Харківська друкарня № 16, 1995. 71 с.; ил.

24. Книга памяти ликвидаторов последствий аварии на Чернобыльской АЭС: Донецкая область. Под ред. Кириченко А. В. Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2006. Т. 1. 230 с.

25. Книга пам'яті України: Волинська область: У 3-х т. Гол. редколегія: Герасимов І. О. (кер.) та ін.; обл. редколегія: Онищук П. В. (гол.) та ін. Львів : Каменяр, 1995.

26. Книга пам'яті України: Житомирська область: У 12-и т. Гол. редколегія: Герасимов І. О. (керівник) та ін.; обл. редколегія: Петронговський Р. Р. (голова) та ін. Житомир : Редакторсько-видавниче державне підприємство «Льонок», 1993–1996. Т. 1–11.

27. Книга пам'яті України: Івано-Франківська область: У 3-х т. Ред. колегія: Герасимов І. О. та ін. Львів : Каменяр, 1998–2003.

28. Книга пам'яті України: Сумська область. Гол. редколегія: Герасимов І. О. (кер.) та ін.; обл. редколегія: Мартиненко О. Д. (кер.) та ін.; обл. наук. ред.: Сахарова Н. Ф. (кер.) та ін. Суми : Слобожанщина, 1994–1998. Т. 1–14.

29. Книга скорботи України: Херсонська область. Ред. колегія: Лебедь В. О. та ін. Херсон : Олді-плюс, 2003. 535 с.

30. Красовський І. Прізвища галицьких лемків у XVIII ст.: За матеріалами Йосифінського поземельного кадастру 1787–1788 рр. Львів : Видавн. підприєм-во «Край», 1993. 194 с.

31. Магницкий В. К. Чувашские языческие имена. *Известия Общества археологии, истории и этнографии при имп. Казанском университете*. 1905. Т. 21. № 2–4. С. 1–102.

32. Опис володінь князя Януша Острозького у південно-східній Волині 1615 р. Упоряд.: Атаманенко В., Рибачук І. Острог : Вид-во національного університету «Острозька академія», 2009. 270 с.

33. Остап Р. І. До походження прізвищевих назв Реєстру (спроба етимологічного словника). *Реєстр Війська Запорозького 1649 року: Транслітерація тексту*. Підгот. до друку: Тодійчук О. В. (гол. упоряд.), Страшко В. В., Остап Р. І. та ін. Київ : Наукова думка, 1995. С. 517–567.

34. Офіційна Україна сьогодні. 9-е вид. Київ : К.І.С., 2005. 832 с.

35. Панцьо С. Є. Антропонімія Лемківщини: монографія. Тернопіль : Тернопіль, 1995. 132 с.

36. Письменники України: довідник. Упоряд.: Давидюк Д. Г., Кореневич Л. Г., Павловська В. П. Дніпропетровськ : ВПОП «Дніпро», 1996. 397 с.

37. Пошук загиблих в роки Великої Вітчизняної війни продовжується. Додаток № 2 до Книги Пам'яті України і Книги Скорботи України. Сумська область. Уклад.: Глівенко Л. С., Шевчук Л. М. Суми : Видавничо-виробниче підприємство «Мрія-1», 2006. 36 с.

38. Радіон С. Словник українських прізвищ в Австралії. Мельбурн : Українська Могилянсько-Мазепинська Академія Наук, 1981. 177 с.

39. Реєстр Війська Запорозького 1649 року: Транслітерація тексту. Підгот. до друку: Тодійчук О. В. (гол. упоряд.), Страшко В. В., Остап Р. І. та ін. Київ : Наукова думка, 1995. 592 с.

40. Розыскные дела о Федоре Шакловитом и его сообщниках. Ред. Труворов А. СПб., 1884–1893. Т. I–IV.

41. Сизько А. Т. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини: навчальний посібник. Дніпропетровськ : ДДУ, 1990. 100 с.

42. Словарь говоров русского Севера. Под ред. Матвеева А. К. Екатеринбург : Изд-во Уральского ун-та, 2001. Т. 1.

43. Словарь русских говоров северных районов Красноярского края. Отв. ред. Белоусова Г. Г. Красноярск : Изд-во КГПИ, 1992. 344 с.

44. Словарь русских народных говоров. Под ред. Филина Ф. П., Сороколетова Ф. П., Мызникова С. А. Москва; Ленинград, Санкт-Петербург : Наука, 1965–2021. Вып. 1–52.

45. Словарь української мови. Упоряд. з дод. влас. матеріалу Грінченко Б. Київ : Наукова думка, 1907–1909. Т. 1–4.

46. Словник української мови. Гол. ред. Білодід І.К. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. I–XI.

47. Стрижак О. С. Козаки. *Українська пропріальна лексика*: матеріали наукового семінару (13–14 вересня 2000 р.). Відп. ред. Железняк І. М. Київ : Кий, 2000. С. 149–162.

48. Тверская земля в военной истории России. Книга памяти. URL : <http://www.history.tver.ru> (дата звернення: 01.09.2023).

49. Тупиков Н. М. Словарь древнерусских личных собственных имен. Санкт-Петербург : Типография И. Н. Скороходова, 1903. 857 с.

50. Український історичний журнал: Систематичний покажчик (1987–2001 рр.). Уклад.: Муха Л. Я., Островська І. Л., Заплотинська О. О., Невмиржицька А. В. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2004. 263 с.

51. Фаріон І. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником). Львів : Літопис, 2001. 371 с.

52. Худаш М. Л. З історії української антропонімії. Київ : Наукова думка, 1977. 236 с.

53. Чоловічі прізвища громадян Чеської Республіки за даними Міністерства внутрішніх справ ЧР станом на 01.04.2004. URL : <http://www.mvcr.cz> (дата звернення: 01.09.2023).

54. Шилов А. Л. Опыт историко-этимологического словаря топонимов Карелии (буква Б). *Этимологические исследования: сборник научных трудов*. Под ред. Березович Е. Л. Екатеринбург, 2003. Вып. 8. С. 148–162.

55. Шульгач В. П. «Реєстр війська Запорозького 1649 року» як етимологічне джерело. *Матеріали Міжнародної славістичної конференції пам'яті професора Костянтина Трофимовича, 1–3 квітня 1998 р.*: У 2-х томах. Ред. Моторний В. Львів : Літопис, 1998. Т. I. С. 108–114.

56. Шульгач В. П. Нариси з праслов'янської антропонімії. Київ : Кий, 2015. Ч. II. 504 с. (серія «Бібліотека української ономастики»).

57. Яворницький Д. І. Словник української мови. Катеринослав : Видання вид-ва «Слово», 1920. Т. I. 411 с.

58. Bratislava. Telefónny zoznam. 2002–2003. Bratislava : MEFIATEL, 2002. 408 s.

59. Holutiak-Hallick Stephen P. Jr. Dictionary of Ukrainian Surnames in the United States. Georgia : Slavic Onomastic Research Group, 1994. 493 s.

60. Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske. Urednici: Putanec V., Šimunović P. Zagreb : Tipograf, 1976. 772 s.

61. Russisches geographisches Namenbuch. Begr. von Vasmer M. Wiesbaden : Akademie der Wissenschaften und der Literatur, 1962–1980. Bd I–X.

62. Slovník pomístních jmen v Čechách. Pod ved. Matúšové J. Praha : Academia, 2005–. Т. 1–.

63. Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych. Wyd. Rymut K. Kraków : PAN, 1992–1994. Т. I–X.

**За достовірність інформації і відсутність плагіату
відповідальність несуть автори наукових статей**

**Зауваження, побажання і пропозиції можна висловити в
електронних повідомленнях за адресою**

kafedrasf@khnmu.edu.ua

СЛАВІСТИЧНІ СТУДІЇ: ЛІНГВІСТИКА, ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО, ДИДАКТИКА

Збірник наукових праць

Випуск чотирнадцятий

**Голова редколегії *Подлевська Н. В.*
Відповідальна за випуск *Торчинська Н. М.*
Технічний редактор *Торчинський М. М.***

Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 9,84 др.арк